Ilustrația copertei de *Dumitru Verdeș*

Ion Druță — *Povara bunătății noastre,* în : *Scrieri,* vol. II,
Editura Literatura artistică, Chișinău, 1990

ion druţă

povara bunătăţii noastre

* *

ROMAN

Biblioteca pentru toţi ● 1992
EDITURA MINERVA ● BUCUREŞTI

ISBN 973—21—0292—6
ISBN 973—21—0293—4

Notele pentru ediția B.P.T. au fost alcătuite de
Pavel Balmuş.

Capitolul X

CINA CEA DE TAINĂ

— Măi dracilor, măi, am să vă spînzur ! ! !

Era însă prea tîrziu. Peste Cîmpia Sorocii au trecut fronturi, s-au dat lupte, şi pe fostele cîmpuri de luptă au rămas obuze, grenade, cartuşe, mine. Orice material explozibil este, în fond, o armă şi acea armă conţine o ispită diabolică, mai ales pentru copiii trimişi cu vacile în cîmp şi care, cu cîte-o *pilotkă*, cu cîte-o *ghimnastiorkă* refăcută pe măsura lor, demult se visau ostaşi. Nu trecea o zi să nu se audă pe deal focuri de armă, explozii, să nu alerge prin cîmp o biată femeie rupîndu-şi gîţele şi bocindu-şi odorul...

— Măi dracilor, măi...

Era însă tîrziu. Exploziile, după ce-au tot zguduit cîmpia zile întregi, au început de la o vreme a veni şi noaptea. Acum copiii nu mai erau de vină. Copiii erau în casă cu părinţii, acum o fi fost altceva la mijloc. Cîmpia Sorocii se frămîntă, şuşoteşte, se îngrijorează zi cu zi.

— Apu', iaca, amu-i amu...

— Că bine zici. Ş-o s-o păţim cu toţii, pentru că, dacă stai aşa şi te gîndeşti, oricum ai suci-o, îi tot un drac.

— Iaca, te-ascult eu, mai cumătre, dacă nu mă păleşte în cap cam ce vrei să spui.

— Da mata ce-ai vrut să spui, zicînd că amu-i amu ?

— No, am aruncat și eu o vorbă. Dar cum de te-a prins așa, deodată vorba ceea ? Ori este vreo noutate ?

— Noutăți sînt ele, numai că, de, cel cu noutatea e și cu păcatul. Dai de-un prost și acela te bagă într-o străinătate, de nu ți se întoarce nici numele.

— Lasă, bre, că trăiește lume și pe acolo.

— Oare ?

— Îți spun eu.

— Păi, dacă-i așa, fă-te cu o ureche încoa. Dar — noi doi și pămîntul !...

— Hai, spune odată și nu mai scoate sufletul din mine !

Și cela spunea. Uneori noutatea era scurtă cît un oftat, alteori venea lungă și încîlcită, cu întorsături și presupuneri, dar oricum ar fi fost ea, de fiecare dată stîrnea o mare tulburare în sufletele țăranilor — ferească-ne Domnul de una ca asta !

Război. Iară război.

În fiecare sat noutățile se despleteau șoptite altfel, în fiece casă intrau cu alt tîlc, orice om le primea ori nu le primea în felul său, dar la mijloc era aceeași poveste. Un nou război. Nu dovedim bine s-o sfîrșim cu unul și — na-ți-o bună ! — altul îi ia locul. Și ce avea a face că de data asta era vorba de-o bătălie mică, de o încăierare locală... Era totuși război în toată puterea cuvîntului — cu împușcături, cu răniți, cu operații ofensive, cu retrageri și contraatacuri.

Singurul lucru pe care nu-l avea războiul acesta mic față de războiul cel mare era o linie de front bine determinată, o evidență ce-ar fi despărțit cele două armate puse fâță în față. Adică, vorbă să fie, dacă începuse războiul, era ea și linia de bătaie pe undeva, numai că țăranii, oameni simpli, neștiutori de carte, și-o închipuiau în felul lor, pentru că nici armatele care luau parte la bătălie nu se prea arătau. Se zvonea că or fi stînd ascunse prin

păduri, pentru că nici a armate nu prea semănau ele. Basarabeni căzuţi prizonieri cu oastea lui Antonescu şi fugiţi de prin lagăre, dezertori din Armata Roşie, rude îndepărtate de-ale renumiţilor hoţi de cai, felurite haimanale şi secături, oameni ce căutau veşnic sfadă şi bătaie se adunaseră prin păduri. Zile întregi dormeau la umbră, iar noaptea-şi alegeau cîte-un sat şi-l călcau. Se zicea că au împuşcat de acum doi preşedinţi de soviete, cîţiva miliţieni şi un surdomut, care avea urîtul obicei de-a umbla noaptea prin pădure, în loc să şadă frumuşel pe cuptor şi să aştepte pînă se vor fi limpezit toate.

Se zvonea că bandele celea primesc ajutor de peste hotare. Se spunea că noaptea vin la ei avioane — uneori americane, alteori englezeşti. Şi se mai spunea că o parte din ţărănimea cîmpiei îi susţine pe ascuns. Ca să vezi dumneata făţărnicie : umblă el, ţăranul cela, prăşeşte cînd are de prăşit, coseşte cînd e vremea de coasă, şi-i om paşnic, cuminte de felul lui, încît poţi să-ţi descarci inima ca unui frate bun al tău, da ce fierbe acolo, în sufletul cela, nu ştie nimeni. Pentru că — la mintea cucoşului ! — cineva o fi hrănit armatele celea din pădure, le-o fi găsit cartuşe şi arme...

Vara era caldă şi frumoasă, poate prea frumoasă, prea caldă, şi în fiece dimineaţă o ceaţă dulce încingea zările. Oamenii, copleşiţi de moleşeală, umblau zile întregi cu mîinile în buzunare, cu mintea legănată de izul plăcut al unei hodine abia începute. Trîndăveau şi cei harnici, şi cei care mai întîi trebuiau urniţi din loc pentru ca să facă ceva. Se îngălbeneau semănăturile năpădite de buruieni, femeile stăteau la taclale, copiii uitaseră de frică, vitele răgeau prin ocoale şi viaţa satelor părea a se fi destrămat cu totul.

Adică, la prima vedere, părea că nu s-a schimbat nimic şi toate se petrec aşa cum au fost ele rînduite din moşi-

strămoşi. Satele se trezeau în zori — care avea de prăşit se ducea cu sapa pe umăr, cine avea treabă la tîrg pornea repejor să treacă greul drumului pe cărare, cei ce ţineau cîte-o coadă de vită pe lîngă casă trimiteau copiii să le pască. Gospodinele rămîneau pînă una-alta cu cei mici, cu cîrlanii, cu oalele puse la foc. Ziua de vară. însă, avea spor numai la începuturile ei, căci mai încolo, după răsăritul soarelui, o ceaţă, o moleşeală dulce pornea să învăluie cîmpia.

Pluteau în ceaţă şi buruienile din faţa prăşitorului, şi drumul colbăit din faţa călătorului, şi juncana din fundul imaşului, şi ulcica pusă la foc. Ca printr-o vrajă, toate începeau a se împerechea şi a se desperechea — din una se fac două, din două — şase, apoi jocul o întoarce înapoi, din şase iar se adună două, din două una, şi omului îi era atît de bine, stînd rezemat într-o coadă de sapă, să urmărească cum dănţuiesc toate în jurul lui.

„Măi, al naibii !" — îşi ziceau prăşitorii, privind mulţimea de buruieni scăpate de sapă şi rămase în urmă.

„Ca să vezi..." — oftau încurcaţi călătorii, opriţi la o răscruce pe un petic de iarbă de pe care nu-i mai lăsa inima să se ridice.

„Aracan de mine..." — se frăsuiau gospodinele cînd oala pusă la fiert dădea în foc o dată, şi a doua, şi a treia oară.

„Mămunica mea... — se îngrozea copilul privind junca intrată într-o semănătură străină. Amu, dacă vine omul cela cu semănătura şi-mi prinde junca acolo, ce mai uciganie o să-mi tragă. mămunica mea !"

Nu se întîmpla însă nimic, căci. mai spre sară, chiar dacă se arăta stăpînul semănăturii, vedea o mulţime de juncane intrate într-o mare nesfîrşită de semănături, şi dacă vitele-s multe, iar semănăturile îs şi mai multe, le lăsăm pe toate aşa cum sînt, că-s bune toate...

Satele cîmpiei păreau pustii — trece o bună jumătate de zi de vară, iar casele picurau și nici tu hodorogit de căruță, nici tu lătrat de cîne, nici tu scîrțiit de portiță. Iar cînd soarele ajungea la amiază, înțepenea și cîmpia întreagă : nici șopot de frunze, nici coame de colb deasupra șleahului, nici o cămașă albă pierdută prin semănături. Și așa o tot ținea mult, pînă mai spre sară, căci tocmai pe la chindii un început de înviorare părea să se arate de peste deal. Și scuipau în palme prășitorii :

— Hai, bre, că prea ne-am luat cu șaga !

O întindeau la drum călătorii, copiii luau de frînghie vitele flămînde și începeau a le paște pe-o margine de drum. Gospodinele alergau grăbite din casă la cuptorașul de vară făcut în grădină, apoi de la cuptoraș — înapoi în casă, dar toate erau în zadar. Soarele scăpăra spre apus, dinspre pădure venea în valuri răcoarea nopții, și porneau spre case copiii trimiși cu vitele, se întorceau din drum cei porniți cu tîrguiala, se adunau cîrduri prășitorii, gospodinele lăsau totul baltă și aprindeau focul pentru a pregăti cina. Și se frămîntau, și se dojeneau, și se chinuiau bieții oameni : ce Dumnezeu, parcă a mai fost o zi la mijloc, parcă n-a fost, parcă au trăit-o, parcă n-ar fi trăit-o !...

În amurg, cînd se aprindeau opaițele, cînd măsuțele josuțe ale ciuturenilor se luminau cu cîte-o mămăliguță caldă, întovărășită de puținul frupt al casei, cînd se adunau, pentru întîia oară, în ziua ceea, familiile plugarilor de la cei mici la cei bătrîni, cînd mînile copiilor îndemnate de părinți, porneau rușinoase spre bucate, de undeva din cîmp venea, despicînd liniștea nopții, un foc ascuțit de armă. Prinse așa, pe neștiute, tremurau mînile copiilor și se întorceau înapoi fără nimic. Tresălta și se stingea bunătatea din privirile celor mari. Se lăsa

o liniște adîncă, și numai opaițul uitat pe-o muchie de horn sfiriia domol în sinea sa.

Cei din jurul mesei stăteau o vreme tăcuți, așteptînd, dar cîmpurile tăceau și ele în pragul nopții. Era pace și era bine în cîmpie, dar, firește, nu pe mult. Abia apucau să uite împușcătura de adineaori, abia mînile copiilor făceau mămăliguța boțuri, iar cei mai mari porneau un capăt de vorbă ei înde ei, și iară detuna pe neașteptate un foc de armă. Le plăceau lor, armelor celora, să prindă lumea pe neștiute, și ele pîndeau orice capăt de vorbă bună, orice început de tihnă casnică.

Cînd vedea că nu mai poate fi stăpîn în casa lui, gospodarul se supăra și, supărat, tăia mămăliga felii, le făcea tuturor parte dreaptă. Se întreba :

— Ce năpastă să mai fi venit pe capul nostru ? !

Cel mic, mîndru că așa mic cum este, dar știe și el cîte ceva, șopti :

— Din otomată trag.

Sfîntul har al cinei ba se înfiripa, ba se destrăma din nou, iar după fereastră curgea încet la vale o noapte tulbure și grea. Omul însă nu poate dacă nu știe, măcar pe departe, cam ce-ar putea să se întîmple cu dînsul mîne-poimîne, și iată că cei mari se ridică de la masă, ies unul cîte unul. Se adună vecinii pe la garduri, ținînd țigara în mînecă, ca la război. Ascultă împreună cum se desface noaptea în cîmpie și schimbă din vreme în vreme cîte o șoaptă, ca să le treacă de urît.

Se lasă întunericul peste sat. Se dezghioacă ici-colo prin case lumini slabe de opaiț, și tot scad, scad, aproape se sting cu totul, dar vine stăpîna, scoate mucul cu un vîrf de ac. Opaițul tresaltă, cearcă a zîmbi printr-o fereastră, dar se rușinează de graba sa și iar pornește a se stinge. Se tot sting, pînă se pierd prin întuneric și ferestrele, și casele satului — rămîn numai vîrfuri de

acoperişuri, numai creste de salcîmi. Satul cearcă să adoarmă. Aţipesc livezile, dorm şi vişinele verzi, şi cele coapte. Se pierd prin umbrele nopţii drumurile cu albiile pline de colb, gardurile tivite cu urzică, şi numai oamenii nu se pot ogoi. A tot sta cu un vecin la gard li se urăşte, şi atunci unul îşi aduce aminte că a uitat să adape vitele, altul — că a uitat să mulgă vaca. Se duc amîndoi, şi peste o vreme scîrţie fîntîna prin întuneric, sună într-un fund de căldare stropi fierbinţi din mana blîndelor vite. O scot ei repede la capăt cu cele ce aveau de făcut, da nu li-i a se întoarce în casă şi tot umblă, tot caută ce-ar mai face. Pînă şi copiii, ascunşi într-un fund de grădină, se joacă prin întuneric în pietricele, se tot joacă, pînă dau cei mari peste dînşii :

— Bine, măi dracilor, nu v-a ajuns ziua întreagă pentru joacă ? !

Îi prind de cîte-o aripă şi-i duc la culcare. O noapte rece, străină şi tulbure se lasă peste sat. Ţiuie a patimi valurile de tăcere, apoi se desfac, spintecate de cîte-o împuşcătură. E vreme tîrzie, dar hodina nu vine şi se sting cărbunii în vatră, amuţesc vrăbiile în cuiburile de sub streşini, oftează greu, rumegînd prin întuneric, vitele. Cu chiu, cu vai, copiii adorm. Cîte-un opaiţ rămas ici-colo prin mahala se stinge, satul se cufundă în întuneric, şi numai peste vale luminează din plin toate cele patru ferestre ale sovietului sătesc.

Greul cel mare al nopţii pare să fi trecut şi într-un tîrziu gospodinele intră prin case, îngenunchează în faţa icoanelor, şoptesc rugăciuni pe care abia le mai aud ele însele. Liniştite de aceste cuvinte moştenite din bătrîni, se duc de se culcă. Somnul nu le prinde şi ele ar mai vrea să mai schimbe o vorbă-două, dar n-au cu cine. Copiii dorm, bărbaţii stau în ogradă şi nu se mai întorc. Cîntă cucoşii de miezul nopţii şi cîntarea lor se rostogoleşte moale dintr-o mahala în alta, apoi se întoarce înapoi. Aduce a

pustiu, a jale, a trădare aduce cîntarea cucoșilor în miez de noapte, și femeile lunecă de prin culcușuri, aruncă ceva pe umeri și ies de prin case. Își găsesc bărbații stînd singurei într-un fund de ogradă. Li se face milă de singurătatea lor și se așază alături ca să asculte împreună zbuciumul trudit al nopții.

Hăt tîrziu, pe aproape de zori, întunericul începe a se limpezi. De prin cîmp pare a se cerne un fel de lumină și se vede binișor, mai ca în zori de zi. Dar, pînă a se fi zorit, mai este. Poate că nici din cîmp nu a venit nici o lumină, ci numai ochiul omului, după o noapte de veghe, s-a obișnuit cu întunericul. Răcoarea unei nopți tîrzii de vară și osteneala zilei trecute încep a-i răzbi pe oameni și ei cască, se ridică, intră prin case. Se culcă, cum se obișnuiește în lumea țăranilor, bărbații cu nevestele alături, într-un singur așternut, dar somnul nu le vine și pentru că suflă amîndoi tainic, trup lîngă trup, obraz lîngă obraz, li se face a dragoste. Și ei se fură unul pe altul, se iubesc setos, crînceen, și frigurile acelei iubiri țin mult, de parcă ani întregi s-au tot dorit și de-abia acum au scăpat la dulcele fruct al dragostei.

Pe la aprinsul zorilor, osteniți de zbuciumul dragostei, luminați de tainele ei, bărbații adorm cu nevestele alături, dar pericolul nu ostenește de a-i tot paște. Abia pornesc a se înfiripa primele vise, și undeva aproape, lîngă poartă ori și mai aproape, lîngă prag chiar, detună un foc de armă. Zornăie sticla în ferestre, schelălăie cînele, se trezesc copiii și, speriați din somn, prind a scînci. Buimăcit, omul sare de pe cuptor, prinde dintr-un ungher al tinzii o coadă de topor, dar cînd iese în prag, nu se mai vede nimeni. Peste sat domnește liniștea, pacea, și numai în ograda vecinului se mai leagănă o creangă de vișinar, stîrnită de fuga cuiva.

Astfel începe a se face ziuă. În celălalt capăt al satului se aude trecînd o căruţă, sună mărunt colacul unei fîntîni slobozind căldarea. La sovietul sătesc luminile s-au stins, lumea s-a împrăştiat, ferestrele stau larg deschise şi prin toate cele patru căscături iese fum de mahorcă. Stînd aşa în prag, omul se întoarce, aruncă toporul la locul lui, oftează. Mai începe o zi de vară, o zi de muncă. Griji sînt destule şi el chibzuieşte cum ar face ca să facă mai bine, dar, stînd aşa şi punîndu-le pe toate la cale, ştie el prea bine că toate sînt zadarnice. Nu dormise noaptea trecută şi ceva mai încolo, cum va începe a încălzi soarele, valurile de moleşeală iar îl vor fura, şi dincolo de picuratul cela el nu va putea trece, oricît s-ar chinui.

*

Vremuri grele au bătut la poarta cîmpiei şi satele înţepeniseră, satele erau numai aşteptare. Nopţile numărau focurile de armă, zilele căscau la soare, iar moleşeala dulce părea un dar ceresc venit să mîngîie lumea de plugari în pragul unei mari zguduiri. Tot ce au aflat ei singuri despre viaţă, tot ce au moştenit din bătrîni, — totul era pus la încercare. Fiecare cîntărea, trăgea cu coada ochiului în jur să vadă ce face lumea, pentru a şti pe urmă ce trebuie să facă şi el.

Apoi, cînd satele zăceau încurcate cum nu se mai poate, hai că a început alcătuirea listelor, ori, cum li se mai zicea, *spisce*. Faptul de-a fi fost scris undeva pe o hîrtie i-a displăcut ţăranului dintotdeauna, dar acum, fiind peste tot atîta îngrijorare, ce şi-au zis ? Hai, mă rog, să ne scriem cu toţii şi să scăpăm odată, dar, hei, de unde, că facerea listelor nu era concepută ca o treabă ce urma să aibă şi sfîrşit.

Mai întîi au fost chemaţi toţi cei care aveau scrisul cît de cît citeţ, au fost adunate şi încuiate în masa pre-

şedintelui toate rămăşiţele de caiete găsite prin şcoli, toate hîrtiile pe care se puteau trage linii : au fost aduse din raion cîteva galoane cu gaz anume pentru munca asta — şi iată că industria facerii listelor a început. Ziua prin sovietele săteşti era cam pustiu, iar din amurg şi pînă în zori numai foşnet de hîrtie, numai scîrţîit de peniţe. Omul căruia îi venea rîndul de-a fi introdus în listă era chemat de acasă, întrebat şi iscodit după toată legea. Mai ales era chemată lume multă aşa cam pe la miezul nopţii şi ceva mai încolo, spre zori, cînd mintea ţăranului este obosită de nesomn, iar stima lui pentru autorităţi — nemărginită.

Fiecare listă îşi avea tiparul ei, fiecare fărîmătură de hîrtie venea cu iscodirile sale. Şi cîte nu se scriau în listele celea ! Cum îi spune omului : numele de familie, prenumele şi numele după tată. Anul în care s-au născut el şi ceilalţi ai casei. Originea şi starea socială, neamurile lui, neamurile nevestei şi neamurile lor. Pămîntul. Cît pămînt arabil are omul, cîtă păşune, cîte hectare de pădure, cîţi copaci, cîţi butuci de vie. Vitele : cîte vite şi ce fel, cîte sterpe, cîte a făta. Păsările : găini, raţe, curcani, gîşte.

Apoi urma lista listelor : datoriile omului faţă de stat. Ce cantitate de pîne, lapte, carne, ouă, lînă avea să dea omul statului, cît a dat şi cît a mai rămas să ducă. Apoi *zaiomul* [1] — aceeaşi poveste, numai că de data asta totul era socotit în ruble.

Satele fierbeau. Fiecare casă, fiecare om era pus faţă în faţă cu hîrtia şi trebuia să fii cu ochii în patru, ca nu cumva să dai greş, că te-ai ars. Pînea ca pînea şi banii ca banii, dar vorba e că după pîne şi bani se întrezărea războiul cel nou. Listele păreau să fi venit nu atît pentru pîne şi bani, cît pentru a afla care şi cu cine ţine.

Ca într-adins, vara a fost secetoasă, grîul a rodit prost. Păpuşoii au crescut bine pînă la legătură, dar pe urmă

[1] Împrumut de stat.

a dat seceta. Satele de abia au dus o treime din *postavka* pe care urmau s-o ducă la stat, și acum nu mai aveau de unde duce. Nopțile veneau tot mai tulburi, tot mai grele, și, pînă la urmă, raioanele au început a împărți arme pe la sate. Cîte zece carabine, cîte două-trei automate nemțești. Cartușe raionul nu dădea — cartușe se găseau destule pe cîmp, prin tranșee.

Cum au sosit armele, pe lîngă sovietele sătești au început a se organiza echipe de voluntari, zise *strebkovîe otreadî*[1]. Flăcăii de cîte cincisprezece-șaisprezece ani, băietani ce se visau noapte de noapte săvîrșind fapte eroice și primind decorații, au fost înscriși pe-o listă, li s-au dat arme și au fost botezați cu numele de „*strebok*". Cum s-au văzut cu pușcă, băieții au și dat fuga în cîmp, și-au umplut buzunarele cu cartușe și acum prin sate ziua-n amiaza mare răsuna ba ici, ba colo cîte o detunătură de armă.

Raionul a început a trimite ofițeri prin sate. Veneau ofițerii comisariatului militar. Intrau veșnic grăbiți, sunîndu-și decorațiile, adunau în cabinetul președintelui trei-patru oameni mai de încredere. Scoteau din geanta de piele harta raionului — o hartă cu liniuțe mărunte, însemnate ici-colo cu creioane colorate. Și ori pentru că hărțile celea arătau absolut totul, pînă și fîntînile singuratice din cîmp, ori pentru că țăranii nu puteau pătrunde deloc limba semnelor făcute de creioanele colorate, harta ceea băga groaza în oameni. Oftau pe ascuns oamenii de încredere și se gîndeau că nu sînt spre bine toate acestea.

Veneau ofițeri tinerei de la secția raională de miliție. Veneau călări. Cum intrau în sat, adunau *strebocii*, îi duceau undeva într-o rîpă după sat să facă cu ei puțină instrucție, le dădeau să tragă cu revolverul. După care tinerii ofițerași, dîndu-le băieților de grijă să nu-și

[1] Detașamente de pușcași.

piardă vigilenţa, încălecau şi, mulţumiţi de toate pe lume, duşi erau.

Nu dovedea să se aşeze colbul stîrnit de copitele cailor de la miliţie, şi în cabinetul preşedintelui stătea de acum, somnoros şi supărat, un maior. Nimeni nu ştia cînd, cum, pe unde vine el, nimeni nu ştia cînd, cum, pe unde pleacă.

— *Dolojite obstanovku.*[1].

— Ce zice el, măi ?

— Eşti surd ? *Obstanovka* zice că-i trebuie.

— Da ce-i aceea ?

— Apoi — totul de-a mărunţelul.

Şi oamenii povesteau, povesteau totul. Le povesteau şi pe cele ce s-au întîmplat într-adevăr, şi pe cele care poate au fost, poate n-au fost, şi pe cele care n-au fost de bună samă, dar despre care s-a vorbit în sat. Ofiţerul îi asculta mahmur, cu privirea înfiptă în călimara din faţa lui, din vreme în vreme trăgea cu coada ochiului la activişti... Nu prea credea în cele ce i se spuneau şi lăsa tot timpul să se înţeleagă că de ascultat ascultă, dar de crezut nu crede, pentru că ştie el ce ştie, şi ceea ce ştie el, nu ştie nimeni.

— *Sostavte novîe spiski* [2].

Erau chemaţi cei mai buni caligrafi, era scoasă din pămînt cea mai bună foaie de hîrtie, dar cum începea lucrul, se afla că degeaba a fost stricată bunătate de hîrtie. Maiorul nu mai era. Plecase.

Întreaga cîmpie, dintr-un capăt în celălalt, era numai înfrigurare, şi singurii care nu se lăsau furaţi de aceste vremuri tulburi erau demobilizaţii din Armata Roşie. Oamenii se întorceau pe la case cu datoria împlinită, cu sufletul curat, iar nopţile nedormite din cîmpie, bandele de prin păduri, *strebócii* cu arma la umăr, — toate acestea li se păreau nişte jocuri de copii în care cei vîrstnici nu

---

[1] Raportaţi care-i situaţia.

[2] Întocmiţi liste noi.

prea aveau poftă să se amestece. Trec însă trei-patru zile după întoarcere, trei-patru săptămîni, după care îngrijorarea satului începe a se strecura pe nesimţite şi în sufletele lor.

Mircea s-a întors tocmai cînd fierberea ajunsese la culme. Se aştepta din noapte în noapte să coboare bandele de prin păduri. Prin soviete nopţile stăteau militari, la intrarea şi ieşirea din sate — soldaţi; şi totul ajunsese pînă într-atîta încît oamenilor nici nu li se prea dădea voie să umble noaptea, nu era voie să aprindă lumina.

În casa Nuţei, ce-i drept, a ars lampa în noaptea cînd i s-a întors bărbatul şi nimeni nu i-a zis o vorbă, mă rog, are musafiri. Ba mai mult decît atîta. Sătenii au căutat ca marea lor îngrijorare să nu răzbată la oaspete chiar din prima zi, şi-l mai luau cu gluma înainte, dar pace nu era în toată cîmpia şi nu putea fi ea nici în casa lui Mircea.

A prins a se trezi şi el noaptea. La început nu se putea dumeri ce l-o fi trezit, dar mai apoi a înţeles cum vine. Veghea alături, înfrigurată. Nuţa — asta îl şi trezea.

— Ce nu dormi, bre ? !

— ... ai auzit şi tu ?

— Ce s-aud ?

— Puşcături.

— Culcă-te şi dormi liniştită, că prin perete nu trece.

— Dacă nu pot. Cum aud împuşcătură, mă strînge în spate.

Cam la o săptămînă după întoarcere a început şi Mircea a urmări cum toate cele din jur ba se înmulţesc, ba iarăşi se adună grămadă. Iar într-o dimineaţă a dat de un cuţit vechi, ascuns cu vicleşug la căpătîiul patului. De mulţi ani zăcea ruginitura ceea în podul casei — îl păstrau pentru tăiat porcii şi nu-şi putea da seama pentru ce l-o fi coborît Nuţa de acolo.

— D-apoi tu nu vezi ce se face aici la noi ? ! i-a răspuns Nuța, oarecum necăjită de nepriceperea bărbatului. Pădurile îs pline de bande, se spune că mîne-poimîne vin asupra noastră...

— Ei, și ce facem noi cu cuțitul ista ?

— Mare lucru poate că n-om face, dar nici n-om sta cu mînile în sîn !

Mircea și-a închipuit nevasta înarmată cu ruginătura ceea și i-a venit a rîde, dar Nuței nu-i părea tocmai binevenită veselia lui.

— Degeaba rîzi, Mircea. Că s-au întors alții și mai dihai, și tot au încercat să rîdă, da amu ia să-i vezi cum îmblă și tac... Da cei care țin pămînt pe dealul cel mic șed pe acasă și tremură de frică. Pădurea e la doi pași — cearcă de te apropie ! Cei de-au avut nenorocul să samene răsărită cît pe ce să plîngă : se scutură roada dacă nu se pot duce s-o care, măcar mori !

— Taci din gură și nu spune prostii ! Că avem și noi răsărită pe dealul cel mic și iată că nu se mai prăpădește. Ai fost la secerat și, slavă Domnului, nu te-a mîncat nimenea.

Nuța i-a răspuns trist :

— De, am secerat eu, nu-i vorbă, dar întreabă-mă cînd m-am dus s-o secer ! Amu, pălăriile pe jumătate s-au scuturat, pe jumătate le-au mîncat vrăbiile. Mai trec douătrei zile și nici nu vom mai avea ce căra de acolo.

— Ehei, d-apoi că nu-mi mai las eu munca să se piardă, și, uite, chiar de mîne ne ducem la cărat.

A rostit aceste cuvinte hotărît, cu înverșunare, și împreună cu el au spus aceleași cuvinte un sergent demobilizat din Armata Roșie, un cavaler al ordinului „Slava", un țăran din Ciutura care știa să prețuiască munca sa și munca cîmpului său.

— Mircea dragă, stai binişor şi fii cuminte! Vrei să mă laşi văduvă?

*

Şi totuşi, frumos lucru-i pe lumea asta un bărbat şi o nevastă, tineri amîndoi, un cîmp larg, pe jumătate secerat, o zi caldă de toamnă şi mii de snopi de răsărită, culcaţi la pămînt în aşteptarea nemaipomenitei călătorii spre sat. Seceratul s-a sfîrşit, a venit vremea căratului. Femeie cuminte şi bună la inimă, Nuţa alege mai întîi snopii mici şi oropsiţi, cărora nici prin cap să le fi trecut că ar putea să-i ajungă şi pe ei rîndul. Mircea, stînd în căruţă, îi prindea din mînile nevestei, îi aşeza unul lîngă altul şi fluiera un pui de frunză verde...

N-au stat să se înţeleagă din timp cine şi ce are de făcut; fiecare îşi cunoştea din moşi-strămoşi partea lui de muncă. De altminteri, totul era cît se poate de simplu. Nuţa căra snopii, Mircea îi aşeza, iar căluţii, încîlciţi în opritori, smuceau trăsura din vreme în vreme, cercînd să-şi dea stăpînul pe spate.

— Hă-vă mamă!

În jur, cît cuprinde ochiul, numai linişte şi pace. Era atîta linişte şi atîta pace, încît sufletul pentru nimic în lume nu voia să creadă că în pădurea de alături stau ascunse bande gata să treacă prin foc şi sabie dealurile din împrejurimi. Pădurea picură blîndă şi se tot strecoară printre dealuri, şi vine ca niciodată aproape de om. Lănţişorul de snopi de răsărită curge domol la vale, pînă la drumul străjuit de cîteva tufe de lobodă colbăită, iar dincolo de tufe, cu o poală puţin scăpătată peste dealul mic, şopteşte trist, cu frunza încercată de prima suflare a toamnei, o pădure de stejari. Frunzişul se plînge înfundat, valuri de ropot se duc pînă hăt în fundul pădurii, se întorc înapoi, dar n-are cine le culege, n-are cine le căuta, căci în cîmpie e toamnă, iar toamna e numai grabă.

Percica îndărătnică, cu fire cărunte rătăcite prin ea, moțul cela arțăgos, în cele din urmă s-a supus și zace umezit de sudoare, mîndru de truda ce l-a răpus. Obrajii Nuței ard ca para focului, ard cu rușinea unei fete mari și atît de bine îi stă ei acum cu ochi mari, căprii, aproape negri. Muncesc din greu, muncesc tăcuți, fără a se vedea, fără a se auzi unul pe altul și numai rareori — cînd Nuța, cînd Mircea — mișcă din buze, de parcă și-ar fi șoptit ceva în taină unul altuia. Tainele, firește, stîrnesc curiozitate și pare că toată firea din jur ar fi vrut grozav să afle ce or fi tot șoptit ei înde ei ?

Adică, mare lucru nu putea fi la mijloc, pentru că și șopotul o fi fost moștenit din bătrîni. După ce își boierește bărbatul cu încă un snop, Nuța se întoarce, pornește repejor după altul și e mîndră, îndărătnică, bătăușă, de parcă i-ar fi zis bărbatului : lasă, o să vedem noi pînă la urmă cine poate mai mult ! Drept care alege un cogemite snop, îl saltă și vine cu el.

Mircea stă în căruța pe jumătate încărcată și, plin de așteptare, își urmărește nevasta pas cu pas, de parcă toată lumea s-ar fi adunat aici să vadă cu cine face el căsnicie. Omul pare mîndru și liniștit, omul n-are ce se îngrijora. Uneori însă, venind cu snopul, Nuța se împiedică de cîte-un ciot, și atuncea Mircea își întoarce privirea în altă parte, zîmbește oarecum stînjenit, de parcă i-ar fi spus lumii adunate : credeți dumneavoastră că dacă ar fi putut ea încărca căruța, nu m-aș fi dus eu să car snopii ? Dacă nu știe. Femeile nu știu să încarce.

I se pare că vine ea prea încet, adică Nuța mai că nu se vede — numai un snop înfoiat de răsăritӑ plutește pe sus, iar undeva jos sub el flutură o poală de fustă, lăsînd să se vadă două picioare voinice, julite pe ici, pe colo cu bețe de răsărită, de parcă ar fi fost însemnate cu cretă. I se pare lui Mircea că pierde o jumătate de zi tot stînd și așteptînd un singur snop, dar nu se supără. O fi bănuit că acolo sub snopul cela lucesc a dragoste doi ochi căprii,

iar două buze fierbinți șoptesc : crezi că, de-ar fi fost altul acolo în căruță, crezi c-aș fi alergat eu și atunci ca proasta cu snopul pe umeri ?

De îndată ce răsărita ajunge în mîinile lui Mircea, jocul se schimbă. Acum bărbatul stă cu snopul ridicat sus, chitind unde ar fi mai bine să-l așeze, iar Nuța, cu șiroaie de sudoare pe obraji, stă ceva mai la o parte și-l urmărește mișcare cu mișcare, de parcă ar fi vrut să vadă : este ceva de capul bărbatului celuia ? Lui Mircea nu-i place să fie urmărit cu atîta stăruință, dar n-are ce face, pentru că răsărita e a ei — ea a semănat-o, ea a prășit-o, ea a secerat-o. Găsește un loc bun, așază snopul, se lasă cu genunchii peste dînsul, dar, pocit și înfoiat cum era, snopul nu vrea să intre printre ceilalți. Mircea îl scoate înapoi, îl scoate pînă la un băț, pînă la o pălărie. Acum snopul a intrat de minune, dar lui Mircea nu-i place cum e așezat el în căruță. Stă și se uită, se tot uită, apoi iată că îl mai scoate o dată. După care i se face lehamite și de răsărita ceea, și de snop. Îl aruncă așa, la întîmplare, și tresaltă a mirare, a bucurie tresaltă sprîncenele Nuței, pentru că numai un prost ar fi putut crede că snopul a fost aruncat la întîmplare. Snopul și-a găsit unicul loc în căruță, s-a vărsat, s-a topit printre ceilalți snopi. Mircea se întoarce mîndru, ca să vadă ce poate spune femeia lui de una ca asta, dar Nuța se duce de acum după un alt snop și toată făptura ei harnică parcă ar fi zis : crezi tu că de-ar fi fost un altul acolo în căruță, mă duceam eu după snopi în fuga mare ?

A doua sau a treia zi, Mircea, oprind căruța deșartă acolo unde ajunsese cu încărcatul, chibzuia ce să facă — să încarce totul ori să împartă în două, să mai vie o dată ? Și cum stătea el așa îngîndurat, s-a pomenit deodată că tresare, de parcă l-ar fi curentat. Era foarte ciudat : a fost demobilizat, s-a întors la vatră, s-au trezit în el deprinderi moștenite din moși-strămoși, și totuși, o părticică din firea lui mai rămînea să poarte epoleți, să facă armată. Și acum acea părticică i-a strigat : „Alarmă !".

Mircea s-a aplecat cum fac ostaşii de cînd lumea, pentru că pămîntul e singura lor apărare. Mai apoi însă s-a ruşinat de mişcarea asta : care alarmă ? Acum, toamna, aici, în cîmpie, pe-o vreme atît de frumoasă ? !

A început a încărca răsărita, dar fiorul cela de îngrijorare nu-i dădea pace. Aşezînd snopii, tot cerceta cu coada ochiului împrejurimile şi, pînă la urmă, s-a dovedit că alarma era cît se poate de întemeiată. La vreo trei sute de paşi, coborît dintr-o margine de pădure, stătea un ofiţer român cu tunica aruncată pe umeri, cu chipiul tras pe frunte — pe semne, îl orbea soarele ce dădea spre apus. Stătea nemişcat, uşurel şi sprinten, ca ofiţerii de la cavalerie. Stătea urmărindu-l pe Mircea mişcare cu mişcare. Mircea a zîmbit, aducîndu-şi aminte că în armata română asta se chema „a lua inamicul în buza armei". Las' că aşa ceva este şi în Armata Roşie, s-a mai gîndit el, şi astfel stînd lucrurile, să vedem care şi cît poate.

Nuţa tocmai venise la căruţă cu cel mai mare, cu cel mai greu snop din roada anului şi, ţinîndu-l sus, mîndră cît era de voinică, aştepta să se aplece Mircea, s-o uşureze de povară. Mircea însă nu se grăbea. Mînile bietei Nuţe au prins a tremura de încordare, muşchii i s-au înmuiat cu totul, iar el nu mai lua odată snopul, şi atunci ea, furioasă, l-a întrebat :

— ...ai adormit ?

El nici măcar nu i-a răspuns, şi femeia, aruncînd snopul cît colo, a făcut cîţiva paşi înapoi să vadă de ce nu răspunde.

Stătea îngropat pînă la genunchi în răsărită, stătea în *ghimnastiorkă* şi, cu o mînă uitată în şold, privea undeva spre pădure. S-a întors şi Nuţa să vadă ce-o fi găsit el acolo, a aruncat o privire şi s-a schimbat la faţă, şoptind cu buzele-i înălbite :

— Sfîntă maica Domnului...

Cei doi bărbaţi stăteau nemişcaţi şi se priveau unul pe altul. S-au privit ca doi ostaşi din două armate ce-au

luptat una împotriva celeilalte. S-au privit ca doi flăcăi sfădiţi de la o fată. S-au privit ca doi şcolari ce-au stat pe-o bancă, s-au privit ca doi puradei aduşi de Onache Cărăbuş într-o primăvară din pădure.

Adică, la drept vorbind, Mircea şi-a adus primul aminte povestea cu pădurea. A zîmbit, a ridicat un braţ sus, a strigat din căruţă :

— Salut oştirii române !

Ofiţerul a prins de departe tonul binevoitor al vechiului său duşman. Şi-a dat chipiul pe ceafă, a dus două degete la tîmplă — dacă e vorba să reprezinte o armată, mă rog, de ce să n-o reprezinte ? ! Hai salut ! Ar fi vrut să vină la ei, dar nu-i ajungea putere, nu-i ajungea încredere, nu-i ajungea suflet şi atunci el a făcut o ţigară şi pe toate cîte nu-i ajungeau le-a împrumutat de la acel unic camarad care a întovărăşit ostaşii în toţi anii războiului. A pornit încet, fumînd, spre căruţă, şi cu fiece pas se schimba, semănînd tot mai mult şi mai mult cu Nică, feciorul lui Haralambie cel Deştept, flăcăul care făcuse atîta vîlvă în Ciutura. Adică, de semănat semăna cu Nică acela, dar iată că semănatul rămînea semănat, iar spre ei se îndreaptă un cu totul alt om.

Nuţa stătea împietrită. Acum, se gîndea ea, gata : toate s-au sfîrşit. Pe semne, atîta a fost al lor. Era însă tînără şi plină de viaţă. Era gata de luptă. S-a uitat în jur să vadă pe ce-ar putea pune mîna, s-a uitat sus în căruţă să vadă care va fi ordinul, dar Mircea, întors cu spatele spre pădure şi puţin zgribulit, ca să nu-i stingă vîntul bricheta, aprindea şi el o ţigară. Nu i-o fi ajuns şi lui ceva, s-o fi repezit şi el cu împrumutul la acel prieten vechi din anii războiului.

Pe Nuţa au început s-o treacă fierbinţelile. I se făcea rău de fiecare dată cînd mirosea a încăierare de bărbaţi. Era, pe semne, şi acum vorba de bătaie, căci, vai, atîtea au rămas nespuse între aceşti doi oameni ! A făcut cîţiva paşi înapoi, s-a dat în dosul căruţei, dar căruţa era veche,

încărcată numai pe jumătate și unde să te dosești tu ?! O părăsiseră însă puterile, nu mai putea sta în picioare și atunci ea s-a așezat jos, femeiește, pe bulgării vîrtoși, abia încălziți de soarele zgîrcit al toamnei.

Părea acum altă femeie. Ședea frîntă, necăjită, cu fruntea plecată, cu ochii în lacrimi, căci, Doamne-Dumnezeule, ce mai soartă amară i-a trimis ei Cel de sus! Cum s-a mai săturat ea de aceste focuri între care i-a fost dat să nimerească. De la șaisprezece ani și pînă în ziua aceea o tot frigea ba dintr-o parte, ba din alta : de la șaisprezece ani nu-și putea găsi sărmana loc.

I s-a spus că-i păcat, că nu se poate, și n-o să scape pînă nu-și va alege din cele două focuri pe unul singur. Și ea l-a ales, s-au cununat, i-a jurat credință, dar a venit războiul și alesul ei parcă nici n-ar fi fost. Au plecat amîndoi — și cel care era de acum al ei, și cel de care nu dovedise încă a se înstrăina. Patru ani, cît a ținut războiul, Nuța îi visa pe rînd, și cînd îi scria bărbatului, fugea cu gîndul și la celălalt, iar cînd se ruga pentru unul, lăsa să se subînțeleagă că rugăciunea poate fi tălmăcită și în folosul celuilalt.

Au fost în felurite armate și felurit le-a fost norocul. Mircea n-a venit niciodată acasă, vreo cîțiva ani scrisorile lui nu puteau răzbate în Ciutura, iar Nică mai toate sărbătorile le făcea cu ai săi. Scria des, satul era plin cu scrisori și fotografii de-ale lui. Nu-i vorbă, îl țesea și pe el războiul, și de fiecare dată feciorul lui Haralambie se întorcea tot mai altul decît s-a dus. A fost o vreme cînd umbla prin sat mîndru, cu medaliile de argint la piept, și era fudul, că nici nu mai vedea pe unde calcă. Pe urmă, în bătălia pentru Odesa, a fost rănit, s-a întors din spital în cîrjă, dar vesel și plin de voie bună. S-a făcut sănătos și iar s-a dus. A treia ori a patra oară, cînd a fost în sat, nu mai șchiopăta, dar umbla posomorît și fără medalie. Se apropia frontul, armata lui era în retragere.

Atunci cînd a trecut ultima oară prin Ciutura, venise să-şi ia rămas bun de la o naşă acolo, pe dealul cel mare. Şi naşa ceea a lui, sentimentală cum îs femeile, a prins a boci, zicînd că — gata : n-o să-l mai vadă pe Nicuşor al ei. Nică o liniştea — îi spunea să n-aibă grijă, pentru că, orice s-ar fi întîmplat, el o să mai vie, măcar o singură dată, dar o să treacă prin Ciutura. Din întîmplare, tocmai atunci trecea şi Nuţa pe lîngă casa lor. A prins cu urechea acest capăt de vorbă, şi nu se ştie de ce, dar i s-a părut că acele cuvinte au fost spuse nu atît pentru naşă, cît pentru dînsa.

Şi, din ziua ceea, a început a se teme de întoarcerea lui Nică. Atunci cînd s-a apropiat frontul, nevasta lui Nică cu neamurile din Nuieluşi au încărcat în căruţe ce-au putut şi s-au dus în România. Apoi fîşia războiului a trecut înainte, spre Carpaţi. Părea că totul s-a limpezit. Nuţa a început iar a primi scrisori de la bărbat, dar nu se putea linişti şi pace. Tot aştepta întoarcerea lui Nică, iar cum au pornit zvonuri despre bandele ascunse prin păduri, şi-a zis : gata. Amu nu mai scapă.

Se temea grozav. Noaptea i se năzărea că aude prin vis fluierătura lui, şi se trezea. I se părea că aude în ogradă paşii lui şi venea pe furiş la fereastră. Se temea că o să vină, o să bată la uşa ei, şi ea n-o să aibă destulă putere să nu răspundă, să nu-i deschidă.

De n-ar fi fost bătrînul Onache, jumătatea ceea de desetină de pe dealul cel mic ar fi rămas ţelină, dar Onache ţinea cu sfinţenie la bucata ceea de pămînt moştenită de la părinţi. El a arat, el a semănat răsărita şi tot el a prăşit-o de trei ori. Nuţa s-a dus numai o singură zi la secerat, s-a dus ca să astupe gura satului, să nu zică pe urmă că răsărita-i a lui badea Onache şi să i-o ia drept *postavkă* pentru moşneag. Şi tocmai atunci cînd tremura de nu vedea nici secera, nici răsărita pe care o taie, s-a întors Mircea.

Vede numai Dumnezeu, ea n-a vrut să vină s-o care de aici. Nici pe Mircea n-a vrut să-l lase. S-a sfădit cu el mai toată noaptea, şi chiar a doua zi, cînd a urcat în căruţă, a urcat cu inimă grea. Îi spunea, biata inimă că o să le iasă lor pe ochi răsărita ceea. Şi n-a fost să fie aşa, n-a avut biata inimă dreptate ?

*

— Îi gata răsărita, Mircea ?

Nică a întrebat cum întreabă un gospodar bun, ostenit şi înzdrăvenit de muncile toamnei. A întrebat oarecum în continuarea unei vorbe mai vechi, de parcă ore întregi au tot stat la sfat, le-au vînturat pe toate cîte-n lună şi-n stele, iar acum treceau la răsărită. A întrebat din mers, de departe, şi glasul lui a început a şovăi, a lunecat, şi lui Mircea i-a plăcut cum a început acela, simplu, fără mofturi ; şi că a şovăit glasul omului, — şi asta i-a plăcut. S-a gîndit : ca să vezi, eu în locul lui n-aş fi putut aşa. Şi, peste atîta amar de vreme, iar a început să-l fure zavistia pe care i-a purtat-o cîndva.

— De gata îi gata ea, răsărita, numai că nu prea are miez. O cam pălit anul ista.

Nică a ridicat din mers o pălărie, a scuturat în palme cîteva seminţe, le-a aruncat sub cerul gurii, a scuipat coaja şi în aceeaşi clipă au răsărit pe obrajii lui muşchii fălcilor, muşchii voinici, repezi, zimţoşi. O clipă întreaga lui fire gusta, cîntărea, socotea, de parcă ar fi vrut să arăte celor doi ce gospodar bun putea fi el în satul lor, de-ar fi fost să fie altfel.

— Îi cam pălită, nu-i vorbă, dar oloiul va fi bun. Vrei să încarci totul intr-o căruţă ?

— N-ar fi rău, numai că n-o să aibă cine mi-o arunca încoace.

— Dă să ţi-o arunc eu.

Mircea părea a sta la îndoială.

— Da Curtea marţială ce-a zice ? Orişicum, un ofiţer român ajutînd un sergent din Armata Roşie la încărcat răsărita...

— Nu, că eu dezbrac haina şi pun Curtea marţială, împreună cu vestonul, colo lîngă hat.

Mircea căuta să nu participe chiar întru totul la încălcarea regulamentului.

— Vezi, dar, fă să fie bine...

Nică s-a uitat la el de jos în sus : avea draci sergentul cela din armata inamică. S-a apropiat de hat, şi-a scos chipiul, a dezbrăcat tunica, şi-a deşertat buzunarele, a mai scos de la cingătoare ceva greu, învelit în basma — pe semne, un revolver. Le-a aşezat pe toate grămăjoară în aşa fel că, de se vor depărta cu încărcatul, să vadă de departe unde şi-a lăsat hainele. I-a spus lui Mircea în vreme ce îşi scotea îmbrăcămintea :

— Mi-au plăcut totdeauna căruţele încărcate pînă la cer, chiar puţin fugite pe-o parte, gata-gata să se prăvale.

— Şi cînd te prăvăleai, îţi părea bine ?

— Asta nu. Dar îmi plăcea cînd se prăvăleau alţii.

— Iaca, tocmai de-asta aţi şi pierdut voi războiul.

— Adică, de ce ?

— Aţi tot aşteptat să se prăvale căruţa...

Rămînea una din două : ori să discute mai departe, şi atunci nu se ştie nici care ar fi fost soarta răsăritei, nici soarta lor, ori să lase discuţia pentru altă dată şi să înceapă a încărca.

Nică a ales răsărita. S-a apropiat de-un snop, a trecut cu un picior peste dînsul, de parcă ar fi vrut să-l încalce, l-a chitit cum să facă să-l prindă mai bine. Şi, cum se gătea să se aplece, să-l ridice, s-a pomenit oftînd. A oftat adînc, senin, din toată inima. Un rost în viaţă — cam asta căuta el în ultimii ani, şi nici să-i fi trecut prin cap că nimic mai frumos pe lumea asta nu putea fi decît o roadă de răsărită secerată şi făcută snopi. Îi duci la căruţă

și-i încarci. Era, poate, singurul adevăr plin în care puteai crede, și Nică era bucuros că a dat de acest adevăr. Nu în zadar răsărita i-a plăcut totdeauna. I-a plăcut s-o semene, s-o prășească, s-o secere, îi plăcea să intre iarna în oloiniță, să-și umple buzunarele cu miez prăjit.

— Ei, ce facem ?

— Hai.

Erau, în fond, doi țărani din două armate felurite. Puterea și îndemînarea adunate la munca acestui pămînt au dospit în ei toți anii războiului. Acele palme care știau a duce coarnele plugului, știau a ține coasa, fiorul cel tainic, care îi șoptea țăranului cînd să-și însămînțeze pămîntul, cînd să culeagă roada, osteneala grea și cinstită din care plugarul își culegea cîte-un bob de bucurie — toate aceste daruri, purtate pe drumurile războiului, n-au luat parte la bătălii, n-au ochit în alții, n-au rîvnit la faima mai-marilor săi. Ceea ce a fost trezit și crescut de pămînt visa la pace, la casă, la întoarcere.

O sară molcomă și tihnită se lăsa peste dealuri. Nuța ședea pe un hat, nu departe de căruță, ședea adunată grămăjoară, cu privirea și cu sufletul pierdute cine știe pe unde. Asculta cum trosnesc în jurul ei bețele de răsărită, cum suflă adînc și fierbinte cei doi bărbați furați de munca lor. Se temea ea, nu-i vorbă, cînd se luau bărbații la bătaie, și totuși, i-au plăcut totdeauna. I-a plăcut umbletul lor, vorba îndesată, răgușită puțin, o ademenea puterea, îndrăzneala, îndemînarea lor, și putea sta ore întregi, urmărindu-i cum muncesc. Toți anii războiului a tînjit după vorba lor, după umbletul lor. Acum războiul s-a sfîrșit, ei s-au întors, sînt aici, la doi pași, iar Nuța șade pe hat și privește o coastă pustie de deal, pentru că se teme a întoarce capul. Se teme că ochilor iar o să le placă acel hoț cu buze mari, vișinii, din pricina căruia a suferit atîta, iar ochii căprii sînt proști de felul lor și, dacă le-a plăcut ceva, în loc să-și ascundă dragostea, o țipă în gura mare.

Femeia ședea pe hat și se gîndea că amu cel mai bun lucru ar fi dacă ar împietri ei, toți trei, așa cum sînt în clipa asta — ea șezînd pe hat, Mircea stînd în căruță, iar Nică cu un snop ridicat sus. Să stea ei așa împietriți multe sute de ani, și de abia atunci cînd toate vor fi potolite și rînduite pe lume, tocmai atunci să fie ei dezlegați de vrajă, să mîntuie de încărcat răsărita și să pornească, toți trei, spre sat.

— Ai surzit, bre, pe hatul cela ?

Nuța a tresărit, și-a scuipat în sin, s-a gîndit că — gata, amu începe. Mircea, pe semne, o tot striga demult, iar biata femeie nici n-avea putere să se ridice de pe hat, nici n-avea glas să răspundă. Mircea s-a uitat lung la dînsa, s-a gîndit ceva în mintea lui.

— Auzi, măi femeie ? Mi se păruse că ai luat în coșul cela ceva de mîncare ?

Nuța a dat din cap că așa este.

— Atunci repede-te în vale la izvor, adă un ulcioraș cu apă, alege un locușor potrivit, scoate ce ai acolo și hai să ne stricăm măcar foamea. Credeam că-i o nimica toată de încărcat, și cînd colo — mamă, mamă !

Pentru toată viața Nuța i-a rămas recunoscătoare că atunci cînd i-a fost să-i fie greu, el n-a repezit-o. S-a întors și el mai altul decît s-a dus la război. Și acest Mircea nou-venit a înțeles cît i-o fi fiind ei de greu, și i-a tălmăcit ca unui copil mic ce are de făcut. Cu vorbe blînde și socotite, Mircea a ridicat-o de pe hat, și-a făcut-o soție, și o soție mai credincioasă nici că văzuse Ciutura.

După ce a adus un ulcior cu apă proaspătă, i-a găsit culcuș lîngă hat în așa fel ca nu cumva să se lase pe-o parte și să se verse apa dintr-însul. După care a ales un locușor neted, fără bolovani, fără cioturi de răsărită, l-a mai netezit pe ici, pe colo cu piciorul. A adunat un braț de mohor, l-a așezat pe vatra pregătită, peste mohor a întins o basma. Mîncare în coș era puțină de tot — o jumătate de pîne,

cîteva hrinci de caş şi patru cepe. Nici măcar cuţit n-aveau. La început s-a gîndit să rupă tot bucăţele mici, dar, mai apoi, s-a răzgîndit. Ce să fărîme pînea, ce să se mai fasolească — atîta-i cît este. A împărţit cinstit totul în trei — cîte-un călcîi de pîne, cîte-o hrincă de caş, cîte-o ceapă. A făcut trei grămăjoare, s-a aşezat alături, năucită de ruşinea acestei sărăcii. O viaţă întreagă a tot muncit, a tot adunat la casă, şi cînd i-a fost dat să-i primească pe cei doi bărbaţi pe care, oricum ar fi, dar i-a aşteptat toţi anii războiului, s-a dovedit că nici nu are cu ce-i primi. De-ar fi ştiut, ar fi luat în căruţă tot ce avea mai bun în casă, dar n-a ştiut, şi acum stătea aşteptînd ceasul ruşinii sale.

Cînd căruţa a fost gata încărcată, Mircea a fluierat de acolo de sus în semn de mare pagubă...

— Ştii că mi-ai făcut-o ! Amu, cum cobor eu ?

Nică, pe semne, nu văzuse masa pregătită şi i-a spus :

— Ce să-ţi mai rupi pantalonii coborînd ! Îţi arunc eu hăţurile şi — drum bun !

— No, că vezi tu cum vine povestea, mi-a rămas fumeia colo jos.

— Ei şi ?

— N-o pot lăsa, că-i tinerică, frumuşică. Sare vreun iepure de-acolo din pădure, mi-o sparie şi ce mă fac eu pe urmă ?

Drept care Mircea s-a întors pe burtă, a lunecat la vale aşa, într-un noroc, a prins cu piciorul o spinare de cal, încă o săritură şi iată-l jos.

— Hai să gustăm ceva. Mari bunătăţi nu cred să fie, dar, de, ni-i crede.

— Vă mulţumesc frumos, numai că eu, vezi...

— Hai, ni-i mulţumi pe urmă.

La început părea că Nică a primit poftirea. A pornit supus în urma lui Mircea, dar pe urmă s-o fi răzgîndit. A întors-o înapoi, unde îşi lăsase, pe hat, îmbrăcămintea. Şi-a aruncat pe umeri tunica, şi-a pus chipiul, a băgat prin buzunare averea şi, făcîndu-le pe toate acestea, tot

frămînta ceva în mintea lui. Răsărita era gata încărcată, țărănia lor a sfîrșit, fiecare s-a întors la regimentul său, și obrajii unuia purtau iar lumina biruinței, pe cînd fruntea grea a celuilalt trăda înfrîngerea. De aici încolo drumurile lor se despărțeau — unul avea a se întoarce în sat, altul avea să ia drumul pădurilor. Unul putea face ce vrea, putea merge unde vroia, pe cînd celălalt trebuia veșnic să fie fugar, cu ochii în patru.

Nică a hotărît să se întoarcă în pădure. Îmbrăcîndu-se, și-a ales un drum bun, de-a dreptul, din locul de unde sta, dar mai zăbovea, pentru că nu știa cum să facă — nu-și luase rămas bun de la cei doi. Și în clipa ceea de șovăială Nuța, pentru întîia oară, și-a ridicat privirea. L-a privit lung, de departe. Era atît de palidă și istovită prima ei dragoste, încît abia de-o mai cunoștea.

— Vină, Nică, chiar te rugăm.

Glasul cela sunător și frumos, nesfîrșitul glas de fată mare, după ce l-a făcut de atîtea ori să i se topească inima de bucurie, a venit de i-a mai topit-o o dată. S-a întors, a venit, s-a așezat. Este totuși o taină la mijloc, un semn al sfințeniei dăinuie peste cina din cîmpul lor, atunci cînd oamenii trudiți se așază de-a dreptul pe pămînt... .

Erau trei în jurul unei basmale, iar pe basma — pîne, caș și ceapă. Soarele mai că asfințise — abia se zărea o coastă rumenită de cer printre dealuri. Mîncau încet, furați de gînduri, tustrei. Și pînea grea de secară, și cașul alb ca zăpada, și cepele vinete, vîrtoase în învelișul lor, — toate erau roada acelui pămînt, acelei țărîne pe care ședeau. O fi știut el, bătrînul și înțeleptul pămînt, că pe oriunde i-ar fi purtat războiul, oricare ar fi soarta lor, odată și odată se vor întoarce ei, osteniți și înfometați. A avut dreptate pămîntul, s-au întors osteniți și înfometați. Și el îi primea cu bunurile sale, îi împărtășea cu mana sa, legîndu-i încă o dată de această cîmpie.

Nică mînca încet, grijuliu, cu evlavie, pentru că pînea din care mușca el nu era o simplă bucată de pîne. Era,

mai întîi, pîne din Ciutura, din satul său de baștină. Era pîne semănată și crescută pe dealurile pe care le colindase în anii copilăriei. Apoi era o pîne frămîntată și coaptă de acea femeie pentru care a lăsat el cîndva liceul, și apoi cine știe cum ar mai fi fost, de-ar fi fost să fie altfel...

Amintirile îl tăiau ca niște ferăstraie și, stînd așa și mîncînd, Nică s-a gîndit deodată că, dacă mănîncă pînea toată, nu va mai avea putere să se întoarcă înapoi în pădure. Iar de întors trebuia să se întoarcă cu orice preț, pentru ca de acolo să treacă în România, să-și caute nevasta și copilul. Pe de altă parte, nici cu ei în sat nu se putea întoarce. În Ciutura îl așteptau santinela, lagărul, tribunalul. Așa s-a făcut că de la o vreme mîncarea a început a nu-i mai prii. Nică mușca tot mai rar, tot mai puțin și, în cele din urmă, a pus pe basma bucățica de pîne și cașul ce-i mai rămăsese. Nu-i prea era foame nici lui Mircea. A lăsat și el bucata din mînă, cît despre Nuța, ea mai că nu se atinsese de partea ei.

Au băut, rînd pe rînd, apă din ulcior, apoi Mircea a scos din buzunar un săculeț de mahorcă, și cei doi ostași au sucit cîte-o țigară. Fumau tăcuți, căci, în fond, ce aveau să-și spună ei unul altuia ? Pămîntul — atîta aveau ei comun, încolo erau departe unul de altul. Țările pentru care au depus ei jurămînt au fost mulți ani față în față, în acea mare bătălie. Unitățile cu care au intrat în luptă au tras una împotriva alteia, și era o minune că, după atîta fierbere, după atîția ani, nu s-au omorît unul pe altul.

Începea a se lăsa amurgul și Nică s-a ridicat.

— Vă mulțumesc frumos. La revedere și, încolo, să ne auzim numai de bine.

— Mai stai, ce te-o prins graba ?

— M-a prins, pentru că Ciutura îi aici aproape, iar eu pînă la Prut mai am.

— Unde-i amu trecătoarea ? La Ungheni ?

— Trecătoarea mea cine știe pe unde-o fi...

— Oricum, o noapte de drum.

— Într-o noapte nu răzbat — am bătături la picioare.

— Atunci în două nopți.

Nică a stins țigara, făcînd să scapete pe ascuns mucul rămas în buzunar, dar Mircea i-a prins mișcarea. A scos punga cu mahorcă, și-a lăsat pentru o țigară, să aibă ce fuma în drum spre casă, iar restul i l-a dat lui Nică cu tot cu pungă. Pe Nuța, cum stătea ea așa și urmărea înțelegerea asta frățească între cei doi ostași, au răzbit-o deodată dragostea și mila. I-a venit să ia și ea cumva parte la această facere de bine, dar n-avea cum, n-avea prin ce, și atunci a adunat rămășițele de la cina lor, a legat totul frumușel în basma și i-a întins legătura.

— Să n-o iei în nume de rău, Nică, da la drum, știi, pînă ajungi, poate să-ți prindă bine. Că, Doamne, de știam eu de una ca asta...

Nică stătea oarecum încurcat.

— Vă mulțumesc, dar, cum se poate... Nici n-am cum, nici n-am în ce...

— Ia așa, cu tot cu legătură.

— Să nu fie prea mult. Și tutun, și pîne, acum ș-o basma...

— Lasă, ne-om mai vedea noi cumva și atunci ai să ne întorci basmaua.

Nică nu și-a luat rămas bun de la dînșii. S-a întors și a plecat simplu, cum pleacă omul cînd se duce pe-un ceas-două, pentru ca pe urmă să se întoarcă. Cu vestonul pe umeri, cu legăturica în mînă, el se tot ducea încet și legănat spre pădure. O jumătate din locul pe unde trecea cobora la vale, cealaltă jumătate urca spre pădure, dar și coborînd, și urcînd, el se făcea tot mai mic, tot mai mic.

Mircea și Nuța stăteau locului, oarecum petrecîndu-l, așteptau să se întoarcă, să le facă cu mîna, dar el nu se

mai întorcea, și atunci Mircea s-a gîndit că ei nu fac bine stînd așa și așteptînd să li se mai facă și cu mîna. Soarta lor era prea felurită. Ei doi urmau să se întoarcă în aceeași sară la casa lor, la vatra lor, iar acela mai avea încă multe drumuri și apoi cine știe ce-l pîndea pe drumurile celea — poate lagăre, poate un glonte, poate o lume rece și străină.

Mircea a așezat șliurile pe cai, mîngîindu-i în aceeași vreme, căci aveau de dus o căruță grea, cum rar se întîmplă. a scos răsărita la drum, după care a lăsat caii să se odihnească, pentru că se umpluseră de suflet. Telegarii însă, simțind că drumul o să ducă spre casă, au pornit singuri căruța din loc, și Mircea, știind bine că cel mai greu lucru e să miști din loc o asemenea biserică, i-a lăsat în voie, pășind și el pe lîngă dînșii cu biciușca în mînă. Nuța venea în urma căruței adunînd în pestelcă pălăriile ce cădeau în drum.

Nică totuși s-a întors cu fața spre dînșii. Ajuns la marginea pădurii, s-a oprit, s-a întors spre ei și a stat multă vreme, urmărind cum se pierde prin cîmp, legănîndu-se, o căruță încărcată cu răsărită. Stătea nemișcat — părea că nici nu suflă — și tot căta lung în zare. S-o fi gîndit, pe semne, că femeia ce pășea în urma căruței a fost cîndva prima lui dragoste, o dragoste în care el a dat cu piciorul, dar care l-a ținut minte și a venit acum să-l ierte... Poate și-l amintea pe Mircea — băiețanul cu care se juca sara de-a poarca, ori flăcăuan necioplit cum era el pînă la război, și se întreba cum s-a putut ca, după patru ani, același flăcăuaș să se întoarcă om în toată firea, cumpănit, așezat, înțelept.

Vremea trece, amurgul se lasă cenușiu peste dealuri, iar Nică tot stă și stă nemișcat sub poala ceea de pădure. Poate privea cele două-trei căsuțe răsărite de după o coastă de deal și se gîndea că acolo e Ciutura, satul lui de baștină, satul copilăriei lui. Poate se gîndea că răsărita ceea

va fi ultima lui muncă aici pe dealul mic. Poate îi plăcea Cîmpia Sorocii la un apus de soare, cu o căruţă ce se topeşte în depărtare, dar poate că plîngea, cum plîng, de obicei, oştenii — cu pieptul potcoavă, cu fruntea sus, cu gîndul la datorie, şi numai sufletul plînge, strivit de roata propriului destin.

*

Iar dorul, vai, dorul, cela vechi al nostru, el tot sapă şi sapă. Sapă zi şi noapte, apasă peste inimile ce bat, peste inimile ce nu mai bat. Macină, chinuie, adună şi pustieşte dorul cela vechi al nostru, şi tot aşa a ţinut-o, pînă ce într-o noapte tîrzie de toamnă din străfundul pădurii a ieşit mîndria cîmpiei de altădată, namila ceea roşcată cu apucături sălbatice şi cu suflet mare de om. Trecut-au ani şi ani, trecut-au veacuri... Acum, de, nici o putere în muşchi, nici foc în suflet, dar dorul o tot poartă, şi iat-o coborînd spre satul, spre casa, spre omul cela care, mă rog...

O fi simţit de departe înfrigurarea ce domnea peste satul de la încheietura celor două dealuri, căci la marginea Ciuturii s-a oprit. Steaua javrelor i-o fi zis să nu intre, dar, odată ajunsă, nici că putea pleca fără nimica. Şi a tot ocolit şi ocolit Ciutura, pînă ce a descoperit, pe o margine de drum, lîngă o pălărie de răsărită, urmele acelei case, urmele acelei lumi care au tot încălzit-o ani şi ani în singurătatea pădurilor.

Urma intra în sat, dar aceeaşi urmă o fi venit ea de pe undeva.

După o clipă de şovăială Molda a prins a depăna urma nu încotro se duce, ci de unde vine. Culegea la fuguţa urmele lăsate de paşii Nuţei, fericită fiind cum nu se mai poate, dar iată că urmele femeii părăsesc marginea de drum şi intră într-un cîmp de răsărită secerată. Printre

cioturi de răsărită și bolovani urma se putea găsi mult mai greu, pe alocuri pierzîndu-se cu totul, dar — pe unde urme de pași, pe unde urme de copite... Molda a tot venit și venit pînă la bătătura ceea așternută cu mohor, unde cinaseră cei trei...

Aici de acum mirosea a casă, a pîne coaptă, a brînză, a glume blînde, cărăbușene... Flămîndă cum era, Molda a prins a scotoci prin țărînă, poate-poate vreo fărîmătură ceva, dar șoarecii din ajunul secetei umpluseră cîmpia, și pînă să vină Molda, culeseseră tot ce mai putea fi. Mă rog, și-o fi zis mîndria cîmpiei, ne mai alegem cu o foame, puține le-am tot îndurat în lungul vieții ?...

Iată însă că nu poate pleca din cîmpul cela, nu se poate despărți de palma ceea de pămînt și, pentru a o simți mai bine, pentru a o avea și mai aproape, s-a încolăcit pe mohorul adunat de mîna stăpînei sale, făcîndu-se una cu pămîntul, cu noaptea, cu cerul...

Cu ochii închiși, cu suflarea potolită, Molda părea că picură, dar uneori prin picuratul cela o fura o groază de vis, că se cutremura cu mohor cu tot. Stă o vreme mahmură; cu blana zburlită, căutînd să vadă ce-a fost vis, ce nu a fost. Foșnetul codrului din depărtare, tihna pămîntului o legănă încetul cu încetul, și iar ațipește, și iară, în toropeala ceea dulce, i se năzare glasul semeț, puțin răgușit al stăpînului :

— ... o-o-olda-a-a...

Acel strigăt era în stare s-o scoale din morți, și cum i se năzărea c-o cheamă, se cutremura, ridica brusc capul, îl arunca pe spate, așa cum făcea ea atunci cînd îi venea să urle, și stătea cu botul ațintit în adîncul cerurilor lung-prelung, dar nici un sunet nu mai urca prin gîtlejul ei mort.

Greul cel mare trecuse, greul cel mare abia venea.

Capitolul XI

ÎNĂLȚAREA ȘI PRĂBUȘIREA CASELOR

Trecut-au patruzeci și șase, patruzeci și șapte. Cîmpia Sorocii, stearpă și-n vîrf de deal, și-n fund de vale, cu plete de colb, fumegînd dintr-o zare în alta, se zbătea cu sufletul la gură, și nici un fir de frunză verde în tot lungul, în tot largul ei. Bătălia cea mare luase sfîrșit, și fusese o bătălie grea, căci pămînturile nu se lasă ele pustiite cu una, cu două. Pămînturile știu să tacă, știu să rabde, știu să zacă, și de-abia atunci cînd pustiirea coboară pînă în adîncuri, încep a se pleca.

Pămînturile mor greu. Mor bulgăre cu bulgăre, sămînță cu sămînță, mor deal după deal, vale după vale, dar totuși mor, și Cîmpia Sorocii, după două veri fierbinți, rămasă fără umbră de nor, fără strop de ploaie, în cele din urmă, a prins a se stinge. Murea încet, destoinic, dar murea, și numai roua ce se lăsa în zori peste văile spuzite de arsură îi amîna sfîrșitul de azi pe mîine.

Blestemul secetei a fost mare și greu. Au secat apele, au ars imașurile, s-au posomorît pădurile desfrunzite. Pămînturile oamenilor zăceau așa cum le-a prins seceta — nesemănate, neprășite, nerodite, iar bucățica de pămînt care n-a vrut cu nici un preț să-și primească soarta a căzut și ea pînă la urmă, și puținul care a fost din răsputeri semănat, ori prășit, ori pornit a crește, a ars și el.

Satele cîmpiei, dosite pe după delușoare, împărtășeau cinstit soarta pămînturilor din împrejurimi. Nu mai fumegă acoperișurile, nu mai luminează în amurg ferestrele. Nici cînii nu mai bat, nici cocoșii nu mai cîntă, iar casele oamenilor, îmbătrînite cu încă o mare durere, picură în pragul unui somn de veci.

Totuși vîna cea oropsită și îndărătnică de țăran se mai zbătea, ascuns, pe undeva. În zori de zi scîrțîia ici-

colo cîte-o ușă și cei puțini, scăpați ca prin minune, ieșeau de prin case, se așezau osteniți pe prispe și se încălzeau la soare. Ședeau tăcuți, fiecare pe prispa lui, și urmăreau zile întregi cerul sterp, pîrjolit și el de atîta căldură. Umflați de foame și sluțiți, încît abia se mai cunoșteau ei înde ei, oamenii ședeau cuminți și nici un gînd, nici o umbră de durere nu mai flutura pe frunțile lor necăjite. Nu mai aveau putere. Nici pentru a se bucura, nici pentru a se amărî nu mai aveau putere, dar ședeau și urmăreau cerul, pentru că erau plugari și așa apucaseră ei din bătrîni — cînd vin vremuri grele, te așezi pe prispă și ridici privirea către cer. Zadarnice însă erau acum toate — arșița mai ținea încă, și cerul, chiar de căpăta sămînță de nor, aduna niște nourași mici, ușurei ca pleava, și vîntul făcea a se juca cu dînșii — ba îi adună grămadă, ba îi ascunde pe după zări.

Oamenii totuși ședeau pe prispe și urmăreau cerul. Bănuiau, pe semne, că greul cel mare e pe ducă, și acum ar fi să se schimbe ceva. Bine ar fi fost să ploaie oleacă... Atîta amar de lume, atîta amar de vreme s-a tot rugat pentru o bură de ploaie, încît amu nici nu-i mai venea a crede că s-ar putea întîmpla o asemenea mare minune, dar alta nu-i rămînea și ea aștepta tăcută, răbdătoare, neputincioasă ca un copil.

Darnic cu cei mici, norocul, în cele din urmă, și-a adus aminte de dînșii. Într-un amurg au început a roti stoluri de cioare peste cîmpie. Zburau pe jos, cîrîiau supărate, iar în urma lor vîntul a și prins a aduna puzderie de nourași. I-a tot așezat straturi, i-a pus la dospit, apoi peste noapte a căzut prima ploiță de după secetă. A fost o ploiță scurtă, a trecut de-a lungul Nistrului abia mușcînd o margine de cîmpie și, cum a întors-o spre Bălți, s-a și potolit, dar pămîntul, răcorit, a început a răspîndi miroznă grea de ploaie nouă, și abia după aceea au pornit ploile adevărate.

Acum ele treceau des prin cîmpie. Se repezeau într-un miez de noapte, colindau largul pămînturilor și fugeau în zori, grăbite, lăsînd pămîntul tot atît de însetat cum îl găsiseră, iar țăranii, cînd se sculau, se căzneau să ghicească — a plouat noaptea trecută sau li s-o fi năzărit lor prin somn ? Alteori ploile se repezeau ziua pe la o amiază, spre bucuria prășitorilor ce amețiseră a tot da cu sapa prin bulgări. Bucuroși, ei se întorceau spre sate, uzi leoarcă, veneau veseli și se tot rugau să ploaie, să toarne bine, și ploaia îi asculta, și turna din belșug pînă la asfințitul soarelui — în amurg se frămînta o vreme, ba se potolește, ba nu prea, iar odată cu întunericul începea din nou a răpăi prin băltoacele de la răscruci.

Se mai repezeau, în miez de vară, ploi cu furtună. Veneau în puterea nopții, vuind de departe, fulgere albe fărîmițau întunericul în fel și chip, tunetul răscolea văile, gonind ploaia din urmă, iar în zori, cînd se trecea urgia, pe cer rămîneau nouri înalți și grei ca niște munți. Stăteau munții ceia nemișcați cu săptămînile, iar dacă pe la o amiază scăpăta soarele după crestele lor, scăpătat rămînea pentru toată ziua.

Pămînturile cîmpiei începeau să-și revină. Ploile au răzmuiat crăpăturile ce spintecaseră ca niște șopîrle drumurile, imașurile, semănăturile. Apoi iar a mai plouat și crăpăturile umede, măcinîndu-se, au pornit să se umple. Peste văile arse pînă în adîncuri se așterneau ploile rînd pe rînd, și chiar de arsese iarba cu tot cu floare, cu sămînță, cu rădăcină cu tot, după multe și bogate ploi a prins să răsară ici-colo cîte-un firicel de iarbă. Se pleca spre un frate de-al lui, răsărit mult prea departe pentru a-i fi neam, dar ploile tot veneau și încă peste o vară imașurile au început a se încinge cu verdeață.

Mai greu prindeau viață pămînturile roditoare. Seceta a ars tot ce poate prii omului, buruiana însă știe a-și

păzi sămînța și după prima ploiță tot ce crește nesemănat a acoperit țarina palmă cu palmă, încît nici să-ți cunoști hectarul, nici să te apropii de el.

„Amu, își ziceau țăranii în mintea lor, bun lucru ar mai fi să vii cu plugul peste buruiana asta, cît n-a dat ea încă în floare. O răstorni, arunci peste brazde un pumn, doi de grăunțe, o fugă de boroană peste ele și proslăvit fie numele Celui de sus !“

Proslăvit, însă, numele Celui de sus nu avea de unde fi, pentru că nici tu pluguri, nici tu cai, nici tu sămînță. Plugurile zăceau pe după case ruginite, stricate, iar singurul om ce știe a le doftori — fierarul satului — murise de foame. Cele cîteva gloabe, rămase mai mult prin răbdarea lor de vită, așteptau prin grajduri să vină oamenii să le ridice cu frînghiile, cît despre sămînță — oamenii aproape că și uitaseră cum arată ea, sămînța ceea.

O cunoșteau la față numai cei care mai păstrau un pic de putere și se duceau din cînd în cînd pe la gară. Acolo, la Pămînteni, era pîne destulă, mai ales păpușoi erau. Hăt la marginea gării se înălțau grămezi nalte cît stîlpul de telegraf și lungi cît ar fi ținut un loc de casă. Stăteau păpușoii ceia turnați jos, pe pămîntul gol, și erau acolo de toată mîna — ciocălăi lungi și subțiri, ciocălăi albi, galbeni, tărcăței, feluriți, cum felurite sînt brațele ce i-au crescut. Aduși în pragul foametei și descărcați aici, au devenit averea statului. După ce au stat descoperiți o iarnă întreagă, s-au aprins înăuntrul lor și acum movilele celea suflau fierbințeală.

Orișicum, pentru semănat păpușoii nu mai erau buni. Pămînturile însă așteptau și iată că într-o primăvară, cînd se trecuse vremea semănatului, sovietele sătești au început a da sămînță la oameni. Dădeau un fel de păpușoi cu grăuntele mășcat cît dintele de cal, și chiar așa li se zicea păpușoilor celora : *konskii zŭb*. Erau aduși cu trenurile hăt de departe, au venit în sat gata

dezghiocați, stropiți cu niște chimicale. Se spunea că au fost stropiți de către agronomi ca să țină la secetă, dar, totodată, li se dădea oamenilor de grijă să nu cumva să se atingă de sămînța primită. Prafurile celea, se spunea, sînt un fel de otravă și vor muri cu toții ca muștele. Trecuți prin cei doi ani de foamete, oamenii nu se mai temeau de nimic. Cum ajungeau acasă cu sămînța primită, o și împărțeau în două. O bună jumătate o spălau, o uscau la soare, o duceau la rîșniță, înjghebau o fiertură și abia pe urmă porneau cu cealaltă jumătate la deal.

Veneau încet — mai mult să se odihnească decît să meargă, și abia pe la amiază ajungeau pe la hectarele lor. Sădeau păpușoii ca pe cartofi — în cuiburi, cu sapa. Fac un cuib, scapă o sămînță, o acoperă, alături mai fac un cuib. Amețeau de căldură, de foame, de osteneală și rîndurile făcute de ei ba urcau amețite la deal, ba coborau la vale, dar oamenii nu lăsau sapa din mînă, căci roada acelor boabe era singura lor nădejde. Se țineau morțiș de dînsa și munceau. Aruncau sămînța într-un noroc, căci pămîntul era nearat, neboronit, dar veneau ploi peste ploi și păpușoiul răsărea, se sălta din umbra buruienilor.

Satele cîmpiei, acele văi pline mai nu demult cu case albe, cu drumuri vechi, cu fîntîni și grădini, acum, sleite de puteri, picurau la soare. Furtuna pustiirii a trecut peste ele și casele au ajuns de plînsul lumii — nici tu garduri, nici tu portițe, nici tu gospodari, nici tu gospodine. O liniște adîncă și grea dospește cu săptămînile peste sate. Și oameni au rămas puțini, iar cei care au rămas umblă abătuți, veștejiți, săraci la suflet. Mulți dintre ei păreau întorși de pe lumea cealaltă, dar nu se bucurau deloc și nici că ar fi vrut să schimbe ceea ce apucaseră să vadă pe cealaltă lume cu ceea ce vedeau aici. Și ei umblau cu gîndurile cine știe pe unde.

Creștea loboda pe prispe, se cojeau pereții caselor. Oamenilor nu le păsa. Îmbrăcați în haine de strînsură, cumpărate la talcioc, botezați de cîrmuire distrofici și împărțiți în cinci grupe, ei umblau pe ulițele satului, căutînd să nu se întîlnească unul cu altul, fiindu-le rușine de jalea la care au ajuns.

Treceau pe ulițe oameni palizi, cu ochii fugiți adînc în fundul capului, cu glasurile stinse, și numai mărișorul gîtului ba urcă, ba coboară, încît pare că bietul om se tot străduiește să înghită ceva și nu poate. Treceau invalizi cu medalii nou-nouțe „*Za vzeatie Berlina*" [1], treceau soldați căzuți prizonieri cu armata lui Antonescu și acum scăpați de prin lagăre, treceau femei care habar n-aveau cum se face cînd stai „drepți", treceau copii ce nu știau cum se ochește cu arma. Umblau cu toții fără nici o treabă dintr-un capăt al satului în altul, umblau abia tîrîind picioarele umflate în urma lor, umblau însă, căci umbra bătrînei cu coasa îi mai pîndea pe la colțuri, și pentru a scăpa trebuiau să-și schimbe întruna locul, să se miște, să se tot ducă undeva ori să se întoarcă de pe undeva, iar încotro și unde — nici că să le pese.

Pe la o amiază, distroficii din primele două grupe se adunau în ograda sovietului sătesc, unde se organizase, spre sfîrșitul foametei, o cantină de stat. Dădeau numai supă de fasole, cîte două polonice de om. Vrînd-nevrînd, distroficii veneau la butoiul nalt, plin cu untură de pește și pus în mijlocul ogrăzii sovietului sătesc, să fie la îndemînă tuturora. Era grețoasă și puțea nemaipomenit untura ceea, dar felcerul stătea alături cu lista și făcea semne în dreptul fiecăruia : cine gustă untură — primește supă ; cine nu — nu primește. Și oamenii se lăsau împărtășiți cu cîte-o lingură-două, apoi se înșirau coadă la ferestruica prin care răzbătea mireasmă de fasole fiartă. Cînd supa părea gata, ferestruica se deschidea,

---

[1] Pentru cucerirea Berlinului. Aici, denumirea unei decorații.

capii de familie întindeau ulcelele luate de acasă, numărau împreună cu bucătarul polonicele. Cu supa gata primită, stingheriţi de propria lor lăcomie, oamenii se aşezau jos, în ograda sovietului sătesc. Duceau usna ulcelei la gură, cu gîndul să guste numai ceva-ceva, dar cum dădeau de fiertură, nu se mai puteau opri. După care, ruşinaţi că nici de data asta n-a putut duce copiilor partea ce li se cuvenea, se ridicau şi porneau spre casă cu capul plecat, cu ochii în pămînt.

După care, peste sate au început a se abate şi zile mai senine. La început veneau cîte trei în fiece lună. De trei ori pe lună se adunau satele în jurul magazinelor şi primeau *sudă* [1] — cîte două-trei kilograme de făină de soia pentru om.

Pe urmă a început să ploaie, şi pădurile, livezile, grădinile, cu ce-au avut, cu ce n-au avut, au alergat în calea oamenilor. Potoleau un rînd de pofte şi trezeau altele. Cîte-un fir, cîte-un bob, cîte-o muşcătură — pînă a venit vremea păpuşoilor, iar moldoveanul, cum ajunge la păpuşoi, îşi face cruce c-a scăpat. Şi chiar scăpase. Mai întîi păpuşoi fierţi, apoi păpuşoi copţi, iar pe la mijlocul toamnei au prins glas rîşniţele, şi odată cu aprinsul luminilor, gospodinele, cum se obişnuia de cînd lumea, răsturnau pe măsuţa joasă o mămăliguţă fierbinte. Se adunau toţi ai casei în jurul ei şi o mîngîiau cu privirile, îi sugeau cu vîrful nasului boarea, apoi cinau şi se culcau grăbiţi, să nu li se facă iarăşi foame. Somnul însă le era tulbure. Visau mereu turte verzui de lobodă — „plăcintele“ ce-au dus la groapă sate întregi. Îngroziţi de gustul lor sec şi lînced, oamenii se trezeau, bîjbîiau prin cotruţă de n-a mai rămas vreo fărîmătură ca să-şi împrospăteze gustul pînii adevărate, dar de la cină n-o rămas nimic şi, deci, hai iar la culcare.

[1] Împrumut, credit.

Ploua însă, ploua întruna, iar cînd rătăcea cîte-o dimineață senină între două ploi, apa iazurilor începea a se desface în cercuri și cei ce se născuseră a fi pescari se jurau că au văzut cum a lucit la soare pentru o clipă coada ceea de pește. Pămînturile abureau a roadă și tot înverzeau, tot dădeau în floare. Cîmpia, dintr-un capăt în altul, era numai foșnet, numai spumă verde, și puținele vaci scoase din foame cu ocoloți[1] rupți de pe acoperișul casei acum se întorceau serile sătule, cu ugerul plin. Copacii de prin livezi, scăpați de topoarele sălbăticite de foame și frig, acum își rumeneau poamele la soare. Prin păduri se coceau fragile, alunul își scutura floarea, iar de sus ploua, ploua întruna, și aceste ploi erau singurele în stare să mîngîie, să ogoiască sufletele zbuciumate ale țăranilor.

Cam peste un an în ogrăzile oamenilor a început a înverzi sîrjoaca[2]. Era puțină — să tot stai să-i numeri spicele, dar avea pămînt bun la rădăcină, avea ploi la vreme și a crescut cu spicul plin, cu bobul greu, iar în vara următoare, de acum, jumătate din ogrăzile oamenilor erau cu grîu și secară. Anul s-a nimerit a fi bun și pînea de abia secerată a fost îmblătită și semănată în cîmp, la largul ei. A răsărit un grîu de toată frumusețea și acesta a fost marele noroc al oamenilor, pentru că grîul în cîmpie nu este numai pînea cea de toate zilele. Odată cu grîul se întorceau prin sate și firea neamului, și credința, și obiceiurile lui. De la colacii mari și rumeni, ce vin să mulțumească colindătorilor ori să-i pomenească pe cei răposați, și pînă la mici hulubași, pe care gospodinele îi coc în pripă la para focului, pentru ca să știe odraslele cîtă dragoste li se poartă, — toate felurile acestea de viață, dospite cu mii de ani în urmă, aveau să se întoarcă odată cu grîul.

[1] Lujeri uscați de plante, ogrinji.
[2] Grîu amestecat cu secară.

Abia acum greul cel mare părea să fi trecut. Țăranii au întors pămîntului rostul lui de altădată și împreună cu ieșirea semănătorilor în cîmp a început și viața oamenilor a se întoarce în albiile sale. Foametea luase sfîrșit. Care a murit — fie-i țărîna ușoară ; cine-a scăpat — norocul lui... Așa e viața. Și oamenii, încetul cu încetul, își reveneau. Se înseninau frunțile, se întorceau cine știe de pe unde vorbele jucăușe. La început glumele veneau palide, slăbite și ele, dar pe urmă s-au tot înfiripat, pînă a răzbit un drăcușor de șaisprezece ani și acela, într-o sară, a umplut valea satului cu clinchet curat de clopoțel.

După glume au venit supărările, căci nu fiecare știe șaga, și iată un voinic de două șchioape, supărat foc, s-a repezit cu pumnii la marele său dușman — un vecin de sama lui. După supărări au venit împăcările și iată că prin sat a pornit zvon cum că un suflet singurel și înstrăinat mai-mai e gata să-și lege viața cu un alt suflet, tot atît de singurel, tot atît de înstrăinat.

*

Vremurile de mare prăpăd trecuseră, dar prin anul cincizeci, de acum, după ce se înființaseră colhozurile, după ce tractoarele au desfundat pămînturile împărăginite și se lega roadă ca în anii cei buni, deodată, oarecum pe neașteptate, au început din nou să apară prin sate șervete albe de in, prinse în streașina casei deasupra pragului.

Iar a început să moară lumea. Mureau dintre cei secătuiți peste măsură, istoviți, așa încît hrana nu-i mai putea reface. Erau oameni osîndiți, și ei bănuiau, pe semne, ce-i așteaptă. Umblau posomorîți, tăcuți, departe de cele ce se petreceau în jurul lor. Veneau încet, unul cîte unul, și li se schimbau acum, înainte de moarte — și vorba, și mersul, și cătătura.

Mai ales mureau femeile. Atunci, în anii grei, fiind veşnic gonite de grija casei, rupînd de la gură ca să-şi scape copiii de foamete, ele, înfierbîntate, se ţineau mai bine ca bărbaţii. Acum însă au început să cadă. Se îmbolnăveau dintr-o nimica toată, nici nu dovedeau să se vaiete, nici să-şi ia iertăciune, şi mureau, şi erau duse la marginea satului şi înmormîntate într-o arătură, căci pe vremea foametei ţintirimurile ieşiseră cu mult peste hotarele lor.

Astfel se şi rînduiau toate : ba mai vine o ploaie, ba se mai iscă un zvon, ba mai moare un suflet, şi iată că a venit sorocul, i-a sosit ceasul şi Tincuţei lui Onache Cărăbuş. Femeie harnică şi binevoitoare, ea se despărţea de viaţa satului cu aceiaşi paşi uşori, nesimţiţi, ce o purtau atîţia ani în zorii zilei. Se ducea în aceleaşi hăinuţe vechi şi ponosite pe care nici ochiul să le culeagă, nici sufletul să le ţină minte. Se ducea micuţă şi tăcută, cu supuşenia unui copil trimis pentru prima oară cu poruncă, iar el tot vine şi nici să-i treacă prin cap că ar putea şi zăbovi pe undeva.

Ciutura, zăpăcită de toate prin cîte i-a fost dat să treacă, o petrecea ostenită şi oarecum nedumerită. Mai ales nedumerită era, căci atunci, în ziua ceea de primăvară, cînd Tincuţa, urcată pe-o scărişoară să ungă sub streşinile casei, a leşinat, Ciutura n-a găsit nimic mai cu cale decît să se mire : da de ce o fi căzut Cărăbuşoaia, că doar nu suise la cer ! Pe urmă, Nuţa a început a alerga de cîte zece ori pe zi la părinţi şi se întorcea cu ochii plînşi, Ciutura a rămas, de asemenea nedumerită : stai, soro, una e să leşini şi alta e să mori !

Cam la o săptămînă Tincuţa şi-a revenit şi, robace din fire, a ieşit în grădină să plivească nişte straturi, în urma cărei plivituri satul iar s-a mirat : dacă e sănătoasă baba, ce-o mai face pe nebuna ?! Apoi, într-o miercure după-amiază cînd clopotele satului au prins a răspîndi peste dealuri trista veste că încă o ţărancă s-a stins din

viață și acum numai Dumnezeu îi este judecător, Ciutura cu adevărat a fost uimită : ce naiba, își bate joc de sat Tincuța ceea a lui Onache ?!

Înmormîntarea se pregătea cu aceeași grabă și înfrigurare cum se pun ele la cale de cînd e lumea. Parcă au fost pînă mai nu demult de toate cîte puțin, dar cînd s-au pomenit cu mortul pe laiță — nici bani în buzunar, nici făină în sac, nici pînză pentru punți, nici băsmăluțe pentru prapore. Mircea alerga ca o furnică — ba la moară, ba se repede la iarmaroc, ba colindă satele vecine, căutînd preot. Părintele din Salcia avea trei morți la rînd și putea să vină abia duminică după-amiază și în felul ista satul nu știa nici cînd, nici cine o s-o îngroape.

După multe săptămîni ploioase, se așezase vreme frumoasă și tocmai vremea ceea frumoasă a și fost marele nenoroc al răposatei. Buruiana înăbușea semănăturile, oamenii pîndeau fiecare început de vreme bună ca să iasă la prășit, și în vinerea cînd sicriul vopsit cu sineală a fost dus la groapă, de abia s-au adunat vreo zece babe în urma lui. La praznic au venit numai jumătate din ele, căci erau secătuite babele, nu puteau umbla mult. Scaune slobode în jurul mesei au fost și la praznicul de trei și la cel de nouă zile, căci, ziceau ciuturencele, trebuie chiar ca să n-ai pic de obraz, pentru ca, după ce n-ai fost la înmormîntare, să vii tot o fugă la praznic.

Și au trecut zile, zile multe. Tincuța se tot ducea din viața ciuturenilor și se stingea în inima satului chipul ei ostenit. ce zîmbea cu dragoste și înțelegere pentru fiecare. A fost un om, acum nu mai este. Zidit din același lut galben ca și semenii săi, a trăit o viață, și-a băut paharul sorții, după care a coborît iar în împărăția lutului, și locul ce l-a avut sub acest soare s-a lăsat ușor supt de umbre și lumini, de parcă toți anii cît a trăit omul însăși firea stătea la pîndă, așteptîndu-i sfîrșitul, ca să-și întoarcă o fărîmătură din necuprinsele sale deșerturi.

Se ducea Tincuța, și cele triste, pline de bunătate bineţe pe care le aducea ea Ciuturii în zori de zi, abia mai stăruiau în auzul vecinilor, iar necazurile și grijile care au mîncat-o o viață întreagă, acum rar cînd răsăreau într-o vorbă dusă de două babe proaste. Ce să-i faci ?... Cei vii cu ale lor, morții cu ale lor, și în primăvara viitoare, cînd a fost să se facă praznicul de un an, Ciuturii nici să-i treacă prin cap pentru ce o fi căutînd Onache vin.

Abia s-au adunat o mînă de oameni. Au venit din cîmp tăcuți și osteniți, cu șiroaie de sudoare pe umerii obrajilor colbăiți. S-au lăsat așezați la masă după multă rugăminte și închinăciune, căci erau grăbiți, aveau norme. Au cinstit cîte un pahar de vin, au vorbit despre secetă și roadă, despre furtunile din colhozurile vecine și cele din colhozul lor. Onache, căutînd să fie toată lumea mulțumită de praznic, susținea orice capăt de vorbă. Aproba furatul, cînd cereau mesenii să fie aprobat, îl condamna, dacă venea vorba despre condamnare, iar după ce a petrecut lumea pînă la poartă, s-a întors și a oftat ușurat, de parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă.

— Slavă Domnului c-am fost sănătos ș-am pomenit-o la un an de zile — încolo, cine știe cît mi-o mai rămas și mie să încurc lumea...

Nuța, ajutată încă de două femei, spăla blidele. Badea Onache s-a uitat la ele lung, iscoditor, căci muierilor la petreceri le umblă ochii ca la helgi [1], iar el voia să afle cum a fost pomenirea Tincuței sale. Spre marea lui mirare, nici Nuța, nici cele două femei nu i-au răspuns. Nici măcar nu și-au ciulit urechea la vorbele lui, de parcă omul nici n-ar fi fost cu ele în casă.

„Hei, măi, bine că le mai strînge Dumnezeu pe cîte una, că-s țîfnoase și răsfățate cum nu s-a mai pomenit..."

[1] *Helge*, arhaism pentru hermină.

Acest gînd al lui badea Onache, adunat într-o anumită cătătură, a fost răspunsul lui la tăcerea celor trei femei, dar ele nici asta n-au simţit-o, păreau că nici nu sînt aici de faţă, s-au întors pe la case şi numai mînile lor au mai zăbovit o vreme ca să mîntuie de spălat blidele după praznic.

Oftau, luate cu lucrul, toate trei. Se gîndeau, pe semne, la anii de război, la anii de foamete, la marea nedreptate a sorţii femeieşti, căci mai toate ajungeau pînă la urmă a fi înmormîntate de bărbaţii lor. Frumuşele la şaisprezece, împresurate de copii la douăzeci şi cinci, răcite de muncitul lutului la treizeci, spetite de muncă grea la patruzeci, ciuturencele nici nu mureau în înţelesul propriu al cuvîntului, ci se stingeau ori, cum ziceau ele însele, „se treceau". Nu se plîngeau, căci era un necaz prea vechi ca să se mai plîngă. Aşa şi-au trăit viaţa şi mama, şi bunica, şi străbunica.

Într-un fel, însă, le durea pe toate, şi atunci cînd se adunau să petreacă la ţintirim vreo ciutureancă ori veneau s-o pomenească, un început de ropot, un mugure de răzvrătire părea să încolţească în sufletele lor. Cînd praznicul sau înmormîntarea trecea, ele se risipeau pe la case, pe la copii, şi iar păreau a se împăca cu toate. Pe-o vreme, fireşte. Pînă iară o prindea un leşin pe vreuna, pînă iară ajungea a fi plînsă de vechiul clopot al satului, pînă iară se adunau toate să mănînce colac cald la praznicul ei.

Acum venise rîndul Tincuţei. Nu împlinise nici cinzeci de ani, nu depănase nici jumătate din ghemul ce i se dase, şi iată că a lăsat totul baltă şi acum se cernea încet pe altă lume. Era atît de pripită, atît de nedreaptă plecarea ei, încît, cu toată cuminţenia, cu toată ruşinea, chipul Tincuţei părea a se ruga consătenilor că, dacă se poate, s-o mai ţină satul minte, să n-o uite chiar aşa deodată.

Zadarnică însă i-a fost rugămintea. De atîția ani Ciutura tot umblă cu creștetul descoperit — de la o înmormîntare la alta. Printre cei duși pe umerii ei la groapă erau atîția tinerei și frumușei — vlăstare fragede ce nici măcar n-au apucat să guste viața din plin. Ciutura, cutremurată, le făgăduia tuturora să-i țină minte în vecii vecilor. Făgăduia, pentru că o durea, dar de uitat îi uita, pentru că, istovită de foame, de unde să ieie ea atîta bărbăție, atîta putere, atîta ținere de minte ?!

Ciutura a lăsat-o dar și pe Tincuța să fie uitată, iar cele puține lucruri rămase de la dînsa au început a se pierde și ele. Fotografia gălbuie, cu colțurile găurite de pioneze, singura ce-i mai păstra chipul, a fost furată din casă. Vorba e că atunci demult, cînd ajunsese fotograful pînă la Ciutura, tocmai era nuntă în mahala și o mulțime de prostănaci veniți să caște gura la nuntă, neavînd ce face, s-au strecurat prin grădini ca să nimerească și ei, măcar de departe, în fotografia lui badea Onache. La început n-a fost nici o supărare — s-au băgat și, Dumnezeu cu dînșii ! — dar, din păcate, și prostănacii, cînd le vine sorocul, îmbătrînesc, iar îmbătrîniți, vor să se laude cum erau ei atunci cînd erau în putere.

Tot umblînd după dovezi, și-au amintit de nunta ceea, de fotograful venit la ei, și au început a-i tot da tîrcoale casei lui Onache Cărăbuș. Ba că treceau pe la om să-l vadă, ba pentru a-i cere un sfat, ba veneau de acum să-i mulțumească pentru sfatul cela și din patru fotografii cîte le-a avut omul, s-a ales numai cu una. Cît era Tincuța, avea cine-o păzi. Acum au furat-o și pe ceea. .

Furca de tors, fusele și cele cîteva spate de țesut s-au pierdut și ele. Adică, mai întîi, badea Onache le adunase pe toate și le-a dus la Nuța, dar Nuța, pe semne, uitase de acum a toarce. Și nu era lucru de mirare, căci torsul și țesutul, munca ceea grea și migăloasă cu care Tincuța ani la rînd și-a tot ținut casa, acum nu mai avea nici o trecere. Femeile nu mai aveau unde semăna nici in, nici

cînepă, apoi, chiar de-ar fi avut, ce să se necăjească cu fusul şi cu stativele, cînd la magazin găseşti de toate.

Spatele aduse de badea Onache au stat o vreme la Nuţa în tindă. Pe urmă cineva le-a mutat după poieţică, iar de acolo s-au pierdut. Încălţările şi cele cîteva perechi de îmbrobodituri rămase de la nevastă Onache le-a împărţit femeilor ce-au grijit-o înainte de înmormîntare, şi pînă la urmă singura împărăţie ce-i mai rămînea credincioasă stăpînei sale era casa. Şi pragurile, şi prispele se mai mîndreau cu hărnicia răposatei lor gospodine. Scăunaşul josuţ, şi vatra, şi piciorul hornului, cu mijlocul lustruit anume la locul de care se prindea ca de fiecare dată cînd se aşeza să facă de mîncare, blidarul cu tacîmurile rînduite aşa cum găsea ea că va fi mai bine, ceasornicul de deasupra uşii, oprit de mulţi ani la două fără un sfert, — toate nimicurile celea îi mai rămîneau credincioase, mai păstrînd cîte ceva din seninătatea sufletească a Tincuţei, căci toate fuseseră aduse aici, răsădite şi îngrijite de mînile ei.

Dar — ce să-i faci ?

Vremea aduce, vremea însă ştie să şi ducă. Se cojesc, după fiece ploaie, prispele unse cu lut, fierul ruginește, lemnul se lasă mîncat de cari. Se trecea şiragul zilelor, se măcina şi Tincuţa din viaţa satului, din sînul acelei lumi care a cunoscut-o şi ar fi putut da mărturie despre ea. La cîteva luni după înmormîntare nici vecinii, nici neamurile, nici cumătrele de altădată nu-şi mai aduceaû aminte de dînsa, şi în tot satul numai badea Onache umbla posomorît. N-avea cu cine se sfădi, n-avea cu cine se împăca, n-avea cine-i găti un borş la vreme, dar, cu toate acestea, obrazul lui, aşa plin de amărăciune cum era, se tot rotunjea, prindea rumeneală.

„Mi-o fi priind, pe semne, pacostea ceea de hodină" — se gîndea el şi putea să fie un adevăr la mijloc, căci de cum rămăsese vădăoi, scăpase la un somn adînc şi dulce ca în copilărie. Se mira bătrînul grozav, dar mai apoi a

stat și s-a gîndit bine și a văzut că nu prea are ce se mira. O viață întreagă țăranul umblă împovărat de necazuri. Le poartă așa cum au năvălit ele peste dînsul — nefrămîntate, nesocotite, necugetate, pentru că a sta să le caute capătul, să vadă de unde pornesc și pînă unde ajung, n-avea vreme. Singurele ceasuri de tihnă veneau odată cu noaptea, cînd se aciuau satele, cînd se astîmpărau toți ai casei. Doar atunci bietul om, rămînînd singur, dădea perna la o parte, își punea pumnii căpătîi și tot potrivea în fel și chip nevoile sale. Erau multe, erau grele și, amărît că nu le mai poate da de capăt, ațipea pe la zori, dar vai de hodina ceea.

Acum Onache Cărăbuș, rămas pentru prima oară fără a duce grija altuia, s-a pomenit descătușat și de grijile celea mari, și de cele mici. Aratul, semănatul, secerișul — toate nevoile iestea le-a dat, împreună cu hectarele sale, colhozului. Încolo, parcă multe îi trebuie unui moșneag? Are casă, are păpușoi hangani, semănați în grădină, are cîteva cuiburi de cartofi, și las' că nu mai moare el de foame. De îmbrăcat, pînă una-alta, are, iar trudozilele[1] celea trebuiau cîștigate cu socoteală, căci fără dînsele e rău, dacă nici cu dînsele nu e tocmai bine.

Descurcat din toate, badea Onache a scăpat la o hodină plină, la o hodină mai de cu sară pînă în zori și peste o vreme semințele de voie bună iar au început a da pe la el. Voia bună, la rîndul ei, se cerea scoasă în lume, și iată că Onache a prins a ieși serile prin sat. Trecea mîndru, tuns și bărbierit, purtînd haină curată, de parcă toată viața ar fi căutat briciul, peria pentru haine, dar Tincuța i le ascundea, și tocmai acum, rămas vădăoi, a ajuns să umble așa cum îi plăcea lui să fie.

— Noroc, cumătră dragă! Ce mai faci?

A cărat și el, împreună cu alții, borhot, o putoare scoasă din gropile fabricilor de zahăr de lîngă Stanislav.

[1] Zile-muncă.

A făcut și el, împreună cu alții, mămăligă din ghindă rîșnită, a prăjit miez de bețe de răsărită, chiar se spunea într-o vreme că umblă umflat, dar cum a scăpat la primele ploi, badea Onache a și început a-și reveni. Părea chiar că foametea l-a învățat lucruri pe care el nu le știuse pînă atunci și învățăturile celea, dobîndite de el acum, la bătrînețe, îl făceau ager, îndemînatic, gospodăros. Iar într-o primăvară badea Onache a ajuns chiar să prefacă în casă. A stricat cuptorul și soba, a făcut în locul lor altele, împerechindu-le altminteri decît au fost; a podit fața casei cu scînduri, să nu răcească atunci cînd coboară dimineața din pat, iar ceasornicul oprit la două fără un sfert a fost coborît de deasupra ușii, șters de praf și pus între cele două ferestre unde se încrucișa lumina și se vedea mai bine cît e ora.

Era un lucru nemaipomenit — o viață întreagă a căsnicit cu Tincuța, a lăsat-o să înghită fum, știind bine că, mutînd altfel cuptorul și soba, cahla va trage mai bine. O viață lungă a tot ascultat cum se plînge ea de răceală, dar nici măcar n-a adus vorba de podele și mulți ani a lăsat-o să urce pe scaun, să șteargă colbul de pe un ceasornic ce putea fi ușor mutat la un loc mai la îndemînă.

Ciutura stătea pe gînduri. În alte vremuri s-ar fi lăsat zguduită de o asemenea fățărnicie, ar fi ridicat o lume împotriva lui Onache, dar, după doi ani de foamete, satul a început a cugeta mai altfel. Acum cinstea n-avea cine știe ce trecere, acum puterea era ce era. Ciutura tocmai căuta putere și sete de viață, o căuta sub fiece buruiană, sub fiece gard și, mirată că Onache a știut atît de ușor să găsească ceea ce ea nu poate găsi, venea de cîte zece ori pe zi la dînsul. Venea să vadă cum preface el în casă, venea să vadă cum îi umblă, dibace, mînile, venea să stea tăcută alături — poate-poate se va alege cu cîte ceva. Și, în felul ista, de unde nici nu se aștepta, bătrînul Onache s-a pomenit cu o mulțime de ucenici în jurul lui.

Nu era el în anii cînd lauda poate strica un om, dar, totuși, îi făcea plăcere slava la care a ajuns și, ațîțat de ea, muncea din noapte pînă în noapte.

Era muncă grea. Și în casă, și în ogradă, numai piatră și lut. Acest lut, această piatră au mîncat sănătatea multor ciutureni, dar pe Onache nu l-au dovedit ele nici în tinerețe, nu-i stricau ele nici acum. Așa era zodia lui — cu cît venea munca mai grea, cu atît mai crîncen se aprindea în el focul hrăniciei, dar ardea focul cela domol, ritmic, cu o bună socoteală a lui. Onache muncea încet, de unul singur, spunîndu-și în fiece dimineață ce are de făcut în ziua ceea, și cu fiece început dus la capăt, cu fiece zi trecută, el nu atît irosea, cît aduna putere. Iar cînd prefacerile erau de acum pe sfîrșite, prin Ciutura porniseră zvonuri cum că pe înserate o văduvioară a prins a cam trage pe la dînsul.

Cu gazul era greu pe atunci, prin case mai mult sfîrîiau opaițe, dar lumina lor nici nu-ți ajungea să duci o lingură plină de la strachină la gură. Oamenii cinau la lumina vetrelor, se culcau odată cu găinile, fiindu-le silă să stea așa fără lumină, și nu era de mirare că și badea Onache rămînea cu văduvioara ceea prin întuneric. A mirării erau sprinteneala și viclenia muieruștei, căci n-o putea nimeni pîndi ca s-o vadă cînd vine ori cînd iese ea de la moșneag. Părea o vrajă la mijloc : uite, parcă s-o fi strecurat o umbră de femeie în casa omului, iar mai încolo de-acu badea Onache e singur în casă, și nimeni nu putea afla cînd, cum, pe unde dispărea ea ?

Ciutura era fericită. După doi ani de foamete cam uitase de dulceața celor păcate grele, care, orice s-ar zice, își au ele rostul lor. Satul nu știa cînd, cum i se va întoarce lui procopseala asta, și în vreme ce stătea el pe gînduri, iată că s-au găsit două suflete de i-au întors cărarea ce ducea spre cele păcate dulci pe care nu le mai putem ispăși. Lasă însă că Ciutura s-a grăbit să-i ierte pe amîndoi.

Ferice de dînșii, că altfel, dacă stăm așa ca muștele prinse de iarnă, unde ajungem ?

Curiozitatea totuși nu-i dădea Ciuturii pace. Satul părea gata a da jumătate din viață numai să afle cum de s-au găsit, cum de s-au ajuns ei unul pe altul. Ciutura îi bîrfea cu bunăvoință, cu dragoste. Ciutura a avut grijă ca și la Nuța să ajungă minciunile celea cu toată bunăvoința cuvenită. Nuța a rîs și ea împreună cu alții, a făgăduit să dea o mînă de ajutor celor care căutau cu tot dinadinsul să afle cine-o fi văduvioara. Dar nu trecu o zi, două, trei, și voia bună a Nuței a cam început a se răsufla.

A rîde de un bătrîn nu era mare păcat, dar vorba e că cine rîde ! Rîdea Ciutura, iar Nuța își cunoștea prea bine satul. Cu toată voloșia, cu toată istețimea sa, Ciutura nu se ținea de-o anumită pravilă — azi rîde de-un om, mîne rîde de rîsul său, iar poimîne se întoarce la un nenorocit cu care a rîs împreună și ți-l batjocorește de-i zboară penele. Trecută de cîteva ori prin dragostea și disprețul satului, Nuța nu prea credea nici în bucuriile, nici în lacrimile Ciuturii și, după ce rîdea ori plîngea împreună cu toată lumea, se întorcea acasă și, rămînînd de una singură, căuta să judece cu mintea ei, ca să vadă ce-a fost acolo de rîs, ce-a fost de plîns.

La sate, de obicei, viața omului rămîne pecetluită în chipul casei în care locuiește, și poate pentru asta femeile de la țară caută din răsputeri să-și întrețină casa cum nu se poate mai bine. Avute sau nu prea, voinice sau bicisnice, sănătoase sau cu sănătatea șubredă, ele își tot dau casele cu var, le trag brîie albăstrele, fac floricele pe sobă, cucoșei pe horn, fac totul în așa fel ca cel de-o să le pășească pragul să țină minte multă vreme că uite, a fost și el în casa lor.

Ridicată de Onache și Tincuța pe dealul cel mare, între sat și pădure, — căci acum pe dealul cela e inima Ciuturii, dar pe atunci nici marginea satului nu ajungea pînă acolo, — această casă, ridicată de ei doi, a trecut, ca și stă-

pînii săi, prin multe. A avut ani buni, dar și săracă a fost; și s-a rîs, și s-a plîns destul sub acoperișul acelei case; au fost ani cînd i-a pășit pragul lume de pe lume, au fost ani cînd și singurică, și străinică a rămas, dar orișicum, cinstită, curată și plină de demnitate casa ceea a fost totdeauna.

Așa simplă cum arăta, dată cu var, acoperită cu șindrilă, ciupită pe ici, pe colo de mușchi verde, era căsuța ceea într-un anumit fel conștiința Ciuturii, legămîntul Ciuturii, piatra de neclintit a Ciuturii. Pe lîngă această casă nu se putea trece cu fapte rele, cu pofte urîte. Multora nu le era pe plac căsuța ceea, mulți se vedeau siliți a-și schimba drumul, pentru a nu trece pe lîngă casa lui Cărăbuș. Iată însă că satul mai scapă de o povară. Iată că, în sfîrșit, Ciutura a prins a chicoti și pe sama acelei case. Nimic de mirare, deoarece casa Cărăbușilor s-a ținut mai mult pe umerii bietei Tincuțe. Numele era al lui Onache, dar umerii erau ai ei, și cum s-a prăbușit Tincuța, a început a se prăbuși și casa Cărăbușilor.

Nuța își avea casa ei, copiii ei, grijile sale, dar sufletul se mai hrănea cu faima, cu bunul nume al casei părintești. Firește, Nuța nu putea sta cu mîinile cruce la piept, uitîndu-se cum se face de rîs și se duce la fund casa părinților ei. Încetul cu încetul, zi cu zi, Nuța a început a urmări vorba, umblăturile tatălui său. Era un lucru aproape de necrezut: toată viața i-a fost prieten, în ciocnirile din casa părintească de fiecare dată ținea cu dînsul. Iată însă că a venit sfîrșitul acelei mari prietenii.

Lui Onache nici să-i fi trecut prin cap de-o asemenea mare trădare. Anul era bun, prefacerile în casă erau pe sfîrșite, și nici văduvioara ceea nu-l uita — într-un cuvînt, toate erau bune, pînă ce într-o zi i-a răsărit în pragul casei Nuța. A intrat pe neașteptate. Nici portița nu s-a auzit, nici pași. Bătrînul se necăjea tocmai cu o lăcată veche — a ridicat capul, iar Nuța de acum stătea în prag.

— Bună ziua la 'neavoastră.

Nici felul în care i-a dat bună ziua nu i-a plăcut. Bătrînul a răspuns cu o jumătate de gură, așteptînd ce-o să urmeze, dar nu urma nimic. Nuța stătea în prag, rezemată de-un ușor, privind lung, tăcută, vechea casă părintească. Nu fusese demultișor la tata și despre prefacerile din casa lui știa mai mult din auzite. Se gîndise atunci cînd a ajuns pînă la dînsa noutatea pentru prima oară — mă rog dacă n-are moșneagul de lucru, las' să-și prefacă. Nici prin gînd să-i fi trecut că e vorba despre casa copilăriei, despre casa mamei sale, despre vechea lor căsuță părintească. Acum venise prea tîrziu și n-a găsit nimic din cele ce-i fuseseră cîndva dragi.

Dar, tot stînd așa rezemată de ușor, s-a gîndit mai apoi că, chiar de-ar fi știut ea din vreme, ce-ar fi putut face ? O femeie aproape nu înseamnă nimic pe lumea asta, pentru că, să vezi, în locul cuptorului vechi poți face altul nou, și un ceasornic stricat îl poți muta, și fața casei poate fi podită. Și, culmea nedreptății, cele ce se fac mai pe urmă se fac mai bine, lumea prinde la minte pe an ce trece și acum Nuța chiar se mira : cum putuse să-l ajungă pe un moșneag mintea a le rîndui pe toate atît de frumos ?

A zîmbit amar în sinea ei. Firește, erau aici și munca, și sfaturile văduvioarei celeia. Asta-i viața între femei — nu dovedește una să se urnească, și de acum se reped altele două la fuguța să-i ia locul. Cu fruntea grea, plecată, cu ochii în lacrimi, Nuța a început a se gîndi la muierea ce dărîmase casa copilăriei ei. Se gîndea : de unde s-a luat ea, cu ce inimă o fi pășit pentru prima oară pragul ?

O fi adus-o moșneagul. Bărbatul rămîne bărbat chiar și atunci cînd îi zicem noi tată. Nuța a început a-și aminti cum se întorcea el pe vremuri. Uneori venea tîrziu, după miezul nopții, venea cherchelit, și ea, copil pe atunci, auzea cum se rățoiește el și caută ceartă. Mamă-sa îl potolea, rugîndu-l în șoaptă să nu trezească copiii, iar a doua zi umbla sărmana cu ochii plînși. Nuța n-a văzut-o niciodată plîngînd, dar cu ochii roșii o vedea mai totdeauna,

așa încît la treizeci și ceva de ani Tincuța nu putea pune ață în ac. Ruga copiii, ruga vecinii.

Și, deodată, cum stătea așa pe prag, a răsărit în fața ei chipul maicii sale. A răsărit cu un surîs de stinghereală, cu acul într-o mînă, cu ața în alta. Acul cela și ața au hotărît totul. Nuța a pășit pragul, s-a uitat lung la soba proaspăt unsă și a întrebat :

— Cine i-a făcut muchiile ?

Onache a căutat să ia apărarea sobei :

— No, că-i lucrată bine !

— Parcă eu zic că nu ? Te-am întrebat numai, pentru că știu toate lopățelele din mahala, da, iaca, mă uit și nu pot ghici cine să fi muncit aici.

Luat cu zăhărelul, Onache a dus un deget la ceafă să vadă ce mai este nou pe acolo.

— Venise una într-o sară... Că amu multe cîștigă cu unsul.

— Ce nu m-ai chemat pe mine ?

— Ei, parcă tu ai vreme de îmblat cu ajutatul ? ! Da gospodina ceea pentru o nimica toată, mai că degeaba, mi-a uns-o și a făcut-o bine, să nu crezi !

Nuța a pornit încet, amenințător, a-și sufleca mînecile.

— Adă-mi leațul cela pentru făcut muchiile, lopățica și o jumătate de căldare cu apă.

Îngrijorat de felul cum își sufleca ea mînecile, Onache a întrebat-o :

— Ce ți-a venit ?

Nuța s-a uitat lung la el, se tot uita și nu-i venea a crede. Părea că bătrînul s-a lepădat de ei. Și de cei vii, și de cei morți, și de vechea lor casă părintească. Asta a răzbit-o.

— Mata, tată, mă mai întrebi ? După ce-ai găsit o proastă, ș-ai adus-o să-ți sluțească toată casa. Și te mai lauzi că nu ți-a luat scump ? D-apoi unde ți-au fost ochii ?

Ia vină-ncoace şi te uită bine : aista-i lut amestecat, aiestea-s muchii ? !

Cărăbuş a primit cu demnitate loviturile sorţii, s-a dus repejor şi le-a adus pe toate cîte i s-au cerut. Apoi a rămas lîngă fiică, urmărind-o cu coada ochiului. Îi dădea o mînă de ajutor atunci cînd era vorba de ajutor, răspundea la o vorbă dacă trebuia de răspuns, iar încolo se gîndea în sinea sa că halal de bărbatul care nu-i în stare să-şi înveţe nevasta a nu-şi băga nasul acolo unde nu-i fierbe oala.

Sara tîrziu a petrecut-o pînă la poartă, i-a mulţumit sec. Nuţa n-a primit în nici un fel mulţumirea lui. A stat o vreme îngîndurată, apoi i-a dat de grijă :

— Vezi să nu te apuci iar de prefăcut. Păzeşte casa aşa cum a lăsat-o mama, iar dacă ţi-a mai veni ceva în cap, să-mi dai şi mie de ştire.

Onache a rămas adînc jignit de-o asemenea bănuială :

— Nu mă mai ating eu de lutul cela în vecii vecilor ! Dar, vezi şi tu cum vine vorba, că nu eşti mititică. Cind rămîne un moşneag singur, îi vine greu să ţină casa — ba pîne trebuie să coacă, ba să spele şi, oricum, e nevoit să roage vreo vecină ori să caute vreo altă femeie prin sat...

Stătea grav, foarte mulţumit de felul cum a întors el vorba, dar degeaba. Nuţa l-a întrebat :

— Ce zi să fie azi ? Că, să vezi, nici nu mai ţin minte zilele de atîta alergătură.

— Mare lucru dacă n-o fi sîmbătă.

— Atunci dar, sîmbetele, cînd am să pot, am să mă repăd să te ajut...

Onache s-a împăcat oarecum paşnic cu propunerea.

— Vină, draga tatei. Că altul n-are cine veni...

*

O toamnă rece și ploioasă, o iarnă lungă și lîncedă, fără frig, fără zăpadă, apoi încă o primăvară Nuța tot alerga, în fiece sîmbătă, pînă la tata. Tincuța, cernută aproape cu totul din viața satului, a început a bate marginile, mai zăbovind pe ici, pe colo. Dar, ciudat lucru, nu se bucura nimeni în urma acestei minuni. Nu se bucura Ciutura, căci, multă sau puțină, dar mintea pe care o avea o socotea prea de-ajuns pentru nevoile sale. Nu se bucura Onache, cum nu se bucură orice om cînd ajunge a nu fi stăpîn în propria lui casă. În cele din urmă și Nuței a început a i se face lehamite. Adică la început, o vreme, cînd venea la tata, simțea mulțumirea încăpățînării sale, iar mai apoi au venit alte griji și a rămas numai obișnuința de-a alerga în fiece sîmbătă la bătrîn. Îi venea greu — necazurile propriei sale gospodării se țineau scai de dînsa. Mircea era tractorist, nu venea cu săptămînile, ea rămăsese a fi și gospodar, și gospodină.

Poate pentru că a fetit prea puțină vreme și a plecat prea demult din casa părintească, poate pentru că își avea cuibul său și, oricît de mult ar fi durut-o după vechea casă părintească, casa ei proprie îi era mai scumpă, sau poate pentru că noi, fără a ne da sama, toată viața, puțin cîte puțin, prindem la minte, dar după o toamnă lungă și ploioasă, după o iarnă moloșagă și putredă, mai spre primăvară, Nuța a început a uita să treacă sîmbetele pe la tata. Se mira cumplit — ca să vezi cum s-a luat cu altele, dar mai vine o sîmbătă și iar uită.

Pe urmă a început să nu-i ajungă vreme. Ba venea o dată la două săptămîni, ba o dată pe lună, și chiar de venea, nu era de mare folos. Cum intra, parcă o ajungea din urmă osteneala tuturor anilor de cum plecase și, mirată de cele pe cîte le-a avut de îndurat, se așeza pe vechea laiță, unde îi plăcea odată să toarcă în serile de iarnă. Ședea tăcută, gîndurile i se duceau hăt departe, și ea, pentru a se odihni oleacă, pentru a se dumeri de toate celea, căuta

să-l ducă pe badea Onache cu vorba la cele vremuri trecute, dar bătrînul nu se grăbea cu amintirile, căci, zicea el, dacă se iau cu vorba, își tulbură inima și pe urmă trec multe zile pînă își recapătă cumpătul.

Vara a venit bogată, cu căldură, cu ploi, cu multă prășitură, și Nuța vreo trei săptămîni la rînd n-a mai dat pe la tată-său. De abia după strînsul pînii, pe la sfîrșitul lui august, s-a repezit într-o sară. A intrat oarecum vinovată, de parcă ar fi fost fată mare și se întorcea mult prea tîrziu de la joc. S-a așezat tăcută și ostenită într-un ungher. Și-a dezlegat băsmăluța sub bărbie, lăsînd colțurile albe, boțite de legătură, să zacă moale, istovite pe umerii ei. S-a uitat în jur mirată — ca să vezi, la tata e mai curat, mai îngrijit decît în propria ei casă, și ea mai venise să-l ajute !

La drept vorbind, și casa tatei era mai arătoasă decît casa ei, și ograda mai îngrijită, și gospodarul mai așezat. Și cum se face, Doamne-Dumnezeule, că mai nu demult casa ei se ținea bine, iar casa părintească se ducea la fund, și ea s-a grăbit s-o ajute a nu se prăbuși, iar acum, iată, casa ei se prăbușește, și mai e de văzut cine pe cine ar fi trebuit să-l ajute.

Orișicum, de data asta mai era încă rîndul ei. Îi era totuși frică și, odată ce-a venit, nu se putea duce fără să-i fi dat o mînă de ajutor. Poate să-i coase, poate să-i spele, poate n-o fi avînd pîne coaptă. Chibzuia domol, în sinea ei, cu ce să înceapă ca să-i meargă lucrul mai bine și, cum stătea așa chibzuind, deodată a prins a plînge. La început plîngea încet, pașnic, cum plîng femeile cînd, din vorbă în vorbă, răsare o amintire mai tristă și nu pot scăpa de dînsa pînă nu-și umezesc ochii, dar amintirile s-au trecut, iar lacrimile tot veneau și în cele din urmă, a năpustit-o o jale crîncenă și amară. O sfîșiau bocetele, o înecau lacrimile, dureri nemărginite striveau făptura ei puțină, ascunsă într-un ungher. Disperată cum era, căuta în jur, așteptînd ajutor, dar nu venea nimeni s-o scape. Cu ochii larg deschiși, femeia își căuta părintele prin casă, dar la-

crimile veneau șiroaie, o orbeau. Ea le culegea într-o basma, iar ele veneau și mai multe. Nuța bocea înăbușit, fără cuvinte. Bocea pentru o mare durere a sa, bocea pentru că, atunci cînd a ajuns-o durerea și au dat lacrimile năvală, nu-și putea găsi părintele care sta la doi pași.

Onache ședea pe un scăunaș josuț, cu oglinda și foarfecele pe genunchi, căci tocmai se gătea să-și tundă mustețile cînd a intrat fiica. A primit bocetele Nuței liniștit, de parcă ani de zile s-au tot ciondănit ei înde ei, și era firesc ca pînă la urmă unul să ajungă la lacrimi. Ar fi fost mai cu cale să plîngă Nuța, ea fiind femeie și, uite-o, bocește. Cărăbuș stătea liniștit pe scăunaș, de parcă un om străin ar fi intrat în casa lui ca să-și descarce inima, pentru că, oricum, durerea omului rămîne durere și nu poate fi deplînsă la orice răscruce. Atîta vreme cît Nuța bocea și-l căuta oarbă prin casă, el n-a scos un cuvînt, n-a făcut nici o mișcare, ca fiica să-l poată găsi mai ușor. Tîrziu, de abia după ce Nuța și-a șters fruntea, obrajii, după ce și-a ascuns, oarecum rușinată, basmaua umedă în coșulețul cu care venise, tocmai atunci badea Onache a întrebat-o :

— Ce te-a prins așa deodată ?

Nuța s-a uitat la el mirată, de parcă nu se aștepta să-l vadă tocmai acolo unde ședea. Pe urmă a înțeles cum vine. A răspuns sec, cum li se și răspunde oamenilor străini, care, pomenindu-se martori la durerea altcuiva, vor să știe prea multe.

— De, îmblu și eu cu ale mele.

— Ce fel ?

Nuța a zîmbit : nici măcar a descoase un om ca lumea nu se pricepe tata ista al ei. Și-a suflecat mînecile și a prins a deretica prin casă, dar acum badea Onache n-o lăsa în pace. Umbla în urma ei ca un copil ce vrea bomboane. Nuța iese afară, iese și el în urma ei ; Nuța se întoarce înapoi, se întoarce și el. Și, întovărășind-o, depăna o sumedenie de presupuneri, pe măsură ce-i încolțeau în minte :

— Măi fată, poate te-o fi năpăstuit ceva, că amu mulţi îmblă cu minciunile... Poate ţi-o fi furat vreo găină, că amu, se zice, iar au început a coşi găinile prin sat.

Nuţa, surîzînd, nega din fugă toate presupunerile, iar bătrînul, tot umblînd în urma ei, îşi căznea mintea şi nu mai ştia nici el însuşi ce să creadă. De abia hăt tîrziu, cînd era să plece, Nuţa s-a oprit pe-o clipă în prag. S-a uitat lung, iscoditor la părintele său, de parcă ar fi plecat undeva hăt departe şi voia să-l ţină minte cît mai mult. Era cărunt, anii îl aduseseră puţin din spete, îl brăzdaseră fruntea, obrajii, şi totuşi, atîta putere, atîta viaţă mai avea bătrînul !

Era de mirare. În jur atîta lume secătuită de foamete, atîţia oameni în floarea vîrstei care parcă-parcă îşi revin şi nu-şi mai pot reveni odată, iar aici un om aproape de şaizeci — şi-i voinic, şi rotunjel la faţă, de parcă numai prin petreceri umblă ! Pe semne, tocmai asta este ceea ce numim noi viaţă. Unii ştiu cum se face, alţii nu ştiu. Cei care ştiu nu vor să spună celor care nu ştiu, iar cei care nu ştiu se ruşinează să întrebe. Bietei Nuţa iar i-au fluturat buzele a durere, dar femeia le-a prins la vreme, le-a muşcat şi, plecîndu-şi fruntea, a şoptit :

— Tată, venisem să te rog ceva...

Nu ştia cum să ducă vorba mai departe şi, biruind un început de stinghereală, a adăugat :

— Poate treci într-o zi pe la Mircea şi vorbeşti mata cu dînsul...

Privirea lui badea Onache a tresăltat a mirare, căci tocmai la un asemenea lucru nu s-a gîndit :

— ...te-o fi bătut ticălosul cela ?

Nuţa a pornit a luneca cu degetele oarbe pe scîndura uşii, de parcă s-ar fi pus la cale cu cioturile de brad, lustruite de mînile celor ce-au tot intrat şi ieşit, de-a lungul anilor, din casa asta. Înainte vreme cele cîteva cioturi au scos-o din multe încurcături, dar pe atunci şi ea era mai tinerică, şi cioturile păreau a fi mai altfel.

— Am visat mai dăunăzi, tată, un vis amar de urît. Se făcea că m-a prins noaptea o ploaie în pădure, şi pădurea era străină, şi eu eram singură, şi m-am rătăcit...

— A, cîte gogomănii nu-ţi vin noaptea prin vise, a spus, oarecum dezamăgit, Onache. Atîta bocet pentru un vis ! Dar, pentru că undeva în adîncul sufletului se temea şi el de vise urîte, a îndemnat-o : Ei hai, ploua, era pădure, era noapte...

— Tată, eu nu mă pricep să-mi povestesc visele, dar te rog de mă crede. M-am trezit în puterea nopţii — mi se zbătea inima, să-mi sară din piept, nu alta, şi de atunci iaca, nu-mi mai pot veni în fire. Toată vremea îmblu şi mă gîndesc : oare ce necaz să mai vie pe capul meu, că atunci cînd mă visez noaptea, rătăcită prin pădure, ştiu bine c-am s-o păţesc.

— Lasă, bre, prostiile ! Cînd visezi pădure înseamnă că va fi an bun la oi, iar ploile înseamnă noroc la iarmaroace. Asta ţi-o spune fiştecare.

Nuţa a oftat : să vezi cum sătulul nu crede celui flămînd.

— Tată, eu am visele mele şi a le descurca ştiu numai eu. Un vis mai urît decît acela nu mi s-a întîmplat. Ş-amu îmblu eu şi mă întreb : oare ce-o să mai trag ? Da ieri am trecut pe la Mircea, că poruncise să-i aduc albituri şi demîncare. Am şezut cu dînsul oleacă, la sfat, că zicea că n-are cînd să steie mult — şi n-o oprit maşina cît mînca. Am stat eu şi m-am tot uitat la dînsul, da pe urmă, venind spre casă, ce mi-a trecut prin minte : o să moară Mircea şi o să mă lase văduvă, cu trei copii.

Onache era zguduit de-o asemenea întorsătură.

— Hei, măi, cîte prostii poate îndruga o femeie ! Buzele Nuţei iar au început a tremura. Femeia le-a prins la vreme, le-a muşcat, dar presentimentul acelei mari nenorociri ce-o aştepta i-a luat-o înainte. De acum se vedea văduvă, venind cu trei copii de-a lungul satului, şi ca să n-o prindă iară jalea, s-a întors repede, a apăsat clem-

pușul ușii. Dar n-a plecat. În ultima clipă a știut să se stăpînească. S-a întors spre tatăl său, dar nu-l privea, nu-l putea vedea atît de voinic și sănătos cum era. A spus sec, uitîndu-se undeva prin fereastră :

— Nu-s prostii, tată, că prea mi se stinge bărbatul. Mata nu l-ai văzut de multă vreme, da el, sărmanul, cum a scăpat de foamete, în pielea ceea îmblă și amu. Nu-și mai poate veni în fire. Nici mîncarea, nici somnul nu se mai lipește de dînsul. Îi slab, și-i galben, și asudă chiar atunci cînd șede jos și nu face nimica. Și mă tem, tată, că într-o bună zi...

Onache era plin de mirare, iar Nuța stătea în prag, mușcîndu-și buzele, și se uita țintă la el. Aștepta acel cuvînt de ușurare, pentru care venise și fără care nici n-ar fi putut deschide ușa, nici n-ar fi putut ajunge la casa ei.

— Bine, măi fată, cu mare drag, dar, vezi tu... Ce să vorbesc eu cu dînsul ? Ce să-i spun ?

Nuța a zîmbit. Moștenise de la tatăl său acea trecere neașteptată de la lacrimi la zîmbet. De fiecare dată sămînța ceea de voie bună venea ca o scăpare, scăpare a fost ea și de data asta. Femeia și-a revenit, după care zîmbetul s-a stins, și numai vorbele rostite mai purtau o mică fărîmătură din voia bună de adineaori.

— Dacă aș ști eu, tată, ce-ar trebui de spus unui om ce se duce cu zile în pămînt, crezi c-aș mai veni la mata ? !

A deschis ușa și a plecat atît de neașteptat, încît badea Onache, pînă s-a ridicat de pe scăunaș, pînă a ieșit s-o petreacă, Nuța nu mai era. Nici în lungul drumului, nici pe sub umbra copacilor nu i se auzeau, depărtîndu-se, pașii. Era un amurg scurt de vară, o liniște ostenită domnea peste sat. Onache stătea la poartă cu urechea ciulită, și i se părea că Nuța iar a prins a boci. O să vină acasă plîngînd, o să-și sperie, proasta, copiii.

Era însă fiica lui. Era trup din trupul lui, sînge din sîngele lui. Atunci cînd ea plîngea, împreună cu dînsa se

căina întregul neam al Cărăbuşilor, și, în vreme ce tot sta el la poartă, necazul fiicei a devenit un mare şi neînduplecat necaz al său.

Capitolul XII

MĂȘURA

Fierul îl dăduse gata. Fierul a fost totdeauna o mare patimă a lui. Fierul îl vrăjea prin greutate, prin ascuţime, prin tărie. Puţinul fier din casa părinţilor : ciocanul, toporul, cuţitul. — toate ruginiturile celea i se păreau a fi cea mai mare comoară pe care urma s-o moștenească. De mic îi plăcea să le urmărească cum stau ele mute și nemișcate la locurile lor, iar cînd cineva dintre cei mari lua toporul, ciocanul ori cuțitul, el alerga în urma lui și stătea ore întregi nemișcat, furat întru totul de minunea cea mare căreia i se zicea fierul în lucru.

Ceva mai mărișor, Mircea a descoperit fierăria, l-a văzut la față pe acel mare năzdrăvan care știa a trece o bucată de fier dintr-o lege în alta, și de atunci toate gîndurile îi erau numai la fierărie. Cînd tatăl său, ori vreo rudă, ori vreun vecin aveau treburi într-acolo, se ruga să meargă și el cu dînșii. Cum intra sub șura afumată, căuta un ungheraș slobod și de acolo, din ascunziș, se ospăta în voie, gustînd împreună cu fierarul din necazurile și bucuriile ciocanului.

Fierul era cel care nu-i dădea pace și de-abia ridicat flăcăuan și-a găsit un locușor al lui într-o stodoală [1], a adunat o ladă plină cu felurite nimicuri — toate de fier. Şi-a pus un scăunaș, o buturugă cu o ureche de topor ce ţinea

[1] Exprimare particulară pentru *standoală*, hambar.

loc de ilău. În firea lui încolţise meşterul şi cum găsea o clipă mai slobodă, se repezea la fierăria sa. De abia se aşeza, şi de acum toate ruginiturile căpătau viaţă, erau toate bune pentru ceva, se cereau doar un pic scurtate, ori lungite, ori subţiate.

— Măi băiete, măi, îl dojenea mamă-sa, văzîndu-l cum se chinuie el să ţie lingura cu degetele-i stîlcite. Mai lasă fierul cela în pace, că n-o să te ducă la bine.

Fierul însă n-a dovedit să-l ducă nici la rău şi nici la bine. A urcat într-o noapte Nuţa în căruţa lui cu fîn, apoi a venit armata, pe urmă războiul. Lada cu ruginituri s-a pierdut prin amintirile copilăriei şi, credea el, n-o să se mai întoarcă, cum nu se întorc şotiile din anii zburdăciunilor. Dar, ca să vezi ! Cînd războiul a început a fi pe sfîrşite şi fiecare ostaş, frămîntîndu-şi soarta, se tot întorcea cu gîndul la vremuri de pace, căutînd vreun rost pe viitor, printre amintirile lui Mircea iar au început să răsară, venite cine ştie de pe unde, bucăţile vechi de fier ruginit.

Fierul, pe semne, era soarta lui şi, odată cu întoarcerea, patima pentru acest metal greu, puternic, a pornit să-l tot fure, pînă a pus cu desăvîrşire stăpînire pe sufletul lui. Ajunsese a fi tractorist şi fierul a rămas a-i fi unicul tovarăş în pustiul tuturor cîmpurilor. De cu primăvară pînă toamna tîrziu, de dimineaţă pînă sara, din amurg pînă în zori avea numai fier în jurul lui. Fier rece şi mut, fier însufleţit, fierbinte, fier murdar, ostenit, nepăsător la toate. A fost o vreme cînd se temea de atîta fier adunat grămadă, după care s-au împrietenit că nu se puteau despărţi, pe urmă a tot scăzut din dragostea ceea mare şi acum nu mai putea vedea fierul în ochi. Şi au trecut ani, acum a patra toamnă îl găsea în cîmp, cocoţat pe-o namilă de fier fierbinte, şi fierul l-a dat gata.

Primii noştrii tractorişti ! E o poveste lungă la mijloc — cînd, cum, de unde au apărut ei ? Vorba e însă că şiragul

de necazuri prin care le-a fost dat să treacă a început prin '44, cînd războiul mai vuia încă în Carpaţi. Atunci în primăvara ceea, prin curţile boiereşti din Cîmpia Sorocii, curţi aşezate mai totdeauna la răspîntia drumurilor mari ce legau satele între ele, au pornit a se organiza staţii de maşini şi tractoare, zise pe scurt : *emteesuri* [1].

La început totul părea o glumă, pentru că nici tu tractoare, nici tu maşini. Tractoriştii erau şi mai puţini — M. T.S.-urile îi căutau cu lumînarea, le făgăduiau marea cu sarea, dar de unde să-i iei atunci cînd ei nu-s ! Spre sfîrşitul războiului maşini au început a se aduna prin parcuri. Stăteau rînduri, înfierbîntate la soare, dar stăteau mute, n-avea cine urca pe ele, şi în cele din urmă a venit ceasul pregătirii cadrelor locale. Oamenii se cam codeau, pentru că maşinile celea, cine ştie ?...

— Şi apoi, tovarăşi, ce ne facem cu caii ? Că noi avem cai buni, tovarăşi !

Făceau în fel şi chip să nu se ducă la cursuri, pentru că, îşi ziceau ei, o adevărată specialitate nu ţi-o dă nimeni de pomană, trebuie să plăteşti pe dînsa, iar cînd e pe degeaba, înseamnă că la mijloc mai este ceva. Sovietele săteşti tot umblau în jurul viitorilor tractorişti — azi ţi-i mîngîie, mîne îi probozeşte, poimîne îi ameninţă, iar ei tot stau pe gînduri, îşi tot scarpină cefele. Şi tot aşa de azi pe mîne, pînă s-a găsit unul care, adunîndu-i într-o sară pe toţi grămadă, i-a întrebat :

— Bine, tovarăşi, dar aveţi voi obraz ? !

Asta a hotărît totul. Moldoveanul e încăpăţînat pînă ajunge vorba de ruşine, iar dacă îl iei din scurt cu obrazul, el se lasă uşor bătut, şi în felul ista cursurile de tractorişti au început. Băietani tineri, copii încă, şi invalizi de război, şi foşti inochentişti, şi mulţi dintre acei ce nu aveau noroc în viaţă ieşeau dimineţile de prin sate şi porneau spre curţile boiereşti. Se duceau să dovedească

---

[1] Semeteuri.

tuturora că au obraz și, totodată, poate află cum fierbe focul cela în tractor și cum se face cînd pornește din loc cu plugul în urma lui.

Era toamnă, era frig, era glod. Încălțările viitorilor tractoriști au început a se ruga să fie lăsate pe o zi-două acasă, să se mai zvînteze, să se mai usuce, dar ei nici gînd să le cruțe. Se sculau în zori, le puneau în picioare și hai-hai, cîte două drumuri pe zi — dusul și întorsul. Slăbiseră viitorii tractoriști, încît abia mai vedeau pe unde calcă. Se duceau însă. Păreau cu toții furați de patima mașinilor, straiele unsuroase ale mecanicilor li se păreau a fi veșmintele celor aleși, dar nu patima pentru mașini, și nici înțelegerea dreaptă a vremurilor noi, ci frica să nu moară de foame îi trezea cu noaptea în cap. Îi trezea, îi scotea de prin case, și ei, îmbrăcîndu-se în fugă, se strecurau prin ulicioarele înguste ale satului, pînă a ieși în cîmp. Tot drumul pînă la M.T.S. veneau tăcuți, gîndindu-se la cele cinci sute de grame de pîne și la farfuria cu supă pe care urmau să le primească la prînz. Supa o mănîncă, pînea o duc acasă.

O zi întreagă, șezînd turcește pe podelele luxoase ale odăilor boierești, ascultînd cu o ureche ce înseamnă bujie și care îi este rostul, ei căutau în aceeași vreme să ghicească cum va fi la înfățișare călcîiul cela de pîne pe care trebuiau să-l primească și vor fi acolo întocmai cinci sute de grame, ori, spre norocul lor, un pic mai mult ? Și se mai chiteau în ce buzunar să pună pînea, pe ce drum să pornească cu ea, la ce-ar fi fost bine să se gîndească în drum spre casă, pentru ca mînile să nu încerce a ciupi călcîiul cela.

Carte aveau puțină — care trei, care cinci, care nici măcar nu era în stare a lămuri cîte clase are. Erau la vîrsta cînd învățătura nu se prea leagă de țăran, și nici rusește nu prea știau. Dăscăleala lor mai avea mult pînă la capăt, dar între timp a venit primăvara, a venit mult prea

devreme şi ei au fost în mare grabă examinaţi, suiţi pe tractoare şi trimişi în cîmp să are.

Poate pentru că s-au făcut toate în mare grabă, nimeni nu le-a urat să le fie într-un ceas bun, şi apoi că nici nu prea au avut noroc. Străvechea îngrijorare a ţăranului ca nu cumva să fie păcălit a început a răzbate la lumină. Multe din colhozuri căutau să-şi lucreze pămînturile cu vitele pe care le aveau. Fără tractoare era şi mai ieftin, şi mai puţin bucluc. Statul însă a luat apărarea tehnicii. Colhozurile au fost obligate prin lege să lucreze trei sferturi de pămînt numai cu tractoarele, dar ce te faci cînd bietele tractoare stau cu măruntaiele vărsate în brazdă ? Erau maşini bune, aproape noi, dar nu le ajungeau piese. Prin M.T.S.-uri, în jurul pieselor de schimb se făcea mare agitaţie, o speculă de care viitorii tractorişi habar n-aveau. şi în vremea iernii, cînd ei şedeau turceşte pe podele, fiind cu gîndul la pîne, un cineva umbla prin parc, scotea de pe la tractoare cîte-o piesă-două, mai căutate, le înlocuia cu altele vechi. Şi acum, cînd a venit vremea aratului, bieţii tractorişi stăteau în genunchi lîngă maşini, înghiţeau motorină, se prindeau cîte doi de manivelă şi o tot suceau, pînă ameţeau, dar maşina — tot moartă. Noaptea, mînaţi de ploaie, se ascundeau pe sub tractoare, adormeau şi visau cum s-a pornit singur, de capul lui, tractorul, şi a trecut cu roţile dinţate peste ei.

Cine n-a aruncat atunci cu piatra în primii noştri tractorişti ! Îi înjurau brigadierii şi directorii M.T.S.-urilor pentru că nu se pricep să fure şi ei de pe undeva cîte-o piesă, s-o puie acolo şi să pornească odată cu tractorul ; îi blestemau preşedinţii de colhozuri, stîrnind împotriva lor sate întregi, zicînd că, uite, din pricina cui rămîn ei fără semănături ; îi ocărau nevestele, pentru că şi-au murdărit hainele, cîştigă puţin, dau rar pe acasă. Pînă şi copiii lor, cînd veneau să-i vadă şi să le aducă de mîncare, povesteau despre un vecin care s-a dus la Kiev cu o ca-

nistră de oloi şi a venit cu îmbrăcăminte pentru toată casa, pe cînd ei, iaca, şi-au legat capul de tractorul ista...

Onache Cărăbuş nu prea avea nici el ochi să-i vadă pe tractorişti. Mai întîi că el ţinuse totdeauna cai, ştia să-i îngrijească, ştia să caute de ei. Îi plăcea să-i aibă, îi plăcea să-i vadă măcar la alţii. Acum caii intraseră la strîmtoare, stăteau cu săptămînile în grajdurile colhozului, rozîndu-şi ieslele, iar proştii ceia s-au mînjit de motorină şi, negri ca necuraţii, stau pe haturi şi beau tutun. Avea o mare ciudă pe dînşii, mai ales pentru că el ştia mai totdeauna cam cît o să-l poată ţinea cureaua şi era de părerea că fiece om, pentru a nu se face de ruşine, trebuie să ştie dinainte pe unde poate şi pe unde nu va mai putea.

Nici măcar de Mircea, că-i era de acum ginere, nu-i părea rău. Ce-i drept, atunci, în toamna ceea, cînd l-a văzut pentru întîia oară că-şi ia drumul spre M.T.S., badea Onache nici nu l-a lăudat, nici nu l-a ocărît, cu toate că în sinea lui era de părerea că Mircea, avînd atîtea decoraţii, ar fi putut pune mîna pe putere acolo în Ciutura. Mircea însă, tot aşteptînd să fie chemat, să i se propună totul de-a gata, scotocea prin lada ceea cu ruginituri şi, pînă ce se tot juca el cu ruginiturile celea, au pus mîna alţii pe putere, trimiţîndu-l pe dînsul la şcoala de tractorişti, odată ce-i plăcea pînă într-atît fierul. Cînd a început foametea şi Mircea, serile, aducea copiilor cîte-un călcîi de pîne, badea Onache parcă ar fi fost gata să se împace cu un ginere-tractorist, dar pînă la urmă i s-a trezit ambiţul şi s-a pomenit a nu mai şti de dînsul.

Printre multe altele, avea badea Onache şi meteahna asta. Într-o bună zi, aşa nitam-nisam, i se făcea lehamite de om şi nici să-l vadă, nici să audă de el. Dacă întîmplător soarta îi aducea pe-o punte îngustă, faţă în faţă, el lăsa să treacă de la dînsul, îi făcea drum celuilalt, numai să nu-l vadă, şi cum cobora de pe punte, iar uita de el.

Spre norocul lui, după război, după anii de secetă, apele au cam scăzut, satul aproape că nu mai avea punți, iar a te lepăda de un tractorist ce nu se arată cu lunile era lucru cît se poate de ușor.

Onache Cărăbuș s-a făcut a fi uitat că mai are pe acolo prin sat un ginere, dar viața, acest codru veșnic tainic și tulbure, avea poteci, avea ascunzișuri de care badea Onache nici că să fi bănuit, și tocmai atunci cînd îi era lumea mai dragă, s-a pomenit într-o bună zi cu Nuța bocindu-i pe laiță.

— Mama lor eu și răzmamă !

Veștezit și imbătrînit așa, deodată, a tot umblat el cîteva zile în jurul casei, frămîntîndu-se, și încetul cu încetul a prins a-l încerca o ciudă crîncenă, păgînă, cum îl prindea ea de fiecare dată cînd un lucru, la care nici nu se aștepta, îl dădea de sminteală. Om pașnic, înțelegător, el se îndrăgostea de toate cîte le vedea în jurul lui — oameni, semănături, vite. Cum se atingea cu sufletul de ceva, legat rămînea pe-o vecie, și era în stare ani la rînd să se tot poraie cu o umbră de copăcel răsărit într-un fund de ogradă. Țăran înțelegător, el parcă și-ar fi dat seama că de la o mică semincioară pînă la un vlăstar e cale lungă, anevoioasă, și acum, văzînd această muncă gata săvîrșită, el parcă i-ar fi zis copăcelului : „Odată ce-ai venit, hai, să-ți fie de bine, crește în voie“. Și ba îl mută dintr-un loc în altul, unde e mai multă lumină, ba îi altoiește o creangă, ba i-o scurtează pe alta, și-i tot cară apă la rădăcină, și-i tot văruiește primăvara tulpina, iar spre iarnă i-o înfășură cu șumuiage de paie să n-o roadă iepurii. Și trecătorii, și rudele, și vecinii se fac a zîmbi de-o asemenea încăpățînare — maică sfîntă, se pierzi o viață lîngă un copăcel ! Lui Onache însă niciodată nu i-a prea păsat ce crede lumea despre el — mai însemnat era să aibă el însuși o părere bună despre sine.

Treceau săptămîni, luni, ani. Fiecare își avea grijile sale. Și le avea pe ale lui și badea Onache, iar printre

multe altele mai avea și grija vlăstarului din fundul grădinii. Dacă însă după mulți ani se dovedea că copăcelul n-a primit nimic din grija și dragostea lui, rămînînd tot așa de firav și pipernicit cum răsărise, atunci pe badea Onache îl dobora o ciudă oarbă, păgînă. Toate necazurile pe care le avea, tot ce n-a putut, n-a dovedit ori n-a avut noroc, — totul se aduna în chipul acelui mic copăcel din fundul grădinii și, Doamne-Dumnezeule, cum îl mai dușmănea badea Onache, și-l probozea, și-l blestema ! Cîteva zile era numai foc și pară. Chema vecini, oprea trecători în drum și-i ducea în fundul grădinii pentru a-i face martori, și nu se lăsa pînă nu stîrnea o jumătate de sat împotriva copăcelului celuia. Iar în zilele de răfuială în sufletul lui badea Onache se stingeau, treptat, dragostea și grija, și interesul pentru soarta micului copăcel. Pe urmă, dacă se usca — îl scotea din pămînt, dacă se înfiripa și creștea bine, se înfrupta din poamele lui, fără a simți de altfel, o bucurie deosebită.

Cam în același fel se descurca el și cu oamenii. Era setos de lume întotdeauna. Și poarta, și ușa, și sufletul îi erau veșnic deschise. Știa șaga, știa să facă un bine altuia, știa să mulțumească atunci cînd i se făcea lui un bine. Era înțelegător la necazuri, săritor la nevoie, darnic de unde avea, de unde n-avea, dar ferit-a sfîntul dacă afla într-o bună zi că marele lui prieten s-a jucat cu dînsul de-a tovărășia. Atunci sufletul bătrînului Cărăbuș se tulbura ca o mare, și săptămîni întregi era marea ceea numai spumă, numai vuiet.

Lovitura primită de la Mircea a fost cea mai grea din toate cîte le-a primit. Mircea îl făcuse de rușine nu numai pe badea Onache, ci și tot neamul Cărăbușilor, și asta îl durea grozav. Sat întreg, făcut dintr-o bucată, Ciutura apărea numai atunci cînd se arăta străinilor, iar în sinea sa se știa împletită din mai multe rădăcini de neamuri, și aceste vițe își aveau numele lor. Erau în sat Ciobani, erau Olari, erau Morari, erau Cărăbuși.

Oamenii de aceeaşi viţă, chiar dacă îşi aveau casele rătăcite prin alte mahalale, mai totdeauna semănau şi la statură, şi la vorbă, şi la umblet. Se aveau de bine ei înde ei, se ajutorau la semănat, la strîns, aveau aceleaşi obiceiuri, ţineau aceleaşi sărbători. Aceste viţe răsfirate, din care era adunat satul, se mîncau cum nu se mai poate. Erau, pe semne, nişte răfuieli străvechi, ce se duceau cu veacurile, pentru că acum nimeni n-ar fi putut spune ce au Ciobanii cu Olarii şi de ce Ungurenii nu-i pot suferi pe Olari, iar Ciobanii — pe Cărăbuşi.

Fiecare rădăcină îşi avea faima şi ruşinea sa. Erau viţe de oameni leneşi, erau înţelepţi, erau hoţi şi bătăuşi, erau oameni cuminţi, gospodari. Din toate neamurile satului, Morarii erau viţa cea mai puţină. Oameni fuduli, închişi în sinea lor. Nevestele Morarilor le ziceau bărbaţilor „mătăluţă“, bărbaţii li se adresau cu „'neata-hăi“. Se socoteau ei înde ei răzeşi, dar pentru răzeşie erau prea săraci, prea fricoşi, prea înceţi la minte. De muncit munceau, dar nu se aduna mare folos din munca lor. Ciutura i-a poreclit „Ogari“ şi porecla a prins, căci, într-adevăr, Morarii erau veşnic în alergătură, veşnic cu sufletul la gură. Căci vede el acolo în faţa lui o coadă de iepure ori numai i s-a năzărit, dar aleargă de-i sfîrîie călcîiele, şi tot aleargă pînă cade cu botul în ţărînă.

Unuia dintre Morari i-a fost sortit să ajungă ginerele lui badea Onache. Tot neamul Cărăbuşilor a fost împotriva acestei nunţi, că, ziceau ei, ce le trebuie ogari, după iepuri totuna n-au vreme de umblat !... Cînd au ajuns vorbele iestea la urechile lui badea Onache, omul s-a supărat foc, s-a ridicat împotriva tuturor neamurilor sale, zicînd că el nu mărită fata cu o poreclă, ci o dă după un băiat din sat, şi dacă neamul Cărăbuşilor nu-l vrea — să nu vină la nuntă. Onache s-a pus de-a curmezişul fiecărui început de sfadă, omul a deschis şi poarta, şi sufletul în faţa ginerelui, primindu-l ca pe un copil al său. L-a apărat atunci cînd era nevoie de apărare, l-a ajutat atunci cînd era

nevoie de ajutor, şi încet, pe ascuns, a tot încercat să-l treacă în credinţa neamului său, ori măcar să-i potolească firea, să-l deprindă cu felul domol şi înţelept al Cărăbuşilor.

La început toate păreau a merge bine. Mircea ştia să asculte atunci cînd se spunea o vorbă mai înţeleaptă decît ar fi putut el însuşi spune ; cînd avea vreun necaz, trecea pe la ai săi, dar nu uita, cu acelaşi necaz, să intre şi pe la tata-socru. Pe urmă s-a dus la armată, apoi a venit războiul. S-a întors om voinic, în toată firea, acum nu el alerga după neamuri, ci neamurile umblau după el. Lui Onache nu i-a plăcut niciodată să alerge în urma altcuiva. L-a lăsat pe ginere aşa chitit şi înţelept cum venise, şi chiar se bucura că, dacă nu el, alţii, dar totuşi l-au dus pe Mircea pînă la capăt, aşezîndu-l bine pe temelie ; iată însă că a venit într-o zi Nuţa, s-a aşezat pe laiţă, a prins a boci şi asta înseamnă că toate au fost în zadar. Nici Cărăbuşii, nici armata, nici războiul — nimic nu l-a putut învăţa minte, Mircea rămînînd a fi un ogar ce se duce unde îl asmuţi, cum fusese tot neamul lor.

I-a trebuit lui fier, i-a trebuit lui tractor ? ! În loc de-a pune la cale treburile Ciuturii, el stă cu cioroii de vreo patru ani în singurătatea dealurilor, înghite motorină ş-a ajuns de-a rămas numai o umbră dintr-însul... Bine, hai, se gîndea Onache, în vremea foametei mai toţi ai lor au murit, poate i s-o fi făcut dor de neamuri, mă rog, dar ce ne facem cu casa, cu copiii ? ! Orişicum, Onache i-a dat singura fiică de nevastă şi acum el, nechibzuitul, o lasă cu copiii pe drum ! !

Furia lui badea Onache n-avea margini. Ciuda îi era atît de mare, încît l-a scos cu totul din ţîţîni — omul şi-a pierdut şi cumpătul, şi somnul, şi pofta de mîncare. Nopţi întregi se chinuia tot vîrcolindu-se în aşternut, iar pe la zori se scula, ieşea în ogradă, lua o coadă de hîrleţ să facă o nimica toată ; dar lucrul nu-i sporea şi el cocea cît cocea în inima lui, iar mai spre amiază pornea prin sat. Se

ducea să caute vreo sămînță de-a Morarilor și să-i dea palme, pentru că n-a știut să-și crească vlăstarul neamului ; se ducea să întrebe cîrmuirea satului cum vine asta, că se trimite un om în cîmp, apoi ani întregi nu-și mai aduce nimeni aminte de dînsul, încît bietul om ajunge să asude cînd șade așa și nu face nimica ; se ducea să prindă felcerul satului și să-l întrebe pentru ce prostește el lumea cu niște prafuri care nici nu te ajută să trăiești și nici să mori nu te lasă.

Cărăbuș umbla dintr-un capăt al satului în altul, apoi se întorcea înapoi, dar degeaba. Cele pe care voia el să le înșire nu puteau fi spuse în gura mare. Mai ales trebuiau să fie cu ochii în patru bătrînii, ce nu prea țin la drumuri lungi, la frig, și poate de asta, cînd căuta neamuri de-ale lui Mircea, dădea peste șefi ; cînd găsea vorbele pregătite să atace șefii, se pomenea cu medicul în față. Spre sară, tot ce-a vrut el să spună și n-a spus începea să-l frigă, și întorcîndu-se spre casă, intra la cîte-o mătușă din cele ce țineau samogoncă. Cinstea tăcut, de unul singur, lăuda putoarea de băutură, pentru ca altădată, cînd i-a mai fi a bea, să aibă unde găsi un pahar. Se întorcea acasă ușor cherchelit, se culca, dar somnul nu-l prindea. Pe la zori se scula și totul începea din nou — o vreme cocea prin ogradă, apoi se ducea prin sat să ceară socoteală tuturora și iar trecea pe la mătușile cu băutură.

Cam la o săptămînă, zbuciumul acestei mari încrîncenări a slăbit și într-o vinere, trecînd pe la Nuța, Onache a întrebat-o în ce parte a satului ară „bărbatul cela al tău". Pe urmă, tot așa în treacăt, a mai iscodit cînd era vorba să vie el în sat, cînd urma să se ducă ea la dînsul.

O răsuflare de seninătate a cuprins toată făptura Nuței și, cu toate că badea Onache părea a fi supărăcios și înțepat la vorbă în ziua ceea, Nuța știa că tatăl ei o să se ducă la Mircea, o să vorbească cu el, o să-l pună cumva la cale, îndreptîndu-l spre bine, și în urma acelei îndreptări copiii ei vor avea iar tată, și ea va avea bărbat.

...În ziua următoare, cam pe la amiază, Onache Cărăbuş, tuns şi ras, îmbrăcat curăţel, a pornit spre Hîrtoape, urcînd prin cîmpurile satului pe-o cărăruşă bătută de nevestele şi copiii tractoriştilor. Ducea un coş greu de papură, un coş ce răspîndea în jur mireasmă dulce de bucate. Venea cu paşi înceţi şi solemni, de parcă se ducea să sfinţească pasca. Se probozea tot drumul pe sine însuşi că n-a venit mai înainte să stea de vorbă cu Mircea. Orişicum, îi este socru, e om cărunt, trecut de ani, ar fi putut să-i dea vreun sfat ca să-i prindă bine.

„Iaca, chiar nu mi-o venit în cap mai nainte să trec pe la băiatul cela."

Omul venea, se dojenea întruna şi se mira : ca să vezi firea omului ! Se duce, iaca, să-i dea o mînă de ajutor ginerelui, pentru că o ajuns la strîmtoare, dar, atîta vreme cît Morarii se simt prost, Cărăbuşii se simt bine, şi cu cît mai rău le va fi unora, cu atît mai bine le va fi altora ! Aşa e viaţa, ce să-i faci.

Era o zi senină, caldă, dar căldura venea de peste dealuri oarecum potolită de răcoarea unui început de toamnă. Soarele urcase sus, ca în miez de vară, bătea din plin şi era atîta lumină aurie aici în largul cîmpului, încît badea Onache se pomenise ameţit uşor, de parcă ar fi gustat un păhărel din vinurile celea rare pe care le guşti o singură dată şi apoi o viaţă întreagă le tot ţii minte. Şi arătura, şi miriştile, şi păpuşoiştile — toate păreau mulţumite că au ajuns cu bine acolo unde le poruncise firea, peste tot domneau mirozne dulci de poame coapte. De jur-împrejur, cît vezi cu ochiul, numai linişte şi pace. Cîte-o cioară se rupea greoi de la pămînt, zbura tăcută, de la o arătură la alta. Undeva, hăt departe, printre dealuri, lucea în bătaia soarelui o coadă de iaz.

Cărăruşa pe care venea badea Onache şerpuia domol, cu multă îndemînare printre bulgări, apoi la marginea unui lan de răsărită se pierdea în umbra fierbinte a pă-

lăriilor. Răsărea ea tocmai hăt din celălalt capăt al lanului, iar cum, pe unde a trecut rămînea s-o descoase fiecare trecător în parte, despletind cu grijă pălăriile.

Era harnică, neogoită era cărăruşa ceea, şi chiar acolo jos, în umbră şi năduf, îşi avea călătorii săi. Se apropia toamna şi străvechii locatari ai cîmpiei — şoareci, furnici, ţistari — cărau pentru la iarnă. Pămîntul era cam bolovănos şi ei, ameţiţi de atîta bulgăraie, cum ajungeau pe cărare, porneau ca din puşcă în lungul ei, fiecare cu povara în spinare. Pomenindu-se cu badea Onache faţă în faţă, se smuceau nebuni în lături şi, cît ai clipi din ochi, dispăreau — uite ici au fost, ici nu mai sînt.

„Fură şi ei din colhoz, s-a gîndit badea Onache. Norocul lor că nu-s eu preşedinte, altfel le-ar fi de-a scăpării."

De cum a ieşit din sat, badea Onache a pescuit din forfoteala de toamnă a cîmpurilor huruitul tractorului cu care ara Mircea şi căuta să-şi ţină drumul mai spre vuietul cela. Cîmpul însă e larg, tractorul, cînd trece de la uşor la greu ori de la greu la uşor, îşi tot schimbă glasul, şi badea Onache ba îl pierde, ba iar îl găseşte. Tocmai de pe dealul unde era movila cea veche, zisă Movila lui Vodă, l-a zărit. Hăt departe, peste vale, acolo unde face o cotitură drumul-de-fier, pe-o buză de mirişte, strîmtorată din toate părţile de arătură, se zbuciuma un nor de colb vuind cu glas crîncen de metal. Nu plouase de vreo două săptămîni, se potoliseră vînturile, şi tractoriştii îşi blestemau viaţa, căci colbul stîrnit de plug ara împreună cu dînşii, brazdă după brazdă.

Pămînturile arate de Mircea veneau puţin prăvălatic la vale şi se întîlneau, cap în cap, cu un lan mare de păpuşoi, iar acolo la încheietură, între arătură şi păpuşoi, şerpuia o vîlcică încolţită ici-ocolo de fierul plugului. Era păscută de vite, încît ajunsese şi ea neagră ca o arătură şi singura ei verdeaţă rămăseseră numai cele cîteva tufe de salcie. Acolo, sub sălcioare, au fost cîndva două izvoraşe,

un pîrău numit Căinar — și de mulți ani țăranii ce țineau pămînt în părțile celea, cînd venea cineva de acasă cu mîncarea, se duceau de-a dreptul la cele două izvoare. Prășitorii ce-și luaseră mîncarea cu dînșii, cum sosea amiaza, coborau și ei la umbră, la iarbă verde, la apă proaspătă.

Valea însă era micuță de felul ei, îngustă. Cum s-a făcut colhoz, tractoarele venite să are, cînd ajungeau la margine, ieșeau în vîlcică să întoarcă plugurile, și, pe semne, or fi năsădit pămîntul, că au secat izvoarele, și nici pîrău, nici iarbă verde... Mai rămîneau însă foșnetul celor două sălcii, mirozna crudă de imaș, de libertate, și badea Onache a coborît în vîlcică, a pus la umbră coșul cu mîncare și, ori de cîte ori se apropia nourul de colb, el își tot sălta pălăria în semn de bun găsit. Mircea însă nu-l vedea. Cum ieșea cu tractorul din miriște, făcea o roată, întorcea înapoi, intra în brazdă cu tot cu colb și se ducea de parcă zare de om n-ar fi fost prin apropiere. Era ceva nemaipomenit — se uita și la deal, și în stînga, și în dreapta, și numai în partea ceea unde stătea badea Onache nu s-a uitat niciodată.

„Las' că are draci băiatul ista..."

Mircea era furios. Draci poate că nu avea, dar îi sărise țandăra. Se mira și el însuși : ce Dumnezeu, parcă mai nu demult era în toane bune, mulțumit de toate, bucuros că mai scoate o arătură la capăt. Ba chiar și atunci cînd răsărise peste deal un om cu coșul în mînă, iar el încă nu-l recunoscuse, chiar și atunci mai era cu inima senină, cu toate că, ce-i drept, începuseră să-l roadă niște presimțiri. Apoi, pe măsură ce cobora la vale trecătorul și se vedea, cu fiece pas, că ține drumul spre el, a început a se indispune.

Oricît ar părea de ciudat, dar așa o pățea el de fiecare dată cînd cei de acasă treceau pe la dînsul. Îl prindea furia așa din senin, și omul nu-și putea da sama ce-o fi fiind de capul acelor supărări ? Ori că prea îl prinsese do-

rul de-o lume ascunsă acolo după dealuri, visa s-o vadă mîne-poimîne, dar iată că din sat vin ai lui, îi aduc demîncare, albituri, și asta însemna că întoarcerea sa mai trebuia amînată ; poate i s-o fi făcînd silă de blestemata lui soartă, că prea l-a zăvorît aici în pustietatea cîmpurilor, în vreme ce alții, oameni slobozi, încotro vor, încolo se și duc ; ori că prin supărarea asta el voia să le dea de înțeles celor de acasă cît de înstrăinat e sufletul lui aici în Hîrtoape, cu cît greu își cîștigă el bucata de pîne.

Cînd arătura a fost dusă la bun sfîrșit și plugul a trecut pentru ultima oară în lungul ei, culegînd pe ici-colo cîte-un fulg de miriște, badea Onache s-a așezat lîngă coș, căci nu mai avea rost să stea în picioare. Mircea a coborît tractorul în vîlcică și de abia atunci a scăpat de nourul de colb ce-l tot chinuise o zi întreagă. Mașina a amuțit, oprită de frîne oarecum într-o nară, cu botul întins spre albia Căinarului, încît părea că, gonită de sete, a tot alergat mii de verste și acum a căzut la doi pași de salvare. Că pîrăiașul secase demult, asta, firește, tractorul n-avea de unde s-o știe.

Mircea a coborît de pe tractor încet, ostenit, cu multă îngrijorare, cum coboară, de obicei, babele din căruță. Pomenindu-se cu pămîntul sub picioare, a stat o vreme nemișcat, de parcă nu-i venea a crede că pămîntul poate fi atît de greu, atît de nemișcat. După care, amintindu-și ceva, a prins a se tipări cu palma peste tot pe unde avea cîndva buzunare, căutînd de n-o fi rămas măcar ceva-ceva din comorile pe care le-a avut. Nu rămăsese nimic și, posomorît, a pornit spre cele două sălcioare.

Venea încet, cu capul plecat, și a fost foarte ciudat cînd, din mers, i-a dat socrului bună ziua. Ciudat era, pentru că, într-adevăr, de unde putea el să știe, fără să-l fi văzut măcar o dată, că pe locul cela stă un om... Drept răspuns, Onache și-a plecat puțin capul. Ajungînd lîngă coș, Mircea a întrebat ceea ce moldovenii, de multe sute de ani, întîlnindu-se, se tot întreabă unii pe alții :

— Ce mai faci ?

Onache a zîmbit cam stingherit, cum zîmbesc, de obicei, țăranii, întîlnind in ziua pe care ei o sărbătoresc un consătean doborît de griji și oboseală.

— De, ce să fac ?... Îmblu și caut umbră, că așa călduri ca în vara asta nu mai țin minte să fi fost. Credeam că, poate, aici la voi, în Hîrtoape, îi mai răcoare, dacă-i tot un drac.

— Ai găsit și mata unde să cauți răcoare !

Mircea s-a așezat lîngă coșul trimis de Nuța, a stat o vreme tăcut, de parcă ar fi avut mari dureri de cap, și-a ridicat fruntea și pentru prima oară l-a privit pe badea Onache.

— Ce ești așa dres și ghilosit ? O fi vreo nuntă, vreo sărbătoare acolo în sat ?

Onache și-a coborît pălăria pînă peste frunte, ascunzînd o umbră de zîmbet — îi rău de gură ginerele ista al lui, dar las' să fie rău, că din asta unii se întîmplă să prindă la minte.

— De sărbătoare n-am ce să-ți spun, că nu țin sărbătorile, și nici de nunți n-am prea auzit, dar m-am dres și ghilosit, că, iaca, n-ai să mă crezi, dar nevoia te face. Băiatul cela al lui Țurțure de mai anțărț îmi datorează niște ruble și de cîte ori îi aduc aminte, se jură că n-are. Da mai luna trecută îl văd strecurîndu-se prin fundul grădinii cu o mașină de tuns. „Un' te duci, bre, cu mașina ceea ?"

— Mata îl întrebi ?

— Eu îl întreb. „M-o rugat aici unul să mă duc să-l tund."

— El îți răspunde ?

— El îmi răspunde. „D-apoi, zic, măi, tu știi a tunde ?" — „Știu", zice. — „Apoi, zic, de ce nu te repezi din cînd în cînd pe la mine, că totuna, îmi ești dator acolo niște ruble ?" Mi-a ieșit așa o vorbă din gură, da pe urmă mi-a părut rău, că nu dovedește să vie sîmbăta și de amu iacătă-lă-i. Da haina asta nouă, — că văd că te uiți chiorîș

și la dînsa, — tot de nevoie am îmbrăcat-o, aceea veche s-o ros pe la coate, mînecile s-au zdrențuit. Prin gospodărie îmi mai prinde ea bine, dar cînd ies în lume, trebuie s-o îmbrac pe aiasta nouă, că alta n-am.

Mircea și-a măsurat o vreme necazurile cu necazurile socrului, apoi i-a zis :

— Vezi să n-arunci nici haina cea veche. Ca să nu vie vremea s-o cumpăr de la mata.

Onache a ridicat sprîncenele în sus, a mirare.

— Ce să cheltui banii degaba, că totuna ai s-o moștenești. Alte neamuri n-am.

Mircea a zîmbit.

— Pînă să moștenesc haina ceea a matale, vezi să nu-ți las eu moștenire combinezonul ista. Că dintre tractoriști rar cine să ajungă la pensie...

Cărăbuș s-a uitat cu coada ochiului la haina ginerelui.

— Da-i al tău, nu-i al statului ?

— Amu-i al meu. Că ne-au oprit din leafă.

— Ia te uită... Și mult ți-au oprit ?

— Cincizeci de ruble.

— Pentru o vechitură ca asta ? !

— Dacă nu, că la început era nou.

Onache a întins o mînă, a prins a pipăi haina, de parcă voia să afle de nu cumva statul i-o fi amăgit ginerele.

— Măi Mircea ! Să mă ierți, da iaca demult voiam să te întreb. Cînd ești îmbrăcat în halatul ista și ți-i a duce afară, apoi ce faci ? Că, văd, nici tu prohab, nici tu loc de curelușă.

— Dacă haina asta, tată, după ce-o îmbraci, apoi nu-ți mai vine a nimica.

— Bine, măi, și o pacoste ca asta vrei să-mi lași moștenire ?

— Atîta am.

— Dacă nu, că sacul ista nu-i de mine. De-amu dacă a venit vorba, așa bătrîn și singuratic cum sînt, dar vreu

să-mi trăiesc viața din plin, cu vechile mele bucurii și păcate.

Mircea a luat coșul cu demîncare în brațe, l-a luat încet și grijuliu cum iei un copil de țîță. A stat o vreme nemișcat, culegînd cu vîrful nasului mirozna bucatelor și un anumit iz pe care îl aveau numai casa lui și toate celea cîte erau acolo în casă. Iată-i răsăreau de undeva din zare chipuri dragi, chipuri scumpe. A întrebat cu glas vioi, plin de dor :

— Și chiar ce mai fac ciocîrlanii ceia ai mei ?

— Ce să facă ? ! Aleargă. Copiii aleargă că-s mititei și li-i a joacă ; Nuța aleargă pentru că-i singurică și nu le dovedește pe toate. Încolo, slavă Domnului, sănătoși.

— După atîta alergătură și să nu fie sănătoși !

Mircea a luat șervețelul cu care erau acoperite bucatele, l-a așternut între el și badea Onache.

— Vină mai aproape, că aici pare să fie și un șip cu samogoncă.

— Nu, că eu am mîncat nainte de-a porni la drum. O făcut fata ceea un borș că nu mă înduram să mă scol de la masă.

— Și cu samogoncă tot te-a cinstit ?

— Cum să nu !

Mircea s-a uitat prin coș, chitind cu ce să înceapă masa. A scos o jumătate de pîne proaspătă, coaptă pe vatră, un toc de chibrite umplut cu sare, le-a pus alături pe șervet. Se gîndea ce să mai scoată. Îi era foarme, de dimineață nu luase nici nafură în gură, dar între el și foamea lui s-a așternut o osteneală nemaipomenită. Îl dureau ochii roșiți de colb, iar imașul înțepenit, pămîntul molcom și greu pe care ședea a prins a-l legăna cum nu se mai poate de dulce. Și i-a venit lui așa, deodată, să lase totul baltă, să se întindă, ca pe vremuri, în co-

pilărie, peste aceste rămășițe de iarbă verde și să-i ardă un pui de somn, ca să-l țină minte o viață.

„Vrei să ațipești un pic ?" — l-a întrebat, mut, cu privirea, badea Onache.

„Aș vrea eu, dar cum s-o fac ? !" — i-a răspuns acela fără cuvinte.

„Ce, adică cum s-o faci ? Te întinzi pe spate, închizi ochii și atît."

„Bine, dar ce să fac cu tractorul cît oi hodini ?"

„Tractorul îl trimiți în moașă-sa pe gheață și, pînă tragi un pui de somn, el numai bine s-a întoarce."

Mircea a zîmbit : ce crezi, s-ar putea să fie un sfat bun. A pus pînea înapoi în coș, a acoperit coșul cu șervețelul, s-a întins așa, orbește, fără a-și alege loc. Era prea multă liniște în jur — tăcea pămîntul, tăceau semănăturile, și socru-său tăcea. A ațipit pe-o clipă, dar a tresărit, s-a ridicat în capul oaselor, s-a uitat lung, buimac la mașină. Nu se putea dumeri : ce s-o fi întîmplat, de ce tace tractorul ? Pe urmă și-a dat sama cum vine. S-a culcat din nou, cuminte, răbdător, iar într-un tîrziu a început a se stinge și bătaia celuilalt tractor, care-i ciocănea cu săptămînile în măduva oaselor. Cum a scăpat de ele, de amîndouă, au început a i se lipi dulce ochii, i se topeau mușchii, legătură cu legătură, și liniștea din jur a prins a-l înfășa în faldurile sale.

Onache stătea alături și, pe furiș, cu coada ochiului, își cerceta ginerele. De sub petele de unsoare și colb se întrezărea un obraz palid, secătuit. Ochii într-adevăr îi fugiseră adînc în fundul capului, părul nepieptănat, încleiat de sudoare, îi cădea mițe și de aceea pleșul din creștet părea ciudat, numai pete. Respira atît de puțin, atît de încet, încît coșul pieptului părea că nu se mișcă deloc, și badea Onache și-a întors grăbit privirea în altă parte. L-a fulgerat un gînd prostesc, i s-a părut că ginerele va muri, acum, aici, în clipa asta, și l-a cuprins

un fel de spaimă, căci nu vroia să rămînă cu un mort alături într-o zi atît de frumoasă.

Tăcerea cîmpurilor a ţinut mult, apoi dinspre Bălţi s-a arătat un tren. Venea numai locomotiva, fără vagoane. O vreme s-a furişat mută, pe ascuns, apoi de după cotitură s-a năpustit sălbatic, umplînd cîmpia cu scrîşnet şi vuiet. Onache, cu toate că zărise locomotiva de departe, cînd s-a arătat ea, vuind, de după cotitură, a tresărit. Mircea însă zăcea nemişcat. Nici o umbră de îngrijorare n-a fluturat pe obrazul lui supt, şi badea Onache s-a gîndit : ce noroc că trenurile umblă pe-un drum hotărît din timp, altminteri cîtă lume ar fi turtit ele !

Trecuse de amiază. Vremea se mai răcorise, spre asfinţit s-a lăsat un cîrd de nouraşi şi au închis cerul acolo unde urma să apună, hăt mai tîrziu, soarele. O boare de vînt flutura domol frunzişul sălciilor. Mircea zăcea nemişcat, întins pe spate, şi hodinea împreună cu imaşul, împreună cu cîmpurile din jur. Acum pieptul i se mişca încet, ritmic, şi cînd vîntul lăsa cele două sălcii în pace, se auzea o suflare plină, de om adormit.

Onache, ca să nu-i strice somnul, stătea nemişcat, şi poate pentru că a stat multă vreme nemişcat pe acelaşi loc, a început a-şi aminti lucruri vechi, trecute demult. Îşi amintea întîmplări grele, triste, neplăcute. A încercat să fugă cu gîndul de ele, dar n-a izbutit. Şi, furat de cele amintiri, a oftat. A oftat adînc şi îndurerat, cum oftează moldoveanul numai atunci cînd rămîne singur-singurel cu necazul lui.

— Ce oftezi aşa de greu ?

Prins pe neaşteptate, badea Onache n-a ştiut ce să-i răspundă. S-a bucurat însă că ginerele nu doarme. Potopul de amintiri ce dăduse năvală peste dînsul îi răscolise sufletul şi multe din muşcăturile cele vechi au început aşa, deodată, a sîngera. Îl durea şi n-avea cui i se plînge — acum, slavă Domnului, are măcar un ginere alături.

— Iaca, măi băiete, nu ştiu cum se face, dar de fiecare dată cînd nimeresc pe dealul mic, mă doare inima şi pace.

— Te-o fi durînd, pe semne, după jumătatea ceea de desetină.

Onache şi-a întors capul, s-a uitat la el lung, pentru că nu s-a aşteptat la o asemenea întrebare din partea lui. Aşa ceva puteau să-l întrebe preşedintele, şefii din raion, dar să-i spună cuvintele iestea tocmai ginerele ? Cu toate că, s-a gîndit Onache, după ce stai atîţia ani în cîmp, singur cuc, poţi spune lucruri şi mai deocheate...

— Nu-i vorba de jumătatea ceea de desetină, că eu niciodată n-am alergat după pămînt. Unde mai pui că pămîntul meu, moştenit de la tata, i l-am dat pe urmă Nuţei de zestre, aşa că, ce să mă doară inima după ceea ce nu mai era al meu ? !

— Atunci dar pentru ce te doare ?

— Ştiu eu... Mare lucru dacă n-o fi din pricina paraginii celeia, că-i o pacoste cum n-a fost alta pe lume.

Cu toată osteneala sa, Mircea s-a ridicat, curios într-un cot.

— Care paragină ?

— Parcă tu nu ţii minte că jumătatea ceea de desetină era în două cu paragină ! Cu toate că, a adăugat el înţepat, se poate întîmpla să fi uitat, că tu n-ai prea îmblat cu noi la prăşit. După nuntă te-au luat la armată, pe urmă — concentrarea, pe urmă — războiul, da noi trei — eu, Nuţa şi Tincuţa — am tot dat cu sapa în paragina ceea, că era vai de capul nostru. Ne sculam cu noaptea în cap, luam sapele, o bucată de pîne în traistă, un ulcior cu apă şi — hai, băiete, pe dealul cel mic. Caii mi-au fost rechiziţionaţi, mi i-au luat şi pe dînşii la răz-

boi. Săracul nostru pămînt era numai cîlţi, numai aţe, şi de dimineaţă pînă sara tot dădeam cu sapa în blestemul cela. Sara, cînd ne întoarcem, apoi, mă crezi, de la umeri în jos nu simţeam mînile deloc, iar a doua zi ne sculam în faptul zorilor şi iar la deal, că după prăşitul cel dintîi vine prăşitul cel de-al doilea, apoi cel de-al treilea, şi tot aşa vara întreagă. O buruiană mai păcătoasă n-am apucat — iaca treci, măi om bun, cu sapa peste dînsa, o tai adînc din rădăcină, da peste cîteva zile, mai ales dacă vine o bură de ploaie, iar prinde viaţă. Spunea într-un rînd învăţătorul Focşa că dacă iei un fir de paragină şi-l spînzuri sub streaşina casei, lăsîndu-l acolo spînzurat opt ani de zile, vară şi iarnă, da după aceea îl scapi pe-o margine jilavă de bulgăre, prinde iar verdeaţă, tămîia mamei lui !

Cărăbuş a amuţit. Şedea supărat, puţin cam zăpăcit, de parcă toate cîmpurile din jur erau numai buruiană, iar ei doi au ieşit cu sapele în cîmp şi se puneau la cale cum să facă s-o zărească. Onache nu ştiuse nici atunci, nu ştia nici acum, dar Mircea nu vedea pentru ce-şi face socrul atîta inimă rea.

— O arătură bună şi s-a zis cu paragina.

— Iaca, bre, chiar îţi mînţănesc că m-ai pus la cale, a zis Onache sarcastic.

Apoi, după ce l-a lăsat o vreme pe ginere să-şi guste din plin mulţumirea cîştigată, a pornit a şopti încet, trist, cum se vorbeşte atunci cînd vine ceasul spovedaniei :

— O viaţă întreagă am visat să-mi cresc la casă o pereche de strîjnici, să cumpăr un plug nou, să ies într-un miez de vară cu cei doi băieţi, să întorc pirul cu rădăcina la soare, cînd a fi el mai fierbinte. Pe urmă, mai spre toamnă, să vin cu boroana peste parina ceea, s-o boronesc o dată, de două ori, de zece ori, să clădesc o gireadă naltă din şpagate albe şi apoi să scot chibritele.

Mă chiteam să-i dau foc noaptea, să se vadă în toată cîmpia cum arde paragina pămîntului meu.

Cărăbuș a tăcut, și-a plecat amărît capul.

— N-am avut, iaca, noroc. Pîn' una-alta a venit războiul, pe urmă s-a făcut colhoz, ne-au luat și pămînturile, și plugurile, și paragina.

— Cum, și paragina au luat-o ? !

Onache nu admitea gluma cînd se vorbea de lucruri sfinte.

— Apoi numai că. Mi-au luat-o atunci cînd s-a făcut colhoz, împreună cu pămîntul.

Mircea a prins a rîde. Demult n-a rîs el aici în cîmp, așa ca să rîdă în voie, pînă la lacrimi, și chiar după ce îi trecuse rîsul, se mai întorcea la el, culegînd cîte-o fărîmătură scăpată pe ici-colo.

— Să nu te superi, tată, da îi întîia dată cînd aud un om să plîngă că i s-a luat buruiana în colhoz.

— Iaca, chiar să știi că îmi pare rău după dînsa. Nu atît după pămînt, nu atît după plug, cît după paragina ceea îmi pare rău.

— Mare poznaș mai ești. Apoi nu ziceai mata mai adineaori c-ai fi vrut s-o scoți cu plugul, să-i dai foc ?

— Ziceam.

— Ei, hai, iaca, pornim în doi prin arătură, trecem pe acolo pe unde erau cîndva pămînturile matale, și dacă găsești măcar o buruiană, aduc un braț de paie și-i dau foc tractorului ista.

— No, că vezi tu cum vine povestea ! Buruiana era a mea, mi-a mîncat zilele mie și eu eram acela care trebuia să-i vin de hac.

— Lasă, tată, parcă îi mare lucru la mijloc — o scoți mata ori vine altul s-o scoată ?

Onache s-a cutremurat de cele auzite.

— Taci din gură, măi băiete, că la mijloc e un lucru mare de tot ! E, poate, lucrul cel mai mare în viața unui

om ! Răfuiala cu duşmanii e un lucru care mă priveşte numai pe mine, şi eu nu-i pot da cu nici un preţ pe mîna altora. Duşmanul meu e duşmanul meu, şi, deci, lasă-l să steie aici în faţa mea, că e o parte din soarta mea, iar soarta nu poate fi dată pe mîna altuia !

— În loc de-a tot boci după paragina ceea, mata, tată, mai bine ne-ai face nouă, tractoriştilor, o cinste frumoasă, că te-am scăpat de cel mai mare chin al vieţii.

Onache a rîs încet — ştii că nu-i prost ginerele ista al lui :

— Las' că voi şi aşa aţi fost mulţumiţi bine pentru munca voastră. Vi s-a dat cu vîrf şi îndesat.

— Cine, mă rog, ne-a mulţumit atît de bine ?

— D-apoi statul.

Cum stătea el, întins pe spate, cu ochii închişi, Mircea s-a pomenit deodată că pe obrazul drept i-a răsărit o înspicare roşie de sînge, de parcă cineva l-ar fi atins, în plină putere, cu un vîrf de bici. Omul s-a ridicat, a prins a cerceta împrejurimile, căci în jumătatea ceea de ceas, cît zăcea el aici întins pe spate şi vorbea cu socru-său, lumea întreagă a fost de cîteva ori răsturnată, destrămată şi adunată înapoi. Acum el voia să afle ce-a mai rămas din cîte au fost, dar îl dureau ochii de colb, mintea şi cugetul îi erau legănate de-un început de hodină, şi el, aşa nedreptăţit cum era, s-a culcat iarăşi la locul lui, fără a încerca să le descurce pe toate.

Simţindu-se oarecum vinovat, badea Onache a pornit o vorbă lungă despre viaţa lui, despre viaţa multor oameni pe care i-a cunoscut şi, legănat de murmurul vorbelor din bătrîni, Mircea, în cele din urmă, a adormit. Vreo trei ceasuri la rînd Onache l-a tot aşteptat să se trezească, dar Mircea dormea dus şi soarele începu să scapete spre apus. Văzînd cum stau lucrurile, badea Onache a luat coşul, a găsit şipul cu basamac, a băut întocmai atît cît i

se cuvenea unui socru cinstit de singurul său ginere. A ciupit din coş ceva gustare, apoi l-a acoperit, l-a pus la căpătîiul lui Mircea, s-a ridicat și a pornit încet spre sat.

Iar Mircea dormea. Dormea cu somnul unui fir de pleavă bătut de ploaie printre bulgări ; dormea cum doarme o piatră de hotar dezgropată de fierul plugului și aruncată într-o rîpă ; dormea ca un ciobănaş ce-a tot alergat după oițele pierdute, dar nu le-a putut da de urmă și, răpit de oboseală, a căzut.

Visa pesemne, aceleași brazde grele de cernoziom, aceleași văi, şi dealuri. O fi arînd prin somn. Poate ara. poate boronea, da poate umbla și căuta pe sub toţi bulgării sămînţa ceea rară de noroc, căci, cu toate că nu l-a auzit nimeni să se plîngă că nu-l are, cine poate spune sus și tare că ştie căile sufletului omenesc ! Ş-apoi ce înseamnă a căuta să le știi ? Un adevăr întreg, rotund, despre viaţa unui om este cu neputinţă de adunat, pentru că, oricît de multe am cunoaște, oricît de sincere și amănunţite ar fi spovedaniile lui, mai mult decît ştim noi. şi mai mult decît ne-ar putea el istorisi, rămîne nelumінat de harul cuvintelor și, deci, necunoscut rămîne.

Căci, ca să vezi, simplu e cum nu se mai poate : un om ară în cîmp cu tractorul. Cine trece mai pe-aproape şi îl cunoaşte, acela îi dă un „Doamne-ajută" ; care e mai grăbit se face a nu-l vedea şi-şi cată înainte de drum, — dar nici unuia, nici altuia să-i treacă prin cap ce bătălii se încingeau aici în largul cîmpului între un biet tractorist și soarta lui. Nimeni n-a stat să numere, şi niciodată nu va mai putea număra cîte lovituri de moarte a primit unul, cîte le-a primit celălalt. Nimeni n-a văzut și niciodată n-o să vadă cum biruitorul punea genunchiul

în pieptul celui învins și cum cel învins, după ce-și tămăduia pe ascuns rănile, ridica piatra din nou.

Acum totul sfîrșise. Melițat ca un fuior de cînepă, făcut una cu pămîntul, Mircea zăcea și era de mirare că această pojghiță de om mai suflă. Sufla însă, și asta însemna că bătalia încă nu s-a încheiat. S-a lăsat zdrobit ceea ce a fost adunat din lut, dar omul nu e numai trup, omul e și suflet. Și fie că l-am tot căutat — sufletul cela — și nu l-am găsit, fie că îl vom căuta mii de ani înainte și nu-l vom găsi, el totuși este. Sufletul se poate întîmpla să fie ceea ce un om a văzut și a înțeles din lumea care-l înconjoară. A trăi înseamnă în primul rînd a cunoaște. Fiecare om poartă cu el o lume întreagă, așa cum a văzut-o, cum a cunoscut-o, cum a înțeles-o.

Mircea Moraru purta și el în sine o lume a lui. A adunat-o fir cu fir mulți ani și acum, trecut de patruzeci, cînd s-a pomenit singur în cîmp, a început s-o frămînte și a rămas uimit, căci, Doamne, cîte mai erau acolo ! Răsărituri și amurguri ce-l furaseră cîndva prin frumusețea lor, întorsături sprîncenate de limbă maternă, cîntece, mai bine zis crîmpeie de cîntece, versuri ce dospesc cu anii în adîncul firii omului și se trezesc cînd le vine lor a se trezi. Și mai avea cu el nespusele farmece ale unei femei, dulcea ciripeală a primului tău copil, asprimea glodurilor de toamnă, căldura brazdelor proaspete, gustul apei unei fîntîni din care și-a potolit setea tot neamul tău ani și ani de zile.

Dar, firește, în fruntea acestei lumi stătea Ciutura, adică adunătura ceea de oameni buni și răi din mijlocul cărora s-a ridicat și a crescut. Ciutura i-a fost întotdeauna dragă și Mircea de mic s-a obișnuit a-și alege din mulțimea din jur un tovarăș ca să lege prietenie, să-l asculte, să învețe de la dînsul. Cît a fost mic, în sufletul lui domnise chipul maicii sale, apoi, alături de ea, a

răsărit învățătorul Miculescu. Cum s-a ridicat flăcăuan, a început a purta cu el felul de a judeca al tuturor vecinilor, în armată se punea la cale cu tatăl său, iar după ce s-a întors de la război, multă vreme a gospodărit împreună cu camarazii de prin tranșee.

Viața însă e cu ale ei, viața nu stă pe loc. Se risipesc un rînd de case și se ridică altele în locul lor. Mor un rînd de oameni și se nasc alții, se ieftinesc multe din cele ce-au avut cîndva preț și în locul lor altele, ieftine de cînd lumea, ajung a se scumpi. Se risipeau și se ridicau case noi, mureau unii, se nășteau alții și în lumea pe care o purta Mircea cu el. Dar, ciudat lucru! Orice și oricum s-ar fi schimbat, în sufletul lui mai era un om care stătea ca un munte, stătea ca un destin, stătea ani și ani de zile, privindu-l molcom nu atît în ochi, cît în suflet.

Era, firește, Onache Cărăbuș. Acest hîtru ciuturean a pus stăpînire pe sufletul lui hăt demult, cînd Mircea de abia se ridicase băietan, iar badea Onache, tînăr pe atunci, ieșea serile pe la poartă cu un sac de pătărănii. Mocnea o mare putere ascunsă în omul cela poznaș iar Mircea tocmai era la vîrsta cînd omul caută putere. Fără a-și da bine seama, s-a lăsat furat din prima zi și, înainte de-a fi visat să placă Nuței, el căută să intre în voia tatălui ei.

Trecut-au ani, Mircea a făcut o armată la români, apoi alta — la ruși, a trecut prin focul unui război, a îndurat o foamete grea, acum de patru ani ară cîmpia. De atîtea ori s-a tot tulburat și limpezit lumea în jurul lui, atîta a fiert și a răsfiert lumea pe care o purta cu el, încît acum, cînd se întorcea cu gîndul la cele trecute, mai că nu-i venea a crede că toate cele să se fi întîmplat cu un singur om.

Și totuși au fost. O mare întreagă de destine s-au strecurat prin viața lui. I-au murit părinții, s-au pierdut

pe undeva prin România urmele învăţătorului Miculescu, au îmbătrînit şi s-au prostit la minte isteţii vecini de altădată, au început a se pierde prin umbrele amintirilor tovarăşii de război, şi numai Cărăbuş rămînea în viaţa lui trainic, tăcut şi plin de demnitate.

Era lucru de mirare : pentru ce-o fi tot rămas el acolo, căci n-avea obiceiul să dea nici sfaturi bune, nici rele. Nu se pricepea la război, habar n-avea cum lucrează un tractor, ocolea orice capăt de vorbă, dacă mirosea a politică. Şi, cu toate acestea, rămînea locului, şi cînd lui Mircea i se făcea dor de-un om cumsecade, ori se încurca în ale lui, ori îi mai venea poftă de-a pune ţara la cale, îi răsărea în minte acelaşi Onache.

După atîţia ani de tovărăşie părea că ei cu o singură pereche de ochi văd lumea, cu o singură minte judecă, cu un singur tractor ară. Slăbiseră acum rău şi unul, şi celălalt. După ce-au tot hrănit satul şi au tot cărat pîne la gară, au secătuit peste măsură, asudă amîndoi chiar cînd stau şi nu fac nimic. Asta i-a cam speriat şi ei au început a trage cu urechea, au prins capăt de vorbă despre un doctor din Bălţi, despre care se spunea că jupeşte lumea de bani, dacă şi sănătate ştie să dea.

E mare lucru cînd are omul un prieten bun, un prieten vechi, de nădejde. Şi Mircea îl avea. Săptămîni întregi nu mai sfîrşeau ei vorba între dînşii, ba chiar şi în ziua cînd avea să sfîrşească arătura de pe dealul cel mic, Mircea sfătuise multe ceasuri la rînd cu socru-său. Tractorul venea încet cu plugul din urmă, iar ei tot puneau ţara la cale şi pe toate le descurcau de minune, la toate găseau un anumit tîlc.

Pe după-amiază, cînd în zare a răsărit un om cu coşul în mînă, ei tocmai mîntuiau un capăt de vorbă ca să înceapă altul, dar, sfîrşind una şi începînd alta, Mircea a amuţit deodată. O presimţire grea ca un blestem i-a trecut prin măduva oaselor. Nici nu ştia, nici nu bănuia măcar cine-o fi fost călătorul din zare, încotro şi-o fi

ţinînd el drumul, dar s-a cutremurat, pentru că semănau, vai, semănau ca două picături de apă — bătrînul din zare cu cel cu care tocmai stătea la taifas.

— Ei şi apoi, după cum îţi spuneam, cînd am văzut noi una ca asta...

Mircea căuta să-şi ia tovarăşul înainte cu vorba, dar degeaba. Bătrînul cu care sfătuia l-a zărit pe celălalt bătrîn din zare şi a amuţit. Apoi, tot tăcînd, a început a se găti de ducă, pentru că nu se puteau întîlni faţă în faţă, nu puteau iară deveni un singur om, dat fiind că bătrînul închipuit de Mircea era firav, bolnăvicios şi bătrîn cu totul, pe cînd cel din zare mai avea încă vlagă, mai avea încă muşchi. Puterea merge cu capul înainte, puterea îşi face singură dreptate. Cel slab trebuie să cedeze în faţa celui puternic — e o lege tristă, dar o lege de fier în această lume plină de păcate. De abia după ce şi-a petrecut tovarăşul acestor zile grele, Mircea deodată şi-a dat sama cît de istovit şi secătuit este, dacă pînă şi închipuirea lui naşte oameni tot atît de osteniţi şi secătuiţi.

Onache Cărăbuş vine şi tot vine, şi e atît de vioi, atît de semeţ, încît Mircea deodată a simţit o zavistie neagră pentru vitalitatea socrului său. A hotărît într-o singură clipă, printr-o scînteie disperată a minţii şi sufletului, a hotărît să facă totul, dar să se descătuşeze, să-şi întoarcă setea de viaţă. Dacă tractorul e de vină, va părăsi numaidecît norul ista de colb cu cîştigurile sale mari, cu slavă cu tot, şi nu se va lăsa pînă nu se va întoarce în rîndul celor puternici, care merg cu capul înainte de-şi fac singuri dreptate.

Apoi a urmat o tăcere lungă, încrîncenată, şi nu s-a mai gîndit la nimic pînă nu a scos arătura la capăt. Iată că, în cele din urmă, tractorul a ieşit din brazdă, a amuţit. Încet şi ostenit, Mircea a coborît din maşină, a pornit spre tufele de salcie fără a vedea bine pe unde calcă. Era ostenit şi necăjit, îl dureau ochii de colb, dar, fireşte,

nu în așa măsură ca să nu-l poată vedea pe omul ce venise din sat anume pentru dînsul. Nu-și putea ridica însă privirea, pentru că încă din zare l-a văzut că-i mai zdravăn, mai bine îmbrăcat, mai zgîrcit la vorbă decît cel Onache pe care l-a purtat o viață cu el. La o astfel de trădare Mircea nu se putea aștepta și, cum a ajuns alături, o tot făcea pe supăratul. Chiar și pe urmă, cînd intrase în vorbă, n-avea ochi să-l vadă, după care s-a întins pe spate, căci era mort de oboseală. Vorbise ceva cu bătrînul Onache, dar puțin îi păsa de cele ce spune, puțin îi păsa de cele ce aude. Apoi l-a furat somnul. A dormit mult și greu, a dormit cu somnul unui fir de pleavă bătut de ploaie printre bulgări, a dormit ca o piatră de hotar ajunsă acum într-o rîpă, a dormit cum doarme un ciobănaș cînd își pierde singurele sale oițe.

Tîrziu, după miezul nopții l-a trezit un mărfar. Buimăcit de somn, s-a ridicat în capul oaselor, a petrecut oarecum mirat fluturașul de lumină roșie de la coada ultimului vagon. Stătea așa și nu se simțea în apele lui, cum nu se simte omul adormit pe neștiute trezit la o bucată de noapte. Dar, cum stătea așa încruntat, a început a i se zbate, undeva în adîncuri, o sămînță de gînd nou. Viața, în fond, nu este nici dulce, nici amară, nici ușoară și nici grea. Viața este așa cum este, și în loc de-a te tot căzni din răsputeri ca s-o pătrunzi, s-o înțelegi, s-o îmblînzești, mult mai cu cale ar fi să le lași pe toate baltă, primind-o așa cum este ea. Acest gînd, venit tam-nisam în puterea nopții, în singurătatea dealurilor, l-a cutremurat, și în urma lui o mare seninătate sufletească, o pace adîncă și înțeleaptă s-a lăsat peste el. L-a primit odată pentru totdeauna, și după acea împăcăciune s-a simțit bine, cum nu se mai simțise cine știe de cînd.

„Hei, măi, că prost am mai fost ! ! !"

O noapte senină cu mii de stele picura domol deasupra cîmpiei. Pămînturile stăteau goale, răcorite, țiuiau a pustiu și tresălta, înfrigurată de singurătate inima

omului. Mircea a căutat să ghicească după Carul cel Mic cam cît mai poate fi pînă la ziuă, dar uitase cum se întoarce el spre zori cu proţapul. Şi totuşi, simţea o uşurare, un început de împrospătare în toată făptura sa, şi această noapte, aceste stele, această arătură aşternută de el peste dealuri veneau să pună sfîrşitul unei vieţi, pentru a lăsa să înmugurească cealaltă viaţă. Măsura — iată ce pierduse el aici în largul cîmpului şi ce i-a adus din sat bătrînul Onache în coşuleţul cela de papură. Două mii de turaţii pe minut e bine pentru un tractor. Pentru un om asemenea viteză nu e bună, pentru că omul nu e maşină. A ara e bine ş-a semăna e bine. A iubi e bine ş-a urî e bine. Dar toate acestea bune sînt numai atunci cînd le faci pe rînd, cu măsură. Atunci însă cînd omul ară, şi iară mai ară, atunci încetează de-a fi om şi devine maşină. Omul însă nu e şi nici nu poate fi maşină. Omul e o făptură cerească, născută pentru a primi viaţa ca o minune, ca o sărbătoare, şi în ziua cînd sufletul nu se va mai putea rupe de la pămînt, nu va mai putea zbura peste zările albastre, viaţa omului va fi coborîtă la nivelul vieţii unei gloabe, nedeosebindu-se prin nimic de ea.

Şi viaţa, vai, era atît de frumoasă, atît de nemaipomenită ! Într-un tîrziu, cum stătea el aşa, ridicat în capul oaselor, a început să i se năzare că-i băietan de şaisprezece ani. În vale pasc caii tătîne-său, dincolo, peste deal, dormea o fetişcană de sama lui, pe care n-a văzut-o de două zile şi de care i s-a făcut amarnic dor. Şi avea atîta farmec noaptea din jur, şi cîmpia, şi cerul, încît el a început a se gîndi că totuşi nu degeaba au fost toate cîte au fost. Fireşte, sînt mii de feluri de-a ajunge la un hotar, la o convingere. Unii găsesc această clipă de iluminare uşor, alţii mai greu, iar dacă el n-a putut-o găsi pînă în noaptea aceea senină din mijlocul cîmpiei, înseamnă că a avut dreptate soarta, trecîndu-l prin toate prin cîte l-a trecut.

Apoi iată a venit și ziua aceea blagoslovită în care Mircea și-a lepădat tractorul în brazdă și a pornit prin cîmpuri, pe de-a dreptul, spre Ciutura. De obicei, alteori, în drum spre sat, se oprea la cîte-un pîrăiaș și, ajutat de nisip, de pietricele, își curățea, pe cît se putea, obrajii, mînile. De data asta, cu toate că picioarele îl duceau pe la toate pîrăiașele, pe la toate băltoacele ce i se nimereau în cale, nu s-a oprit. I-a venit lui așa, deodată, să se arate în fața satului întocmai cum a coborît de pe tractor. O să le placă, nu le-a plăcea — treaba lor.

A intrat în sat pe drumul cel mare ce venea dinspre Pămînteni, și pentru prima oară se întorcea de la arat venind prin mijlocul satului. Și-a adus aminte cum umbla el, parcă mai nu demult, pe drumul ista — se ducea la școala de tractoriști. Acum, vezi, se întoarce. Așa e viața omului — te duci, pe urmă vii. Și el venea încet, cumpănit, ca să-l vadă satul bine și împreună cu Mircea flăcăuanul, împreună cu Mircea-ostașul, să-l țină minte și pe Mircea-tractoristul.

Omul venea încet, tot cătînd în jur și se minuna întruna. În acei ani mulți și grei, cînd desfunda și desțelenea pămînturile, copiii satului creșteau prin somn, cum li se și cuvine copiilor ștrengari, apoi se însurau, își făceau case, și acum o sumedenie de case noi — case mîndre și trainice — îi ieșeau în intîmpinare. Mircea încă nu știa cînd, cum, cine a ridicat aceste case, dar nici nu se grăbea să afle. Las', are vreme multă înainte, și apoi îi plăcea să ghicească după cătătura casei, după vecini, după garduri, a cui poate ea fi. A început chiar să-l încerce zavistia și s-a gîndit că n-ar fi rău ca ceva mai încolo să se apuce și el cu Nuța să facă o casă nouă, pentru ca pe urmă, cînd se va întoarce înapoi un ciuturean furat de drumuri, să aibă și acela de ce se mira.

Treceau oamenii pe drum. Îi dădeau bună ziua și el le răspundea ori, de erau mai în vîrstă, le dădea el bună ziua și ei îi răspundeau. Și se tot uitau lung la dînșii, căci nu-i prea cunoștea. Cei de-au fost cîndva tineri acum au prins a îmbătrîni, copiii de altădată acum scăpaseră la vorbă răgușită de flăcăuani, iar în locul lor — o puzderie de micuți pe care numai mamele i-or fi cunoscînd.

De printre case se ridicau livezi noi. Mircea se bucura de hărnicia copacilor, ascultau șopotul lor lin și se gîndea cu o anumită părere de rău că în nopțile cînd ara el și dormea de osteneală la volan, cînd tractorul ieșea din brazdă și o pornea aiurea prin cîmp, aceste livezi șopteau dulce, tainic, iar în zilele de arșiță, cînd mașina înfierbîntată se întipărea pe pielea omului cu orice șurubaș s-ar fi atins de ea, în zilele celea amare și grele, aceste livezi răcoreau lumea cu umbra, cu poamele lor...

*

Nuța tocmai sfîrșise de măturat ograda cînd a deschis el portița. Era sîmbătă, și în fiecare sîmbătă obișnuia să măture în ogradă. Acum, îndreptîndu-se din șale, stătea cu mătura în mînă, stătea mirată, încurcată puțin. În lungile săptămîni de așteptare, tot frămîntînd întîlnirea lor ce urma să vie, ea își pregătea în minte cele cîteva vorbe pe care trebuia să i le spună pentru început. Erau, de obicei, vorbe senine, vorbe frumoase, glumețe, și ea le ținea de-a gata, dar el tot nu venea și atunci acele cuvinte deveneau înțepătoare, cu ghimpi, dar el tot nu venea, și iată că aceleași vorbe începeau a aduce a ocară. Acum, ca înadins, Nuța n-avea nimic pregătit la sufletul ei și, văzîndu-l cum intră pe portiță, l-a întrebat bănuitoare :

— Așa-i că-mi vii ?

Și Mircea, zîmbind, s-a predat :

— Îți vin.

În bătătura casei, la doi pași de prag, creștea un pîlc de troscot amestecat cu frunze rotunjoare de colăcei.

Nuța, ori de cîte ori se ducea la fîntînă, avea obiceiul să verse pe locul cela puțina apă rămasă în căldare. Mircea o dojenea, zicînd că mai bine să facă încă doi pași, să verse apa mai la vale, la tulpina prăsadului. Că, zicea el, din tufe de colăcei n-ai să cosești iarbă ca să iernezi o vacă, iar copacul cela, oricît ar fi anul de greu, face cîte două-trei pere la copii. Nuța zicea că da, cum să nu, dar povața bărbatului îi intra pe-o ureche, îi ieșea pe alta și, cum pornea spre fîntînă, iar vărsa apa pe pîlcul de iarbă.

Acum prăsadul de care se îngrijea Mircea era cam slab, în schimb iarba lîngă prag crescuse naltă, deasă, ca mătasea. Mircea s-a bucurat de obișnuința asta nesocotită a nevestei sale și nimic pe lume nu i se părea mai priitor, mai frumos la casa omului decît un pîlc de iarbă verde în fața pragului. A venit, s-a așezat pe ea să se odihnească, fiind obosit de drum. Nuța a lăsat mătura, a venit, s-a așezat și ea alături, ajutîndu-l să-și tămăduiască marea lui osteneală. Iar de prin mahala de acum pornise zvon despre întoarcerea lui și de undeva de prin grădini au început să răsară copiii lor. Îl vedeau pe tata atît de rar, încît începuseră a se înstrăina de el și, venind, se lipeau mai mult de Nuța, se așezau alături și abia pe urmă începeau a-l fura cu coada ochiului. S-au adunat și stăteau cu toții grămăjoară, nemișcați de parcă s-au pregătit să facă o poză familiei. Mai zăbovea însă fotograful, descîntînd ceva acolo sub broboada lui neagră, și ei stăteau cuminți, nemișcați, așteptînd.

După o zi de arșiță, bolta cerului a pornit a-și frămînta adîncurile peste sat, cernînd picături moi de răcoare senină, și numai undeva hăt departe, spre apus, un brîu mare de foc încinsese asfințitul. De sub marginile acelui brîu izvorau domol satele cu cîmpurile, cu pădurile, cu imașurile lor, și razele amurgului semănau culori de basm peste deal, peste văi. Un asemenea amurg încolțise în mintea lui Mircea cîndva demult, cînd era el

copil și cînta împreună cu corul școlar frumosul cîntec cu nume plin de taine — *Stingerea.* Îl uitase cu desăvîrșire și-i părea rău după cîntecul acela, dar acum, împreună cu acest amurg, i s-au întors și cuvintele, și melodia. Zicea așa :

Zi te-ai duuus,
Spre apuuus...
De prin munți,
De prin văi,
Doarme tooot...
Dumnezeu e cu voi.

Iar Nuța, stînd alături, se gîndea la maică-sa. Și-o amintea tînără, harnică, frumoasă, iar ea, mică pe atunci, umbla în urma ei și o întreba de toate cîte îi veneau în cap. O întreba, de-o pildă, ce-i acolo sus, deasupra cerului. Tincuța îi șoptea că acolo, sus, e „împărăția Domnului," și în împărăția aceea se adună sufletele celor răposați. După moarte, zicea Tincuța, sufletele mai rămîn o vreme printre neamurile lor, le pun la cale pe toate, își iau rămas bun de la fiecare, iar pe urmă își aleg o zi frumoasă și se înalță sus, în cealaltă lume.

Stînd acum nemișcată, în mijlocul familiei sale, Nuța a început a se gîndi că, pesemne, în seara aceea o fi plecînd și sufletul maicii sale. A rămas după moarte prin Ciutura mai mult decît se obișnuia, pentru că viața a fost grea și încurcată, dar iată că acum i-a împăcat pe toți, a făcut să le fie bine tuturora și, în sfîrșit, a pornit a urca și ea prin brîul cela de foc către Atotputernic. O durea pe biata Nuță și mîndră era pentru faptul că o femeie, puțină și modestă cum a fost Tincuța, urca acum prin focul amurgului, ținînd drumul spre măreața împărăție a Sfintei Veșnicii.

Capitolul XIII

LUNA

Peste cîteva zile prin Ciutura s-a răspîndit zvonul că Mircea Moraru, unul din cei mai pricepuţi tractorişti, şi-a oprit motorul, întorcîndu-se la meseria buneilor şi străbuneilor. Ciuturenilor mai că nu le venea să creadă. Făceau ce făceau şi iar mai dădeau prin mahalaua ceea să mai treacă o dată pe lîngă casa lui, să vadă cum mîinile care puteau băga în brazdă o maşină de tremura pămîntul sub dînsa acum acoperă o poieţică cu nişte paie. Veneau să se mire cum o minte care ştia să găsească scînteia în bujie, acum se chinuie, îndreptînd nişte cuie ruginite — păi, de cînd se chinuie el cu cuiele celea, călare pe tractor ar fi putut cîştiga o ladă cu cuie noi !

— Ţi s-o fi urît, Mircea, de unul singur, acolo, pe dealurile celea ?

— Urît.

— Da cu tractorul cum te-ai descurcat ? L-ai întors la staţie ori l-ai lăsat naibii în brazdă ?

— Întors.

— Ţi-au dat şi *spravkă* [1] la mînă că l-ai întors *zakono* [2], întreg, cum se cuvine ?

— Dat.

— Păzeşte-l bine, documentul cela, că la noi şi cu documente te imflă pentru o nimica toată, da fără documente nici nu se uită la tine...

— Păzesc.

— Şi chiar n-o să-ţi pară rău pînă la urmă...

— De ce, adică, mi-ar părea rău ? !

[1] Adeverinţă, certificat.
[2] În regulă.

— D-apoi că tu cu tractorul cela cîştigai într-o vară cît altul cu sapa în zece veri nu cîştigă !

— Cîştigul e cîştig, dar ia te uită bine aici în creştetul meu.

— Ei, mă uit.

— Şi ce vezi ?

— Nimic. O început să-ţi pice părul, scuzaţi de expresie ; ai pleşcat oleacă, cum pleşcăm noi cu toţii... Mă rog, vîrsta, anii, grijile...

— He, nu, mă laşi în pace cu vîrsta şi cu grijile... Ştii tu de ce mai întîi tractoriştilor le cade părul ?

— De ce ?

— Pentru că părul lor tremură zi şi noapte, împreună cu dînşii, acolo, pe tractor. Uite, nu mai vreau să-mi dîrdîie părul pe căpăţînă ! Cît a mai rămas să steie în tihnă şi pace.

— Care tihnă, bre, care pace ? ! Nu dovedeşti să te speli pe faţă dimineaţa, că brigadierul de acum dă buzna peste tine. Şi cînd începe a te toca la cap, sărmana noastră chică, ea nu că să tremure colo oleacă, ea cum se ridică măciucă, aşa, zburlită, rămîne pe toată ziua !

— Şi voi nu ştiţi ce să faceţi ?

— Ce să facem ?

— Îl luaţi şi voi de chică, şi să vedeţi cum o să lase căpăţînile altora în pace.

Rîdeau cei din jur, rîdea şi Mircea. Era vesel, mulţumit, căci împreună cu nimicurile pe care le tot făcea de dimineaţă pînă sara a început a i se întoarce dibăcia unui ţăran încăpăţînat, care vrea să le facă pe toate cu mînile lui. Şi îi stătea bine, cum îi stă bine omului atunci cînd le ştie, cînd le poate pe toate, iar împreună cu această îndemnare a prins a da pe la el şi cîte-o vorbă năstruşnică, cîte-un fir de putere în podul palmelor. I se părea că e demobilizat, a doua ori a treia oară e domobilizat şi se întorcea la vatră.

Serile veneau vecinii, venea bătrînul Onache, se adunau foştii tractorişti, ajutori de tractorişti, foştii combaineri şi tot stăteau, punînd ţara la cale. Cam peste vreo două luni Mircea a început a-şi veni în fire, iar mai încolo, în toamnă, Nuţa a prins a-l bate la cap că, uite, vremea trece, copiii cresc, casa cere cheltuială. Mircea mormăia tăcut, căci nu ştia ce să răspundă, nu hotărîse încă încotro s-o ieie. Îi văzuse şi pe cei proşti, îi ascultase şi pe cei deştepţi, dase şi la sovietul sătesc, trecuse şi pe lîngă cîrmuirea colhozului.

„Ar fi interesant de aflat ce-or fi clocit ei acolo de şedinţele celea ale lor..."

Puterea ca atare niciodată nu l-a ispitit pe ciuturean, dar o privea de la distanţă cu o anumită îngrijorare. A prinde totul, fiind moldovean, adică copil al pămîntului, ce stă ca un copac la răscrucea tuturor nenorocirilor, a le pricepe pe toate, fiind în zodia supuşilor, era greu, dar iată că s-au făcut colhozurile şi tainicul mecanism al puterii a fost, în sfîrşit, scos la lumină. Şi au rămas trăsniţi ciuturenii :

— Măi al naibii !

Era ceva nemaipomenit şi ei se adunau sară de sară, căci odată cu facerea colhozului au început renumitele *nareaduri* — adunări ce începeau în amurg şi ţineau pînă hăt aproape de zori. Marele rînduitor al tuturor treburilor, preşedintele, se aşeza în capul mesei. În dreapta şi în stînga lui se aşezau adjuncţii, sfetnicii, brigadierii, specialiştii, activiştii şi cum cabinetul se umplea cu lume, începea şedinţa. Colhozul e o gospodărie în care găseşti de toate şi, deci, de toate se şi discutau : cu ce scoatem vitele din iarnă, de ce nu mai sînt ruble la contul bancar şi de unde s-ar putea găsi ceva bani, ce fel de păpuşoi să fie semănaţi şi unde anume. Mă rog, se discutau multe, se spuneau şi mai multe, dar interesant era nu ceea ce se spune, ci ceea ce se hotărăşte. Pentru că de vorbit pot vorbi mulţi dar de hotărît hotărăsc nu-

mai cei ce au putere. Şi puterea asta umbla printre scaune ca o muieruşcă răsfăţată — azi se are bine cu unul, mîne o vezi în braţele celuilal, poimîne — uite-o iar întoarsă în capul mesei. Şi oamenii se adunau sara la cîrmuire de parcă ar fi venit la piaţă. Stăteau ore în şir, urmărind de unde bate vîntul, iar dacă ascuţimea ciocnirilor din jurul mesei se cam trecea, picurau prin unghere, aşteptînd o încăierare nouă.

Mircea nu prea era ahotnic să-şi piardă serile la cîrmuire, cu toate că, ciuturean din născare, voia şi el deseori să afle ce şi cum. Să se ducă însă aşa, pentru că i-a venit lui a se duce, nu-i prea cădea la îndemînă, dar să ajungi să fii poftit nu era lucru uşor. Cei invitaţi la *nareaduri* aveau o anumită trecere, pentru că, odată ce un colhoznic de rînd a fost chemat să stea acolo într-un ungher atunci cînd se discută *nareadul*, asta însemna că în dedesubturile tainice ale puterii cineva a pus o vorbă pentru omul cela şi acum totul va depinde de cel chemat. Va şti el cum să prindă firul — norocul lui, nu va şti — halal de dînsul.

Mircea şi pînă a ajunge tractorist şi după aceea a tot fost chemat pe la *nareaduri*, dar niciodată n-a ştiut să prindă firul. Avea o fire încăpăţînată, îndărătnică, şi cînd cei din jur îl îndesau cu aluziile, ducîndu-l încetul cu încetul spre pasul pe care urma să-l facă, fără însă a i se spune făţiş ce trebuie să facă, el, la un moment dat, se răzvătea, le întorcea pe toate pe dos, făcînd tocmai ceea ce nu trebuia să facă. Aluziile nu i-au plăcut niciodată — ori îi spui omului deschis, ori îl laşi s-o întoarcă aşa cum îl duce capul. Unde mai pui că, deşi era fumător, nu suferea mult fum adunat într-o cameră, iar la *nareaduri* se fuma atîta, încît mai toate hotărîrile adoptate puţeau a tutun.

Schimbătoare însă-s toate pe lume, schimbător e şi omul, drept care Mircea, după ce-a tot sucit manivela

și a înghițit motorină patru ani de zile, a devenit mai îngăduitor față de alți fumători și nici încăpățînarea de a le face pe toate de-a-ndoaselea nu i se părea un dar din născare. Și, ori că începuse a îmbătrîni, ori că prinsese la minte, ori că s-au trezit în el niște apucături ce-au tot dormit ani de zile, dar după ce și-a mai venit în fire și a început a se gîndi că ar fi de tras la un mal, și-a adus deodată aminte că mai este o slujbă în satul cela : să fii chemat, serile la *nareaduri*.

De data asta însă nu-l chemau. Trecuseră cîteva luni de cînd a lăsat el tractorul, iar omul trimis de președinte ca să-l îmbie la *nareaduri* nu mai venea. Văzînd una ca asta, Mircea a început a trece singur pe acolo. Între timp venise iarna, de lucru împrejurul casei nu prea avea. Ca să nu stîrnească multă vorbă, căuta să vină nici prea devreme, nici prea tîrziu. Cum intra, lua în primire un scaun hrentuit pe care alții se temeau să se așeze, îl tipărea într-un ungher, il împăna acolo cu șezutul și o noapte întreagă ședea nemișcat. Se uita, de obicei, într-un punct, dar vedea tot ce se petrece în jurul lui. Urmărea cum se iau la întrecere lingăii, cum cearcă a se zborși cei porniți să urce, cum răsare și iar se pierde printre nimicuri cîte o vorbă înțeleaptă. Și tot așa, sară de sară, vrînd-nevrînd, dar intri și tu în hora ceea, și, odată intrat în horă, trebuie să joci, n-ai încotro. Cam stîngaci, cam nepriceput, Mircea a început așa, deodată, a se întări. Și nu că s-ar fi sfădit anume cu cineva, pentru ceva anume — ferit-a sfîntul ! Veninul cela vechi, de demult, veninul neamului său, veninul cela începea să devină obișnuita lui stare sufletească. Și asta a fost observat, căci veninul era căutat, veninul în genere era prețuit la ședințele celea. A fi un om veninos însemna a fi un om de fier, un om în stare să aducă ceva la bun sfîrșit, un om cu care puteai avea de-a face.

Nuței nu-i plăceau de fel umblăturile lui și sara, văzîndu-l gata de ducă, se cam oțăra. Mircea se făcea a nu

lua în samă mofturile soției, dar Nuța o ținea în felul ei și nemulțumirile în casă năvăleau zi de zi. Sfada cea mare însă a pornit de la pufoaică. Nu suferea nici ea fumul de tutun, iar pufoaica ceea a lui Mircea, după ce-a tot fost purtată pe la *nareaduri,* adunase atîta putoare, încît te amețea cum deschidea Mircea ușa casei.

A răbdat ea cît a răbdat, iar de la o vreme, cînd îl auzea întorcîndu-se în zori, îi striga din casă să-și lase pufoaica în tindă. Mircea nici nu găsea de cuviință să-i răspundă — auzi tu, ce prostii îi pot veni unei femei în cap ! Nuța îl lăsa să intre, să se dezbrace, să se descalțe și cum îl vedea în pat, cobora, lua pufoaica și o scotea ea însăși în tindă. Mircea, supărat, venea în urma ei, o lua și o ducea iar în casă. Nuța o mai scotea o dată.

— Ce te faci nebună, bre ! Haina mea, unde vreau, colo o pun !

Nuța, ca orice femeie mîndră, l-a pus să-și aleagă una din două : ori ea, ori pufoaica.

— Amîndouă într-o casă n-avem loc.

Pînă la urmă Mircea a lăsat să treacă de la dînsul. Își ținea haina în tindă, pentru că începuseră să-i placă șezătorile de la cîrmuire și nu putea sta serile acasă. Cu vremea a ajuns a se descurca din fugă în fierberea *nareadurilor* și, de abia pășind pragul cîrmuirii, de acum știa cine pe cine o să susțină, care și pe care o să încerce să-l doboare. Nu se amesteca în ale altora, dar prindea cu coada ochiului orice mișcare, fura cu urechea orice șoaptă și, cam pe după Anul Nou, au început să-l cheme și pe dînsul serile la *nareaduri.*

— Dacă degeaba, ziceau ciuturenii. Punem rămășag că Mircea nici de data asta n-o să știe cum să se poarte.

Au trecut însă o săptămînă, două, și cei cu rămășagurile au tot lăsat-o mai moale, pînă ce au amuțit cu totul.

Spre cumplita lor uimire, Mircea de data asta a ştiut să prindă firul. Scaunul hrentuit a ieşit din ungherul lui, cu fiece sară venea tot mai aproape, mai aproape de masa la care şedeau activiştii. Pe urmă o fi fost dat vreun ordin ceva, s-o fi făcut vreo aluzie, dar scaunele activiştilor s-au tot lipit unul de altul, mai făcînd un loc, şi iată că scaunul hrentuit a ajuns şi el la masa unde se hotăra soarta satului. Acum îşi avea şi Mircea oamenii lui care trebuiau susţinuţi, erau şi dintre cei care trebuiau puşi la punct. Prost n-a fost el nicicînd, de fiece dată greutatea celor spuse de el creştea ; cît despre piedici, apoi piedicile au fost dintotdeauna marea patimă a Morarilor.

Ciutura a rămas trăsnită — ca să vezi ce înseamnă norocul omului ! Şi se pricepe, tovarăşi, şi are energie, tovarăşi, iar cînd ai pricepere şi energie, poţi zice că şi autoritate ai. Spre primăvară cîrmuirea a început a-l pune pe Mircea la încercare. Ba îi face înscăunarea în fruntea celei mai leneşe şi destrăbălate brigăzi, ba ţi-l înfundă în Siberia cu încă zece oameni din Ciutura să taie lemne pentru colhoz, ba îl trimit cu avionul la Chişinău să descurce o afacere cu cele trei maşini ale colhozului trimise pentru reparaţii. Şi-i plăcea felul ista de-a alerga dintr-o parte în alta şi, odată trimis, ştia să facă treabă, ştia să iasă dintr-o mie de încurcături din care alţii n-ar fi ieşit pînă la moarte. Pe urmă, unde mai pui că omului, atunci cînd îi merge, apoi chiar că-i merge : după fiecare călătorie se întorcea tot mai altul decît se ducea şi, în cele din urmă, Mircea Moraru, necăjitul, istovitul tractorist din Ciutura, a ieşit la suprafaţă. Şi-a făcut, într-un singur an, casă nouă, cu verandă de sticlă în tot lungul casei, şi-a cumpărat motocicletă cu ataş şi din osul vechi al Morarilor a început a se desprinde un vlăstar cu totul nou.

— Ca să vezi 'neata... se mirau ciuturenii, şi apoi că aveau de ce se mira, pentru că minunea prin care treceau

toţi cei ieşiţi la suprafaţă a început a se petrece şi cu el.

Mînca aceleaşi bucate, purta aceleaşi haine, spunea aceleaşi snoave pe care le mai spusese, dar acum, fiind la suprafaţă, mîncarea îi pria cum nu se mai poate şi umerii omului, împlinindu-se, au prins a se răsfăţa într-o lene greoaie ; pălăria pe care a mai purtat-o cîteva veri a prins a fi furată cu ochiul de cele muieruşte al naibii, iar pătărăniile în jurul cărora s-a mai rîs înveseleau satul dintr-un capăt în altul.

Odată cu apariţia lui Mircea la suprafaţă a urmat o mică înviorare în Ciutura. Cei de fuseseră şi ei cîndva bine văzuţi s-au grăbit să-i dea sfaturi folositoare : ce să facă să n-o păţească, aşa cum au păţit-o ei ; cei ce se înrădăcinaseră de-a binelea la cîrmă l-au primit cu braţele deschise, pupîndu-l de fiecare dată cînd se întîlneau de trei ori la rînd ; nu-i vorbă, au fost şi pizmaşi ce-au cobit pe sama lui, dar degeaba, căci Ciutura a rămas binevoitoare faţă de această avansare. Fusese cîndva băiat de ispravă, trecuse cinstit prin război — te pomeneşti că şi acum va face treabă. Bravo lui : după patru ani de muncă pe dealuri să se bucure şi el de un pic de viaţă bună şi să facă o petrecere frumoasă, căci, de cînd lumea, cei ce se dovedesc a fi avut noroc rămîn datori cu o petrecere nenorocoşilor din jurul lor.

— Şi pe cînd facem noi, Mircea, guleaiul cela ?

— Care guleai ?

— Cum ?! Parcă te-ai lăudat mai nu demult...

— A, tu vorba ceea o mai ţii minte !

Apoi, peste o clipă de reculegere, cu ton moale, visător :

— O s-o facem noi şi pe asta. Mai rabdă oleacă, să mi se coacă cele cîteva tufe de poamă pe care le-am pus în fundul grădinii şi, cum roada va fi culeasă, ne-om aduna într-o sară cu un butoiaş de tulburel la mijloc.

— Un butoi întreg ?!

— D-apoi !

— Așa... Vezi să nu uiți să mă chemi și pe mine.
— Cum se poate ?!
— Atunci dar, înțeles și pus ștampila. Noroc !
— Salut.

Și se despărțeau — care la deal, care la vale.

A face o petrecere în Ciutura nu era mare lucru. Și băutură, și gustare, și musafiri — de toate se puteau găsi. Principalul era să aduni cît mai multă răbdare, pentru că ciuturenii, oameni modești și cumsecade, cînd se pomeneau așezați la masă, deveneau mofturoși din cale afară. Aici știu șaga, aici n-o mai știu... De mîncare nu se ating, așteptînd să tot fie poftiți într-una, iar închinarea paharelor putea să te scoată din sărite. Cei care obișnuiau să ia numai basamac n-aveau nimic împotrivă să fie speriați, din vreme în vreme, și cu cîte un pahar de vin bun ; cei care se țineau numai de vin voiau să aibă la îndemînă și cîte o sută de votcă, iar ciuturencele, parcă ar fi dat strechea într-însele : ba se adună lîngă un șip cu limonadă, ba îți cer spirt curat. Pînă la urmă toate puteau fi împăcate, numai că mofturile celea nu se spuneau, nici nu dădeau măcar de bănuit, ci stăpînul casei împreună cu gospodina trebuiau să simtă, să știe ce cere sufletul cutărui ori cutărui musafir. Și chiar atunci cînd ai ghicit, încă n-ai făcut totul, pentru că musafirul mai face nazuri, ca să vadă toată lumea cum a fost el rugat o dată, după care iar l-au mai rugat...

Mircea, ce-i drept, știa a paște cum nu se mai poate de bine mofturile musafirilor. Concentrat și înrăit cum era el în ultima vreme, totuși, cum intra într-o petrecere, după primul pahar își schimba feleșagul. Devenea un om cum rar se întîmplă, și o sară întreagă semăna veselie și voie bună în jur. Mulți îi chemau la petreceri, pe el și pe Nuța, mai mult ca să aibă cine le drege petrecerea, și ei se duceau : Mircea cu mare tragere de inimă, Nuța — fără nici o tragere.

S-a vorbit destul în Ciutura că de ce-o fi făcînd atîtea mofturi Nuța lui Mircea Moraru cînd e poftită la vreo petrecere, dar, pătimașe de felul lor, ciuturencele s-au încurcat în minciuni, rămînînd departe de adevăr. Nuței îi plăcea să fie poftită, îi plăcea să se ducă, dar cum se așeza la masa cu musafiri, parcă i-ar fi intrat un spin în suflet. Ca să vezi, se gîndea ea, de cînd s-au luat, la atîtea petreceri au fost, atîta lume a veselit bărbatul ei, dar ca să adune o dată oameni în casa lor, să facă și ei o petrecere frumoasă, pentru atîta lucru n-au avut noroc. Sărbători erau puține. Pe cele bisericești oamenii le țineau cam pe ascuns, iar din cele noi țineau două : Mai și Octombrie. În mai nici bani, nici n-ai din ce găti ca să faci față casei, iar toamna în fiece duminică ai cîte-o nuntă în mahala, și vrei, nu vrei, vin mirele cu mireasa și-ți iau musafirii de la masă.

Dar, firește, atunci cînd vrea omul să facă o petrecere, o face pînă la urmă. În Ciutura deseori răsăreau petreceri venite așa, din senin. Se adună doi-trei vecini să curețe fîntîna. În vreme de două ceasuri scot o sută de căldări cu apă, apoi încă zece căldări cu nămol, și ard apoi o petrecere de vuiește satul. Ori își ridică unul o casă, ori îi naște nevasta un copil, ori întîlnește un prieten pe care nu l-a văzut demult — motive pentru a aduna lume la o masă erau destule. Mircea deseori se plîngea că ar face și el o petrecere frumoasă, dar n-are pentru ce pofti lume. Acum, iată, are. Pînă la urmă, a prins și el firul, și, dacă nu mai adună nici amu lume în casa lui, halal de mama ce l-a făcut.

Se întîmplase tocmai un an bun. Ciuturenii au primit cîte două kilograme de grîu pe *trudozi*. Adică ceva pîne aveau ei și din anii trecuți, dar, pățiți de atîtea ori, umblau cu frica-n sîn. Umblau răi, înțepați, cu privirea grea, dar pînea primită i-a îmblînzit oarecum. Livezile și grădinile au rodit cum rar se întîmplă — oamenii nici nu mai știau ce să facă cu atîta roadă. Tot ce se scutura

din copac duceau la porci, și pe la o amiază, cînd se înfierbînta ziua, prin ocoale oftau niște namile, că nici ochii nu li se vedeau de atîta grăsime. Vara, ce-i drept, fusese cam ploioasă și vinul era cam acrișor, în schimb era destul. Cît despre samogoncă, în fiece casă chiftea în butoaie rumegătură de sfeclă de zahăr. O pui la fiert, scoți aburul printr-un butoiaș cu apă rece și — dragă îți este lumea în jur.

În sfîrșit, și-au zis ciuturenii în sinea lor, toamna asta petrecem în casa lui Mircea. Petrecem, de ce nu, părea să le răspundă Mircea, dar iată că toamna, senină și frumoasă pe la început, a întors-o deodată în ploi. O roadă de toată frumusețea stătea în cîmp, strînsul mergea greu. Pe urmă vremea parcă se mai așezase, strînsul părea a se fi mișcat din loc, și Mircea începuse a chiti cam cum, cam pe cînd să facă el petrecerea. I-a venit a se sfătui cu femeia — nevestele se pricep mai bine, dar ba azi o întreabă, ba mîne, pînă ce s-a pomenit într-o bună zi că i-a fugit femeia de la casă.

Și nu era mare lucru la mijloc. S-a mai întîmplat în Ciutura. Nevestele, cînd le răzbea, una-două și-și luau tălpășița, lepădîndu-și bărbații pe-o săptămînă-două. Fie că erau bărbații vinovați, fie că păcătuiseră ele însele, sătenii veneau cu grămada, să-i împace. Făceau nenumărate cărări, umblînd de la unul la altul, și atunci cînd izbuteau să-i împace, era o bucurie pentru tot satul. Fugeau însă, de obicei, neveste tinerele, în primul an după nuntă, iar Nuța, slavă Domnului, măritată de atîta vreme, avea copii, ducea căsnicia molcomă, fără să se fi plîns cuiva. Și cînd colo — s-a dus. A dispărut într-o dimineață cum dispare o piatră aruncată în iaz : un sughiț de ape sparte, cîțiva stropi — și, nici tu semn, nici tu urmă.

Era o mare pierdere pentru sat, și oamenii au pornit s-o caute. O căutau femei de-o samă cu dînsa și copile tinere abia ieșite din școală, alergau întrebînd de dînsa cumătre din mahala și femei din alt capăt al satului, pe care

abia le vedea o dată în an ; se interesau de soarta ei *naceal-nici* [1] şi oameni ce n-au avut zdreanţă de slujbă în viaţa lor.

Nu era. Nici pe la vecini, nici la rude, nici la părinţi nu era. Satul se mira grozav, apoi că pînă la urmă şi Nuţa a început să se mire : ce-o fi oare cu mine, pe unde să mă fi pierdut ?

Era, fireşte, în Ciutura. Aici îşi trăise toţi cei patruzeci de ani, pînă la o zi, şi nici de data asta nu plecase nicăieri. Trăia în aceeaşi mahala, în aceeaşi casă, cu acelaşi bărbat. Umbla pe aceleaşi drumuri, purtată de aceleaşi griji. Se scula pe la zori, făcînd să se învîrtă ca un scrînciob mica lor gospodărie — fierbea mîncarea, mătura, spăla, pieptăna, ocărîndu-şi şi mingîindu-şi odraslele în aşa fel ca pînă în amurg, pînă ce se va întoarce, să ajungă în casa ei mîncare, curăţenie, minte şi voie bună. Se ducea la norme, muncea cu aceleaşi două mîini cu care şi-a tot ţinut casa o viaţă întreagă. I se socotea munca în aceleaşi cărticele mototolite, iar pe înserate, cînd se întorcea, pornea din fugă acelaşi scrînciob — făcea demîncare, spăla, mîngîia şi ocăra.

Dar, fireşte, Ciutura nu era proastă, ştia ca şi singură rostul la muncă, învăţase şi ea rînduiala celor scrîncioburi. Ciutura o căuta pe cealaltă Nuţă — pe nevăstuica veselă şi rea de gură, pe femeia săritoare la nevoie şi molipsitoare prin hărnicia ei, o căuta pe gospodina care se pricepea să prindă pe la zori, cu mîinile goale, o zi fierbinte de vară în aşa fel ca să-i fie stăpînă ; o căuta pe femeia care se pricepea ca nimeni altul a găsi cele cîteva cuvinte ce trebuiesc spuse la un ceas de bucurie, la un ceas de mare cumpănă.

Nu era. Cea de-a două Nuţă dispăruse, şi umblau trişti, singurei copiii ei, de parcă ar fi rămas orfani de mamă ; luminau în silă ferestrele casei lor atunci cînd se aprindeau luminile în sat, şi se simţea pe toate drumurile, pe

---

[1] Şefi.

toate cărările se simțea că îi lipsește ceva femeii pentru a-și recăpăta voia bună de odinioară.

— Hei, măi, că o proastă ca tine nu știu dacă mai găsești pe lumea asta ! îi zicea Mircea după nenumăratele încercări de a-și readuce gospodina acasă. Nu mai știa nici el însuși ce să facă și, adresîndu-se numeroșilor martori, care, din păcate, nu erau de față, continua : iaca, tovarăși, ici am nevastă, ici n-o mai am. Trăim în pace și dragoste, mîncăm, cum s-ar zice, dintr-un singur ou, dar răsare o boare de vînt, mînă o despicătură de nour deasupra satului, și mi se topește femeia ca o lumînare, îmi fuge de la casă și pace !

Drept răspuns, Nuța zîmbea trist, amărîtă, necăjită, căci chiar ploile erau de vină. Ori că așa i-a fost zodia în care s-a născut, ori că moștenise feleșagul maicii sale, dar fața ei umbla după soare ca o răsărită înflorită, și înălțimile albastre de deasupra satului erau singurele imașuri unde știa să zburde sufletul ei. Fără soare, fără cer senin ea se veștezea, părea alt om, și tot umbla veștedă și încurcată în nimicuri pînă se schimba iar vremea. Și tot așa, senină cînd era cerul senin, posomorită pe cînd se posomora cerul, și schimbările celea se rînduiau în sufletul ei cu aceeași simplitate categorică cum se rînduiau ele sus, în înălțimi.

Mai ales o necăjeau toamnele cu ploi multe, nesfîrșite, cu vînturi reci, ce tot caută să bată călătorului din față. Toamna ceea însă, toamna în care Mircea, ieșit la suprafață, punea la cale o petrecere, parcă venise să le facă vîrf la toate. Chiar din prima zi, de cum s-au dus copiii la școală, s-a răsturnat un car de nouri zgrunțuroși deasupra satului și zile întregi nici o așchie de cer senin. În zori, cerul se arăta întunecat, și pe la amiază era numai nour, și în amurg — așijderea. Peste dealuri, peste sate umblă o umezeală dusă de vînt — ba că-i ploaie, ba că-i ceață. Cîmpurile stau umede cu săptămînile, drumurile îs numai băltoace, iar colhoznicii — de bine ce le era, căci primi-

seră grîu destul, de rău ce le era, căci putrezea cealaltă roadă în cîmp — fierbeau basamac, se îmbătau, ieşeau pe la răscruci, se sfădeau, împroşcîndu-se cu vorbe rele, urîte, ce se răspîndeau peste sat ca şi ploile mocnite de toamnă.

Aşa s-au petrecut lucrurile cînd Nuţa a fugit de acasă, şi bietul Mircea nu-şi mai găsea loc de atîta necaz — ca să vezi ce înseamnă să n-ai noroc! Tocmai cînd un pui de viaţă bună a bătut la poarta lor, şi el îşi pusese în gînd să facă o petrecere, tocmai atunci să-i fugă muierea ! Se tot frăsuia şi o tot căuta bietul om, se frăsuia şi o căuta tot satul, pînă şi Nuţa se minuna : maică precistă, atîta amar de vreme a trecut şi nu mă mai întorc odată !

Într-o sară, după ce şi-a culcat odraslele şi a scăzut puţin lumina, căci îl aşteptase pe Mircea cu demîncarea, Nuţa — ce i-a venit în cap ? — ia hai să facă puţină croitorie. A adus din casa cea mare maşina de cusut, a scos de prin săltăraşele ei o puzderie de peticuţe moi şi colorate. I s-a părut, printr-un joc ciudat al închipuirii, că-i copilă şi se joacă cu păpuşile. Numai cîteva clipe a fost mică, pe urmă şi-a revenit, dar copilăria nu s-a dus toată. Au rămas zvîcnetul cel dulce de mare aşteptare şi sfînta necunoaştere din pragul unei vieţi abia începute.

Avea o maşină bună, cehoslovacă. O „Ladă". Cîndva, demult, visa să ajungă mare croitoreasă în sat, dar nici n-avea de la cine să înveţe, nici n-avea maşină ca să încerce singură. Cu anii a făcut ea rost de maşină, dar o năvăliseră de acum copiii, grijile casei. Îi plăcea însă că are maşină de cusut, îi plăcea să se aşeze uneori sara la ea, să scoată de prin săltăraşe peticuţele, să stea cugetînd deasupra lor. Uneori se întîmpla să înjghebe o nimica toată, alteori se pomenea că strică. Nu ştia cum se făcea cînd cosea bine, habar n-avea de ce nu-i reuşea atunci cînd nu-i

reușea. De altminteri, ea nici nu se prea căznea să afle adevărul. Cusătoria o ademenea mai mult cu tainele sale și, așezîndu-se, la mașină, ea încerca să ghicească de fiecare dată : se va alege ceva din munca ei, nu se va alege ?

După ce a tot rînduit în fel și chip rămășițele scoase de prin săltare, Nuța a rămas împietrită a mare mirare, căci mînile ei, fără știrea stăpînei, au ales cele mai frumoase bucățele, potrivindu-le într-o cămășuică micuță, bună doar pentru un copil de țîță. Nici nu mai trebuia croită — o vîri sub acul mașinii și coși, dar tocmai acesta era necazul. Nuța nu voia s-o coase. Copiii și-i crescuse, în casă n-avea cine purta o asemenea cămășuică, iar pentru un al patrulea copil Nuța nu se credea în putere nici să-l nască, nici să-l crească. Las' că o viață întreagă a tot spălat pelinci, i-a tot purtat în brațe. Altele au mai umblat și pe la hramuri, și prin petreceri, pe cînd ea și-a petrecut tinerețea stînd cu copiii în casă.

Pe de altă parte, era păcat să n-o coase — cămășuica se nimerise de minune, și multă vreme a stat Nuța îngîndurată la mașina de cusut. A stat în picioare nemișcată, pînă s-a întors Mircea, ba chiar și pe urmă, cînd a ieșit el să se spele în bătătura casei, și mai pe urmă, cînd s-a întors și s-a așezat la măsuța unde îl aștepta cina, ea tot stătea lîngă mașina de cusut. Stătea și aștepta — poate va zări el ceea ce nutrea dînsa să croiască, va întreba ce și cum și atunci, în doi, vor găsi mai ușor vreo scăpare. Ei, de unde ! Mircea ciupea mîncarea pe ici-colo și puțin îi păsa de cele ce se petreceau în jurul lui.

— Auzi tu, Mircea...

Mircea n-auzea. Ședea la masă, scobindu-se în dinți și un rînjet sadic, batjocoritor, răsărea din cînd în cînd pe mutra lui. Venise, ca de obicei, cherchelit, dar, mă rog, cine se întoarce sara treaz acasă ?... Adulmecarea biruințelor sale, de cum rămînea de unul singur la masă — iată ce o durea pe biata Nuță. Nu era greu să-ți închipui ce fel de bătălii s-au dus, dacă rîsul biruitor îți trezea fiori.

Adică, vorbă să fie, bătălii... Ia o fosăială colo nenorocită, şi totuşi, fosăiala din jurul puterii locale îl trăgea ca o mocirlă la fund.

Bietul Mircea ! Se înglodase cu totul în păduricea celor intrigi mărunte şi urîte. Umblatul prin băltoacele celea murdare nu se ştie de ce se numea „a face politică", şi Mircea era fericit că face politică şi el. Prinsese curaj, îi mergea, o fi avut noroc, căci serile, stînd la masă de unul singur şi scobindu-se în dinţi, el mai gusta încă o dată biruinţele obţinute, capcanele care pîndeau din ascunzişuri, şmecheriile care i-au reuşit, şi atît de mici, atît de ruşinoase i se păreau Nuţei treburile celea ale lui, încît aşa, dintr-o clipă, se înstrăina de el, şi pînă în zori rămîneau doi oameni străini sub un singur acoperiş.

A doua zi Mircea se scula plin de remuşcări, se jura că, gata : nu mai poate de atîta băutură, de atîta politică. Le leagă pe toate de gard, le pune cruce şi le pecetluieşte, dar spre sară iară venea cherchelit.

Vine, se aşază la masă, umblă cu mîinile prin blide fără a vedea bine ce înghite, apoi, rămînînd de unul singur, rîgîie sătul, cu gîndurile cine ştie pe unde...

— Măi Mircea, măi !

În casă domnea o linişte adîncă. Nuţa iese din bucătărie să vadă de ce nu-i răspunde bărbatul. Hainele şi încălţările zac aruncate la întîmplare, iar el de acum doarme, cum adorm, de obicei, beţivii — mai mult de-a curmezişul decît de-a lungul patului. Nuţa s-a întors în bucătărie, a desfăcut cămăşuica, vărsînd-o înapoi în săltăraşe, a închis maşina şi a dus-o în casa cea mare.

Dacă-i aşa, fie şi aşa... Dar, întorcîndu-se, a zăbovit o clipă în tinduţa întunecoasă, de parcă ar fi căutat o uşă nouă, ca să nu se mai întoarcă înapoi la bărbat. Trebuia însă să se întoarcă — acolo, într-o odaie cu el, rămăseseră copiii. Femeia a deschis uşa, dar nu-i era deloc a intra şi atunci s-a oprit în prag, s-a rezemat de uşor. A

rostit încet, vorbindu-i unei vecine cu care, pe semne, tot discutase în ziua ceea :

— Ei şi ce folos ?!

Într-adevăr, ce folos din *trudozilele* celea multe, ce folos că şi bărbatul ei intrase la putere şi trăiau bine, aveau de toate ?! Ce folos din toate bunurile celea, odată ce ea, ca şi înainte vreme, nu avea bărbat, rămînînd a fi şi gospodarul, şi gospodina casei. Uneori chiar începea să i se pară că nici n-a fost măritată. S-a hîrjonit cu un flăcău într-o căruţă cu fîn, pe urmă hai că fac nuntă în mare grabă, şi iată-l că se şi duce la armată. N-a dovedit să scape de armată, a venit războiul, după război — foametea, după foamete — tractorul.

Astfel, Nuţa toată viaţa a tot aşteptat să i se întoarcă bărbatul, a tot umblat cu ghicitul să afle cînd vine. Acum, abia ce l-a coborît, cu mare ce l-a smuls, secătuit, de pe tractorul cela, şi iar l-a pierdut. De data asta nici nu-şi mai putea da sama : cînd, cum l-a scăpat ? Ţinea bine minte că ultima oară a avut bărbat în casă, iar copiii au avut părinte cu vreo trei luni în urmă, în săptămîna ceea de primăvară cînd Mircea a fost confirmat la Pămînteni. S-a întors el atunci devreme, a venit tuns şi ras de la frizerie, era vesel şi era treaz. A ajutat-o prin gospodărie, s-a porăit cu copiii sara întreagă, a mai stat la sfat cu vecinii. Pe urmă, cînd copiii au adormit, iar vecinii s-au risipit pe la case, Mircea i-a şoptit cu o voce hîtră şi nepăsătoare, o voce ce trezea de fiecare dată în inima Nuţei dulcea taină a păcatului.

— Hai, bre, că ce naiba... Şi cununaţi, şi înscrişi de lege sîntem...

A fluturat dragostea lor din noaptea ceea ca un chibrit aprins în cîmpul gol — nici căldură, nici lumină ca să zici că a fost, dar se întîmplase tocmai o noapte blagoslovită, cînd prinde rădăcină chiar şi ceea ce n-ai semănat. A doua zi Mircea, mîndru de faptul că, deşi con-

firmat la raion, rămîne credincios nevestei sale, şi-a văzut de slujbe, iar Nuţa a prins a se sluţi. Ba îi răsar nişte pete pe obraji, ba i se face rău, ba o încearcă ameţelile aşa, din senin, pînă ce, într-o bună zi, a dispărut din sat.

Şi nu era mare lucru la mijloc — se întîmplase pînă atuncea cu multe, se întîmplase şi cu dînsa, dar, din păcate, nu se putea hotărî. A prins capăt de vorbă printre femei, a scris pe-o hîrtiuţă numele doctoriţei din Pămînteni, despre care se spunea că face minuni, avea şi cîteva ruble ascunse pentru zile negre, ba chiar ajunsese a se înţelege cu Paraschiţa, vecina de peste drum, că, de va fi nevoie, să aibă grijă de gospodăria ei o zi-două. Şi totuşi, nu se putea hotărî.

„...că mare proastă am mai fost !"

Mircea s-a trezit pe-o clipă, a întrebat cine a dat aşa *glupi rasporejeni* [1] şi, fără a aştepta să i se răspundă, a adormit. Nuţa, în cele din urmă, a coborît de pe prag, a adunat îmbrăcămintea şi încălţămintea bărbatului, aşezîndu-le acolo unde le-ar fi pus el însuşi de-ar fi venit treaz. I-a pus o pernă sub cap, a stins lumina, şi-a făcut în loc de rugăciune semnul crucii şi s-a ghemuit lîngă el — tăcută, vinovată, nenorocită.

O durea tot trupul, scîncea a osteneală fiece osişor, dar hodina nu-i venea. Casa ridicată de mîinile ei, altădată largă şi încăpătoare, a început să i se pară strîmtă, îngustă, şi cum închidea ochii, i se părea că tavanul se lasă peste dînsa. S-a ridicat din pat, a tras perdelele, adăugînd pereţilor albi două fîntîni adînci cu cer tulbure de noapte. A venit înapoi, s-a culcat şi, ca să uite de cele ce-o frămîntau, privea ba prin fereastra din dreapta, ba prin cea din stînga.

Seninul nopţilor de fiecare dată ştia cum s-o ia ca s-o împace. Mai ales o vrăjea luna pe cer şi, îndată ce

---

[1] Ordin prostesc.

se strecura lumina ei prin fereastră, Nuţa, culcată, îşi închipuia cum se ridică din culcuşul ei şi porneşte în întîmpinarea acelei lumini. Şi, Doamne, depărtările celea, cu cît le treci, cu atît mai multe îţi rămîn, şi tot venind spre lună, Nuţa, în cele din urmă, ostenea şi adormea, şi dormea bine, pînă în zori. De data asta însă n-a avut noroc. Depărtările stăteau posomorîte, iar după perdeaua norilor nu se arăta nici cornul lunii, nici gălbenuşul ei, nici măcar un strop de lumină.

„Las' că răsare ea mai tîrziu, pe la miezul nopţii..."

Şi-a pus în gînd să aştepte pînă răsare luna şi o vreme ba picura, ba se trezea, tot cercetînd adîncurile cenuşii ale celor două ferestre. Dar luna nu răsărea. Nuţa şi-a adus aminte că nici sara trecută, nici cealaltă sară nu răsărise. Un fior rece a cuprins-o — oare ce să fie la mijloc ? S-a ridicat repede, a îmbrăcat fusta, a aruncat pe umeri pufoaica bărbatului, cu care se împăcase pînă la urmă, şi a ieşit afară. Cum căsuţa lor stătea pe o înălţătură de loc cu un acoperiş mai sus decît celelalte case, Nuţa avea în ogradă cerul întreg, şi l-a tot iscodit palmă cu palmă, dar nici tu lună în creştere, nici tu lună în descreştere, nici tu seceră, nici tu cercel — nimic nu răsărise în noaptea ceea.

Satul s-a aciuat, a adormit, şi numai la Paraschiţa, vecina de peste drum, rumenea un colţ de fereastră. Ardea candela, iar bătrîna, pe semne, se ruga. Paraschiţa ceea, fire veselă şi setoasă de lume, sara, cînd satul se culca, cădea pradă unei groaznice singurătăţi. Bărbatul ei împreună cu singurul lor fecior s-au dus în patruzeci la mine, în Donbas. La început îi trimiteau şi materie pentru fuste, şi bani, şi bolovani de zahăr. Pe urmă nici nu-i scriau, nici nu-i trimiteau, iar în război s-au pierdut amîndoi. Multă vreme a tot scris ea pretutindeni, dar n-a putut da de urma lor. Au trecut de atunci ani. Paraschiţa aproape că nici nu mai aduce vorba de marea

sa durere, dar, cum se lăsa noaptea, începea s-o macine singurătatea. Şi, ca să scape de dînsa, bătrîna aprindea candela, se lăsa în genunchi, povestind unei iconițe vechi cazania lungii și încurcatei sale vieți. Nu-i vorbă, se bucura cînd auzea un om în ogradă, şi n-a dovedit Nuţa să deschidă bine portița, că mătușa a și sărit în prag. A întrebat în șoaptă, îngrozită :

— Sfinte Dumnezeule, iar s-o fi întors beat ?!

Nuța niciodată nu i s-a plîns, și nici Mircea nu se îmbăta în așa fel ca să-i cunoască vecinii, dar au femeile felul lor de-a ghici necazul una alteia. Nuţa s-a așezat pe prispă și, ca să schimbe vorba, a ridicat fruntea, a cercetat cerul, a întrebat cu o curiozitate de copil :

— Oare de ce n-o fi răsărit luna în seara asta ?

Mătușa a deschis gura pornită să caște, dar nu și-a putut prinde pofta din plin și, bătîndu-se cu palma peste gură a păcate, i-a șoptit tainic :

— O fi coborît în mare să se spele. Că, de mîndră și frumoasă ce este, o fi tot mîncat-o zavistia, răutatea lumii, și ea se tot macină, scade, iar cînd rămîne numai o picătură, se cufundă în mare și se spală de toate relele.

Femeie săracă și blajină, Paraschița le tălmăcea pe toate pașnic, binevoitor și, cu toate că Nuța știa dinainte cam ce-o să spună mătușa la cutare ori cutare lucru, îi plăcea să vie, să stea așa, cu umerii înțepați de răcoare, să asculte murmurul vorbelor vechi și mustoase, vorbe aproape uitate de sat. După ce s-au lămurit cum stau cu luna, au mai vorbit despre noutățile mahalalei, despre furturi, despre bătăi, despre nunțile ce puteau fi în toamna ceea, și în cele din urmă, pe Nuța a început s-o fure somnul. Și-a luat rămas bun de la mătușă, a pornit spre casă, pășind grijuliu, de parcă îi era frică să nu

piardă acest dulce început de hodină, dar, pînă să ajungă, pînă să se culce la locul ei, somnul i-a trecut.

O tristeţe grea, nelămurită, o mare deznădejde a început s-o macine şi Nuţa nici nu mai avea putere să se împotrivească. Le-a lăsat dar pe toate în voia sorţii, şi numai mintea ei se tot zbuciuma, căutînd să se dumerească de ce n-a răsărit luna în noaptea ceea ? Pesemne, se gîndea ea, s-o fi întîmplat ceva acolo sus, în înălţimile celea albastre. Le-or fi zdruncinat mari cutremure, le-or fi pîrjolit războaie grele, le-o fi secătuit foametea şi iată că nu se mai poate face nimic. Va trebui să ne împăcăm şi cu nopţile fără lună, cum ne-am împăcat cu războaiele, cu cutremurele, cu înfometările de pe pămînt.

A aţipit de abia în zori şi s-a visat mireasă. Casa părinţilor era plină de lume. Cîntau muzicanţi, iar ea stătea lîngă un prostănac după care părinţii o dădeau cu sila. Plîngea întruna, aştepta să vină Mircea s-o fure, dar Mircea nu se arăta, şi ea tot bocea, îşi smulgea gîţele de necaz. În zori, cum s-a trezit, s-a repezit la ferestre, dar degeaba. Nu răsărise luna în noaptea ceea şi anume pentru că nu răsărise, Nuţa s-a hotărît. De amu dacă şi luna, mîncată de răutatea lumii, ne-a părăsit şi nu se mai întoarce, pentru ce ne-am tot înmulţi şi creşte unul pe altul ?

Şi-a sculat copiii, i-a spălat, i-a hrănit, i-a pus să-şi pregătească lecţiile. Pe urmă, după ce şi-a petrecut bărbatul, a chemat-o pe Paraschiţa, rugînd-o să ia sama de gospodărie, a îmbrăcat hainele ce-i erau mai dragi, de parcă i-ar fi fost frică să nu rămînă ele cumva nepurtate. A luat cele cîteva ruble ascunse pentru zile negre, hîrtiuţa pe care era scris numele doctoriţei, a închis cu grijă portiţa în urma ei şi a pornit la drum.

Capitolul XIV

BINECUVÎNTAREA

Era o dimineață posomorîtă, cu nori, cu vînt, și frigul cerca să-l răzbească pe om din mers, din fugă. Nuța se strecura grăbită dintr-o ulicioară în alta, iar cum a ieșit din sat, a și apucat-o spre cărărușa pe care se duceau ciuturenii cînd aveau treabă la Pămînteni. A făcut vreo zece pași și s-a oprit mirată cum nu se mai poate; cărărușa nu mai era la locul ei. Auzise sara trecută, prin amurg, cum forfotea un tractor lîngă sat, dar nu i-a trecut prin cap ce-o fi scurmînd el acolo. Arase cărarea. Acum, în locul ei, o coamă de bulgări nalți și vîrtoși șerpuia încet, curgînd domol spre gară.

— Iaca, nu le place cărarea și pace !

Nu plăcea cărarea, firește, șefilor satului, dar nici ciuturenii nu erau ei chiar așa de sperioși. Dacă luai sama bine, zăreai cum se strecoară lîngă coama de bulgări urmele unui biet drumeț. S-o fi sculat ciutureanul cela cu noaptea în cap, a dat la cărare, da cărarea nu-i. S-o apuce înapoi nu-i dădea mîna, să înconjure nu mai avea vreme, și atunci a luat-o prin bulgări înainte. Astfel, cărărușa dispărută sara trecută, în amurg, s-a născut din nou în zori de zi, și Nuța, fără a sta mult pe gînduri, a pornit pe urmele acelui consătean. Venea cu greu prin arătură, dar simțea o adîncă mulțumire de pe urma încăpățînării sale, și se tot gîndea la cei ce aveau să treacă ziua întreagă pe urmele lor. Vor tot trece oameni spre gară, dinspre gară, se vor tot așterne urme peste urme, pînă ce cărărușa se va înfiripa din nou.

Drumușorul pe care a pornit femeia era o trecătoare veche, se bănuia că ar avea cam aceeași vîrstă ca și Ciutura. Și tot la fel ca Ciutura a avut cărarea ceea o

soartă încurcată și grea. La început a fost cărare, apoi cîteva sute de ani — drum cu nume în toată cîmpia, pe urmă iar a ajuns cărare. Ciutura păzea drumeagul cela ca pe ochii din cap. Fiecare sat, cînd ajunge vorba, se laudă cu cîte ceva : unele au mori de vînt, altele au dat naștere la dascăli, celelalte au niște lutării cu urme de vulpe. Ciutura nu prea avea cu ce se lăuda. Singura ei mîndrie era drumul frumos și scurt ce ducea din sat pînă la Pămînteni.

Ciuturenii, de cînd îi știe lumea, fac ce fac și mai trec pe la gară. Aceste nesfîrșite călătorii ar fi putut să pară ciudate, dat fiind că oamenii se duceau cînd cu treabă, cînd fără treabă, dar dacă stai să vezi mai bine, dusul la Pămînteni pe de-a dreptul era o necesitate vitală a satului. Cîndva, pe locurile unde sînt acum Pămîntenii, era o mănăstire cu ziduri înalte, făcute în chip de cetate. Peste biata Moldovă trecea pîrjol după pîrjol și, cum dădeau năvală turcii ori tătarii, oamenii de prin sătișoarele vecine se repezeau buluc la mănăstire să-și apere viața, pămîntul și credința.

Cîmpia Sorocii era pe atunci mai mult pădure. Fiecare sat își avea pentru vremuri de bejenie o cale a lui ascunsă care ducea spre mănăstire. Ciutura își avea drumușorul ista. Și nu era el cine știe ce, dar o fi fost, pe semne, urzit într-un ceas bun, căci știa a feri lumea de primejdie, știa să-i scoată pe oameni din sat, știa să-i aducă înapoi cu vremea. Trecut-au de atunci veacuri. Din mănăstire n-a rămas nici măcar temelia, din pădurile cîmpiei — mai nimic. Turcii și tătarii ne-au lăsat în pace, dar a rămas în viața oamenilor obișnuința de a te ridica într-o singură clipă și a porni la drum ; apoi a rămas o minune de drum urzit de picioarele ciuturenilor de la marginea satului și pînă la gară. E mîndria satului și oamenii sînt gata să se ia de piept cu Dumnezeu pentru această cărărușă ; și o tot păzesc, și o tot împrospă-

tează, pentru ca, în caz de primejdie, să aibă satul pe unde pleca.

Cîmpia Sorocii demult și-a pierdut sămînța cronicarilor, și nu e de mirare că azi, cînd pornești a răscoli vremuri trecute, găsești numai umbre, numai ceață și morminte. Ciutura și-a pierdut și ea, împreună cu multe alte sate, povestea începuturilor sale. Puținele mărturii ce se mai aflau prin biserici și mănăstiri au fost arse, iar cele cîteva amănunte care se mai păstrau in mintea ostenită a bătrînilor erau prea puține pentru ca să te poți dumeri.

Cîte ceva totuși se putea afla. Ciuturenii mai bătrîni, de-o pildă, își aminteau la un pahar de vin cum că odată, demult, sătenii au scris țarului jalbă să li se întoarcă drumul cel vechi al Pămîntenilor, și că trei care trase de boi o iarnă întreagă au mers pînă la Petersburg.

Cum și prin ce fel li s-a luat ciuturenilor drumul cel vechi, acum nu mai știe nimeni. Pe semne că această mare pierdere a satului a fost legată de frigurile prin care trecea Moldova pe la începutul secolului trecut. Din 1812, cînd Basarabia a fost alipită la Rusia, rubla împăratului rus, nimerind într-o țărișoară săracă, a prins a le răscoli și a le preface pe toate. Micile moșii ale boierilor moldoveni treceau din mînă în mînă, se vindeau mai pe nimica, iar în locul lor au început să apară moșii mari a cîte o mie, două, trei mii de desetine. Tot ce se nimerea în lațul hotarelor acestor moșii era înghițit fie că se nimerea o rariște de pădure, un drum, o coadă de imaș.

O asemenea moșie a răsărit atunci pe lîngă Pămînteni și se poate întîmpla ca moșia ceea să fi înghițit drumul ciuturenilor. Pentru nevoile satului s-a făcut drum nou — un drum de două ori mai lung și mai întortocheat, cu două coborîșuri repezite și cu o coastă hleioasă pe care trebuia s-o urci cînd ajungeai la gară. Era o mare bătaie de joc, drumul cela, dar, cuminți și lăsători din fire, oamenii au

înghițit-o și pe asta. Mulți ani la rînd au tot umblat la gară pe ocolite, mestecînd glodul, bătîndu-și vitele și blestemîndu-și zilele la care au ajuns.

Drumul cel vechi trăia însă undeva adînc în sufletul țăranilor, și cum toamna amorțeau pămînturile răzmuiate, oamenii, scăpați la slobodă, făceau cărare pe acolo pe unde trecea cîndva drumul vechi, și tot umblau pe cărarea ceea pînă iară începea a se desprimăvăra. Apoi,tot așa, vara — pe un drum, iarna — pe altul, pînă s-a născut în Ciutura un voinic care, ce și-o fi zis : „Ho, bre, și ia mai stați oleacă ! Să ocolească cei care merg călare, cei care merg cu trăsura, cei care duc de frîu o vită la iarmaroc, iar eu, dacă vin pe jos, de ce să înconjur atîta ? Las' că poate n-o să-mi mai zică nimică boierul."

O fi scuipat în palme, și-o fi făcut semnul crucii, o fi pornit la drum și o fi fost, pe semne, norocos de felul lui.

Să ai vara întreagă la îndemîna ta un drum scurt pînă la gară — la mai mult ciuturenii nici că visaseră. Un dor străbun de ducă, nevoi vechi și uitate au început a abate oamenii spre gară, și într-o singură vară picioarele lor desculțe au tipărit și dres cărarea de-a mai mare dragul. Din păcate bucuria lor n-a ținut mult, căci cărarea n-a plăcut vechilului. Toamna au venit plugurile boierești, au desfundat-o. Dar primăvara ciuturenii au semănat cărarea înapoi și de atunci pînă în ziua de azi satul tot luptă pentru cărare.

O fi la vreo sută de ani de cînd se dau aceste bătălii. În acest răstimp, satul a fost de multe ori sărac și bogat, voinic și bicisnic, iar cărărușa a tot fost de nenumărate ori pierdută și cîștigată înapoi. Ciutura a cunoscut eroi, și jertfe, și trădători în aceste lupte grele. Îndrăzneala, răbdarea și priceperea unui sat întreg s-au călit în jurul acelei cărărușe. Și cîte au avut ei, bieții oameni, de suferit ! Vechilul îngrădea cărărușa cu sîrmă ghimpată, sădea salcîmi în lungul ei, căra spini uscați de pe toate dealurile și-i arunca în drumul trecătorilor. Erau asmuțați cu cîni,

erau întorşi de la jumătate de drum, erau puşi să muncească drept despăgubire pe moşia boierului. Şi ciuturenii le înghiţeau pe toate. Ungeau cu salivă zgîrieturile, îşi scoteau unul altuia ghimpii din călcîie, cîrpeau hainele spintecate de cîni, făceau corvoadă pe moşia boierului, iar cînd aveau treabă la gară, cum ieşeau din sat, iar o luau pe cărare.

Boierul român în mîinile căruia a nimerit moşia după 1918 a fost mult mai hîtru. Pentru început, la mijlocul cărăruşei a fost pus un jandarm cu baionetă la armă. Arma ca arma, dar de bătut ştia jandarmul cela ca nimeni altul şi vreo zece ciutureni, trecuţi prin mîinile lui, mai-mai erau să dea ortul popii. Spre marele noroc al sătenilor, jandarmul nu ţinea mult la supărare. Cam la o săptămînă i s-a urît, se vede, de atîta ciomăgeală şi el a început a se plînge oamenilor că i-i frig, i-i foame, i-i urît aici, în cîmp de unul singur. Au prins a-l hrăni mînă de la mînă, şi jandarmului i-a priit pînea ciuturenilor. De la o vreme a început a-şi părăsi pe înserate postul, trăgînd pe la vădanele din satele vecine. Din păcate însă, cînd a sosit acea unică şi hotărîtoare inspecţie, jandarmul zăcea beat mort, de-a curmezişul cărării şi se plîngea că nu-l mai iubeşte Măndica.

Postul a fost lichidat. Oamenii se duceau ca şi mai înainte, cînd aveau treabă la gară, pe cărare, şi atunci boierul şi-a arătat viclenia. Pămînturile prin care trecea cărarea au fost date oamenilor în parte. Boierul socotise că ţăranii după ce vor pune mîna pe pămînt, fie măcar pe-o vară-două, n-au să se lase unii pe alţii să treacă. Şi a socotit bine boierul : oamenii se sfădeau, se pîndeau, se băteau cu sapele, cu coasele, şi totuşi, cînd aveau treabă la Pămînteni, cum ieşeau din sat, o apucau pe cărare.

Cît a ţinut războiul, cărăruşa a fost la îndemîna tuturora, iar pe urmă au venit colhozurile, pămînturile au început a fi vărsate grămadă şi croite din nou. O parte din

vechea moşie a fost trecută Ciuturii aşa cum era, cu tot cu cărăruşă,şi lumea a răsuflat uşurată : amu — gata, amu-i a noastră. De cîte ori vrei la gară, de atîtea ori te duci. Cîţiva ani mai tîrziu, la Pămînteni, a început a se face fabrică de zahăr şi colhozurile din raion au prins a creşte sfeclă de zahăr. Ciuturenilor o vreme nu le-a prea mers cu sfecla şi ei au tot mutat-o de pe o moşie pe alta, pînă a venit rîndul dealului cel mic. Nu se ştie cum şi de ce, dar acolo i-a priit sfeclei. Agronomii au zis : stai, dacă-i aşa, o mai semănăm o dată. De atunci dealul cel mic e tot cu sfeclă, şi cu cît o seamănă mai des, cu atît mai bine creşte. Cărăruţa, nu-i vorbă, cam încurca tractoarele şi tractoriştii o arau. Oamenii însă nu luau în serios arătura ceea şi, cînd aveau treabă la gară, se duceau pe unde le convenea.

Peste cîţiva ani, însă, iar s-a iscat sfadă din pricina cărăruşei. Ciuturenii tocmai descoperiseră cam ce-ar trebui să facă omul cînd vrea să bea şi n-are ce bea. Ajuns la o asemenea mare strîmtoare, omul se apucă şi face basamac. Dai sfecla prin răzătoare, îi pui oleacă de drojdii, pe urmă o fierbi frumuşel. După ce-ţi uşurezi puţin viaţa, mai faci şi un ban pentru casă, iar din sfecla de zahăr, dacă erai priceput făceai o băuturică curată ca lacrima şi tare, că ardea cu flacără albăstrie, cum ard comorile în zori de zi.

Sfecla era a colhozului. Să aduni multă sfeclă acasă nu se putea — te prinde şi te judecă. Dacă însă, întorcîndu-te de pe undeva, smulgi două-trei sfecle şi le pierzi într-un fund de coş, cine ştie ce-ţi poate zice ? Cu două-trei sfecle, fireşte, nu faci nimica, dar dacă te întorci sară de sară pe drumul cela, tu şi toţi ai casei care au muncit împreună cu tine ziua ceea, se adună.

Ciuturenilor le-a plăcut afacerea şi de la mic la mare se duceau la lucru avînd un coş ori o trăistuţă. Oriunde ar fi fost trimişi de brigadieri, sara se întorceau numai pe

cărarea ceea, apoi cei mai lacomi își mai găseau și treabă pe la gară. Azi se duc la Pămînteni, pe la o amiază se întorc, și după-amiază iar se duc, spre sară mai vin o dată, și, pînă la urmă, cîrmuirea colhozului a convocat o ședință : ce ne facem, fraților ? Au fost puși paznici noi, cîțiva oameni au fost prinși cu sfecle și amendați, pe unul chiar era vorba să-l judece, dar nu intra frica în ciutureni și pace. Dimpotrivă, cu cît se făcea mai multă gălăgie, cu atît mai năvalnic se repezeau ei — hai, bre, ne mai ducem o dată la gară, că, încolo, cine știe...

La una din numeroasele ședințe ale cîrmuirii colhozului s-a născut o idee frumoasă. Ce-ar fi, și-au zis cîrmacii satului, dacă ne-am apuca noi, colhozul, și am pietrui cele două coborîșuri și urcușul cela hleios de lîngă gară ? Să sădim copaci pe stînga și pe dreapta drumului, să facem o fîntînă bună la jumătate de cale. Cu vremea, mașinile colhozului îl vor bate, poate vreun autobuz va veni să lege satul de gară și oamenii, încetul cu încetul, vor uita de drumul cela scurt, și pe acolo pe unde trece azi cărărușa va crește sfeclă de zahăr cît căldarea.

A fost un gînd frumos, care a plăcut satului, iar cînd Ciuturii îi place ceva, ea știe să pună și bani, și muncă. Acum, în lungul drumului de ocolire creșteau copaci în șase rînduri — au fost sădiți numai copaci roditori și agronomul i-a amestecat cu așa socoteală încît vara întreagă, de la cireș și pînă la pere tîrzii, să aibă trecătorii cu ce se îndulci. S-a făcut și o fîntînă de iznoavă, cu pereții cimentați, iar cele două coborîșuri și urcușuri de lîngă gară au fost acoperite cu prundiș, să poată mașinile umbla tot anul.

Ciutureniì lăudau umbra și roada copacilor, lăudau apa din fîntînă, lăudau mașinile care răsăreau întruna de după cotitură și nu se leneveau să oprească cînd vedeau un trecător. Le lăudau pe toate, și totuși, cînd aveau treabă, se duceau, la gară pe cărărușă. Ba părea că acum începuseră a umbla la gară și mai des, așa încît cîrmuirea

colhozului pînă la urmă a prins a se întreba : ce treburi mari i-o fi tot mînînd încolo la raion ?

Cîţiva activişti, dintre cei mai dezgheţaţi, au fost puşi să iscodească lumea, să stea înadins la marginea satului şi să întrebe : care şi cu ce treabă se duce la gară. Cele adunate însă n-au putu lămuri pe nimeni. Fiecare pornea la drum cu cîte-o nimica, pentru care nu că la gară — de pe cuptor nu se ştie dacă făcea să cobori. Omul însă se ducea, pentru că, fireşte, o mai fi avînd el vreo treabă, dar ce-o mai fi fost acolo la mijloc, ştia numai el.

Tăcuţi şi răbdători, cu urme de osteneală moştenite de la bunei, ce-au tot umblat în urma plugului, ciuturenii s-au obişnuit a trăi simplu, cum se trăieşte în colhoz. Te trimit la deal, te duci la deal ; te trimit la vale, te duci la vale. Cîrmuirea avea o singură grijă : să fie normele făcute, să crească roadă, să ducă primii pînea la stat. Dar dincolo de prăşitură, dincolo de maşinile cu grîu trimise spre gară, mai rămînea o soartă de om. Şi cînd această soartă se lăsa ca o piatră pe inima omului, cînd i se făcea lehamite de sine însuşi, atunci lăsa totul baltă şi se ducea pe-o jumătate de zi la gară. Să mai vadă şi el lumea.

Cu vremea, boala dusului la Pămînteni a cuprins mai toate satele cîmpiei. Se duceau care mai de care. Se duceau cu căruţele, cu bicicletele, cu motocicletele, cu maşinile. Se porneau pe jos cu gîndul că poate o să-i ajungă vreo maşină din urmă şi se porneau tot pe jos, dar fără nici un gînd. Se duceau înconjurînd pe departe şi se duceau pe de-a dreptul, fiecare sat avîndu-şi cărăruşa lui. Această lume pestriţă, felurită la vorbă, umplea de cu zori gara. Umblau prin bazar, iscodind de preţuri, veneau să vadă cum oftează şi fumegă coşurile fabricii de zahăr, se mai băgau prin cabinete cu cîte-o întrebare veche şi răsuflată, dădeau pe la magazine să vadă de s-a adus marfă nouă.

Umblăm, de, să ne mai treacă de urît, rîdeau oamenii de ei înşişi. Şi totuşi, dacă ai fi stat aşa să-i urmăreşti bine,

vedeai că nu-s ei deloc nişte proşti ce au venit să caşte gura. Căci, tot umblînd aşa să le treacă de urît, ţăranul era numai ochi şi urechi. Căutau noutăţi. Le căutau domol, răbdător, cu încăpăţînare, căci nu poate fi liniştit ţăranul azi dacă nu ştie ce-l aşteaptă mîne. Iar ei voiau să ştie. Să ştie de azi unde-o să muncească mîne, şi cît o să primească pentru munca ceea, şi ce-o să poată cumpăra cu cele cîştigate.

În sat la tine nu poţi afla nimic — acolo stai şi te uiţi la cer. Dacă va ploua şi va rodi bine, primeşti şi tu ceva pentru muncă, dacă nu va ploua la vreme — pace bună şi noroc. Aici, la Pămînteni, era mult mai altfel decît la ei în sat. Aici, dacă nu pe-un an, pe o lună măcar puteai fi liniştit, ştiind că pe data cutare te duci la casă şi ridici banul cîştigat.

În felul ista, Pămîntenii au început a smulge ţăranii de prin satele vecine şi-i cărau, şi-i pripăşeau pe la marginile gării. Sătenii îşi părăseau văile şi dealurile unde au trăit sute de ani, neam de neamul lor, fără bocete, fără lacrimi, fără a fi luat cu ei un pumn din ţărîna străbună. Totul era cît se poate de simplu, atîta doar că se făceau mutările iestea cam pe ascuns. Nimeni nu ştia cînd, cum, de unde a venit peste om acest dor de ducă. Azi îl vezi asudat, umblînd la fuguţa, şi nu-i iese din vorbă brigadierului, şi sara stă la sfat cu vecinii lîngă fîntînă, şi ocărăşte copilul pentru o notă proastă, iar dimineaţa în zori de zi încarcă tot calabalîcul casei într-o maşină, îşi urcă nevasta cu copiii deasupra boarfelor, şi se duc grăbiţi, uitînd să închidă poarta în urma lor.

Multe zile la rînd stă poarta ceea deschisă, cu cîteva gazete proaspete vîrîte de poştaş, într-o căscătură de stîlp, iar vremea trece, poştaşul tot vine, mai vîră cîte-o gazetă proaspătă printre cele învechite, şi de-abia atunci satul află că omul şi-a vîndut casa şi s-a mutat cu traiul în altă parte. S-a mutat, pentru că zece ani de cînd lucrează la ferma de porci, n-a avut o sărbătoare, o zi de odihnă. Mun-

cea ziua, muncea noaptea, muncea iarnă şi vară, iar cînd intra în casa lui, o dată la cîteva luni, împreună cu el intra duhoarea fermei la care lucra. Cîştiga bine şi premii avea, şi la adunări îl pofteau sus, la masa acoperită cu roşu — dacă i s-a urît de toate. Zece ani a răbdat, a căutat o ieşire cu mintea lui ascuţită de necazuri, dar n-a găsit-o şi a plecat.

Aşa se făcea cînd ţăranii se îmbolnăveau de patima umblatului la gară şi creşteau Pămîntenii, dezvelindu-şi cu fiece toamnă poalele mahalalelor, scoţîndu-le hăt departe în cîmp. Au plecat şi din Ciutura mulţi. Nuţa, cu toate că n-o încerca încă dorul de ducă, totuşi o ademenea prin ceva epopeea mutatului, căuta să intre în vorbă cu oamenii ce s-au mutat. Poate de aceea, cum ajungea la Pămînteni, se simţea şi ea mai înfiptă, mai vorbăreaţă şi, spre marea ei mirare, i se făcea dor de-a unge cu lut, de-a da cu var. Picioarele o purtau pe toate drumurile gării, pe lîngă toate casele noi şi, tot umblînd, căuta să ghicească după înfăţişarea caselor cam din ce sate s-or fi mutat stăpînii la gară. Dacă zărea vreo femeie lîngă robinetul pus la o răscruce de drum, se oprea să bea o gură de apă. Lega capăt de vorbă şi mai afla o poveste foarte asemănătoare cu cele pe care le ştia. I se povestea cum de le-a venit oamenilor celora gîndul să se mute, cui şi pentru cît au vîndut casa, cîţi bani aveau strînşi mai din vreme, cît nu le-a ajuns şi a trebuit să împrumute, cît au întors înapoi şi cît a mai rămas să întoarcă.

*

De astă dată Nuţa a ajuns la gară greu, căci a mers prin arătură. La trecerea peste drumul-de-fier, acolo unde, după şine, începea gara, s-a oprit, căci trecerea era închisă. Se aştepta un tren. Adică trecerea era închisă pentru maşini şi căruţe — ceilalţi, mă rog, puteau trece. Nuţa însă s-a oprit, căci, ciudat lucru, cum ajungea la gară, se pomenea ascultătoare ca o şcolăriţă. Apoi mai era

ceva la mijloc : voia să vadă trenul. Pentru țăran un tren trecînd în fuga mare este un eveniment plin de sensuri, plin de emoții, o întîmplare la care el obișnuiește a se tot întoarce de multe ori, pentru a o frămînta în fel și chip. Nuța tocmai avea în sufletul ei loc slobod pentru un tren lung, frumos, trecut într-o goană nebună la doi pași de ea.

N-a fost însă trenul pe care îl așteptase. A trecut încet, la pas, un marfar cu soldați tineri, cu tancuri grele, acoperite cu foi de cort. Nuța și-a adus deodată aminte că a avut și ea cîndva un soldățel la casă. Toți anii de așteptare, toate lacrimile despărțirilor, toate bucuriile întîlnirilor, — toate s-au adunat acuma într-un singur zvîcnet de inimă, într-un singur zbucium ritmic de metal :

— Te-duc, te-duc, te-duc...

Cum a trecut calea ferată, i-au ieșit în întîmpinare movilițe de piatră cărate pentru temelie, triunghiuri de lampaci clădiți ca să se usuce mai repede, miroznă plăcută de brad lucrat de tîmplari. De după fiecare cotitură îi zîmbea un vis de om pentru o viață mai bună, un vis larg și senin, clădit în chip de casă nouă.

Și creștea, creștea gara ceea. Parcă a fost mai nu demult pe aici, dar, ca să vezi, ulicioarele abia începute acum erau împlinite, cu căsuțe ridicate una după alta, iar acolo unde era loc gol, acum a răsărit cîte-o căsuță pentru început. Tot rătăcind dintr-o ulicioară în alta, Nuța s-a pomenit deodată ieșită la marginea de răsărit a gării, unde fusese cîndva iarmarocul. Nu mai trecuse de-o viață de om pe aici și acum stătea mirată — parcă era gara lor, parcă era de acum altă gară.

Partea de răsărit a Pămîntenilor se încheia cu un șir lung de case trase cu sfoara. Locul cam venea puțin la vale, și nu se știe de ce toți gospodarii își făcuseră garduri din zgură presată. Gardurile se vărsau unul în altul, așa încît păreau un singur zid cenușiu,lung-prelung, zid de cetate — o cetate ce purta pecetea focului prin care le-a

fost dat cărbunilor să treacă înainte de-a fi ajuns gard. În lungul acelui zid cenuşiu, o cărare, presărată şi ea cu zgură, ţinea locul unui trotuar, iar dincolo de trotuarul cela începea de acum cîmpul. Un cîmp pustiu, în delăsare, cum sînt mai toate cîmpurile din preajma orăşelelor. Parcă şi arate, şi semănate au fost, şi ploi la vreme au avut, şi îngrijite cîmpurile celea au fost, şi premii pentru îngrijirea lor au primit cei de le-au lucrat, şi totuşi, de crescut nu creşte nimic. Spini şi tufe chiftind în împărăţia buruienilor, o încîlcitură pe care nimeni nu o seamănă şi care, cu toate acestea, creşte din an în an, pe fiece palmă de pămînt.

Sufletul fiecărui ţăran rămîne adînc întristat în faţa unui pămînt căzut în delăsare, pentru că pustietatea celui pămînt poartă în sine pecetea destinului amar al oamenilor ce-au muncit. Fireşte, or scoate-o ei cumva la capăt, dar cînd, cum se vor descurca ei ? Nici ea însăşi nu ştia cît să fi stat pe gînduri la marginea cîmpului celuia împărăgînit, cînd, deodată, de sub tufele de pelin a răsărit o pisică slăbuţă şi flămîndă, care a pornit încet spre Nuţa, rugîndu-se timid şi demn în preafrumoasa ei limbă, poate-poate i se va da ceva. Şi în vreme ce pisica îi tot dădea cu jalbele, în urma ei a apărut un lung şir de ghemuşoare pestriţe, ce venea pentru acelaşi lucru în acelaşi fel.

„Doamne, să fi ştiut, că le-aş fi luat ceva de-acasă..."

Apoi s-a mirat : de unde s-o fi adunat motănăraia asta aici la marginea gării, aproape că în cîmp gol ? Ş-abia atunci a zărit ceva mai la vale pereţii unei căsuţe, ridicaţi cam cît statura unui om. Ajutat de două fete tinere şi zdravene, un bătrîn cu pălărie de paie, ponosită cum nu se mai poate, cioplea cu bărdiţa lampaci pentru a-i pune în pereţii cocioabei pe care o ridica. Era ceva straniu, ceva blestemat în munca ceea a lor, pentru că lampacii erau de strînsură, nu atît lampaci întregi, cît nişte rămăşiţe ce se risipeau înainte de-a fi dovedit să se atingă bărdiţa

de ei. Nici temelie ca lumea, nici lampaci, nici căpriori... Pînă şi chipul acelei căsuţe te băga într-o tristeţe de moarte. Patru pereţi, o uşă, două ferestre — una în dreapta, alta în stînga uşii, — aşa îşi fac copiii case cînd se joacă, iar cum încep a umbla la şcoală, nici ei nu mai fac asemenea pocituri.

Cum pisica a ieşit cu tot neamul său la cerşit, toţi cei trei zidari au tresărit, apoi, prinşi de-un fel de panică, s-au tupilat, de parcă ar fi căutat să se ascundă după pereţii cocioabei. Nici nu s-au uitat ca lumea să vadă spre cine a pornit pisica şi cum au fost primite jalbele ei. S-or fi ruşinat de sărăcia la care au ajuns, s-a gîndit Nuţa şi, cuprinsă de un sentiment de milostenie creştinească le-a strigat de acolo, de unde stătea :

— Doamne-ajută !

Bătrînul şi cele două femei s-au întors, au privit-o lung, oarecum nedumeriţi, după care şi-au văzut de ale lor. Dincolo de gardul cenuşiu, prin ogrăzi, ici-colo se zărea cîte-o basma şi zidarii s-o fi gîndit că Nuţa le-o fi zis „Doamne-ajută" celor cu casele gata zidite, dar, vezi bine... Nuţa stătea cu spatele, spre zidul cela cenuşiu şi, într-un tîrziu, bătrînul, tot potrivind lampaci în perete, i-a mulţumit cu o jumătate de gură. Văzîndu-i ceva mai îmbunaţi, Nuţa a pornit spre dînşii, zicîndu-le din mers, pentru ca venirea ei să nu pară obraznică :

— Vreau să văd cum aţi plănuit-o, că, poate, mai încolo, de la anul, să nu ne apucăm şi noi a face casă...

Pisica, împreună cu toate neamurile sale, i se lipea de picioare, aşa încît biata Nuţa trebuia să ia tot timpul sama ca să nu le calce, şi bătrînul le-a strigat :

— Cîţ, bată-vă să vă bată !

Furci, lopeţi, cărămidă veche cu marginile arse, moviliţe de lut, moviliţe de pleavă, cîteva căldări vechi şi un butoi cu apă de ploaie. În cele din urmă, Nuţa s-a aşezat pe-o ladă veche, acolo unde ar fi trebuit să fie cu vremea faţa casei, bătătura şi umbra celui frumos copac

de lîngă prag, ce va atinge cu crengile sale acoperişul casei...

— Ş-aveţi de gînd să sădiţi un pui de nuc aici, în faţa casei ?

Marea mîndrie a fiecărui gospodar este locul din faţa casei, drept care fiecare îşi sădeşte aici ceea ce îi place lui mai mult. Nuţa avea o patimă deosebită pentru nucari, mai ales o fermeca mireazma dulce-amăruie a frunzelor şi, cu toate că Mircea s-a grăbit să puie în faţa casei cîteva tufe de liliac, Nuţa vara întreagă ciupea, cînd se întorcea din cîmp, cîte un mănunchi de frunze de nuc. Le punea pe după păretare, de după oglinzi, le aşternea pe jos, şi vara întreagă în casa ei domnea mirozna dulce-amăruie. Ar fi vrut să-i sfătuie să pună şi ei un pui de nuc în faţa casei, dar se petrecea ceva cu oamenii ceia, ceva ciudat...

Bătrînul, palid, puţin la făptură, părea a nu se fi aşteptat deloc la venirea ei şi, cum a văzut-o aşezîndu-se pe ladă, a şi lepădat lucrul. S-a uitat lung la cele două fete de parcă ar fi vrut să le zică : iată, a venit un om, şi amu eu ce fac ? Că, oricum, nu pot să nu mă duc să schimb o vorbă-două cu dînsul !

Cele două fete munceau tăcute. Una căra lampacii de pe un loc pe altul, cealaltă, cu fusta prinsă în brîu, mestеca cu două picioare voinice într-o groapă cu lut. Erau plinuţe la trup, tăcute, harnice, fete dintre celea cărora la sate li se zice nu atît fată, cît fătoi ; două iepuşoare dintre cele ce duc, smerite, de sute de ani, carul neamului. Bătrînul, pe semne, nu prea ţinea la muncă în rînd cu dînsele, drept care, pentru a mai răsufla un pic, intra în vorbă cînd cu unul, cînd cu altul. Tăcutele sale odrasle l-or fi ocărît pentru aceste veşnice predispuneri de-a tot sta la sfat. Acum bătrînul părea pus în mare încurcătură : a mai intra o dată în vorbă cu un om străin însemna a da prilej de nouă ciondăneală, iar, pe de altă parte, a te face

a nici nu ști de omul ce-a venit la tine era frumos, era omenește ?

Pisicile, după ce și-au tot mîngîiat blănițele de picioarele femeii, acum au început să-i sară în poală.

— Ia te uită ce se mai lingușește motănăraia asta, de parcă n-au văzut om de la facerea lumii ! Dă-le, femeie-hăi, cu piciorul, că ți se vor sui în cap... Ia ce s-au mai răsfățat, ce s-au mai răsfățat !...

Bătrînul, în cele din urmă, a oftat și, coborînd cu grijă de pe butoiașul pe care stătea, s-a apropiat de Nuța, s-a așezat lîngă picioarele ei, drept în țărînă, așa cum se așază, de obicei, ciobanii ori oamenii bătuți de soartă, cărora nu le mai pasă de locul unde se așază. A vrut să spună ceva, dar mai apoi s-a răzgîndit și a mai oftat o dată. După care a șezut tăcut, privind undeva hăt departe, în cîmpul gol, unde i se pierduse norocul, ori, poate, fărîma ceea de parte ce avea să fie a lui. Oarecum îndemnată de bătrîn, a pornit și Nuța a privi în depărtare, dar nu a văzut nimic — pămînt pustiu, și buruiană, și un cer de toamnă posomorît, aplecat deasupra zării. Bătrînul avea ochi căprii, blînzi și triști, atît de triști și atît de buni cum numai la noi în Moldova se pot întîlni. Tot căuta tăcut ceva în zare și Nuței i s-a părut că el nici nu vede departe, și nici nu caută nimic. S-o fi pierdut, pe semne, cu totul prin amintirile trecutului și, pentru a-l ajuta să părăsească acea lume, atît de grea și atît de amară, Nuța l-a întrebat :

— De ce zici mata că-s răsfățate mîțele ?

Bătrînul a tresărit. A vrut să zîmbească, dar nu i-a ieșit. Și-a plecat fruntea, privind acum țărîna pe care ședea. O privea încet, gospodărește, grăuncior cu grăuncior, de parcă ar fi fost lucrul cel mai vajnic pe care urma să-l facă în ziua ceea, și Nuței deodată i-a venit în cap că și în depărtare, și la pămîntul de sub picioare bătrînul privește pentru că e rușinos din fire. Obrajii i se rumeneau după fiece mișcare, după fiece cuvînt, și Nuța s-a mirat

cumplit, pentru că nu i se întîmplase încă să se întîlnească cu o fire atît de copilăroasă ce s-ar fi păstrat pînă la adînci bătrîneţi. Vine o vîrstă cînd stînjeneala începe a aduce a prostie, dar nu, o fi fost altceva la mijloc, pentru că bătrînul avea o frunte naltă, măreaţă, arcuită frumos, una din frunţile zidite de Domnul nu atît pentru frumuseţe, cît pentru folos.

— De ce zici mata că-s răsfăţate ? a întrebat ea a doua oară.

Sumedenia de zbîrcituri adîncite pe chipul bătrînului ca încreţiturile pe coaja de stejar s-au mişcat din loc, cu gînd de-a se fi adunat grămadă, dar, ce s-o fi întîmplat, că nu le-a ieşit şi s-au întors înapoi fiecare la locul ei. Şi iar a mai încercat o dată bătrînul să zîmbească, dar era prea bătrîn, prea era el amărît pentru a se veseli. A zis într-un tîrziu :

— Nu vezi cum cerşesc, cum se vîră la om ?

— D-apoi că aşa-s mîţele... Crezi mata că a mea nu vine să cerşească cum intră un om în casă ? Crezi că nu i se caţără pe genunchi ? Aşa e firea lor, linguşitoare...

— Una e linguşirea, alta e făţărnicia...

— Pisicile-s făţarnice ? !

— Numa'că ! Miorlăie, iaca, de foame, da nici prin cap să le treacă să se ducă, să mai prindă colo şoareci.

— De unde să ieie ele şoareci în cîmpul gol ?

Sprîncenele bătrînului au prins a urca pe fruntea naltă, tocită de suferinţe — se poate să nu fi auzit ? S-a uitat ba într-o parte, ba în alta să vadă de nu cumva pîndeşte careva, şi cu toate că nu se vedea nimeni, a coborît glasul la şoaptă :

— Cum se lasă noaptea, tot dealul ista, cît prinzi cu ochiul, e numai şoareci. Se adună, că, iaca, poate n-ai să mă crezi, da se întîmplă să n-ai unde pune piciorul...

Ca mai toate femeile, Nuţa se temea şi ea de şoareci, şi priveliştea unui cîmp împănat cu şoricărie a făcut-o să tresară.

— Şi unde se duc cînd se luminează de zi ?

— Intră în pămînt. Că, iaca, porneşte aşa, la întîmplare, şi oriunde ai pune piciorul, îs tot borţi de şoarece...

— Dumnezeule, da de unde să se fi luat ei chiar atîţia ?

— Cum de unde ? Au venit de la Zguriţa, împreună cu noi. Adică numai şoarecii bătrîni îs de la Zguriţa, iar ceilalţi s-o fi înmulţit aici, la gară, se cheamă de-amu că-s orăşeni.

Bătrînul, în cele din urmă, a zîmbit şi, vai, mai bine să fi scăpat el zîmbetul şi de data asta, căci au trecut-o fiorii pe biata Nuţă.

— Nu cumva vrei să zici că sînt şoareci de la Boianca, şoareci din Ciutura, şoareci de la Zguriţa...

— D-apu' cum ! Pe cei din Zguriţa îi cunoaştem, pentru că şi noi sîntem de acolo. Şi de-amu, dacă vrei să-ţi spun totul pînă la capăt, a zis bătrînul lunecînd la o şoaptă atît de stinsă, încît abia mai putea fi deslușită, şoarecii ceia ne-au şi scos din Zguriţa. Şi cînd au simţit că e vorba să ne mutăm, s-au luat dihăniile după noi...

Nuţa a rîs, închipuindu-şi trei oameni fugind peste dealuri, cu şoarecii în urma lor.

— Ce au ei cu 'neavoastră ?

— Iaca, nu-ţi pot spune ce au, dar de atîta răutate îmi rod lampacii, că a doua zi nici n-am ce pune în perete...

— Tată ! l-a strigat una din fete.

— Vin, vin, a zis bătrînul. Mai stau oleacă cu fumeia asta la sfat şi mă întorc înapoi la voi...

„Doamne sfinte, s-a întrebat Nuţa îngrozită, au nu cumva moşneagul ista ?..."

Din nenumăratele suferinţe ce bîntuiau prin Cîmpia Sorocii, prăpastia nebuniei i se părea Nuţei a fi cea mai groaznică şi necruţătoare. Orice, îşi zicea biata femeie, numai să nu cad în prăpastia asta. A început chiar să-i pară rău că păcatele au adus-o încoace, dar. odată venită,

s-a gîndit că ar fi cu cale să schimbe cumva vorba, s-o sfîrşească în aşa fel ca să poată pleca cu obrazul curat.

— Nu ştiu, a zis într-un tîrziu, năvăliseră şi peste noi şoarecii, dar a fost pe vremea foametei, iar cum a trecut foametea, n-am mai văzut şoricel de rîs. A avut Zgurița chiar atîta pîne ca să se înmulţească şoarecii chiar pînă într-atîta ?

— Care pîne, femeie-hăi, că ne-o ars şi pe noi seceta, iar ceea ce s-a cules de bine, de rău am dus *postavkă* ş-am predat-o la stat. Şuiera vîntul prin părţile noastre, cum şuiera el şi prin alte părţi, numai că şoarecii nu voiau să ne creadă. Tot îmblau şi cotrobăiau prin casele noastre, noapte de noapte, pînă au dat de chitanţe.

Nuţa a zîmbit.

— Şi dacă au dat de chitanţe ? Ce, ştiu şoarecii din Zgurița şi a citi ?

Bătrînul a şoptit cu vîrful buzelor :

— De citit nu ştiu ei a citi, dar de hălit chiar că ne-au hălit chitanţele, tămîia mamei lor...

Nuţa se cutremura, şezînd pe ladă. O umfla rîsul, dar, vai, nu se putea, s-ar fi obijduit sărmanul bătrîn, căci nu-i ardea lui de glumă...

— Le-o fi plăcut hîrtiuţele celea scrise cu creionul ?

— Se dădeau în vînt, le înghiţeau pe de-a-ntregul ! Că, cei care au avut minte le-au ascuns prin oale, prin hladuneţe, dar pe noi, iaca, nu ne-o luminat Dumnezeu şi nenorociţi am rămas pentru totdeauna... Omul care nu are chitanţă nici nu mai are pentru ce trăi.

— Tată ! ! l-a strigat şi cealaltă fată.

— Vin, a zis bătrînul. Mîntui, iaca, vorba şi viu. Apoi, revenind iar la şoapte, i-a comunicat oaspetelui : Nopţi întregi ne frămîntam şi nu puteam aţipi.

— De ce ?

— Cum poţi să adormi, cînd stau şoarecii cu ochii sticliţi, cu urechile ciulite ?

— De ce ar fi stat ei noaptea întreagă cu ochii sticliţi, cu urechile ciulite ?

— Ca să afle ce-om zice cînd vom vedea că nu mai avem chitanţe.

— Şi la ce le-ar trebui lor să afle ?

— Cum, adică, la ce ? Ca să se ducă pe urmă şi să ne toarne acolo unde se cuvine.

Bătrînul a înghiţit sec, ochii i s-au umezit, fruntea a prins a coborî, şi era limpede că atîta vreme cît va fi ea urmărită de şoareci, frumoasa lui frunte nu se va mai ridica unde i se cuvenea ei să fie.

— Aracan de mine, a zis femeia cutremurată. Şi ce-aţi făcut ? Aţi tăcut atunci cînd aţi văzut că vă urmăresc dihăniile ?

— Am tăcut.

— Tăcut şi azi, şi mîne, şi poimîne ?

— Şi azi, şi mîne, şi poimîne, că, ferit-a sfîntul, de prindeau capăt de vorbă, împleau lumea cu noi. Ziua, adică, mai schimbam cu fetele istea cîte-un cuvînt, da cum venea noaptea, tăceam cum tace, iaca, pămîntul.

— Dar cum poţi tăcea şi noaptea, pentru că noaptea, prin somn, omul se poate întîmpla să mai spună cîte ceva...

— Apoi, iaca, să nu ni se întîmple una ca asta, căutam să nu dormim.

— Nici mata, nici fetele ?

— Dacă nu, că la început fetele dormeau. Mîriiau la mine cînd le trezeam, dar, pe urmă, s-au obişnuit încetul cu încetul. Cum se lăsa amurgul şi ei prindeau a mişuna prin casă, ne aşezam şi stăteam în trei ca la priveghi.

— Şi cît aţi ţinut aşa ?

— Am ţinut cît am putut. Cînd n-am mai putut, am vîndut şi casă, şi tot ce aveam la casă şi, iaca, am ajuns pe drumuri...

— Vai, dar să mă las eu chiar pînă într-atîta ? Cîte nu spune omul la un ceas de supărare, ca să-şi mai des-

carce şi el inima ! Să-mi lepăd eu satul meu de baştină, să-mi lepăd mormintele neamurilor şi să mă duc în lume numai din pricina spurcăciunilor celea care stau cu ochii sticliţi, cu urechea ciulită ? !

Bătrînului nu i-a plăcut tonul oarecum bătăuş al femeii. I s-a părut ceva necuviincios, ceva provocator în vorbele ei şi, după ce-a tot iscodit împrejurimile, i-a şoptit :

— Vezi să nu te audă, că ei şi ziua mai mult se fac a dormi, iar încolo îs numai ochi, numai urechi...

În marea şi cumplita sa deznădejde bătrînul a mai cercetat o dată depărtările, dar nu a găsit nici un sprijin. Nici un reazem acolo, şi iară s-a întors la sărmanul petic de pămînt pe care şedea. Pentru a nu-l lăsa să cadă cu totul pradă deznădejdii, Nuţa a mai întrebat :

— Dar pisicile istea ale matale ? Să nu vă deie nici ele o mînă de ajutor ?

— Nu ţi-am spus că-s făţarnice ? ! Se fac şi ele a se teme de şoareci. Crapă de foame, dar se fac că se tem, şi, cum văd un om străin, pornesc spre dînsul cu cerşitul, de ne fac casa de ruşine.

— Tată ! ! !

Cu o mişcare moale, grijulie, bătrînul şi-a descoperit creştetul, a strîns la piept pălăria cu borurile pleoştite, de parcă era singurul martor al necazurilor sale şi el se temea să nu-l piardă. Peste un timp şi-a trecut peste frunte, peste obraji palma grea, veştezită, de parcă ar fi cules o ţesătură de funigei, şi pentru prima oară a privit-o pe Nuţa deschis, drept în faţă, drept în lumina ochilor. A privit-o lung, cu toată deznădejdea, cu tot amarul său.

Sosise clipa cea grea, clipa cea hotărîtoare, pentru că, în fond, pentru ce-am intrat noi în casa aproapelui nostru, pentru ce ne-am atinge de durerea lui ? Cînd vii la om, ori vii să-l uşurezi, ori vii să-l împovărezi şi mai mult. Altceva la mijloc nu poate fi. Bătrînul o privea tăcut, aşteptînd, şi Nuţa, spre marea sa ruşine, n-a putut face faţă acestei priviri. Un fior rece ca gheaţa i-a străpuns făptura,

femeia s-a grăbit cu privirea în altă parte, dar bătrînul o privea încet, adînc și greu, pentru că, la urma urmei, Zgurița și Ciutura nu erau decît două sate din Cîmpia Sorocii, iar ei doi nu erau decît două frunze dintr-un singur copac.

Nuței i s-a oprit un nod în gît. Nu-și putea da sama ce s-a întîmplat cu dînsa, dar i se făcuse rău. O tot încercau amețeli, se legăna lada pe care ședea, apoi, deodată, un instinct străvechi i-a șoptit să se ridice și să plece. Sînt lucruri pe care le poate dezlega numai Dumnezeu. Și Nuța s-a ridicat, i-a spus bătrînului că e vremea de dus, nu cumva să se supere cele două fete că le-a ținut zidarul de vorbă. Și-a luat rămas bun, a trecut printre tufele de pelin, a ieșit la cărărușa presărată cu zgură, a pornit în lungul gardului la vale, dar abia mai vedea pe unde calcă. Îi tremurau picioarele.

— Ați mai stat la sfat ?

De după o portiță grea de fier se hlizea o femeie. Nuța, de tulburată ce era, nici n-a prea înțeles ce întrebase femeia, dar, stîrnită de vorbele ei, a început a trage cu ochiul în lături. Se simțea urmărită. Ar fi fost, poate, mult mai la cale să se oprească, să răsufle puțin, să vadă ce și cum, dar o duceau picioarele înainte și pace. Nuța a început a se ocărî pe sine însăși : cum poate ea, ciutureancă, fiica lui Onache Cărăbuș, femeie în toată firea, să fugă fără a-și da bine sama de ce fuge ? Supărată pe slăbiciunea sa, și-a tot scurtat pe nevăzute pasul, apoi a găsit o clipă potrivită, s-a oprit, a aruncat o privire în urmă și a împietrit : „Maică sfîntă !"

Cît ținea gardul cela de zgură stăteau, parcă ieșite la tîrg, mahalagioaicele. La fiece portiță cîte o căpățînă — care în bariz alb, care în casîncuță, care fără nici o broboadă. Priveau. Stăteau țepene de atîta privit și erau oarecum dezamăgite, cum rămîn dezamăgiți copiii cărora li

se ia jucăria tocmai cînd se jucau ei mai bine. Nuța de-abia atunci și-a dat sama că tot timpul cît vorbise ea cu bătrînul, femeile au stat nemișcate pe la portițe, distrîndu-se oarecum.

„Așa-i vrasăzică... Rușine la obraz să le fie..."

I s-a făcut scîrbă de toate pe lume, dar o mîna glasul cela sălbatic înainte, nu-i dădea pace să se descurce, și ea tot venea la vale, iar gardul de zgură părea să nu mai aibă capăt. Apoi, din mers, la una din portițe a zărit o față cunoscută. Mai bine zis, n-o cunoștea deloc, dar i s-a părut că femeia seamănă cu dînsa ori cu altcineva din neamul lor al Cărăbușilor. Mișcată de posibilitatea aflării unei rubedenii răsărite pe neașteptate, Nuța i-a zîmbit din mers. Femeia i-a răspuns la zîmbet, a întrebat-o, înțelegătoare :

— Te-o fi îndreptat cineva încolo ?

— Nu, m-am dus singură.

— Vai de capul lor, sărmanii.

— Dar pentru ce-i jelești mata ?

— D-apoi nu vezi, femeie dragă, că acolo unde au început ei a zidi, nici măcar locuri de casă încă nu se dau ? ! O săptămînă zidesc, dar, fiindcă o fac fără plan, fără voie, vin de la stăpînire, le dărîmă cocioaba, ei însă se mută ceva mai la vale și iar zidesc.

Abia acum a înțeles Nuța cum vine povestea. I-a mulțumit femeii ce i se păruse a fi neam, apoi a pornit cu pași sleiți, hotărîtă ca, la prima cărărușă, la primul drumușor, s-o cîrnească, să scape odată de gardul cela, de cîmpul pustiu cu tufe de pelin. I s-a făcut așa, deodată, dor de copii, a fript-o un dor că ar fi zburat pe sus pînă la Ciutura ca să-i strîngă pe toți la piept, să-i mîngîie. Erau încă

mici și puțintei, iar viața era grea, încurcată și cine ar fi putut spune ce i-o fi așteptînd sărmăneii și pe dînșii ?

După ce s-a strecurat prin cîteva ulicioare, a ieșit la șoseaua cea mare a Pămîntenilor și s-a lăsat furată de șiragul țăranilor din satele vecine ce mișunau prin gară. S-a mai liniștit printre ei, s-a gîndit că ar fi fost o prostie să se întoarcă acasă fără să vadă, fără să audă și ea ceva nou. Pentru a umbla prin magazine n-avea nici bani, nici chef și, în cele din urmă, a venit la gară.

Trenul de douăsprezece, pe semne, plecase. Gara era pustie, pe peron nici țipenie de om. Ostenită, femeia a venit, s-a așezat pe singurul scaun pus la intrarea în gară. Ședea palidă, ștearsă — o țărancă secătuită de griji, năucită de necazuri. Și cum stătea ea așa furată de gînduri, a tresărit, căci pentru prima oară i s-a zbătut moale, prelung, fătul. Și iar s-a mai zbătut o dată — scurt, puternic, supărat. Nuța stătea nemișcată și se ocăra, și se blestema pe sine însăși. De trei ori a purtat sarcină și totdeauna a știut a se feri de toate relele, căci mugurul de viață pe care îl purta sub inimă era fraged și trebuia ferit. Acum însă, la cea de-a patra sarcină, parcă ar fi dat strechea într-însa — nici nopțile nu-și poate afla hodina, nici ziua nu se poate ogoi și se tot vaietă, tot umblă după potcoave de cai morți.

Cerul parcă începuse a se însenina, dar pe undeva hăt prin geana asfințitului trecea un cîrd de nouri mari și grei. De sub nori se zărea un cuib de căsuțe albe cu un vîrf subțire și delicat de bisericuță la mijloc. Și norii, și sătucul erau atît de departe, încît părea că acolo zace o cu totul altă lume, o lume care nici să fi auzit vreodată de Pămînteni și, deci, habar n-aveau că la Pămînteni este o gară, iar la intrarea în gară — un scaun, și că pe scaunul cela șade acum o femeie necăjită din Ciutura.

— Nuţa o cheamă, a zis ea şi a zîmbit.

Moştenise de la bătrînul Onache darul de a se fi văzut aşa, deodată, de la o parte, pe sine însăşi, cu toate grijile şi necazurile sale, de parcă ar fi fost vorba de un alt om, şi acest fel de a te fi văzut de la o parte venea ca o nouă suflare, ca o nouă înţelegere, ca un glas de sus, plin de dragoste şi bunăvoinţă.

Inima bate încet şi greu, bate în piept, bate în tîmple, bate în vîrful degetelor, iar depărtările pînă hăt în fundul zărilor stau nemişcate, scăldate în lumină, pentru ca o ţărancă din cîmpie, încurcată în ale ei, să vadă odată şi odată cum sînt toate rînduite pe această lume. Nuţa nu-şi putea da sama cît a ţinut înţepenirea din jurul ei — poate o clipă, poate un minut, poate un ceas, dar, harnică, în vremea pe care a avut-o le-a dovedit pe pe toate. A lăsat să intre, să i se întipărească în inimă şi această depărtare, şi norii din zare, şi micul sătuc cu un vîrf de biserică. Această clipă din gară s-a transformat într-un hotar de soartă şi de acum încolo acele privelişti rămîneau cu dînsa pentru totdeauna, urmînd să aibă un înţeles adînc şi tainic pe care avea să-l cunoască numai ea.

La intrarea în bufetul gării stătea o fetiţă în halat alb şi, roşind amarnic, cu glas subţire de copil ruga lumea din jur să cumpere îngheţată. Adică ce lume — o ruga pe Nuţa, pentru că în afară de dînsa nu era nimeni pe peron. Nuţei nu-i plăcea îngheţata — mai bine zis, n-o gustase niciodată, dar auzise că din pricina ei fac copiii gîlci şi de aceea, cînd venea vorba de îngheţată, zicea că nu e bună. Acum a hotărît s-o guste. S-a ridicat, a cumpărat un pacheţel, a venit şi s-a aşezat la locul ei.

Îngheţata i-a plăcut. Pacheţelul cela dulce a fost prima bunătate pe care a împărţit-o cu cel de-al patrulea copil al său, iar după ce l-a hrănit, Nuţa a început a se gîndi la el ca la o fiinţă ce urma să se nască, să-şi capete nume şi să vieţuiască cît va fi a lui pe acest pămînt.

Capitolul XV

COLINDELE ȘI COLINDĂTORII

Acum iată-l pe Mircea aburit de-o băutură rară, pe care n-o mai gustase de multă vreme — bucuria. I s-a întors, în sfîrșit, nevasta. După ce a tot hoinărit cîteva săptămîni cine știe pe unde, într-o bună sară intră el și o găsește acasă. S-a întors cuminte și răbdătoare, s-a întors veselă și înțelegătoare, cum îi era lui mai dragă. S-a întors chiar ceva mai frumușică, mai plinuță la trup, și Mircea într-o sară, mai în glumă, mai în serios, a întrebat-o :

— Bre, am văzut mai nu demult la cooperativa din Nuielușі niște zornăitoare din cele cu care se joacă copiii sugaci, și m-am gîndit : poate să cumpăr vreo două, că nu de alta, dar tocmai atunci cînd au să-ți trebuiască, n-ai să le găsești...

Nuța, zîmbind, i-a spus că dacă zornăitoarele-s frumoase și nu prea scumpe, n-ar strica să cumpere.

În felul ista, soarta renumitei petreceri despre care s-a vorbit atît a fost, în sfîrșit, hotărîtă.

— Și pe cînd facem noi, Mircea, guleaiul cela ?

— Taci din gură, bre ! Amu ți-ai găsit să mă întrebi ?

— ...ori nici nu-i voie de întrebat ?

— D-apoi ce naiba, ești chior, nu vezi cum îmblu eu și caut pe lîngă toate fîntînile o pietricică ?

— Îți găsesc eu o pietricică mișto ! Da ce să faci cu dînsa ?

— Păi, nu ți-am spus ? Să ascut coasa.

— Și cu coasa ascuțită ce să faci ?

— Am crescut un porc de vreo zece puduri — femeia tremură de frică atunci cînd iese să-i deie de mîncare. Amu nici nu știu cum să-l întorc pe spate cînd i-a veni vremea. A trebui să adun toată mahalaua, că-i voinică, dihania.

— Să mă chemi și pe mine să ți-l prind de-o ureche.

— Hai, mă rog, de ce nu, dar să știi că-i hapsînă jivina și se repede uneori, de parcă ar fi mistreț.

— Nici o grijă, că noi neam de neamul nostru n-am îmblat mușcați de porci. Și după ce pîrlim frumos movila ceea de zece puduri, ce facem ?

— Cum, adică, ce facem ? Cumătrie ! Ardem un guleai de-o să-i meargă vestea !

— Să pui la cale o asemenea petrecere și eu să nu știu ?!

— Ce-ai fi vrut, să strig la fiecare răscruce că, uite, așa și pe dincolo, oameni buni ?!

— De strigat, firește, nu trebuie, că s-a aduna prea multă lume, dar, măi Mircea... Vezi de nu uita să mă iei și pe mine de cumătru. Că, nu de alta, da sîntem neamuri și părinții noștri s-au știut numai de bine.

— Pot să te poftesc, dar, ca să nu uit, cînd a fi să se apropie cumătria, să-mi aduci aminte ! Că, știi cum îi cînd te iei cu alergăturile casei.

— Pot să-ți amintesc, dar ar fi cu mult mai bine dacă tu așa, fără ca să-ți amintesc, m-ai fi poftit.

— Știu că ar fi mai bine, dar, ce să-i faci... Așa-i omul. Pe una o ține minte, pe alta o uită. Hai noroc dar !

— Noroc !

Și se despărțeau — care la dreapta, care la stînga, care la deal, care la vale.

*

Printre şefii de la cîrma satului, ba chiar şi printre cei din raion, cumătriile aveau mare trecere. Vinuri şi gustări erau prin colhozuri din plin, poftă de petrecere — cîtă vrei, dar veşnic nu ajungeau prilejuri. Pentru că un om cu autoritate, cu situaţie, nu se poate aşeza la masă aşa, de flori de cuc. La petreceri multe se întîmplă şi deseori o vorbă pornită în glumă, la un pahar, ajunge a fi sfîrşită mult mai tîrziu în cabinetele şefilor de sus. Şi cînd se ajungea la o asemenea mare neplăcere, totul era luat din talpă ; cu ce chestie s-au adunat ei atunci la o singură masă ca să petreacă ? Dacă era vorba de *novoseli* [1] ori *imenini* [2], cei sfădiţi o păţeau rău, pe cînd celor de la cumătrii li se iertau multe. Copilul nou-născut, orişicum, dar înmuia inima şefilor.

Astfel, noutatea despre viitoarea petrecere în casa lui Mircea Moraru a stîrnit o mare înviorare printre cei de la cîrmuirea satului, şi omul, cînd a văzut una ca asta, n-a stat să piardă vremea degeaba. A dus o maşină de grîu la moara din Nuieluşi, unde se ticluia făină bună ; întorcîndu-se de acolo, a dat pe la fabrica de bere din Soroca şi s-a înţeles să ia un butoiaş din cele ce nu prea ajung la bufete. A arvunit muzicanţii ce-i cîntaseră şefului gării cînd acela împlinise patruzeci de ani, a găsit două babe care argăţiseră la boieri şi mai ţineau minte cum se face pastramă ; şi-a ales singur din beciurile colhozului un poloboc cu vin auriu şi curat ca lacrima. Rămînea numai să-l aducă acasă pe sus, cît mai pe sus, ca să nu fie văzut de gurile rele, dar asta nu-l îngrijora, pentru că Ciutura avea meşteri renumiţi la dusul poloboacelor pe sus.

---

[1] Inaugurarea unei case noi.

[2] Ziua numelui, onomastică.

Satul se răsfăța în bîrfeli. Începuse iarna, oamenii aveau vreme destulă. Se adunau pe la răscruci, pe la dosuri, pe la ferme, și făceau presupuneri : cine din săteni o să fie luat de cumătru și pentru ce anume o să fie luat ; care nici măcar n-o să fie poftit și pentru ce anume n-o să fie poftit. Ciuturenii se chiteau cam cît poate să coste o astfel de cumătrie, ce fel de daruri pot aduce nașii ca stăpînii să-și acopere cît de cît cheltuiala. Încercau a ghici cam cînd poate să înceapă, cît poate să țină o cumătrie în casa unui brigadier, cine o să plece acasă mulțumit, iar care n-o să fie mulțumit pentru nimic în lume.

Păreri erau felurite, și în sat a pornit o ciondăneală blajină, binevoitoare, dar pînă una-alta, au venit sărbătorile de iarnă. Înainte vreme sfîrșitul anului aducea o mulțime de sărbători în Ciutura — Ajunul, Crăciunul, Anul Nou, sfîntul Vasile. Pe urmă, cînd calendarul a fost mutat, Ciutura, ca și celelalte sate din cîmpie, s-a împărțit în două : o parte de oameni țineau stilul vechi, alții — cel nou. Dar, firește, asta nu însemna că cei ce țineau stilul vechi nu făceau și un Crăciun după stilul nou, precum și cei cu noul o lăsau mai moale cu lucrul cînd veneau sărbătorile după stilul vechi. În așa fel, satul făcea de două ori Crăciunul, de două ori copiii umblau cu hăitul, de două ori Vasilii erau trași de urechi. Pe urmă au venit „necredincioșii“, care au spus sus și tare că unica lor sărbătoare este Întîi Ianuarie, cu ilustrate trimise prin poștă, cu pom de iarnă în casă. Ciuturenii, primind și datina asta, au ajuns să umble aproape o lună întreagă cu grîu prin buzunare, să colinde, să se ducă prin petreceri, tot felicitîndu-se și urîndu-și unii altora viață îndelungată.

De fiecare dată cînd venea vorba despre sărbătorile de iarnă, ochii Nuței începeau a se lumina de-o bucurie mare, știută numai de ea. Din toate cele de cîte avusese

ea parte, frumoasă și întreagă i-a rămas numai copilăria, iar sufletul acelei copilării erau zilele mari ale satului, iar peste toate sărbătorile domnea, firește, Crăciunul.

A trecut multă vreme de atunci, dar ținea minte totul. Îi fugea pămîntul de sub picioare cînd începea a răscoli bucuriile copilăriei, și biata femeie nu știa cum să facă și cum să dreagă ca și copiii ei să aibă parte de sărbătorile iernii, altfel prin ce-și vor aminti c-au fost și ei cîndva copii ?

Cu vremea însă sărbătorile de iarnă s-au cam încurcat. Bisericuța din sat stătea închisă — și cînd venea Crăciunul după stilul vechi, și cînd era după cel nou. Brazi în cîmpie nu se prea găseau, ca să poți aduce un pomușor în casă, cu colinda copiii nu umblau — nu-i lăsa școala, și rar iarnă cînd să răsară pe ulițe doi-trei prichindei speriați. Se lipeau de cîte un perete și înjghebau o colindă ca vai de ea. Nuța se topea de bucurie cînd auzea glasuri de copii cîntînd. Are ceva frumos ca cerul, senin ca cerul, veșnic ca cerul, cîntarea copiilor. Nuța visa să-i vadă la fereastra casei sale așa zgribuliți, așa degerați cum erau, și în fiecare început de iarnă, cum se apropia Crăciunul, cobora din pod nuci și mere, cocea colăcei, covrigi, pentru ca, dacă îi vor veni colindătorii, să aibă cu ce-i primi.

Și în anul cela ea aștepta, cu aceeași înfrigurare, sărbătorile Crăciunului. Adunase bani mărunți, coborîse nuci și mere din pod, frămîntase aluat pentru colăcei, dar de copt n-a mai dovedit să-i coacă. A rămas să-i dea în cuptor Paraschița, iar Nuța a fost suită în mașină, dusă și iat-o acum la maternitatea din Pămînteni. Stă în pat și urmărește prin fereastra abia suflată cu flori de gheață cum vin la vale, legănîndu-se, primii fulgi din iarna ceea.

Veneau ei încet, unul cîte unul, pluteau mîndri și frumoși, de parcă ar fi știut că viața lor e numai zborul cela. Le-o fi plăcînd și lor viața, or fi vrut și ei ceva mai mult, măcar un pic mai mult decît le-a fost dat. Zburînd, căutau o streașină, o ramură de vișinar, măcar o sîrmă de

telegraf, ca să se prindă, să atîrne, să mai fie. Degeaba. Nici n-aveau cînd, nici n-aveau cum, nici n-aveau de ce se prinde și tot veneau încet la vale, se așterneau straturi, se stingeau ca fulgi, iar în locul lor se isca pe pămîntul înghețat zăpadă puhavă și moale.

Frumoasa priveliște a ninsului, veșnic proaspătă, fermecase totul în jur. O liniște adîncă domnea peste întreaga cîmpie. Fulgii tot veneau și veneau, acoperind sub un strat de omăt tot ce a fost anul trecut, și pe albeața curată se apropia ușor, pe nesimțite, Anul cel Nou.

A nins multă vreme, de la o amiază pînă în amurg, iar mai spre sară, cînd gerul s-a înăsprit și prin fereastra înghețată nu se mai vedea afară, urechea Nuței a prins frînturi de colindă. Cîteva glăscioare de copii veneau tremurînd de undeva hăt de departe :

Sculați, sculați, boieri mari,
Și sculați și slugile,
Că vă vin colindători
Să vă semene cu flori.

Era Ajunul, renumita noapte cînd începeau sărbătorile Crăciunului, și în noaptea ceea Nuța îl născuse pe cel de-al patrulea copil al său. Născuse un băiat voinic, dar așezat și cuminte ca o fată — toate cîte le avea în jur, îi erau pe plac, toate i se păreau bune și el dormea într-una pe-un pătucean micuț, lipit de patul mamei sale. Nuța era singură în toată maternitatea, căci, după cum spunea o doctoriță tinerică și rea de gură, femeile ce țineau Crăciunul după stilul nou s-au grăbit de acum să nască și să se întoarcă pe la casele lor, cele de-l țineau după stilul vechi au făcut cum au putut, mai zăbovind o vreme, și numai nevestele șefilor, pentru care slujba e mai presus de toate, au lăsat firea în legile sale.

În maternitate se făcea focul cu niște cărbuni ce puțeau toată vremea cît ardea focul, în schimb, pe urmă,

era căldură multă, și Nuța, mulțumită că e singură în *palată*[1] și are alături un fecior cuminte, stătea în pat și asculta cum colindă copiii. O noapte întreagă, istovită după naștere, ea ba adormea, ba se trezea din nou, dar și atunci cînd adormea, și atunci cînd se trezea, îi suna în urechi colinda, așa că dimineața îi veneau greu să se dumerească : auzise ea într-adevăr cîntarea ceea cu sculatul boierilor ori o visase ? Nici de întrebat n-avea pe cine să întrebe — și doctorițele, și felcerițele s-au dus să facă Crăciunul. Rămăsese numai o moașă bătrînă, căreia cel mai mult îi plăcea să stea la cald ; de dragul sobei, ca să nu se despartă de dînsa prea des, a și lipit ea pătucul cu copil de patul mamei.

Nuța era fericită. Își mîngîia odrasla înfășată în niște pelinci ștampilate cu cerneală neagră, îi îngîna o colindă cu trei păstori, și se tot minuna în sinea sa : ca să vezi ce noroc !! Născuse în noaptea cînd umblă copiii pe la case cu colinda, iar colinde și hăituri erau prin satele cîmpiei cîtă frunză și iarbă ! Adică, la început oamenii le-or fi moștenit din bătrîni, colindele celea, dar, mai apoi, ispita de-a lipi și el pe ici-colo un cuvințel, ca să fie și mai la cale, și mai frumos, au făcut colindele celea să se înmulțească și să crească cum crește grîul în anii cei buni. Astfel Crăciunul a ajuns a fi sărbătoarea primilor fulgi de zăpadă, sărbătoarea revenirii la străvechea matcă a minunilor, sărbătoarea copiilor.

Mai ales al copiilor era Crăciunul, și cum venea, porneau pe la case. Se opreau la cîte-o bojdeucă fugită pe-o parte, se lipeau de o ferestruică și începeau să cînte :

A cui sînt aceste curți ?
Așa nalte, minunate,
De la Dumnezeu lăsate...

[1] Camera de zi, salon.

Mătuşile lor, babe sărace şi necăjite, ajungeau în noaptea ceea „boieri mari" şi li se ura celor boieri un grîu în pai ca trestia, în spic ca vrabia, pentru că cele mătuşi bătrîne, ce ştiau rostul la pîne, să poată coace nişte colaci cît roata morii.

În noaptea de ajun viaţa grea a ţăranului se apropia de poveste, se îngemăna cu dînsa, rămînînd ea singură, pe-o singură noapte, poveste. O asemenea mare minune putea s-o facă numai prima zăpadă, şi copiii, şi sufletele senine, pline de viaţă, ce ticluiseră pentru sărbători atîtea colinde.

Din păcate, se uită ele, cu vremea, colindele. Nuţa le-a ştiut o mulţime, dar le-a uitat, şi s-a împăcat cu tristul gînd că nu le mai ţine minte. Acum, aflată la maternitate, a rămas uimită, căci vechile colinde au început a se întoarce : era de-ajuns să-şi amintească măcar un singur vers ori un început de melodie, ori măcar un cuvinţel, şi colinda se depăna la fuguţa, iar împreună cu dînsa se întorcea din îndepărtata ei copilărie şi minunea minunilor — Crăciunul.

Ca şi toate celelalte minuni, Crăciunul venea greu, venea încet, şi ba uite-l că-i aproape, ba iar nu se mai aude nimic de dînsul. Nopţile erau friguroase, lungi, nesfîrşite, cu urlet de viscol pe la ferestre, ca un mic opaiţ pe muchia hornului, rămas să sfîrîie peste noapte, căci cel mai mic zace de gîlci. Dimineţile vin chinuite şi ba se luminează de ziuă, ba încă nu se luminează, iar cerul e veşnic posomorît. Chiar şi atunci cînd se face ziuă de-a binelea, lumina nu poate scoate umbrele de prin unghere — cum au stat, aşa rămîn. Ferestrele s-au tot încins cu flori de gheaţă, încît sapi cu unghia, sapi cu unghia şi de sticlă nu mai dai. O singură aşchie, sus, în colţ, pare mai luminată, şi dacă ajung copiii a se înţelege care şi după

care trebuie să sufle, şi se ţin cu toţii de cuvînt, încolo spre amiază se poate vedea cu un ochi cum zburdă în ogradă viscolul.

Nici de îmbrăcat, nici de încălţat nu prea este, iar oiţele zbiară în ocol. Cineva trebuie să iasă, să le hrănească, să le adape, şi începe a se găti tata. Îmbracă tot ce-i cade la îndemînă, peste cuşmă se mai îmbrobodeşte cu o şalincă. Ai casei se adună în jurul lui, îi dau sfaturi cum şi de ce să se ferească. El tot bolmojeşte, se supără şi nu mai poate uita că bumbul care a poruncit să i-l coase n-a fost cusut tocmai acolo unde ar fi vrut el.

Şi iese. În urma lui, scăpat prin deschizătura uşii, intră peste prag, un val de frig, şi cei din casă se oţărăsc : straşnic frig ! Săracul tata, ce-o fi făcînd el acolo ?! Iar tata trebăluieşte prin ogradă. Peste vreun ceas şi ceva, după ce adapă şi hrăneşte vitele, aduce în casă un braţ de ogrinji adunaţi de prin iesle, o căldare cu apă. Închide uşile bine în urma lui, drege crăpăturile să nu intre gerul. Se dezbracă, ocărînd iarna, şi de acum pînă a doua zi, nimeni n-o să mai vadă ce-i pe afară.

Uneori se întîmplă să intre, în drum spre fîntînă, cîte un vecin. Se aşază pe laviţă greoi, împotmolit în vechituri, povesteşte cu ce făcuseră ei asară focul în sobă, cu ce au de gînd să facă în ziua ceea, apoi îşi ia căldarea şi se duce. Şi iar e frig şi pustiu în casă. Nici nu prinzi de veste cum vine amurgul, iar din amurg pînă în ziua următoare e ca de la cer la pămînt. Şi încă o zi, şi încă o noapte, iar între ele, dimineaţa şi sara, cîte-o mămăligă cu fasole, cu pepeni muraţi. Ogrinjii umezi nu vor să ardă în sobă şi-i frig, şi-i fum în casă, iar sufletul copilului se zbate ca o pasăre în cuşcă, se zbate şi se zbate pînă rămîne să zacă cu aripile la pămînt.

— Tată-hăi, mult o mai rămas pînă la Crăciunul cela ?

Onache zîmbeşte : ca să vezi pînă unde s-au dus cu gîndul farmazonii ! O strigă pe Tîncuţa, care toarce pe cuptor :

— Ai auzit, bre, ce întreabă baistrucii iştia ?

Şi nu atît se miră, cît se bucură, căci, pe semne, copiii s-au nimerit a fi într-un gînd cu dînsul. Vesel şi iubitor de lume, se chinuia şi el cînd iarna îl smulgea de printre consătenii săi, se gîndea şi el pe cînd s-ar putea întîmpla să scape la mai bine. Mai bine însă putea fi numai de Crăciun. Şi-i plăcea Crăciunul lui badea Onache. Din tot vraful de sărbători semănate în calendarul unui an întreg, badea Onache îşi alesese numai două — Paştele şi Crăciunul, dar se bucura de venirea lor ca un copil. Şi cu toate că, rar cînd cumpărau calendar, ca să-l aibă în casă, iar dacă se ducea la biserică, nu-i ajungea răbdare să stea pînă la urmă, să audă din gura popii cînd şi ce sărbătoare va urma, cu toate astea badea Onache ştia în fiecare an pe cînd anume cad cele două sărbători. Ştia, dar nu-i plăcea să spună. Copilului orice i-ai spune, i se pare mult prea mult, iar el nu voia să-i amărască.

— O să vină el şi Crăciunul, că n-o mai rămas chiar atîta...

— Da cam cît a rămas ?

— Apoi vezi, dragul tatei... Că dacă socotim în săptămîni, de la o duminică la alta...

— Ei, da, cum altfel ! În săptămîni. Şi apoi cît îi ?

— Vezi tu, dacă socotim în săptămîni, să nu păţim ca omul cela care s-a înţeles cu nişte ţigani să le vîndă cîte-o sarcină de paie pe săptămînă. Nu cumva să vă fi povestit de-amu pătărania ?

— 'ncă nu. Da ce-o fost cu ţiganii ceia ?

Afară de faptul că ştia cînd o să vină cele două sărbători, Onache se pricepea ca nimeni altul a lua cu vorba zilele posomorîte, ştia a îmblînzi frigul, ştia a scurta nesfîrşitele nopţi de iarnă. Avea el darul cela dumnezeiesc de a înşira vorbe frumoase, iar cînd începea a spune la pătărănii pe care el le numea *polojenii,* şi soba prindea să tragă mai din plin, şi mămăliga cu pepeni muraţi părea mîncare bună.

Mai ales erau căutate snoavele lui iarna. Sărbătorile Paştilor veneau mai uşor, veneau cu soare cald de primăvară, cu cărăruşe, cu mieluţi. Crăciunul însă, pierdut prin zăpezi, ba uite-l la marginea satului, ba iar nu se mai aude nimic de dînsul. Şi atunci cînd se pierdea Crăciunul, Onache se aşeza jos, pe ogrinjii aduşi în casă, îşi aduna copiii în jur, punea din cînd în cînd cîte-un şumuiag în sobă şi povestea cîte-n lună şi-n stele. Înşira la snoave pînă răsărea din nou Crăciunul în zare, iar cum se arăta, copiii începeau să-l roage :

— Tată-hăi ! Da ia mai cîntă-ne o dată colinda ceea.

Oricît ar părea de ciudat, din nenumăratele colinde ce răsunau prin cîmpie, Onache ştia numai una —pe cea cu „Sculaţi, sculaţi, boieri mari". O ştia însă de minune, îi era dragă şi o colinda de fiecare dată altfel, aşa încît copiilor li se părea că el ştie o mulţime de colinde. Nuţa căuta să prindă de la el toate felurile de a colinda, cu toate că era fată, iar fetele, după cum se ştie, nu umblă cu colinda. Ele aşteaptă acasă colindătorii şi după ce sînt colindate, ies în prag să le mulţumească.

Şi cînd s-a ridicat fetişcană, şi veneau băieţi de sama ei, şi întrebau la fereastra îngheţată dacă se poate, şi începeau în mai multe glasuri a depăna o colindă, ea împietrea locului cu sufletul la gură. Şi i se părea atunci că vechea lor căsuţă chiar seamănă a curte, tatăl ei părea un mare şi vestit boier, iar cînd colinda celor de la fereastră se încheia, ea venea lîngă badea Onache şi-i şoptea la ureche :

— Tătuţă, da la iştia ce să le scot ?

Nu era lucru uşor de hotărît, căci după atîtea săptămîni de frig şi sărăcie casele oamenilor scăpaseră la un pui de viaţă bună. Opaiţele erau suite prin unghere, la icoane, iar în locul lor stăpîne ajungeau lămpi mari, cu sticla curată, şi lumină era în fiece fereastră — pînă la streşini, pînă peste garduri, pînă în drum ajungea lumina.

De mămăligă și pepeni murați nici pomeneală — bucatele iestea urmau să se întoarcă pe mesele oamenilor mai încolo, prin postul cel mare, iar acum, prin case, numai mirozne de sarmale, de friptură, de copturi. Şi, fireşte, colaci. Clituri[1] de colaci micuți, lîngă ei alt clit de colaci — ceva mai mărișori și, în sfîrșit, colaci mari, frumoşi cum nu se mai poate, căci și colindele veneau la fereastră felurite : colinde mici, colinde mai măricele și colinde nemaipomenite, cu clinchet de clopot, cu pocnet de bici.

În noaptea spre Anul Nou satul era numai vuiet, numai fierbere. Pe toate drumurile trec, înotînd prin omăt, cete de colindători. Duc colaci înșirați pe bețe, duc în trăistuțe, la șold, nuci și covrigi, învață din mers colinde noi. Cînd se întîlnesc două cete, se laudă care și cît a cîștigat, întreabă în ce case oamenii sînt mai darnici și după ce se duc de-i colindă, mai umblă cît umblă și vin iarăși la fereastra ceea — poate va da Domnul și nu-i vor recunoaște.

Fetele nu-și mai pot găsi loc. Ba-s la o fereastră, ba vin la alta, și tot caută să ghicească, și tot ascultă — li se tot năzare ceva. Și-s frumușele, și-s numai ochi și urechi, căci printre colindători o să vină neapărat și cel care le va fi sortit. Și trebuie să ia bine sama, să nu-l supere cumva, altfel toată viața o să-i scoată ochii : cum, adică, vine el s-o colinde pentru două nuci și un colăcel ?

— Tuță, da la aiștia ce să le scot ?

Onache, fireşte, nu ajungea să se amestece în mărunțișurile iestea, ba că și Nuța mai mult se întreba pe sine însăși, căci nu dovedea să întrebe și de acum ieșea în prag cu mulțumitul. Iar cînd sub fereastra lor răsărea acea renumită colindă pe care o urmărea și o aștepta tot satul, cînd se desfăceau, răsunînd lîngă sticla ferestrei, glasuri, ce-ți topeau și inima, și sufletul, atunci împreună

[1] Grămezi.

cu fiica ieșea și badea Onache în prag. Pofteau colindătorii în casă, se interesau de nu-i prea frig afară, întrebau ce le mai fac părinții, neamurile. Badea Onache le turna cîte-un pahar de vin, închina cu dînșii și, după ce Nuța le alegea cîte unul din cei mai frumoși colaci, Onache scotocea prin buzunare cîte un bănuț pentru fiecare colindător. Mișcați de-o asemenea primire, băieții cereau voie să mai colinde o dată, să colinde în casă. Tremura lumina în lampă, gata-gata să se stingă, tremura vinul în garafă, iar Nuța, prinsă de cîntare într-un ungheraș, stătea nemișcată, lipită de-un perete, deoarece casa din jurul ei se învîrtea ca un scrînciob — și colacii, și colindătorii, și farfuria cu grîu de pe masă, și spinarea tatălui ei.

Sculați, sculați, boieri mari,
Și sculați și slugile,
Că vă vin colindători !

Sfinte Dumnezeule, atîta amar de vreme pare să fi trecut de atunci, atîtea focuri au bîntuit pe drumurile pe unde umblaseră odată copiii cu colinda, încît pare o minune că mai poți și azi întîlni oameni din veacul cela de demult. Mai trăiește badea Onache, trăiesc mulți dintre acei care îl colindaseră odată, cu toate că pe colindători acum nu-i mai cunoști, și nici ei nu-și mai țin minte colindele.

S-a schimbat și badea Onache. A îmbătrînit, încît cei de nu l-au văzut de mulți ani, mai să nu-l cunoască. Dar colinda aleasă odată și-o ține minte, și dacă e să-l rogi frumos, iarna, la un pahar de vin, ți-o cîntă cuvînt cu cuvînt. El nu-și schimbă obiceiurile, și cele două sărbători, pe care și le-a ales odată demult, alese rămîn și azi. Spre cumplita mirare a satului, el știe, ca și mai înainte, la ce dată o să cadă Paștele în anul cutare, pe cînd o să vină Crăciunul.

Şi întrucît acum colindători erau puţini — şi chiar de apăreau pe uliţă, nu mai veneau ei la fereastra unui moşneag, — badea Onache pornea el însuşi cu colinda. Îşi umplea buzunarele cu grîu, lua din tindă un baston bun pentru pus colaci, venea la fereastra Nuţei, bocănea cu un deget şi întreba :

— Se poate ?

Nuţa, fericită, îl poftea în casă, îl poftea la masă, stăteau o sară întreagă împreună, culegînd din trecut crîmpeie de sărbători şi amintiri. Întorceau din ceaţa vremilor Crăciunuri aproape uitate, sărbători aproape pierdute, colinde ce abia mai luminau ici printr-un cuvinţel, colo printr-o fărîmă de melodie.

„Oare ce-o fi făcînd acum moşneagul ?"

Pentru întîia oară de cum se ridicase, i s-a întîmplat să facă Crăciunul fără tata, şi poate pentru că era pentru prima dată, Nuţa, stînd aşa, singurică în maternitate, s-a gîndit că nu-i nimica veşnic pe lumea asta. Tatăl ei a îmbătrînit cu totul, mîne-poimîne se va duce pe urmele Tincuţei şi nimeni nu-i va mai veni la fereastră s-o colinde.

I s-a făcut aşa, deodată, dor de moşneag, a fript-o un dor de nu-şi găsea loc, aşa cum nu şi-l găsea atunci, demult, în copilărie, cînd tata, singura dragoste mare, singurul tovarăş de joacă, pleca pe undeva şi nu se mai întorcea... Atunci, ca să se întoarcă mai repede, îl chema prin cahlă, ori făcea palmele pîlnie şi-l striga în toate cele patru părţi ale lumii. Aici, la maternitate, n-avea cahlă, dar avea palme, şi fără a sta mult pe gînduri, l-a chemat. L-a chemat după toate regulile, aşa cum făcea în copilărie, şi cu toate că îi venea a rîde de-o asemenea şotie, a crezut într-însa. A început să-l aştepte oră cu oră, iar el nu mai venea. Ciutura era alături, cărarea era scurtă, vremea era frumoasă — un ceas de drum şi eşti ajuns, iar el nu mai vine...

S-a trecut prima zi de Crăciun, a trecut a doua zi, a trecut a treia, el tot nu venea, iar mai apoi, chiar de-ar fi

vrut, nu putea să vină. Vremea a întors-o în frig, în viscole. Vreo patru ani la rînd iernile veneau calde, moloşage, şi oamenii au cam început a uita ce înseamnă frigul, ce înseamnă iarna. Nici de-ale focului, nici îmbrăcăminte caldă nu-şi pregăteau din vreme, şi iată că gerurile s-au năpustit în cîmpie cu atîta cruzime, de parcă pedepseau un popor fugit de sub stăpînirea lor.

Cîteva zile la rînd vîntul a tot purtat prin cîmpie o zăpadă zgrunţuroasă, aspră şi grea ca nisipul. Şi o tot mîna de pe un deal pe altul, o desfăcea şaluri, o culca moale peste sulurile nalte, după care se răzgîndea, strica totul şi începea de la început aceeaşi joacă pe acelaşi loc. Iar de sus tot vine şi vine zăpadă, şi au rămas viscolite văile, pădurile, încît oamenii nu-şi mai cunoşteau cîmpia. Satele aşezate mai prin văgăuni s-au dus la fundul zăpezilor, de le-au rămas numai acoperişurile. Pe alocuri, chiar şi în cîmp gol, pe loc drept, a tot nins, că stîlpul de telegraf s-a dus şi el la fund — numai paharele albe de faianţă se arătau pe ici-colo.

La maternitate au venit zile grele, a intrat frigul. S-au terminat cărbunii în beci, iar ceilalţi cărbuni erau încă la gară. Cineva a spus cuiva, acela a uitat să-i spună la vreme altuia, şi sobele s-au răcit. S-au adunat cu toţii într-un singur salon — şi moaşele, şi doctoriţele, şi mamele cu copii, căci pentru o singură sobă mai rămîneau cărbuni. Acum Nuţei i s-a făcut dor de casă. Îşi ţinea copilul cu ea sub plapumă, îl încălzea cu suflarea şi-i şoptea la ureche:

— La', dacă n-a vrut el să vină, ne ducem chiar noi la tătuca, şi-l vom colinda frumuşel şi să vedem atunci cu ce-o să ne mulţumească el.

În ziua cînd a venit Mircea să-i ia acasă, gerul parcă a mai scăzut, viscolul se potolise, dar era atîta omăt că nu se putea trece cu maşina prin gară. Nuţa cu copilul s-au urcat mai întîi într-o săniuţă trasă de cai, şi Mircea, prin grădini, cu mare ce i-a scos la trecerea peste drumul-

de-fier, unde îi aştepta o „Volgă" albastră, împrumutată de la preşedinte anume pentru asta.

— Voi numai luaţi sama să nu-mi răciţi, îi ruga Mircea. O singură grijă — să nu răciţi, că de dus vă duc clasa întîi.

Şi, într-adevăr, le chibzuise pe toate cum nu se mai poate de bine. În maşină era cald, aveau cîteva cojoace şi nici nu mirosea a benzină, căci maşina nu lucra. Venea mută ca o sanie trasă de-un tractor. Cei şapte kilometri — de la Pămînteni la Ciutura — i-au tot făcut în vreo două ceasuri, căci ba tractorul se înăbuşea, ba maşina prea o lua aiurea, ba se rupea cablul cu care era legată. Mircea, numai într-o cojocică fără mîneci, alerga ca o suveică de la tractor la maşină, de la maşină înapoi la tractor. Nuţa îl certa că de ce nu îmbracă paltonul, ca să nu răcească, dar el n-a răcit. Ei însă au răcit amîndoi — şi ea, şi copilul. Poate pentru că maşina se mişca mută şi Nuţa nu se putea obişnui cu o astfel de sanie, poate pentru că slăbise după naştere, dar de la o jumătate de drum au început a o necăji ameţelile şi o tot înţepa ceva sub bărbie, anume acolo unde îi răsărea, de fiecare dată cum răcea, o gîlcă. Copilul, mutat de la locul unde se obişnuise, a început a scînci : Nuţa îl ţinea în braţe, tot pornea un cîntec de leagăn, dar pe urmă, nici ea însăşi nu-şi dădea sama cum trecea de la nani-nani la cele curţi nalte, minunate...

„Amu bătrînul o fi stînd la poartă, ne-o fi aşteptînd."

A zărit încă de departe, din maşină, forfoteala ce domnea în jurul casei sale. A încercat-o un fior de groază, moştenit de la maică-sa. De fiecare dată cînd se întorcea de pe undeva şi vedea lume multă adunată în ogradă, o năvăleau cele mai negre presimţiri — o fi ars ceva, o fi murit cineva. Mircea însă era liniştit. Liniştea lui i s-a transmis Nuţei, şi atunci femeia a văzut că nu e vorba de nici o nenorocire. Trebăluiau cîteva femei cu fustele prinse în brîu, nişte băietani cărau din mahala tacîmuri, scaune.

se auzea cineva după casă tăind lemne. Pe acoperişul casei se topise mai toată zăpada, iar hogeagul fumega, nu se vedea din fum.

„Amu o să facem şi noi o petrecere frumoasă..."

Nici nu s-a bucurat, nici să se amărască. S-a gîndit aşa, într-o doară, de parcă altei femei i-ar fi venit gîndul ista, iar Nuţa, toată făptura ei era numai ochi, şi căutau cei ochi un bătrîn înalt, cu cuşmă brumărie. Îl căutau prin ogradă, îl iscodeau de după perdelele ferestrelor, îl căutau prin ogrăzile vecinilor. Femeia îl căuta pe propriul său părinte, îl căuta pe marele vrăjitor ce ştia cînd vin sărbătorile, ştia să colinde, ştia să mulţumească colindătorilor...

Nu venise. S-a adunat lume ca la nuntă — rude, cumătre, vecine, veniseră chiar şi femei din mahala cu care nu se prea avea de bine — veniseră aşa, în treacăt, pe-o clipă, să-i vadă copilul. Şi numai tatăl ei, cel mai bun om dintre toţi cei pe cîţi îi cunoscuse, n-a venit. Tractorul, în sfîrşit, a amuţit, maşina s-a oprit ceva mai sus de portiţă. Nuţa i-a dat copilul lui Mircea, apoi a coborît şi ea. Zîmbea binevoitor tuturor, dădea din cap a înţelegere, răspundea la glume. Iar sufletul ei bocea, bocea de parcă bătrînul Onache n-ar mai fi fost pe lume, şi nu va mai avea cine să-i vie de Crăciun la fereastră, să întrebe : „Se poate, nu se poate ?"

Mircea trecea mîndru prin ogradă cu copilul în braţe, iar Nuţa venea încet în urma lui şi ar fi vrut să vie şi mai încet, ori chiar să se oprească locului. Şi această mare adunătură de lume, şi petrecerea ce se punea aici la cale au băgat frica într-însa. O speriase zăpada din ograda lor, măcinată de atîta umblătură, o speriase vorbăraia ce domnea jur-împrejur, se temea să păşească pragul casei, căci acolo gospodăriseră de acum alte femei şi ea putea să nu mai cunoască nimic din cele ce-i fuseseră odată dragi.

Spre marele său noroc, cum a păşit pragul, a dat cu ochii de Paraschiţa. A privit-o lung, cu tot ce avea pe inimă, şi Paraschiţa, femeie simplă, care nici măcar nu ştia a se iscăli, într-o sutime de secundă a înţeles că Nuţa vrea să scape de hărmălaia ce-o înconjoară. Lucrurile odată înţelese rămîneau lege pentru dînsa şi, fără a sta mult pe gînduri, s-a apucat de treabă. Alături de bucătărie era o odăiţă mică — pe atunci, pe cînd îşi făcuse casă, o plănuiseră pentru copii, dar copiilor nu le-a plăcut acolo, îşi luau noaptea pernuţa, plapuma şi veneau în odaia cea mare la părinţi. Astfel cămăruţa rămăsese un fel de colţ al nimănui. Cînd se adunau lucruri pe care nu ştiau unde să le ducă, le duceau acolo ; cînd înnopta cîte-un străin ce n-avea unde să doarmă — îl culcau acolo. Şi tot acolo îşi ţineau pînea, oloiul, fructele.

Paraschiţa ochise de multă vreme odăiţa aceea, dar stătea la îndoială : să puie mîna pe dînsa, s-o mai lase ? Acum s-a hotărît. Într-o clipă a scos de acolo totul, a spălat podelele, a pus o măsuţă, un scaun, un pat pentru copil şi un divan vechişor pentru mamă. Căldură era cîtă vrei, căci alături, după perete, sufla fierbinţeala bucătăriei. După ce i-a aşezat pe mamă şi pe copil la adăpost, a închis uşa, s-a rezemat de ea, apărîndu-i cu pieptul, rămînînd neînduplecată la toate iscodirile, ca şi bunelul ei care făcuse douăzeci şi cinci de ani armată la ţar.

— ...că să nu-i deocheţi !

Încolo, în toată casa era un tămbălău cum nu se mai pomenise. Nici n-ai pe unde trece, nici n-ai pe ce te aşeza. Pe mese, pe scaune, pe podele — numai copturi, răcituri, cîrnaţi, lăzi cu sticle pline, iar printre toate aiestea — lume de pe lume. Umblă toţi ca furnicile — nu le ajunge un stăpîn şi se tot sfătuiesc unii pe alţii, şi-s îmbujoraţi, şi se grăbesc, iar izul petrecerii ce va să vină îi tot zădără, îi aţîţă.

Copilul dormea și Nuța s-a gîndit : ferice de el că doarme și nu le vede pe toate cîte se fac aici în casă. Era tot atît de tristă cum intrase, ba acum începuse să i se pară că a nimerit într-o capcană. A fost scoasă cu amăgeală pentru o săptămînă din sat, iar în această săptămînă biata ei căsuță a căzut pradă unei turme însetate și înfometate. Acum se vor aduna ca lăcustele, vor bea și mînca tot ce se va găsi de băut și mîncat, vor strica podelele cu călcîiele, îi vor sluți tot omătul din jurul casei cu rugina celor băute, iar pe la zori se vor împrăștia, lăsînd-o singură-singurică, cu patru copii, cu un bărbat supărat și cu un car de blide nespălate.

— Mircea !

Marele tămbălău ce domnea în casa lor s-a lăsat tăiat în două de-o dungă subțire de tăcere. Se auzeau numai focul trosnind în cuptor și toporul tăind lemne după casă — încolo liniște și pace. După care, cineva a întrebat în șoaptă :

— Ce s-a tîmplat ?

Altul, tot în șoaptă, i-a răspuns :

— Cumătra îl cheamă pe cumătrul.

A fost scos din pămînt și adus la fața locului. În clipa cînd Mircea a deschis ușa cămăruței unde era mama cu copilul, tămbălăul a pornit din nou. Cumătra l-a găsit pe cumătrul. Mircea stătea în prag cu un fir electric în mînă și cu gîndul cine știe pe unde. S-a pomenit, în ultima clipă, că nu arde becul în casa cea mare. L-au schimbat cu altul nou și tot nu arde — trebuia schimbat cablul.

— M-ai chemat ?

Iar el măsoară cu șchioapa firul — bine ar fi să-i ajungă. Dacă n-o să-i ajungă, atunci ce-i de făcut ?

— Mircea, tu măcar să-mi fi spus și mie cîtă lume ai chemat, și pe cînd, și pe cine anume ? !

— Cum, nu ţi-am spus ? s-a mirat el, măsurînd iar cu şchioapa cablul, şi pe faţa lui se zbate o mică nădejde: s-ar putea să-i ajungă. Dacă nu ajunge, lăsăm o bucată din cel vechi, că cel vechi nu s-o fi stricat el chiar pe de-a întregul.

— Nu mi-ai spus.

— Atunci, dar, de ce nu m-ai întrebat mai 'nainte ? Că amu nici eu nu mai ţin minte. Să vedem desară. Care vine, înseamnă că a fost poftit, cei de nu vin, fireşte, nici poftiţi n-au fost...

— Vezi să nu fi uitat pe cineva. Mai ales, dintre prietenii noştri mai vechi, că cei de treabă îs şi ruşinoşi pe deasupra.

— Ei, la cei prea-prea ruşinoşi nici nu m-am dus, că, dă-i încolo ! Ce să le distrug sănătatea, făcîndu-i să roşească o noapte întreagă în casa mea ? !

— Pe tata l-ai poftit ?

Ea încă nu dovedise a-şi sfîrşi bine vorba, cînd şi-a dat sama că nu l-a poftit, şi i-a părut rău că l-a întrebat. De cîţiva ani, din vara ceea cînd s-a dus Onache cu coşul cela de papură ca să-l coboare de pe tractor, tot mocneau unul împotriva altuia. Cum se întîmplă deseori printre oameni, moştenirea darului măsurii de la socru-său a luminat pe-o clipă mintea lui Mircea şi s-a stins, lăsînd doar o amintire stînjenitoare. Şi-l tot rodea amintirea ceea, îl tot chinuia, iar Ciutura, pe de altă parte, nu este nici ea proastă şi la o beţie cu coniac, cînd Mircea nu mai ştia nici el însuşi cu ce s-ar mai lăuda, cineva l-a sfătuit să-şi mulţumească socrul, pentru că pe toate cîte le are le-a învăţat nu atît de la tata, cît de la socru-său. Aceste cuvinte nevinovate au făcut să explodeze ceea ce a mocnit în sufletul lui Mircea.

— Da ce mare lucru m-o învăţat el, ce mi-o adus în coşul cela de papură acolo pe dealul cel mic ? Că o venit

ghijlăul să mi se laude cît de bine o duce, ca să văd cît de rău am ajuns eu ? Pentru asta se cuvine a mulţumi ? !

— De ce nu ?

— Ehei, d-apu las' că amu îi rîndul meu să-i arăt moşneagului cum se trăieşte pe lume !

O fi ajuns, pesemne, vorbele lui Mircea la urechile bătrînului Onache, căci nu mai avură ochi să se vadă unul pe altul. De cîte ori s-a apucat Nuţa să-i împace, să vadă ce-a fost, ce n-a fost acolo între dînşii, dacă degeaba. După care s-a apucat să-i împace Ciutura, iar Ciutura, cînd se apucă să împace pe cineva, cînd începe a tot căra la mărturii şi dovezi, nu se opreşte pînă nu-i face duşmani de moarte. Adică Onache nu prea avea ce împărţi cu ginerele, dar Mircea nu mai putea uita odată binele ce i s-a făcut. O chestiune curat moldovenească — pentru a nu rămîne nimănui datori, ne supărăm pe cei ce ne-au făcut binele, şi habar de grijă !

După naştere, Nuţa s-a gîndit că poate copilul venit pe lume chiar de sărbătorile Crăciunului îl va îmbuna cumva pe Mircea, dar cum Dumnezeu să-l îmbuneze, cînd, uite, nici măcar nu s-a trudit să se ducă pînă la casa socrului !

— Pot să mă duc să-l chem. Dacă zici tu.

Asta e : dacă zici tu. El unul nu zice nimic.

Şi totuşi, în adîncul inimii, Mircea era om bun, era gata de împăcare, şi Nuţa s-a mulţumit măcar cu atît.

— Ce să te mai duci ?... Las' c-a veni el şi singur.

A spus-o liniştit, convinsă că o să vină. Mircea s-a uitat la nevastă lung, iscoditor, apoi a zîmbit oarecum enigmatic şi, mulţumit că a mai scăpat de-o grijă, a rupt-o din loc, căci se putea întîmpla să nu ajungă firul cela, şi atunci ce e de făcut, tovarăşi ? !

Cum s-a închis ușa în urma lui, Nuței au și început să-i joace ochii în lacrimi. A luat copilul să-l alăpteze și se gîndea : ce-o fi fiind de tot bocește întruna sufletul ei ? Să se fi întîmplat ceva cu bătrînul și ei nu-i spun, pentru că e slabă încă după naștere ? Ca să-și vie oleacă în fire, a chemat-o pe Paraschița, a început cu dînsa o vorbă lungă, povestindu-i cu de-amănuntul cum au venit ei de la gară, se întreba cum s-o fi putut întîmpla să răcească ei amîndoi — și ea, și copilul ? Paraschița o asculta clipind des, a înțelegere. După care s-a dus la bucătărie, a fiert romaniță cu floare de tei, i-a dat să bea zamă fierbinte. A acoperit-o cu cîteva plapume și, cînd pe fruntea Nuței au răsărit primele picături de sudoare, Paraschița a întrebat-o în șoaptă :

— S' mă duc să-l chem ?

Genele Nuței au tresărit a mare mirare, apoi au clipit moale, dulce, recunoscător : du-te. Paraschița a aruncat pe umeri o zăbunică, și-a pus în picioare o pereche de galoși, pe care bărbatul i-i trimisese cîndva din Donbas, și ea îi păstra mai mult ca amintire, încălțîndu-i numai de zile mari. A pornit voinicește prin suluri, zgribulită și învinețită de frig. După un asemenea drum alta în locul ei ar fi răcit, ar fi căzut la pat, poate și moartea i s-ar fi tras din asta, dar Paraschița, iernînd toată viața fără prea multă îmbrăcăminte, fără prea bună încălțăminte, a ajuns a nu se mai teme de nimica.

Peste vreun ceas și ceva s-a întors. Nu putea scoate o vorbă, îi clănțăneau dinții în gură de atîta frig, dar ochii îi luceau a bucurie, a izbîndă.

Sufletul Nuței, după cîteva zile de zbucium, în sfîrșit, s-a potolit și femeia a adormit cu copilul alături.

Capitolul XVI

CUMĂTRIA

Primii au sosit muzicanții. Erau degerați, căci au fost aduși cu sania de departe. Și-au pus instrumentele la cald, au cinstit cîte un pahar de basamac, după care au ieșit în ogradă și au ars un pui de sîrbă pipărată, ceea ce avea să însemne că renumita petrecere din casa lui Mircea Moraru începe.

Musafirii parcă atîta așteptau — îndată după sîrba ceea au și prins să sosească. Mircea îi întîmpina pe toți la poartă, îi petrecea în casă, îi ajuta să-și scuture încălțările de omăt, să-și scoată haina, îi așeza la masă, îi speria pentru început cu un păhăruț de votcă. Se lăuda cu feciorul pe care îl are, făgăduia cumătrelor care vor ști cum să se poarte să-l dea pentru a fi ținut în brațe. Lăutarii între timp îi tot dădeau zor cu cîntecele, dar, firește, înțelegeau cu toții că musafirii cei scumpi, și cumătria cea frumoasă, și băuturile celea alese, — toate aveau să apară ceva mai încolo.

Vorbeau scurt, numai prin frînturi de vorbe, tot ciulindu-și urechea, pînă ce Mircea a prins vuiet moale de mașină. Pe pîrtia făcută de tractor coborau două mașini : una albastră — a președintelui din Ciutura, alta neagră, venită din raion anume pentru cumătria asta. S-au oprit amîndouă ceva mai sus de poartă, căci era zăpadă multă, nu se putea trece. Dar, să vii la un ciuturean în musafirie și să-ți oprești mașina în drum, fără a trage frumos în ogradă, e o rușine de neînchipuit pentru cei ce primesc musafiri ! Mircea a scos din casă cumătrii ce apucaseră a veni și i-a pus la lucru. Unii rîneau omătul, alții stricau poarta, restul împingeau din urmă și, iată-le, amîndouă mașinile, acolo unde li se cuvenea lor să fie.

Cumătria se mişcă din loc. Dar abia a început, că s-a şi stins, s-a înecat într-un fel de stinghereală ce apare de fiecare dată cînd se adună oameni ce nu se cunosc bine între ei. Nuţa, pe jumătate adormită, a surprins nodul cela de tăcere stînjenitoare şi deodată s-a trezit. Inima i s-a făcut cît un purice — sfinte Dumnezeule, ce se fac ei dacă petrecerea se destramă şi toată munca, toată cheltuiala va fi în zadar ? ! Apoi, colac peste pupăză, Mircea dispăruse. Îl purtau dracii pe undeva. Trebuia trimis fuguţa după dînsul, el era singurul om care ştia cum să facă să fie bine. Stai că s-au găsit, au trimis, l-au adus. De abia a intrat, iar împreună cu dînsul s-a întors spuma gălăgioasă a petrecerii, voia bună a tuturora, şi Nuţa şi-a făcut cruce : slavă Domnului, a trecut şi asta.

Bătrînul Onache nu mai venea. I-a spus Paraschiţei că vine, zicea că, uite, mîntuie de făcut focul în sobă şi vine, dar nu venea. Nuţa îl grăbea în sinea sa, voia să-l vadă venit acum, cît musafirii îs încă treji, şi sarmalele calde, şi vinul neînceput. El însă nu venea şi iată că nu-i ajungea bietei femei răbdare, cum nu-i ajungea atunci demult, în copilărie. Pe cînd stătea ea aşa chinuită şi nu mai ştia ce să facă, a răsărit în prag Mircea.

— Măi femeie, cum vrei şi cum poţi, da trebuie să te arăţi şi tu cu copilul — măcar pe cinci minute !

Nuţei însă nu-i trecuse fierbinţeala, dar nu ştia ce să facă pentru ca să treacă vremea mai repede. S-a ridicat, s-a dres puţin. A înfăşat copilul, i l-a dat lui Mircea, iar ea a pornit în urma lui. Casa cea mare le-a ieşit în întîmpinare cu mese încărcate, cu multă lume, cu muzică şi voie bună. Bietei mame i se clătina pămîntul sub picioare, avea ameţeli, se ruga în sinea ei s-o ajute Domnul să se ţină bine, să nu cadă, să nu strice cumătria, căci de atîta vreme umblă să facă şi ei o petrecere frumoasă în casa lor.

— Să ne fii sănătoasă, cumătră !

— Și mata, și copchilul !

— Apu' să-i mai faceți, și să-i creșteți, că sînteți tineri ș-aveți de unde.

— Să-mi trăiți o sută de ani și eu să fiu acela care să vă duc crucea.

— Dă-te la o parte, măi ! Că femeile vor să se pupe.

Plutea în jur o ceață deasă, și Nuța, zîmbind tuturor, căuta prin ceață cu paharul său paharele cumătrilor, paharele cumătrelor. Ciocnea cu ele, primea daruri, răspundea cu vorbe pregătite din vreme, frumoase, în rostul cărora nu mai credea nici ea, nu mai credeau nici musafirii. Apoi, în zarva ceea mare s-a făcut o spărtură, un coridoraș și ea a început a fura cu spinarea înapoi, spre ușă. Paraschița, prinzînd mișcarea, a smuls din brațele unei cumătre tinere copilul, ocărînd-o că habar n-are cum se țin copiii, l-a dus în odăița mică de lîngă bucătărie — și iată-i pe amîndoi scăpați, cu datoria gata făcută.

Amețiți de primele pahare, mesenii nici n-au prea prins de veste cum au dispărut mama și copilul. Mulțumită că a scăpat atît de ieftin, Nuța a scăldat copilul, l-a lăsat puțin să gîngurească așa în voie, fără a-l înfășa. Pe urmă l-a înfășat, i-a dat să sugă, și cum copilul a adormit cu sfîrcul sînului în gură ea, pornită de-o curiozitate sfîntă, a început să-și poarte privirea peste chipul lui micuț, fraged, căutînd vreun semn, vreo semincioară, vreo aluzie măcar la viitoarea soartă a acestei micuțe făpturi.

Privirea luneca la vale, apoi urcă îndărăt, și iar venea să lunece, dar nu putea culege nimic, pentru că totul era prea micuț, prea fraged, prea „ca la toți copiii". Femeia însă nu voia să se împace cu nimic. Copilul era al ei, iar ea nu semăna cu toată lumea. Era numai una Nuța Moraru în toată Ciutura, în toată cîmpia, în toată țara, și copilul ei trebuia să fie unul singur. În Ciutura. În cîmpie. În țară. Il zămislise din trupul său, îl purtase sub inima

sa, îl plătise cu chinurile naşterii, trebuia numaidecît să-i semene ei în neasemănarea cu lumea întreagă.

Privirea urcă cu deşertul la deal, cu deşertul vine la vale. Deodată însă, cum stătea ea culcată, rezemată într-un cot, deasupra copilului, i s-a tăiat suflarea, i s-a oprit inima. A recunoscut şi fruntea, şi obrajii, şi bărbia. Erau ale lui, ale copilului, dar mai semănau puţin cu ale cuiva. Le ştia bine, trăise o viaţă lîngă ele. Nu putea acum, la repezeală, ghici de la cine să le fi moştenit, dar se bucura, căci fusese cu toate luate de la un om bun, scump inimii ei.

Sculaţi, sculaţi, boieri mari!

În sfîrşit, şi-a dat sama. A oftat lung, senin, ajunsă într-o singură clipă fericită. Şi fruntea, şi obrăjorii, şi bărbia — toate fuseseră luate de la Onache, numai că luate au fost nu de la moşneagul ce abia mai umblă azi pe drumuri, ci de la acel Onache tînăr, isteţ, plin de viaţă, pe care ea abia de-l mai ţinea minte. Se născuse, de bună samă, un nepot de-al lui Onache. Aceeaşi frunte înaltă, curată şi senină, aceiaşi obraji senini şi zîmbăreţi, aceeaşi bărbie îndărătnică şi răbdătoare.

Nuţa a tot stat aplecată asupra copilului, pînă i-a amorţit cotul, dar tot stătea, se temea să nu piardă acest început de asemănare. I se părea că copilul, cu fiece clipă, tot mai mult şi mai mult seamănă cu Onache, şi s-a gîndit : sfinte Dumnezeule, prin cîte a mai trecut, şi cîte a îndurat, şi cum se tot întoarce el iară la viaţă, neamul cela al Cărăbuşilor ! Cu cîteva ceasuri în urmă ea bocea fruntea şi obrajii, şi bărbia acestui chip de om, pierdut pentru totdeauna, şi cînd colo le găseşte proaspete, fragede, trezite pentru o viaţă nouă.

S-a gîndit că totuşi este undeva pe lume dreptate. Ajunge omul la dînsa pe nişte căi, că nici prin cap să-ţi

dea ; deseori trece pe lîngă dreptate fără s-o cunoască ori, cînd o cunoaşte, o pierde tot aşa de uşor cum a găsit-o, căci nu ştie s-o preţuiască îndeajuns, nu ştie s-o apere cînd ea e în primejdie, dar dreptatea, fireşte, este.

Fericită, şi-a lipit fruntea de căpşorul micuţ şi fraged al copilului, a aţipit, dar peste o scurtă vreme s-a trezit.

„Vine tata !"

Tremura sticla în ferestre de cîntarea lăutarilor, gemeau podelele în casa cea mare, o fierbere şi un zgomot în jur cum nu se mai află, dar auzul ei stătea ca în copilărie de veghe şi, cum au răsărit în ogradă paşii bătrînului, inima i-a şi zvîcnit de bucurie, cum zvîcnea ea de fiecare dată atunci, demult, în casa părintească.

„Vine tata !"

Badea Onache mai întîi s-a dus să vadă dacă n-au uitat stăpînii, luaţi cu petrecerile, să hrănească oile, să închidă găinile, şi de-abia după ce le-a rînduit pe toate, şi-a scuturat pîslarii în prag, a deschis uşa. În tindă a zăbovit o vreme — erau trei uşi şi el nu ştia pe care s-o deschidă, ca să-şi vadă nepotul. A găsit-o pînă la urmă, a deschis-o — şi iată-l în prag. Stătea cu cuşma în mînă, mijindu-şi privirea, căci lumina era potolită cu nişte îmbrobodeli, şi el nu-şi putea da sama : doarme mama cu copilul ori nu doarme ? A şoptit încet, pentru că, dacă dorm, să nu-i trezească :

— Bună sara.

— Bună. Treci, tată, lasă-ţi cojocul, aşază-te, dacă îi găsi pe ce să te aşezi... Au dus totul în casa cea mare.

Bătrînul a spus împăciuitor :

— Apoi că aşa e la petreceri...

Şi-a scos cuşma, a dezbrăcat cojocul. Toate cuierele, toate ţintele din pereţi erau ocupate de hainele musafirilor, şi bătrînul le-a aşezat pe ale sale jos, pe podea, într-un ungheraş. Paraschiţa, tot trebăluind prin bucătă-

rie, l-o fi zărit. I-a adus un scăunaş josuţ pe care îi plăcea lui să şadă cînd venea la fiică, şi Onache s-a aşezat lîngă uşă, căci cămăruţa era mică, alt loc nu prea aveau. Venise îmbrăcat în nişte haine vechi, purtate. Crăciunul după stilul nou trecuse, după cel vechi încă n-a venit, şi ziua ceea era pentru el o obişnuită zi de lucru.

Prin fereastră răzbătea albeaţa omătului din ogradă. Era cald, era noapte, şi toate păreau în firea lucrurilor — un bătrîn venise să-şi vadă fiica, pentru că demult nu s-au văzut. Venise să-şi vadă nepotul, pe care nu-l văzuse încă niciodată.

— Ce mai fac oiţele noastre, tată ? Am auzit c-ai dat pe la ocol. O fi uitat Mircea cela al meu de dînsele...

Onache i-a luat apărarea ginerelui :

— Las' că o duc ele bine, oiţele. Au de toate.

Delicat cum era, s-a simţit obligat să lămurească ce l-a făcut să treacă prin ocol.

— M-am dus să le samăn, să vă facă cîrlani buni, că amu are cine purta cuşme.

Nuţa uitase cu totul că de sfîntul Vasile, în prima zi a anului cel nou, des-de-dimineaţă, cînd porneau ei pe la case cu semănatul, stăpînii îi rugau să le semene şi vitele prin ocoale, prin grajduri. Norocul la vite totdeauna i s-a părut Nuţei dintre cele mai mari şi acum s-a bucurat şi a crezut în el aşa, deodată, cum cred copiii.

— Da pe noi, cu băiatul, nu ne sameni ?

Onache stătea la îndoială.

— Dacă o trecut, Nuţă, Crăciunul.

— Ei şi dacă o trecut. Că la oi, iaca, cum te-ai dus şi le-ai semănat ?...

— Apoi, m-am dus, că, de, ce ştiu ele, oile...

— Hai, samănă-ne, că nu ştim nici noi mai multe...

Onache s-a ridicat de pe scăunaş, a scos din buzunar un pumn de grăunţe de păpuşoi, l-a aruncat la întîmplare

prin odaie. Boabele s-au risipit, sunînd moale, bătrînul a mai scos un pumn, înainte de a-l arunca a șoptit ceva, și Nuța deodată s-a văzut pe scenă, și-a auzit glasul cela de demult :

Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară,
Pășescu-n lungul brazdei pe fragedul pămînt...

„Sfinte Doamne, pare că o mie de ani să fi trecut de atunci !"

— Doarme ? a întrebat în șoaptă bătrînul.

Nuța n-a auzit ce-a întrebat-o, dar, cum a venit el aproape, ea, cu suflarea oprită, îi cerceta fruntea, obrajii, bărbia.

— Ce mai faci, tată ? Că demult n-ai mai fost pe la noi...

— Apoi că noi, bătrînii, ne pornim des, dacă ne mai întorc bătrînețile din drum înapoi...

Paraschița, tot alergînd cu farfuriile din bucătărie în casa cea mare, o fi găsit ea vreme să-i șoptească lui Mircea că i-a venit socrul. Mircea, cherchelit cum era, a sărit de la masă — ca să vezi, o venit totuși ! Orișicum, Cărăbuș era omul cu care își trăise mai toată viața, și orice ar fi fost între ei, ar fi vrut să-l vadă azi în casa sa. Să-l aducă la masa cea mare, să închine cu el un pahar-două. Poate și Vasile Petrovici va găsi pentru el o clipă-două — șefilor, cînd iau un pahar-două, le place să stea de vorbă cu bătrînii despre amărîta viață din trecut și cea fericită din zilele noastre. N-ajungeau scaune, dar pentru socru a găsit el de pe undeva unul vechi. De-abia l-a adus, că o muiere l-a și prins cu șezutul, și Mircea s-a gîndit : așa nu face el treabă. Mai întîi să-și aducă musafirul și pe urmă să-i caute scaun.

A intrat în odăița de lîngă bucătărie, și-a desfăcut brațele și după o modă nouă, de-abia acum ajunsă în Ciutura, l-a îmbrățișat pe bătrîn, pupîndu-l de trei ori :

— *Papașa !!!*

Onache, cam stingherit de atîta pupăciune, a luat de alături o cănuță pe jumătate umplută cu zamă de romaniță, a ridicat-o sus, urîndu-le lui. și Nuței, și copilului noroc în viață.

— Cum, adică, tată ?! Cuvintele iestea frumoase se cer duse dincolo, în casa cea mare, și spuse la un pahar de vin bun, da în cănuța asta e zamă de romaniță. Apoi *niujeli*[1] crezi mata că am ajuns eu la așa viață ca să cinstesc lumea, cînd mi se naște un copil, cu zamă de romaniță ?!

Bătrînul și-a scăpat privirea spre mîneca dreaptă — ca să vezi ce s-a învechit și ce s-a destrămat haina ceea a lui... Mîne-poimîne nu va avea cu ce ieși din casă. Iar băutura, într-adevăr, era o zamă pentru răceală.

— Ce să mai încurc și eu lumea, măi băiete ! Am trecut, iaca, așa cum eram, fără a mă găti, iar acolo o fi fiind *nacealnici*, oameni de vază...

— Ce vorbești, tată ! Toată casa e plină cu pîrliți de aici, din mahala, de aici din sat, iar Vasile Petrovici îi un om ca o pîne caldă. Iaca, să mergi înadins cu mine — am să te așez alături și ai să vezi ce om de viață...

Onache l-a privit lung, sec, înstrăinat.

— Bătrînii n-au ce căuta printre cei tineri, proștii n-au ce se vîrî printre cei deștepți, și zilele de lucru nu trebuiesc încurcate cu zilele de sărbătoare.

Stătea pe scăunașul lui — țepos, bătrîn, îndărătnic. Mircea a rămas pe gînduri, iar Nuța s-a ridicat încet, căci părea să se întrevadă o mică împletitură din sfada ceea străveche a lor. N-a urmat însă nimic. Mircea i-a spus :

— Mata, tată, ți-ai trăit ce-a fost a matale, ți-ai luat de la viață ce-a fost de luat... Amu să ne lași să luăm și noi ce-i al nostru.

---

[1] Oare, chiar.

Onache a ridicat amîndouă brațele în semn de cedare totală :

— Ferit-a sfîntul să mă amestec eu în treburile voastre ! Am trecut, iaca, s-o văd pe fata asta, că n-am văzut-o demult. Îmi hodinesc oleacă picioarele și mă întorc înapoi.

Mircea era numai mirare :

— Cum, mata n-ai venit la cumătrie ?

— Doamne ferește, Pentru că eu, măi băiete, în toată viața mea nu m-am așezat la masa cuiva fără să fiu poftit și fără să primesc cu tot sufletul, cu toată inima, cuvîntul celui ce mă poftește.

Treptat ginerele a început a se trezi din ușoara-i amețeală ce-l furase. Pe obrajii rumeni au răsărit pete albe, iar privirea lui, scînteietoare și veselă cu o clipă în urmă, a început a păli. Totuși, bătrînul ista intrase în viața lui atunci cînd a vrut el să intre, și de plecat va pleca numai atunci cînd îi va veni lui a se duce.

Între timp în casa cea mare a prins a se potoli roata petrecerii, apoi s-a oprit cu totul. Mircea trebuia să se scoale, să se ducă, s-o urnească iar din loc. Și nu-i era lui a se duce, cum nu i-i omului a mînca măsălari, dar în el de acum trăia brigadierul, și brigadierul îl primea în sara ceea pe Vasile Petrovici în casa sa.

Onache și-a plecat fruntea, iar Nuța s-a întors în altă parte să nu vadă cum va porni el și se va duce la datorie. Mircea a ieșit, dar peste cîteva clipe s-a întors. A pus un taburet în fața bătrînului, apoi iar s-a dus, a adus o farfurie cu sarmale, una cu răcituri, o garafă cu vin.

— Pahare n-avem, ni-i crede. Varsă zama ceea din ceșcuță.

Și iar s-a dus, apoi, peste o vreme, petrecerea a și început a se înfiripa. Onache, cu toate că nu părea să fi venit la cumătrie, a băut încet, cu pricepere, vinul, a mîncat cu poftă și răciturile, și sarmalele. Între timp i s-a tre-

zit nepotul. Bătrînul a așteptat pînă mamă-sa i-a dat să sugă, apoi a cerut să-l țină în brațe.

— Iaca, bre Nuță, de cum v-am crescut, n-am mai ținut copii.

La pieptul bătrînului micuțul a adormit îndată. Nuța se frămînta. Mai întîi a vrut să-l ispitească pe bătrîn — să-l întrebe ce crede el : cu cine seamănă copilul, dar pe urmă s-a răzgîndit. Asemănarea copilului cu vița neamului său a devenit pentru ea singurul rost, singura bucurie mare în viață, și ea s-a speriat să nu piardă totul așa deodată. Femeie ca toate femeile, ea și-a făcut din asta o taină. Avea încă mulți ani înainte să tot urmărească cum se vor schimba bărbia, fruntea și umerii obrajilor, pînă ce asemănarea se va împlini și se va ridica în fața întregului sat.

Onache, după ce a tot purtat prin odaie copilul adormit, a venit de l-a așezat frumușel lîngă Nuța. Și-a luat cușma, o tot succa în fel și chip ca să plece, dar nici că de plecat nu-l lasă inima. Simțea el cît de greu i-o fi fiind fiicei în sara ceea, dar nu știa cum s-o ajute, pentru că, iaca, nu putea găsi un capăt bun de vorbă.

— Mai șezi oleacă, tată, că nopțile îs mari, pînă în ziuă mai este.

— Elei, că chiar bine zici : cît o mai rămas pînă în ziuă ! !

Mulțumit că și fiică-sa pare să caute acest început de vorbă, s-a așezat iar pe scăunaș, și atunci Nuța l-a întrebat :

— Cum îți pare matale iarna asta ? Că eu mai mult prin fereastră am văzut-o și nici nu-mi pot da sama : e spre bine sau spre rău că o picat atîta omăt ș-o fost așa de frig ?

— Omătul, el mai totdeauna, e spre bine, dacă chiar pre l-o cărat iarna asta ! Și apoi, oricum, iarna abia începe !

— Crezi mata că viscolul poate s-o întoarcă ?

— Dacă el, fată-hăi, nici nu mai știe pe unde se duce, pe unde o întoarce napoi... Parcă se potolise pe-o zi-două, da amu sara, cînd m-am pornit spre voi, iar o început a ninge. Se poate să fie un an bun pentru păpușoi, pentru că, mi-aduc aminte, ziceau bătrînii : ninsoarea de după viscol samănă nu atît omăt cît păpușoi.

— Dumnezeu cu dînșii, tată, că m-am săturat de păpușoii ceia ca de hrean.

— Bată-te cu plama peste gură, fată-hăi ! Moldova — patria strugurilor ! Moldova — patria merelor ! ! Toate bune și frumoase, dar oricît am melița noi ș-am tot striga că așa și pe dincolo, păpușoii au fost aceia care au venit de fiecare dată atunci cînd ne lovea soarta...

— Nu știu cum o fi fost acolo, dar așa mi s-o urît de dînșii, că n-am ochi să-i văd. Chiar i-am zis lui Mircea să ieie din colhoz cîteva căldări, să avem ce arunca iarna la găini și mai mult nici să n-aud de dînșii.

Trist și îngîndurat, Onache a rămas pe-o vreme nemișcat, de parcă ar fi fost cioplit din piatră, astfel încît Nuța a tresărit cînd el într-un tîrziu a făcut, dus pe gînduri :

— Hm !

Peste o altă lungă pauză a adăugat însă cu o mare părere de rău, de parcă cel ce nu mai avea ochi să vadă păpușoiul nu mai avea ochi să-l vadă nici pe dînsul.

— Iaca, să fi știut, aș fi luat niște grîu să vă samăn sau chiar orez, că am pe undeva, pe acolo, și oleacă de orez...

Nuța a zîmbit.

— Ce să ne sameni, tată, cu ceea ce știi bine că nu va crește aici la noi cît vacul...

— Dar cine atunci, fată-hăi, să vă între în voie ?! Am venit, iaca, și eu cu păpușoi, cu ceea ce a crescut aici de

cînd lumea, cu ceea ce te-am crescut şi pe tine, că, țin minte, cît ai fost la mine în casă, nu te-am auzit o dată să fi ocărît păpuşoiul. Ce ţi-o venit amu ?

— Nu mi-o venit nimica, tată, dar, drept să-ţi spun, mă tem de sărăcie. Atîta am tot prăşit păpuşoii ceia, atîta am tot secerat, dezghiocat, măcinat, fiert și mîncat, încît, ştii, cum văd ciocălău, cu sau fără grăunţe, cum aud numele lor mă cuprinde un fel de ceaţă, mi-i lînced, mi se face lehamite de toate.

— Apoi, femeilor după naștere chiar li se întîmplă să li se facă lehamite de toate. Unele ajung că vorbesc în dodii, dar asta e în firea lucrurilor, pentru că, de, așa le e feleșagul... Eu, iaca, bărbat fiind și om cu mintea întreagă, cu soveste [1], și tot uneori se întîmplă să ocărăsc și eu păpușoiul. Mai ales cînd vine rîndul să scoţi păpușoiul cela din buruieni. Te apleci, te tot apleci, și tot aşa pînă ce te prinde un junghi în șale și, înciudat cum ești, zici și tu : mama lor de păpușoi și răzmamă ! Să-mi tot aşteptaţi voi în pod cînd vă voi mai sămăna eu vreodată...

— Lasă, tată, că mata cocolești păpuşoiul ista de cînd te țin minte ! Toată copilăria am tot îmblat la prăşit păpuşoi. Toată tinereţea am tot mîncat mămăligă cu mujdei. Pînă că și la şcoală o vreme mă porecleau „covaşă", pentru că mama obişnuia să facă primăvara un fel de zamă acrişoară din făină de păpușoi...

— Las' că era bună covașa ceea. Uneori chiar mi se face dor de dînsa.

— Nu zic, bună o fi fost ea pe vremea ceea, dar, tată dragă, azi e altă lume ! Treci mata o dată Ciutura asta a noastră dintr-un capăt în altul şi uită-te bine ce pun oamenii prin ogrăzi : care vie, care livadă, care usturoi. Fac

[1] Conştiinţă.

ce fac și scot în fiece an de pe peticul cela de pămînt din preajma casei cîte patru-cinci mii, și numai mata din an în an pui păpușoi.

— Dacă să nu crezi, rodesc bine.

— Mă rog, o fi rodind ei bine, dar cît strîngi mata acolo — trei-patru saci ? Și cît poți scoate pe dînșii : trei-patru sute ?

„Sfinte Dumnezeule, s-a gîndit Onache cu tristețe, iată că și fiică-mea a prins a le socoti pe toate în ruble. Dar, pe de altă parte, dacă stai așa să te gîndești, cît poate ținea piept o femeie în fața unei lumi și în fața bărbatului său ?...."

— Dacă eu, măi Nuțișor, nici nu pun, nici nu prășesc păpușoi de vînzare. Îi pun așa, pentru mine, și de-ar fi să cadă ei cu totul în preț, de-ar fi să fie cîte-o capică[1] pudul, eu și atunci aș pune păpușoi în jurul casei.

— La ce bun ? Să aibă satul de ce rîde ? Crezi mata că eu nu-i văd pe ciutureni cum rînjesc ei pe sub musteață trecînd pe lîngă casa matale ?

— Tu îi vezi pe cei ce trec rînjind, da eu le văd pe femeile ce vin și se roagă de-un pumn-doi de făină, că li s-o făcut dor de-o mămăliguță.

— Ai mata făină de păpușoi ?

— Cum să n-am ? !

— Nu te-am văzut niciodată făcîndu-ți mămăligă.

— Nu-mi fac, pentru că nu-mi priește de la o vreme, dar făină țin în casă dintotdeauna... Și zic, tu îi vezi pe cei ce rînjesc, iar eu îi văd pe cei ce vin și mă roagă pentru un snop de hlujani, că n-au cu ce scoate văcuța din iarnă.

— Și dacă nici mămăliga nu-ți mai priește, nici vacă pentru hlujanii ceia nu mai ai, la ce bun să pui an de an păpușoi în jurul casei ? !

---

[1] Copeică.

— Îi pun de frumusață, că, atunci cînd ies în prag și-i văd cum foșnesc ei în bătaia vîntului, parcă mi-ar fi mîngîiat cineva sufletul. Păpușoii din ogradă sînt singurele mele neamuri care mi-au mai rămas. Și atunci cînd îi sămăn, și atunci cînd îi prășesc, și atunci cînd îi secer, și atunci cînd îi curăț, cînd îi dezghioc, cînd îi macin, — eu sînt veșnic printre neamurile mele. Iaca, chiar mai dăunăzi, cînd m-am întors de la moară, am visat-o pe mătușa ceea de pe malul Nistrului...

— Pe călugăriță ?

— Dacă nu mai era călugăriță... Așa îi zicea lumea, pentru că, de, lumea ca lumea...

— Lasă-mă, tată, și cu neamul cela al nostru, că mă rîdeau fetele cînd se apropia hramul. La unii vin cu trăsuri bune, cai cu hamuri ; alții, mă rog, pe jos, dar oamenii bine așezați, bine îmbrăcați, așa că și la masă ai pe cine pofti, și un pahar ai cu cine închina, iar la noi venea din cînd în cînd o babă bătrînă într-o căruță hrentuită, trasă de-o gloabă de cal ca vai de dînsul...

— Apoi, că pe atunci, fată dragă, nu se obișnuia a îmbla cu mașina în musafirie ; dar, drept să-ți spun, uneori, văzîndu-i cum în zi de sărbătoare intră șiragul de mașini cu musafiri în sat ori cum iese, stau așa și mă gîndesc : oare cîți dintr-înșii ar putea rupe bucata de la gură pentru un neam de-al lor așa cum făcea mătușa ceea a noastră, Dumnezeu s-o ierte ? Cîți dintr-înșii ar putea să-și împartă ultima bucățică cu aproapele lor ? În anii cînd cu o căldare de păpușoi puteai cumpăra un om cu casă, cu suflet cu tot, ea venea, descărca în bătătură tăbultocul, zicînd : „Să fie de sufletul neamurilor" — și se ducea fără a aștepta să-i mulțumești, să-i săruți mîna... Că, de n-ar fi fost ea cu darurile celea ale ei, nu știu de mai eram noi pe lume — și eu, și tu, și copchilul ăsta al tău...

La un moment dat Nuței i s-a părut că vede aievea cum a trecut viața de la tata la ea, apoi de la ea la copilul ei.

Pentru că s-a pomenit de copil, a întins braţul, l-a legănat puţin, cu toate că copilul dormea şi fără legănat, dar, oricum, acest gest a luminat-o, a umplut-o de gingăşie.

— Ferit-a sfîntul, tată, n-am vrut să spun nimic de rău despre mătuşa ceea a noastră. Uneori o visez şi eu, şi chiar mi-e oarecum cînd mi se arată în vis, pentru că am văzut-o numai o singură dată, demult, în copilărie. După cîte ştiu, nici mata n-ai mai văzut-o după aceea...

Onache a rămas indignat de-o asemenea bănuială.

— No, că eu am văzut-o şi după război, pe vremea foametei. De-amu cînd era pe sfîrşite seceta cea mare, cînd iată că vine vremea semănatului, iar de semănat nu mai aveam ce, îmi trimite ea vorbă prin nişte oameni de acolo din sat, care au fost la iarmaroc şi au dat de nişte oameni de-ai noştri, ca să mă duc s-o văd. Era, săraca, bolnavă, zăcea la pat, şi nici să audă, nici să vadă. M-o rugat să mă aşez lîngă dînsa, o trecut aşa, cu palmele pe faţa mea, de parcă vroia să mă cunoască cu vîrful degetelor. Mi-o spus că, iaca, acolo, sub laiţă, o legăturică cu hanganaşi — aşa le zicea ea păpuşoilor celora mărunţei. „E tot ce pot să-ţi las ca moştenire. Îi duci acasă, zice, îi sameni, şi vezi ca în fiece an să freamăte păpuşoiul cu frunză lungă în faţa casei tale."

— Omul, cînd îi vine ceasul, cîte spune...

— Mă tem, dragul tatei, că mi-o veni şi mie rîndul să spun lucruri deochete. Că, iaca, am venit sara asta la voi cu păpuşoi în buzunare nu atît ca să vă samăn, cît ca să aduc un pumn de hanganaşi în casa ta, şi să te rog frumos, din an în an, măcar o cît de mică bucăţică de pămînt...

— Mai bine să mor, tată, decît să-mi crească păpuşoi lîngă prag! Iară — cu mămăliga, iară — cu sărăcia!!

— Să nu-mi vorbeşti de rău vechea noastră sărăcie, pentru că ea, sărmana, sătulă nu a fost, frumoasă nu a fost, dar tihnă şi pace sufletească ne-o adus din plin. Şi

venea tihna ceea, dacă vrei să știi, împreună cu fiertul mămăliguței, de cîte două ori pe zi, dimineața și sara... Iaca, parcă o vedeam cum intră pe ușă !

— Nu cumva vrei să spui că de cînd nu mai fac oamenii cîte două mămăliguțe pe zi...

— Tocmai asta vroiam să spun.

— Cum dar trăim noi fără tihnă și pace sufletească ?!

— Mă mir și eu cum de trăiți... Că, iaca, să luăm Ciutura de la un capăt, casă cu casă, om cu om, soartă cu soartă. Ai văzut tu vreun ciuturean stînd la o răscruce pe gînduri ? Ai văzut vreo femeie mergînd pe drum și rîzînd nici chiar ea nu mai știe de ce ? Ai văzut tu vreo fetișcană alergînd asupra vîntului înväpăiată, gata fiind să strîngă la piept o lume întreagă ? !

Vorbele lui, cum era de fiecare dată cînd cădea în harul povestitului, veneau ca un potop, apoi potopul se desfăcea în rîuri mari, rîurile în pîrăiașe, și fiecare își avea albia sa, malurile sale, numele său. Pe urmă iar se adunau toate într-o apă clocotitoare, și tot venea apa ceea, semănînd în jur pace, tihnă și voie bună. Nuța se gîndea cam prin ce-ar putea ea să-i mulțumească bătrînului, ce întîmplare din viața ei ar fi bine să-i povestească, dar ropotul apelor a furat-o, a legănat-o și ea a adormit.

După perete, în casa cea mare, musafirii au început să cînte. Au cîntat cîntece rusești, ucrainești. Cineva începuse „A ruginit frunza din vii“, dar n-au știut cuvintele și s-au lăsat păgubași. Începea cîntecele nevasta președintelui de colhoz. Femeie arțăgoasă, avea nevasta ceea a președintelui un glas frumos ca un clopot și știa să tulbure, știa să ațîțe glasul cela, așa încît la anumite întorsături de cîntec se cutremura casa lui Mircea cu temelie cu tot. Dar nici Nuța, nici copilul nu mai auzeau vuietul cela. Toate grijile și necazurile pe care le-au avut le-au lăsat bătrînului, și Onache a tot picurat vreo trei ceasuri

pe scăunaş, păzind hodina lor. De-abia pe la zori s-a ridicat şi încet, ca să nu-i trezească, a ieşit. S-a uitat primprejur, ar fi vrut să se mire, să laude ori să înjure iarna, dar n-avea pe nimeni alături şi a hotărît să pornească spre casă. A ocolit grijuliu, pe departe, cele două „Volgi", de parcă ar fi fost două bălţoace, şi omul se temea să nu scape umezeală în pîslari, după care a ieşit la drum, a pornit pe pîrtia făcută de tractor.

*

Peste sat domnea o linişte adîncă. Întroienită de zăpadă, zgribulită de frig, Ciutura dormea şi nici o lumină prin ferestre, nici un fuior de fum deasupra caselor, nici un vîrf de cuşmă prin ogrăzi. Şi era de mirare, căci noaptea se cam trecuse. Fusese o noapte lungă cît un veac, şi ciuturenii, de obicei, cînd veneau nopţile lungi în miez de iarnă, se sculau mult pînă la ziuă ; făceau focul prin sobe, dezmorţeau cumpenele fîntînilor, prinse de gheaţă, îngrijeau de vite, făceau cu lopata cărări prin ogradă. S-o fi întîmplat însă ceva la mijloc în noaptea ceea, pentru că Ciutura n-a vrut să se scoale des-de-dimineaţă. I-a venit ei să mai odihnească o ţîră pe la zori şi, uite, hodineşte.

„Îi hîtră, măi, Ciutura asta a noastră, şi-a zis cu multă bunăvoinţă badea Onache. Îi hîtră ca o vulpe."

Apoi s-a gîndit că de hîtră Ciutura poate că nu-i ea chiar cine ştie ce hîtră, dar toane are destule. Nu i-au plăcut lui badea Onache toanele nici înainte, nu-i plac ele nici acum. Omul cu toane e ca şi un copil, nu ştie azi ce-o să-l apuce mîne. Ciuturii, de altminteri, puţin îi păsa. Uneori, iaca, îi vine ei a petrece. O prinde pofta pe vremea semănatului ori pe vremea strînsului, cînd bietul ciuturean nu mai vede pe unde calcă de atîta grabă mare. Satului însă îi vine a petrece şi, cu toată graba, într-o clipă lasă lucrul baltă, îşi suflecă mînecile şi-i arde un guleai, de-i merge

vestea prin toată cîmpia. Alteori vine o zi frumoasă şi e sărbătoare, şi nici de lucru nu prea este. Femeile s-au gătit — care a făcut răcituri, care plăcinte, şi de băut se găseşte mai în fiece casă. Muzicanţii cîntă în vale, grijile — care s-a trecut, care s-a uitat, ş-a rămas numai să se aşeze omul la masă, să toarne vin în pahare, dar trece aşa un vînt peste sat, lumea se burzuluieşte şi nu mai vrea să petreacă. Nici să sărbătorească nu vrea. Stau şi se ciondănesc bărbaţii cu nevestele, apoi se încaieră vecinele între ele, după care vine rîndul vecinilor. După ciorovăielile celea sforăitoare, cei care aveau de gînd să se ducă undeva în musafirie acum — gata, nu se mai duc, iar cei care păreau că aşteaptă ei înşişi musafiri, acum — gata, nu mai aşteaptă pe nimeni. Pe după-amiază, de ciudă ori de necaz, ciutureanul prinde cu mîna o coadă de sapă şi scormoneşte într-un fund de grădină, mai mult pentru a dovedi tuturora că, uite, nu i-i lui azi a sărbători şi el nu sărbătoreşte.

Chiar din capul locului, cînd s-a pornit vorbă despre viitoarea petrecere din casa lui Mircea, Onache şi-a ciulit urechea — nu cumva Ciutura să le facă bucata ! La început părea că toate merg de minune. Ciutura se avea de bine şi cu Mircea, şi cu Nuţa, Ciutura bîrfea cu mare bunăvoinţă viitoarea cumătrie. Pînă chiar şi în ziua cînd a fost adusă mama cu copilul, satul era vesel şi plin de voie bună. Tocmai încetase viscolul şi oamenii au pus mîna pe lopeţi, că nu-i ţăran căruia să nu-i placă a face cărare prin zăpadă. Ca să vezi, viscolul cela o fi crezut că — gata : s-a zis cu Ciutura. Dar, pe naiba ! Îi fac ei din nou cărăruşe — una la fîntînă, alta la grajd, a treia la drum. Încă una pînă la vecin, iar mai apoi te pomeneşti că s-a iscat un suflet bun să facă drum şi pînă la tine.

Satul era numai vuiet, numai lopeţi, numai omăt aruncat în sus. În amurg însă, cum au intrat muzicanţii în sat, şi în ograda lui Mircea s-a înălţat sîrba ceea piperată, Ciu-

turii într-o singură clipă i-a şi sărit ţandăra. Care muzică, ce fel de cumătrie ? ! Satul nu ştie şi nici nu vrea să ştie. Oamenii s-au închis prin case, s-au grăbit la culcare. Cînd badea Onache a pornit spre fiică, era încă devreme, dar prin sat au şi început a se stinge luminile.

„Amu să nu te apropii, că muşcă..."

Ciutura n-a vrut să vadă nici perechile ce se duceau la cumătrie, nici cele două maşini care au tras la Mircea în ogradă. Satul n-a vrut să audă nici cîntecele lăutarilor, nici pe cele ale cumătrilor, şi Onache îi dădea oarecum dreptate satului. N-avea Ciutura chef de petrecere în sara ceea şi cine ce putea să-i zică ? Că, la urma urmei, poate un sat face măcar atîta lucru : cînd vrea — petrece, cînd nu vrea — se culcă.

N-avea chef de petrecere în sara ceea nici badea Onache. Nu văzuse nici el cele două maşini venind spre casa ginerelui, nici perechile de cumătri, nici cîntecele lăutarilor nu le auzise. Dacă însă vine vorba că de ce nu s-a culcat şi el odată cu satul, apoi, de, ce să-i faci ? Îi era fiică, iar că cinstise un pahar de vin şi gustase nişte sarmale, apoi, de, trecuse Crăciunul nu demult. Cumătria cu ale sale, el — cu ale lui. S-a dus să-şi vadă fiica şi nepotul. L-au primit frumos, ca pe-un tată, pentru că aşa-i pînă ce se mai ţin sărbătorile şi oamenii au în casă de toate...

Toate bune şi frumoase, şi totuşi, se întorcea Onache amărît cum n-a mai fost demult. Venea încet, înotînd prin zăpadă şi se gîndea : oare ce-o fi însemnat că în anul acela copiii aproape deloc n-au mai umblat cu colinda ? Se ducea obiceiul ista din viaţa Ciuturii. O sărbătoare atît de frumoasă şi s-a dus. Poate satul cu vremea îşi va face rost de alte sărbători, poate şi mai frumoase, dar pînă nu găseşti altele, de ce să le laşi pe cele care le ai ? Sărbătoarea îi o bucurie pentru om, iar omul, dacă rămîne fără bucurii,

devine cînos la inimă, iar cu răutate nu s-a făcut încă nimic bun pe lumea asta.

Era o noapte frumoasă, cu iz de basm. Asemenea nopți fermecătoare vin rar în cîmpie, poate de trei-patru ori pe an, și țăranii simt prin somn frumusețea lor istovitoare. Se trezesc, ies afară. În noaptea ceea, însă, satul n-avea chef de nimic — nici de nopți frumoase măcar, și asta îl întrista cumplit pe bietul moșneag.

O lună mare, orbitoare se înălțase pe cerul senin și albastru. O lumină vie, scînteietoare, se topea în jur, sărind de pe un sul de zăpadă pe altul, și toată cîmpia părea o mare albă, spumoasă, plină de pietre scumpe. Într-o clipă de zbucium marea a fost tăiată de frămîntarea ei, oprită, înțepenită locului. Acum ea își scălda podoabele în lumină, și numai umbra bătrînului, lungă și neagră ca cerneala, vine pe-o clipă, stinge jocul scînteietor al zăpezilor, dar numai pe-o clipă, căci bătrînul tot merge, umbra se prelinge supusă în urma lui, și jocul începe din nou.

Și cum venea el așa încet spre casă, deodată i s-a părut că zăpezile iernii cîntă. Aveau ele un cîntec molcom al lor, un cîntec alb, scînteietor, ce semăna puțin cu o colindă de-a noastră, și se gîndea Onache că de n-ar fi fost el așa bătrîn, poate ar fi încercat să învețe colinda zăpezilor, să i-o spună pe urmă Nuței.

A început să-l doară inima. Îl durea încet, prelung, cum te doare ea cînd îi a pierdere mare, și Onache se gîndea : oare ce să-l fi durînd ea ? Poate o fi supărat-o cu frigul, poate din pricina vinului, poate pentru că se trecuse de acum noaptea și el nu hodinise deloc ? Dar tot umblînd cu presupuneri, știa el prea bine că de capătul durerilor n-o să mai dea. Pentru că de la o vreme inima începuse a trăi o viață a sa aparte — ba îl junghie așa, deodată, ba începe a se zbate, ba prinde să-l doară. A tot încercat în multe rînduri s-o mîngîie, s-o ia cu vorba, s-o împace, dar n-a izbutit și a lăsat-o în plata Domnului.

Acum venea încet spre casă și era atîta frumusețe în jur, și cîntau în cor zăpezile unei ierni întregi, cîntau de te topeai de colindele lor, dar inima îl durea și pace. Casa îi era de acum aproape de tot, dar nu-i era lui a se întoarce în casa ceea, și el căuta vreun drumușor ca să mai înconjoare oleacă, să mai tragă aer curat, să mai asculte cîntarea iernii, să se mai mire de joaca valurilor celora scînteietoare. I s-a urît cu totul casa lui. În jumătatea ceea de ceas, cît venea de la fiică, i s-au urît și acoperișul, și pereții, și ușile, și ferestrele ; i-a venit așa, deodată, să treacă pe lîngă casa lui fără a intra pe portiță, fără a se opri... Să se tot ducă înainte, în lume, să găsească oameni vrednici, să rămînă acolo cu ei, să facă laolaltă casă nouă, să le ia pe toate de la început. Era însă iarnă, era noapte tîrzie și era frig. Îi înghețaseră mînile pînă la coate, și urechile, și cu toate că sufletul se cerea dus departe, în lume, picioarele îl grăbeau spre casa cea veche, spre sobă.

Era aproape ajuns. Trecuse de fîntînă, îi rămăseseră vreo sută de pași, cînd s-a oprit locului și un fior de groază i-a scuturat umerii. Peste o clipă și-a revenit, s-a uitat primprejur. A făcut o mișcare să se apere. Trebuia, cît nu era tîrziu, să puie mîna pe-un toiag, pe-o piatră măcar, dar împrejur n-avea nimic — numai suluri de zăpadă albă, frumoasă, scînteietoare...

„O fi venit să mă prade..."

Ușa casei stătea deschisă, era atît de larg deschisă, încît se vedeau pînă și umbrele tinzii. L-or fi pîndit cînd s-a mișcat din casă și au venit să-l fure. Adunau, pe semne, la repezeală, în saci, puțina lui avere. Și nu că i-ar fi fost lui de averea ceea, dar se temea să nu dea tîlharii peste dînsul. Iată-i, peste o clipă-două ies din casă, și parcă-i mare lucru să-i dai unui moșneag cu ciomagul în cap ? Iar satul dormea, dormea buștean dintr-un capăt în ce-

ĭălalt și numai hăt peste vale se auzea cum urzește un cîntec nou soția președintelui.

Tîlharii nu se grăbeau să iasă. Vîntul scîrțîia încet, a jale, ușa tinzii și Onache s-a gîndit : da poate nu-s tîlhari, poate Tincuța cu cei doi băieți s-au repezit noaptea să-l vadă, și el tocmai nu era acasă ?

„Ce Dumnezeu, parcă nici de băut n-am băut chiar atîta, da ia ce gogomănii îmi intră în cap !"

Și s-a supărat pe sine. A tușit de cîteva ori, a înjurat o dată, a pornit hotărît și a ajuns pînă la prag. Pragul tinzii nu-l putea trece. Picioarele nu voiau să-l treacă. Tremurau.

„Se tem, tămîia mamei lor..."

Picioarele au fost dintotdeauna marea lui rușine.

— Care-i acolo, măi ?

A repezit moale ușa tinzii, ca să nu prindă casa răceală, a cules de lîngă perete o lopată și a început a face cărărușe prin sulurile de zăpadă. Cîndva, în copilărie, cînd venea vremea de curățit omătul, lui nu-i dădeau lopata — erau alții mai mari, și el, toată viața, cînd vedea căzînd multă zăpadă, se frămînta în mintea lui : îi vor da ori nu-i vor mai da lopata ? !

Slavă Domnului, acum o avea pe-a lui. Avea omăt destul, avea lopată. Prima cărărușă a făcut-o la fîntînă — fără apă omul nu poate. Cea de-a doua cărărușă, cotind puțin, s-a dus pînă la căpița cu fîn, apoi ceva mai la deal, unde era o girezuică cu bețe de răsărită pentru foc — nici vitele, nici soba din casă nu trebuiesc uitate. Încă o cărare a făcut-o pînă la oițe — cuminte și darnic animal la casa omului. O altă cărăruie s-a dus la poiata cu găini și, în sfîrșit, încă una, la nujnic[1]. Cea din urmă n-a prea ieșit acătării, dar las' că o să-i șadă bine așa cum este.

[1] Closet de țară

Mai spre ziuă muzicanţii din casa ginerelui au prins a o lăsa mai moale cu sîrbele — şi petrecerea, tot coborînd încet la vale, a început a se stinge.

„Hei, măi, c-o fost o petrecere nemaipomenită ! !“ — şi-a zis Onache, uimit de cele ce poate face un om în casa lui. Fericit că o asemenea cumătrie straşnică s-a tîmplat să fie în casa ginerului, la botezul unui nepot de-al lui, Onache a prins a ciuli urechea spre satul din vale. Oricum, a fost o noapte nemaipomenită, hotărît că a fost o noapte nemaipomenită şi să vedem deci ce are de zis satul din vale.

Satul tace. Satul nu zice nimic. Cîntă cucoşii, latră un cîne, scîrţîie o portiţă. Bate mărunţel valul unei fîntîni, măsurînd viteza cu care căldura deşartă coboară în adîncuri pentru a se umplea cu mult blagoslovita vlagă, după care acelaşi val proslăveşte cu alt glas ridicarea apei din adîncuri. Toate bune şi frumoase, dar stai că au mai fost oameni, au mai săpat fîntîni ş-au scos apă. Ceva dădea de bănuit, aduce prin ceva a moft hărnicia asta a Ciuturii, şi Onache, ştiindu-şi bine satul, ia căldările şi porneşte repejor spre fîntînă. Des-de-dimineaţă viaţa satului se adună în jurul fîntînilor. Acolo-s noutăţile, acolo se zămisleşte şi politica cea mare a satului, şi politica lui cea mică.

— 'neaţa, bade Onache ! Bucuroşi să te vedem voinic, sănătoşel ! Iaca, ne-o fericit Dumnezeu, cît despre americani — cine ştie cum se vor descurca ei pînă la urmă...

— Da, ce-i cu americanii ?

— Cum, chiar să nu fi auzit ? ! C-au transmis şi la radio, şi la televizor — o furtună s-o iscat pe mare şi o venit peste America ceea ca o urgie. O furtună cu nume frumos ca de femeie — ori că Diana, ori că Daiana îi zice, dar, cum îs ele, fumeile, nebune la supărare, Daiana ceea scotea, bade, copaci, rupea acoperişurile de pe case, de-a lăsat numai jale în urma sa...

Soarta Americii în dimineaţa ceea îl preocupa pe Onache ceva mai puţin decît pe vecinii săi, şi el tot aştepta o clipă potrivită pentru a putea întoarce vorba spre nemaipomenita cumătrie din casa ginerelui, dar vecinii nu se mai puteau opri, tot jelindu-i pe americani. În cele din urmă, bietul Onache, amărît cum nu se mai poate, şi-a luat căldările pline şi a pornit cu ele spre casă. Aşa-s vecinii de cînd lumea : se poartă omeneşte cu tine atîta vreme cît eşti ceva mai jos decît dînşii, dar, pe măsură ce începi a te ridica, să vezi cum li se schimbă năravul !

„O să mă duc la cei de pe dealul mic, şi-a zis Onache acasă. Acolo-i fruntea satului, demnitatea lui, acolo, lîngă izvoare, se adună ce-o mai rămas din Ciutura. Şi chiar de scapă ei şi cîte-o vorbă politiceşte greşită, cînd se adună la izvor vorbesc frumos, pe îndelete : îl lasă pe fiecare să-şi spună păsul, nu se vîră prosteşte cu noutăţile peste tine, luîndu-ţi vorba din gură..."

La izvoare era lume puţină — un băieţel şi vreo douătrei babe, în schimb babele nu mai puteau de bucuroase ce erau.

— Amu, săraca Ciutură va mai răsufla şi ea oleacă, pentru că, zău, nu mai era chip... S-au mai întors o dată cu faţa spre noi.

— Cine s-a întors ?

— Cum, chiar să nu fi auzit mata noutatea ? Să ai ginere brigadier şi să nu ştii noutăţile ?

— Care noutăţi, femeie ?

— D-apu că, iacă, iar e vorba să ne întoarcă napoi grădinile. Or scăpa oleacă bieţii oameni — care cu un copăcel, care cu o tufă de vie, că strîmtoraţi cum eram, nu mai era chip...

Înfierbîntate şi uituce, babele tot torceau la vorbe goale, ba întrerupîndu-se una pe alta, ba completîndu-se, aşa încît Onache a obosit să le tot urmărească şi le-a lăsat în plata Domnului. Venea spre casă domol, îngîn-

durat. S-a întîmplat ceva cu Ciutura noaptea trecută, căci iară — a cîta oară ! — nu-şi mai cunoştea satul. Are el ce are cu ginerele, au fost sfădiţi, mă rog, e treaba lor, dar, la urma urmei, a fost o frumuseţe de cumătrie în sat, care a ţinut de cu sară şi pînă în ziua albă ! O cumetrie cu muzicanţi, cu maşini, cu musafiri veniţi pînă şi din raion. O cumătrie despre care se va vorbi un an în toată Cîmpia Sorocii ! Şi Ciutura, care era în stare să discute cu săptămînile o veselie prostească închegată într-o sară la bufet, acum se făcea că habar n-are de cele petrecute noaptea trecută. Se întîmplase, însă, un lucru mare la mijloc. Răsărise un nou vlăstar la încheietura dealului mare ş-a dealului mic : venise pe lume un nepot de-al lui Onache Cărăbuş. Creştea, cu alte cuvinte, sămînţa neamului care a ştiut ce-i munca, ce-i cuvîntul, ce-i cinstea. Ei, hai, vecinii, mă rog, ca vecinii, numai zavistie şi venin — se ştie de cînd lumea. Babele de la izvoare îs neamuri de-ale lui Haralambie cel Deştept, pe ele numai pămîntul, copacii, viţa de vie, rublişoarele strînse la legătură — altceva nu le interesează. Dar stai că Ciutura, pe lîngă dealul cel mic şi dealul cel mare, mai are şi nişte case acolo sub pădure. Obosit aşa cum este, se va duce în mahalaua de sub pădure. Acolo lumea nu e deloc fudulă, cine ce are de spus îţi spune verde în faţă. Fără fasoane, fără mofturi...

— Hei, bade Onache, încotro ai apucat-o cu noaptea în cap ?

— Mă repăd aici la unul, că am o treabă. Şi mata încotro aşa diminecioară ?

— Păi, la fîntînă că arde totul în mine... Parastasul şi grijania...

— Pe cine sudui tu aşa de dimineaţă ?

— Pe cei de la *selpo*[1], pe cine altul ? Că s-au dus încă

[1] Cooperativă sătească de consum.

de cu seară după marfă și n-au venit pînă amu. Parastasul...

— Era vorba să se aducă ceva marfă bună ?

— Ce marfă bună, bade Onache, că s-o dus după votcă, iar votca, de cînd e lumea, îi marfă numa și numa — calitatea întîi !... Că pe Moraru cela, parastasul și grijania, cu toate că ți-i ginere, iaca, nu-l mai satură Dumnezeu. Cînd face o cumătrie, vine la cumparativă și ridică totul — vin, șampanie, votcă — de-am rămas cu toții... triști și cu paharul gol... Ș-am trimis-o pe vînzătoare asupra nopții după marfă, dar ea, tîrfa dracului, că știu eu cu cine se linge pe bot acolo în gară...

Ajuns acasă, Onache s-a întins pe laviță, a stat o vreme cu privirea suptă de albul-cenușiu al tavanului și, pînă la urmă, s-a întrebat : da poate că nu a mai fost chiar cine știe ce mare petrecere în Ciutura noaptea trecută ? Poate că satul avea dreptate ? La urma urmei, de ce adică și-ar permite el să nu-și vadă cu ochi buni ginerele, iar satul nu și-ar permite același lucru ? !

Și totuși, satul e una, iar el e cu totul alta. Ciutura își legase bunăstarea de numele lui Mircea Moraru, pe cînd Onache Cărăbuș sufletul și-l legase. Viața și-o legase. Era în firea lucrurilor ca atunci cînd se înrudesc două neamuri, unul să-l înghită pe celălalt. De cînd stătea Ciutura la încheietura celor două dealuri, Cărăbușii erau și mai gospodari, și mai isteți, și mai cumsecade decît Morarii. Măritîndu-și fata cu unul din Morari, Onache visa să-l treacă cu vremea în zodia neamului său, era firesc ca cel din vale să urce la cel din deal.

Onache l-a zărit pe băietanul cela încă de pe cînd păștea vaca. Era isteț, era îndemînatic și, cînd a ajuns a-i fi socru, și-a zis : „Am să-l ajut, am să-l cresc cu mîna me, la casa me“ — pentru că-i era nu atît socru cît tată. O vreme ginerele căuta să nu-i iasă din cuvînt, și toate mergeau bine, dar vai, nici în visele cele mai

negre Onache n-a visat că s-ar putea întîmpla ca odată și odată ginerele s-o întoarcă înapoi la neamurile sale din vale și să-i care împreună cu dînsul și pe Nuța, și pe copiii ei, singurele nemușoare ale lui Onache pe această lume !

Necunoscute sînt căile tale, Doamne, și necunoscute sînt durerile prin care dat ne este să trecem. Un om moare, altul se naște. O viță se stinge, alta prinde viață, se înfiripă. Așa e de cînd lumea, pe semne, asta se și numește viață. Ne doare nespus cînd îi pierdem pe cei dragi și scumpi, plîngem și nu ne mai putem afla alinare, dar, vai, clipele cînd rămînem față în față cu făclia neamului, care, iată, se stinge sub ochii tăi și nu se mai poate de făcut nimic, clipele acelea sînt, poate, cele mai amare, cele mai negre.

Onache Cărăbuș stătea înțepenit, stătea împietrit pe laviță și în clipele cele negre se ruga să moară, să piară, să-l înghită așa, deodată, pămîntul, pentru ca să nu mai fie.

Capitolul XVII

FLUTURI NEGRI

Din ziua ceea bătrînului Onache a început să i se pară că cine știe cum și de ce, dar nu-l mai cunoșteau consătenii. Parcă ar fi dat orbul găinilor peste dînșii — îi dădeau ca și mai înainte bună ziua, îi făceau drum atunci cînd era de făcut drum, dar după ce îi dădeau bună ziua și îi făceau drum, scurtau pașii, se opreau, priveau lung în urma lui, de parcă se întrebau : cine-o fi moșneagul ista ?

Era lucru de mare mirare, pentru că ciuturenii, buni sau răi, săraci sau bogați, deștepți sau proști, o grijă au avut totdeauna : să nu semene unul cu altul și, Doamne-Dumnezeule, ce mai adunătură de oameni trecea duminicile pe ulițele satului ! Nalți cît un stîlp de telegraf și josuți ; firi vesele, firi triste, fețe rotunde, lungărețe. Era lume felurită, așa cum coborîse ea din străfundul vremurilor, și noroc, poate, n-avea ciutureanul, pîne, poate, n-avea totdeauna, dar felul lui de-a fi și-l avea fiecare.

Apoi că era și Onache Cărăbuș om în rînd cu lumea, avea și el felul lui de-a fi și se deosebea printre oameni, și-l cunoșteau ciuturenii hăt de departe. Îl cunoșteau după statură, după vorbă, după cătătură, dar mai ales după umblet îl cunoșteau. Avea un umblet rar, încetinel, puțin cam mîndru, puțin cam leneș. Ciuturenii, de obicei se mișcau după cum îi mînau grijile — azi e la fuguța, mîine o lasă mai moale, poimîine iar e cu sufletul la gură. Lui Onache însă nu i-a plăcut hărțuiala asta a împrejurărilor — ba te mînă nainte, ba te prinde de mînecă și te țin locului. Pe la cincisprezece-șaisprezece ani și-a ales o măsură de pas așa cum i s-a părut lui că va fi mai bine, și aceea a fost a lui.

Ciuturenii, cînd îl zăreau pe uliță, zîmbeau, căci niciodată n-ai fi putut spune : are vreo treabă omul cela sau a ieșit așa ca să vadă ce se mai face pe lume ?... Și sara, și dimineața, și pe vremea semănatului și secerișului pășea mîndru, încetinel, întorcînd capul la stînga ori la dreapta cu multă îngrijorare, de parcă ar fi purtat în fundul pălăriei un cuib de rîndunică și n-ar fi vrut s-o sperie. După fiecare sută de pași se oprea să răsufle puțin, căuta în urmă să vadă cît a mers și se mira cumplit, părîndu-i-se că a ajuns grozav de departe.

Ciutura a încercat de nenumărate ori să-și bată joc de umbletul lui, dar hoțul de Onache nu voia să se supe-

re, rîzînd și el împreună cu alții. A avut vreo trei porecle și toate porneau de la felul lui de-a umbla, dar nu s-au prins poreclele. Sătenii însă îl pășteau, aveau ei ce aveau cu dînsul. Pînă la urmă, s-a gîndit unul deștept, care, după ce l-a tot urmărit ani la rînd, într-o zi, cînd a avut destui martori în jur, l-a întrebat :

— Bade Onache, și cam cît plătești mața lăutarilor ce-ți tot cîntă marșul ?

Cărăbuș a zîmbit : ca să vezi, pînă la urmă l-au descusut !

— Le plătesc un pumn de bani, măi frate iepure ! Nu știu, poate de-ar fi să caut, aș găsi alții să-mi cînte mai ieftin, dar mi-au căzut cioarele iestea pe plac și nu mă pot despărți de dînsele, măcar mort.

— Vezi să n-o pățești odată și odată. Că țiganii îs cu harțag — cîntă ei cît cîntă, dar apoi îi înflă dracii așa, din nimic, se supără și te leapădă în mijlocul drumului.

Onache și-a împins a mare necaz cușma spre ceafă și a scuipat peste gardul cuiva, căci aduceau a mare prostie vorbele ajunse la urechile lui.

— Cum să mă lepede, bre, cînd ei o duc la mine ca-n sînul lui Dumnezeu ?

— Nu zi, bade Onache, că toboșarii iștia cu o mînă bat toba, iar cu cealaltă numără banii...

— Hei, nu m-au lepădat ei atunci cînd era cu lei, să mă lepede amu, cînd e cu ruble ? !...

— Dacă ei nici să se uite la ruble !

— La ce se uită ?

— La aur, la aur de cea mai supra marcă !

O dres cum o dres, o făcut cum o făcut, dar o umblat Onache Cărăbuș pînă la adînci bătrîneți cu lăutarii în urma lui. Atîtea necazuri, atîta bucluc o avut, încît nici el însuși nu știe cum a izbutit s-o scoată la capăt. N-o umblat prin lume să-i ademenească de la veselia altuia, nu i-a plătit cu bani furați, dar au fost ani grei și neca-

zurile veneau unul după altul. Ba se sfădea cu lumea din pricina lăutarilor, ba se sfădea cu lăutarii din pricina lumii, ba înșiși lăutarii se iau de piept cu Ciutura — şi cearcă de fă pace între dînșii.

Cu anii, însă, le-a mai venit și lăutarilor mintea la cap, s-a mai potolit și badea Onache. Trăind de atîta amar de vreme sub o singură căciulă, sub un singur acoperiș, sub un singur cer, au început a se înţelege, a se preţui, a se ierta unul pe altul, și totuși, un singur trup și un singur suflet nu au fost și nici nu aveau de unde fi. Vesel și binevoitor cum era, Onache, fireşte, trăia într-un sat cu oameni, iar trăind printre oameni, ţi se întîmplă multe. Și nedreptăţit poţi fi, și murdărit poţi ajunge, și amestecat în niște afaceri în care mai bine să nu te fi amestecat.

Cum se pomenea la strîmtoare, cum începeau buclucurile în casa lui badea Onache. Oricît de vesel ar fi fost el din fire, sînt vremuri cînd omului îi prieşte cîntecul, dar vin și zile cînd nu-i arde de nimic. Lăutarilor însă puţin le pasă. Cum văd că bietul Onache nu mai tresaltă la cîntarea lor — gata, încep a se și găti de ducă — cu trompete, cu fluiere, cu toată averea lor cu tot. Onache îi prinde, unul cîte unul, îi bagă înapoi în casă și le tot lămurește că sînt zile cînd casa omului rîde, dar sînt și zile cînd casa omului plînge. Lăutarilor nici să le pese — acolo unde se stinge voia bună, acolo nu mai e de dînșii. „Stați, măi proştilor, le zicea badea Onache, că o să îmblaţi ș-o să mă căutaţi cu lumînarea, pentru că sînt puţini dintre cei care știu a preţui un joc frumos, o cîntare frumoasă, iar meseria asta a voastră, ea atîta ţine cît are cine o preţui..."

Apoi, colac peste pupăză, a apărut Mircea. Ginerele nu le-a plăcut lăutarilor din capul locului. Mai întîi nu le-a plăcut firea lui încruntată, apoi nu le-a plăcut

vorba, nu le-a plăcut numele de domnitor. Mircea, tînăr şi fierbinte, fără a-şi fi dat bine sama de cele ce se petrec în jur, făcea ce făcea şi iar stîrnea lăutarii împotriva sa. Ba se întoarce din armata română caporal, ba vine din cea sovietică sergent, ba se duce la cursurile de tractorişti şi vine, primul din sat, cu tractorul drept în ogradă. .Vuietul tractorului a băgat în lăutari o groază de moarte — se poate să laşi să-ţi intre în urechi o asemenea urîţenie ?

Onache ţinea de fiecare dată partea ginerelui, îi strunea pe ţigani, îi punea cu botul pe labe, dar mai trecea o vreme, Mircea mai făcea o gafă, şi muzicanţii iar porneau a cîrti împotriva lui. Atunci, însă, cînd Mircea a răsărit la suprafaţă s-a început a face politică, lăutarii lui badea Onache şi-au ieşit din fire. L-au tot ros şi l-au tot mîncat pe bietul bătrîn, că nu în zadar a ajuns el să-l doară inima aşa, din nimic. Şi-l tot aţîţau, şi-l tot întărîtau ; cînd pornea el spre casa ginerelui, îl întorceau din drum ; cînd voia să trimită o vorbă fiicei, parcă l-ar fi ţinut de limbă, şi cînd le ura, la un pahar, sughiţ bun, satanele se repezeau să-i verse vinul din pahar, nu alta.

Vestea despre petrecerea cea mai mare i-a pus pe jăratic. Nici să audă de dînsa — fie ea Crăciunul, fie cumătrie. Onache între timp mai îmbătrînise şi lăutarii îl dovedeau uşor. Omului nu-i ajungeau cuvinte, nu-i ajungea viclenie, nu-i ajungea ciudă ca să-i mai muştruluiască, şi ei răsturnau casa cu susul în jos. Nu l-au lăsat să se ducă la raion să-şi colinde fiica, nu l-au lăsat să se ducă să-şi ajute ginerele a se găti de petrecere, nu l-au lăsat să se ducă să-şi întîmpine fiica cînd a venit cu copilul acasă. Şi chiar în noaptea cînd începuse cumătria, nu-l lăsau să se mişte din casă.

După care a venit Paraschiţa. A intrat îngheţată, vînătă de frig. S-a uitat lung la el, de parcă nu l-ar mai fi cunoscut. I-a spus încet, de parcă ar fi vrut să fie vorba între ei :

— O singură fată ai, bade Onache, un singur copil ţi-o rămas...

Şi s-a dus. Onache a făcut focul în sobă, apoi a mai stat o vreme, aşteptînd să ardă totul ca să astupe cahla. Căuta să şi-o amintească pe Paraschiţa fată mare. Erau cam de-o samă, umblase cîndva şi la dînsa, dar acum stătea şi nu şi-o putea aminti fată mare. Şi, cum stătea el frămîntat, chinuindu-se cu amintirile, ţiganii au spus un cuvinţel de rău despre Paraschiţa. Au spus mai mult în şagă, cum spun bărbaţii cînd rămîn ei înde ei, dar pe asta Onache nu le-a mai putut-o răbda.

— Ruşine la obraz să vă fie ! a zis.

După care s-a ridicat, s-a îmbrăcat, a deschis uşa şi s-a dus.

Cînd s-a întors, a găsit uşile deschise, iar lăutarii — tufă. Unii s-or fi dus spre răsărit, căci de acolo se lăudau că veniseră, alţii or fi luat-o spre apus, căci acolo le-aü dat mamele ţîţă, şi a rămas numai un ţigănaş cu toba. S-ar fi dus şi acela, da, pe semne, numai bine ce adormise şi n-a vrut să se coboare de pe cuptor, de la cald.

— Taci că mi-au făcut-o...

Mai pe urmă însă s-a gîndit că toate sînt spre bine. Orişicum, odată şi odată aveau ei să se ducă, iar cu un tobaş nu-i chiar aşa de rău, dacă nu eşti nici prea lacom, nici prea mîndru. Ş-ar fi fost ele toate bune, numai că după cumătria ceea, cum ieşea în sat şi lăutarii nu mai veneau în urma sa, Ciutura a început a nu-l mai recunoaşte. Oamenii se opresc, se uită lung în urma lui şi fiecare parcă ar fi vrut să zică : „Ce-i, moşnege, ai păţit-o ? Aşa-i că nu mai este ceea ce-a fost ? Apoi nu ţi-a spus atunci omul cela că ai s-o păţeşti ?" — Lasă, bre, că mi-o mai rămas unul. De sămînţă." — „Unde ? Care ? Dă să-l vedem şi noi."

Apoi, culmea culmilor, ţigănaşul cela parcă ar fi înţeles despre ce era vorba. Se ruşina că a venit în urma omului de unul singur. Se tot oprea căscînd gura, ba la o răscruce, ba la alta, tot şuşotea ba cu un om, ba cu o femeie. Era mic şi prostuţ, iar Ciutura — sat mare şi viclean, cînd era vorba de amăgit pe cineva. Şi a oftat bietul Onache — ca să vezi ce lume anapoda ! Îţi ia ultima suflare. N-are ce face cu dînsa, dar o să ţi-o ia, pentru că e mai tînără, mai voinică şi ştie că nimeni n-o să-i ceară socoteală pentru fărădelegea sa.

Trece iarna, vine primăvara, vine vara, iar pace nu-i nici în lume, nici în Ciutura, nici în sufletul lui Onache Cărăbuş. Amărît cum era, căuta să nu prea iasă din casă, să nu prea dea ochii cu lumea. Ocolea maidanele unde se adunau serile bătrînii să mai stea la sfat, ocolea vorba bună a rudelor, ocolea zilele cu petreceri, iar dacă se şi oprea la cîte-o portiţă, căuta mai mult să asculte, să tacă. Degeaba însă erau toate. Acum oamenii nici ziua în amiaza mare, nici la doi paşi nu-l mai cunoşteau.

Prin mijlocul verii, tocmai cînd bătrînului Onache i se făcuse lehamite de toate, s-a zvonit prin sat că conducerea colhozului caută un paznic pentru nişte maşini stricate, adunate în cîmp şi rămase acolo. Se făgăduia cîte-o jumătate de trudozi şi cărbuni pentru de foc la iarnă. Bordei însă pentru paznic colhozul nu vroia să facă. Lemn — poftim, scînduri — poftim, o ferestruică acolo ceva sau măcar o bucată de sticlă — poftim, iar încolo — las' să sape paznicul, ca să-i mai treacă de urît pe dealurile celea. Doritori de-a cîştiga trudozile pentru nimic erau mulţi, dar nu vroiau să sape. Ziceau : las' mai întîi să ne facă cîrmuirea bordei şi pe urmă vom zice şi noi : poftim.

Pe Cărăbuş de la o vreme începuse a-l supăra vătămătura ş-o zis că — gata, nu se mai atinge de pămînt : destul a tot săpat în viata lui, dar iată că într-o noapte

a avut un vis cît se poate de straniu. Se pomenește el așa, nitam-nisam, într-o noapte frumoasă, caldă, cu lună plină, într-un cîmp cu păpușoi răscopt, înțepenit de nu se clătina o frunză, de parcă și păpușoii, și noaptea, și Onache însuși așteptau să se întîmple ceva vajnic, ceva nemaipomenit, căci se zvonise peste tot că, iată, o să se întîmple ceva vajnic, nemaipomenit.

Apoi, deodată, aude de departe un sfîșietor urlet de cîne... L-a răzbit pînă în rărunchi urletul cela, care vuia, clocotea și nu mai sfîrșea odată. „M-o fi chemînd Molda la dînsa“ — și-a zis Onache prin somn și a pornit cînd la pas, cînd fuga, cînd înotînd spre urletul cela. Oricît ar părea de ciudat, dar înota, înota prin cîmpul cela de păpușoi cum ai fi înotat pe-o apă nesfîrșită și tot striga cît îl țineau băierile :

„— ...o-o-o-olda-a-a...“

Trezit de propriul său strigăt în puterea nopții. Onache a sărit iute afară și s-a mirat cumplit, căci noaptea visată semăna ca două picături de apă cu noaptea așternută peste sat. Și luna era plină, și cerul era senin, și nu se mișca o simplă frunză, și de peste deal, de acolo din lanurile celea de păpușoi, parcă-parcă se auzea un urlet tulburător de cîne.

Fără a sta mult pe gînduri, Onache a primit slujba de paznic, cu bordeiul așa nefăcut cum era. Las', și-l sapă el încetișor. Atît amar de pămînt a săpat, mare lucru dacă mai sapă o săptămînă ! Și-a luat deci hîrlețul, pufoaica, ceaunașul, un scăunaș cu trei piciorușe și a ieșit din sat cu țigănașul în urma lui.

*

Cu timpul a venit și toamna, iar odată cu toamna în Cîmpia Sorocii vin mirii și miresele, vine vremea nunților și petrecerilor. Onache Cărăbuș, de cînd se ține minte, a tot umblat pe la nunți. Cît era mic, se ducea prins de fusta bunicii sale și se întorcea cu cîte-un co-

vrig, cu cîte-o nucă. Ceva mai tîrziu se ducea cu tovarăşii săi de joacă. Rămînea ore întregi în faţa muzicantului cu trompeta lucitoare şi tot stătea nemişcat pînă se învineţea de atîta frig, pînă surzea de atîta cîntare. Cum a crescut măricel, ieşea cu căldarea plină la o răscruce, pîndea întoarcerea tinerilor de la cununie ca să arunce sub copitele cailor un fuior de apă rece şi să prindă în căldarea deşartă cei cîţiva lei aruncaţi drept mulţumire.

De pe la cincisprezece ani a început a fi luat vornicel. Mai ales miresele îl pofteau. Îi legau la mînecă o băsmăluţă, îi puneau o floare la piept şi toată ziua, cît ţinea nunta, el, de fericit ce era, nu mai vedea nimic în jur. Apoi, cînd i-a venit vremea, a ieşit şi el mire în faţa satului, pe urmă a tot stărostit şi cununat, a tot împăcat lume în satul lui cît a putut. Visa la trei nunţi frumoase, dar feciorii nu i s-au întors, şi a făcut numai una.

Nunţile însă au rămas pentru toată viaţa cea mai mare patimă a lui, şi cum răsărea în valea satului o melodie, o rămurică din copacul cela furtunos şi vesel căruia i se zicea nuntă, Onache lăsa totul baltă şi se ducea repejor să vadă cum va fi jucată mireasa. Mai ales îl fermeca „Iertarea", capitolul cela zguduitor al nunţii cînd mireasa îşi lua rămas bun de la părinţi. Ieşea în prag în rochie albă mireasa, veneau în urma ei părinţii, ţinînd o pernă frumoasă şi moale... Mireasa se întorcea cu faţa spre ei, se lăsa în genunchi, îşi lipea obrazul de faţa pernei, de parcă ar fi vrut aici, într-o clipă, să mai guste o dată din acea nesfîrşită minune căreia i se zice dragoste părintească, dar nu avea, sărmana, vreme. O grăbea mirele, o grăbea nunta şi, strîmtorată, îndemnată din toate părţile, ea mulţumea părinţilor pentru că au crescut-o, voia ceva să mai spună, dar o înecau lacrimile şi ceea ce nu putea ea spune, spuneau muzicanţii

într-o melodie sfîșietoare, căreia așa i se și zicea : „i[illegible]tarea". Plîngea mama miresei, lăcrăma tatăl ei, plîngeau femeile venite la nuntă, și cu toate că ți se oprea un nod în gît de atîta durere, maică sfîntă, cît de frumoasă era durerea ceea !

Nunțile dintotdeauna au fost marea patimă a lui Onache Cărăbuș. Acum mai venisè o toamnă cu miri și cu mirese. dar toamnei acesteia scris i-a fost s-o petreacă departe de Ciutura, de nunțile ei. Ce să-i faci, l-a înzestrat Dumnezeu cu duhul împotrivirii celor streine firii omenești și el a căutat să fie demn de aceste înalte daruri cerești. Atunci cînd duhul lui a născut un cuvînt tăios, hazliu, ușor sau greu, Onache l-a dus lumii cinstit, fără a șovăi, fără a căuta să facă negustorie cu dînsul. iar pentru o asemenea volnicie odată și odată trebuia să plătească.

Voi trăi așa cum va binevoi Domnul, și-a zis Onache cîndva demult. Bun sau rău, bogat sau sărac, deștept sau prost, mă voi arăta în fața lumii așa cum sînt și voi părăsi această lume așa cum am fost, dar ca să vezi... Nu se poate așa ceva. Orice frunză în codru își trăiește veacul așa cum i-a fost dat ei să fie și nimeni nu-i cere să semene neapărat cu alte frunze ; orice bulgăr de pe marginea drumului, orice nouraș din largul cerului rămîne așa cum l-a blagoslovit Domnul, și numai omului această taină a ființei sale, această zodie de-a nu fi semănat cu nimeni, îi este pusă în sarcină și-i pedepsit crunt atunci cînd nu primește să se lase de ceea ce i-au dat cerul și pămîntul.

Onache nu a primit pustiirea sufletească drept mare minune a vieții și iată că a ajuns singur-cuc. Stă zile întregi singurel, că au început să-l doară mușchii fălcilor. N-are cui spune o vorbă, stă cu gura închisă și, pe semne, de asta îl și dor. Unica bucurie ce i-a mai rămas

erau duminicile. Cum venea o duminică, i se părea că aude printre dealuri, undeva hăt departe, vornicei chiuind, aude frînturi de sîrbe, vede lume de pe lume adunată într-o ogradă. Şi-i venea şi lui atunci să se strecoare nevăzut prin mulţime, să se bucure tăcut, împreună cu alţii, de toate cele cîte văd ochii.

„Hai la nuntă, cumătre Onache !“ se îmbia el pe sine şi începea a se găti de petrecere. Îşi tundea mustecioara scurt, după placul unei vădane, care, de altfel, s-a dovedit pînă la urmă a fi o proastă şi o mincinoasă cum nu se mai află. Îşi lustruia, pe cît se putea, cu o mănuşă veche bocancii, făcea cuşma numai val, şi-o punea puţin pe-o parte, aşa cum credea că i-ar sta mai bine. După care ieşea din bordei cu un scăunaş josuţ cu trei picioare, îl potrivea în mijlocul bătăturii, se aşeza. Îşi ştergea cu mîneca ochii, ca să-şi închipuie mai bine cele ce urmau să se întîmple, ducea un pumn slăbit, făcut pîlnie, la ureche şi petrecerea începea. Sate împrejur avea destule — fiecare se lăuda cu muzicanţii săi, şi duminicile, din zori şi pînă în noapte, tot umblau prin cîmpie frînturi de veselie cumplită.

Stînd aşa pe scăunaşul lui josuţ, în mijlocul unui cîmp sterp, înţepenit în aşteptarea iernii, Onache se gîndea că o nuntă adevărată, o nuntă în felul cum o înţeleg plugarii din Cîmpia Sorocii înseamnă mai întîi de toate muzicanţi. Încolo — puţin le pasă. Că o să fie rochia miresei cusută la un croitor vestit ori cumpărată gata într-un magazin, că au chiuit vorniceii de bucurie ori pentru că aşa se obişnuieşte pe la nunţi, că socrii cei mari au aşezat la masă musafirii la rînd ori numai neamurile lor — pentru toate nimicurile iestea nimeni n-o să-ţi ceară socoteală, dar muzică să le aduci. Să le aduci muzicanţi vestiţi, ca să poată ei pe urmă spune că aşa o petrecere încă n-a fost. Altfel n-au să ţi-o ierte. Au să se uite chiorîş la tine o viaţă întreagă şi chiar atunci

cînd ai să fii pe patul de moarte, cînd ai să-i rogi de iertare, ei au să se uite dojenitor la tine, de parcă ar fi zis : mă rog, dacă a venit vorba, Dumnezeu să te ierte, dar totuşi, cum ai putut tu, bre, să mă pofteşti la nuntă tocmind nişte calici să-mi cînte marşul ?!

— Dacă ştiu să cînte frumos, păgînii, îi şopteşte badea Onache vecinului din dreapta, care nu se ştie de ce, nu prea era la locul lui. Iaca, pe unde cu plinul, pe unde mai cu deşertul, ciuturenii ţin la guleaiuri şi, aşa păcătoşi cum sînt, dacă ştiu a-şi trăi traiul.

După ce şi-a lăudat în felul ista satul de baştină, Onache s-a întors spre vecinul din stînga, care nici acela nu prea şedea la locul lui, şi i-a propus :

— Să-i auzim acum pe cei din Nuieluşi. Lumea îmblă şi-i laudă, dacă eu unul nu prea cred în laudele celea.

Badea Onache ascultă frînturile de cîntece ce răzbat pînă la dînsul, le alege, le culege, se tot miră în sinea lui şi apoi că-s una din marile minuni ale acestui pămînt — lăutarii din Cîmpia Sorocii. Vreo zece omuleni, pe cît de trişti, pe atît de osteniţi, stau grămăjoară într-un colţ de ogradă şi se tot ciondănesc cu privirile, se tot îndeamnă unul pe altul cu coatele. Parc că nu ştiu nici ei înşişi ce să cînte, şi cîntecele lor ba-s scurte, că nu-ţi ajunge vreme să scoţi o fată ruşinoasă la joc, ba se lungesc, încît pare că o să se înece nunta în colbul ridicat de roata perechilor.

Cei zece muzicanţi se lasă mult rugaţi cînd sînt poftiţi să ia masa. Cinstesc şi ospătează cît li se pune dinainte, dar, cînd ies iar afară, nu mai au chef să cînte. Cu obrazul aburit de-un pahar de băutură, cu sprînceana încruntată amarnic, ei deapănă o nimica toată, necăjiţi şi plictisiţi de viaţa lor. Dar deodată tresaltă. Parcă un vînt ar fi dat peste dînşii, parcă li s-a năzărit ceva, parcă o lumină de sus s-ar fi revărsat peste ei şi cîntece vechi,

cîntate de sute de ani pînă la dînşii, par a se naşte acum, pentru prima oară. Şi te tulbură, şi te farmecă, şi spun lumii atîtea lucruri tainice despre tine, despre viaţa ta, încît rămîi trăsnit : cum, cînd, de unde putuseră ei să afle ? Toată nunta se adună în jurul lor, lumea stă cutremurată, lumea stă fermecată, dar, între timp, mai vine o boare de vînt, mai face să li se năzară ceva şi se stinge, şi nu mai e de nimic cîntarea lor. Zece mutre aburite de vin, zece perechi de sprîncene încruntate, iar încolo — nimic.

Onache zîmbeşte :

— Nu-i vorbă — şi-s bogaţi, şi au cu ce petrece aiştia din Nuieluşi, dacă muzicanţi ca lumea nu ştiu a tocmi.

Nunţile din Cîmpia Sorocii nu-şi au un canon hotărît al lor. Într-un sat ele se rînduiesc într-un fel, în alt sat — altfel. Totul depinde de roada anului, de avutul socrilor, de voia bună a mesenilor. Se întîmplă nunţi ce ţin cîte patru-cinci zile la rînd, dar se întîmplă şi nunţi de-o singură zi — duminică diminecioară se încep şi cam pe după miezul nopţii nuntaşii se împrăştie pe la case.

După socotelile lui badea Onache, în toamna ceea colhoznicii nu prea aveau ce se lua cu petrecerile. Nunţi se făceau puţine. Multe fete de măritat s-au dus prin şcoli, băieţii de sama lor au fost luaţi la armată. Colhozurile pînă una-alta nu dăduseră mai nimica. Păpuşoii şi sfecla mai stăteau în cîmp.

Aşa se gîndea Onache Cărăbuş, dar, fireşte, satele îşi aveau mintea lor. „O viaţă are omul !..." — o fi strigat un prost într-o sară şi strigătul lui a fost furat de văi, de păduri, de sate. „O viaţă are omul !..." — a urlat întreaga cîmpie şi s-a dat într-un şir de petreceri cum nu se mai pomeniseră. Curgea vinul ca apa în pîrău, puţeau a basamac toate gardurile. Oamenii petreceau la nunţi, la cumătrii, la bufete ; petreceau în zece, în şase, în doi şi de unul singur ; petreceau la sfîrşitul săptămînii, la începutul, la

mijlocul ei. „O viață are omul !..." — și cînd vîntul sufla de la asfințit, și cînd bătea el de la răsărit, și chiar cînd nu bătea deloc, la bordeiul lui badea Onache ajungeau chiuituri și vorbe urîte de oameni chercheliți.

Lui badea Onache îi plăceau petrecerile atunci cînd aveau ele un miez, un har al lor. Îi plăcea să cinstească la o nuntă, la o cumătrie, dar să se așeze așa și să bea numai pentru că are o singură viață, asta nu i-a plăcut niciodată. Toate erau bune la vremea lor, altminteri el nu le primea. Ființa lui răsărise din socoteala zilelor de muncă și hodină rînduite cu sute de ani în urmă : după șase zile de muncă — una de hodină, și iar șase de muncă, și iar una de hodină. Altfel viața nu avea rost. Acum toamna abia venise, în cîmp mai rămînea încă roadă, iar satele se dedau la beții. Stăteau mașinile în cîmp, se tulburau prin ferme vitele neîngrijite, prindea a păli frunza răscoaptă a păpușoiului, iar cîmpia zăcea beată turtă.

Onache umblă în jurul bordeiului, trage cu coada ochiului pentru ca cineva de atîta beție să nu umfle vreo roată din mașinile celea stricate, s-o ducă pe basamac, și se gîndește în sinea lui : ce-o fi dat peste neamul ista al țărănimii ? Că doar toamnele vin nu numai cu nunți și tulburel. Odată cu toamnele în Cîmpia Sorocii vine vremea număratului bobocilor, vremea cugetului și frămîntărilor. Toamna e hotarul unui an întreg de muncă, de dragoste, de vise. A rodit ceea ce avea să rodească, s-a copt ceea ce avea a se coace. Acum pămîntul gol prinde a se răcori, se lasă furat de gînduri, de parcă ar fi vrut să adune toată vara de la prima zi caldă pînă la ultima brumă, să vadă ce-a fost bine, ce-a fost rău. Și-i frumos pămîntul istovit de propria sa roadă, rămas acum sterp și îngîndurat. Urmărindu-i frămîntările, țăranul cearcă și el toamna să prindă un rost din viața lui. Stau amîndoi de se frămîntă — omul și pămîntul muncit de el — și nici unul, nici altul nu se pot dumeri, căci au fost

atîtea zile bune, atîtea zile grele, atîtea zile netrăite au licărit şi s-au tot dus !

Ce e bine şi ce e rău în viaţă — pînă la urmă asta e pînea cea de toate zilele a sufletului, a minţii, iar toamnele cu nopţi lungi, răcoroase, cu cer senin şi nalt, sînt cum nu se poate mai bune, pentru ca omul să-şi poată frămînta mintea şi a mia, şi a suta mia oară să se întrebe : pentru ce trăieşte el pe această lume ? Nopţile veneau senine şi frumoase, veneau gînditoare, alese pe sprînceană, dar veneau zadarnic, căci cîmpia bea basamac şi petrecea.

Se trece toamna, iar după toamnă, fireşte, vine iarna...

„Oare chiar să se prăpădească aşa mîndreţe de păpuşoi ?"

Nu departe de bordeiul lui badea Onache, dincolo, peste vale, fugea pînă hăt spre zare un lan nesfîrşit de păpuşoi. Uşa bordeiului era aşezată în aşa fel, că, de cîte ori ar fi ieşit badea Onache afară, dădea cu ochii de păpuşoi. Şi îl durea de fiecare dată cînd păşea pragul, pentru că păpuşoii erau mulţi şi rodiseră bine. Cîteva lanuri se vărsau unul în altul şi cît apuca privirea omului — ce ţi-i deal, ce ţi-i vale — numai păpuşoi. Frunze lungi cît sabia spînzură frînte în două, se ţin ca prin minune legate de-o singură aţişoară, dar se ţin, şi cum vine o boare de vînt, porneşte un foşnet nemaipomenit în întreaga cîmpie. Pare că sute de mii de ţărani, şiragul nesfîrşit de generaţii ce-au stropit cu sudoarea şi sîngele lor aceste ogoare se caină şi se frăsuie că roada s-a copt, iar secerătorii nu mai vin odată.

„— o-o-o-olda-a-a..."

Onache umblă, se zbuciumă şi nu-şi mai poate afla loc. De cînd e lumea ei au mers împreună — poporul şi pămîntul lui. Şi cum s-a putut întîmpla, cum s-a putut face că unul a pornit-o pe-un drum, celălalt — pe alt drum ? Şi cam unde ar putea ei să ajungă, fiecare mergînd de capul lui, odată ce-au fost făcuţi unul pentru

altul, deoarece pămîntul este vatra şi soarta unui popor. Ale lui sînt aceste văi şi aceste dealuri, fir cu fir şi bulgăre cu bulgăre, ale lui sînt şi depărtările, şi cerul, şi primele ploi de primăvară, şi vuietul tractoarelor, şi cîntecele fetelor ieşite la prăşit. Şi toate cîte rodiseră vreodată pe acest pămînt, şi cele ce urmau să rodească, toate erau ale acestui neam. Iar neamului nu-i mai păsa de nimica, neamul era beat turtă, şi asta îl durea cumplit pe bătrînul paznic.

În fiecare sară badea Onache lăsa bordeiul şi se repezea să vadă cam cît mai pot sta păpuşoii în picioare. Vara fusese ploioasă, păpuşoii au crescut nalţi şi, ca să-i poată încinge cu o singură privire, intra în mijlocul lanului, urca pe-o movilă naltă, zisă de ciutureni Movila lui Vodă. Se mai spunea că sub movila ceea o fi zăcînd mari comori. Onache nu credea în comori, dar movila îi plăcea, pentru că era veche, naltă, trainică.

Toamna era pe sfîrşite. Cerul şi pămîntul începeau a sufla frig de iarnă, frunzele de păpuşoi au căzut, s-au rărit cu totul, de-au rămas numai cocenii cu ştiuleţii spînzuraţi pe ei, iar secerătorii nu mai vin. Cîmpia petrece, toamna se duce. Zile întregi cerul îşi tot schimbă faţa — ba se încruntă, ba pare a se lumina, şi împreună cu el pădurile din depărtare — pădurile de argint, ba se desprind din ceaţă, ba se lasă înfăşurate din nou.

Acest joc ciudat al depărtărilor a început, nu se ştie de ce, să se lase mîncat de ceaţă. Se prăbuşeşte o zare, şi încă una, şi mai una, iar într-o sară, cum stătea Onache sus pe Movila lui Vodă, l-a străpuns un fior de mare durere. I s-a părut, aşa, pentru o clipă, că a nimerit într-o altă lume, o lume în care te miri de-a mai găsi vreun suflet să fie de acelaşi neam cu dînsul. Toate i se păreau aici străine, pînă şi cîmpia din jur părea a nu mai fi cîmpia pe care o ştiuse din copilărie. Semăna ea, nu-i vorbă, cu cîmpia de altădată, numai că acum ea părea a fi mult mai

strîmtă, mai suptă, mai josuță. Cu o asemenea cîmpie te miri de-ar fi crescut el trei copii la casă, te miri de i-ar fi ajuns putere să le îndure pe toate celea cîte le-a îndurat.

„— o-o-o-olda-a-a..."

Pace, tihnă, pustiu pe deal, pustiu pe vale, pustiu în sus, pustiu în jos, și de atîta tihnă și pustietate a început să i se pară bietului Onache că nici el nu mai este omul ce fusese. Iar dacă nici el nu mai este cel care a fost, ce să te mire că nici cîmpia din jurul lui nu mai este cîmpia de altădată. Fără cîmpie însă nu se poate — cîmpia e vatra sufletului și Onache prinde a o mai cerceta o dată. O cerceta palmă cu palmă, și-l durea amarnic, căci era aceeași cîmpie. Atîta doar că începuse a se potoli. Îmbătrînise și ea cu șaptezeci de ani și nu era lucru de mirare că se potolește. O fi avînd ea, în străfunduri, o vîrstă de mii de ani, dar oamenilor nu le pasă de veacuri multe. Ei o primeau atît cît o puteau vedea, cît o puteau folosi, cît o puteau înțelege, și în felul ista cîmpia trăia și ea o vîrstă de plugar. Se năștea de fiecare dată cînd se năștea omul, alerga desculță împreună cu el, se înălța istovită de primul fior al dragostei. Apoi intra în muncă, în griji, după care, mai spre bătrînețe, începea a se potoli, a se aduna grămadă, a se stinge.

Și acum a prins a se stinge cîmpia lui Onache Cărăbuș. Odată, cum stătea el sus pe movilă și căuta mirat în jur, și-a adus aminte că și tatăl lui, și mulți bătrîni pe care îi apucase, cînd le venea sfîrșitul, își tot frecau ochii, căutau mirați în zare, de parcă așteptau pe cineva, ori căutau ceva și nu puteau găsi. Acum îi venise și lui rîndul să caute și să nu găsească. Și el căuta harnic — într-una căuta — și nu găsea, pentru că acolo unde domneau altădată zări albastre, acum mocneau valuri de umbre, și cu cît mai mult iscodea zarea, cu atît mai aproape veneau umbrele.

O, scurta noastră, o, nesfîrşita noastră viaţă de om! Iată, zac pe sub lanurile de păpuşoi drumurile vechi ale cîmpiei; picioarele lui Onache mai sînt, dar drumurile umblate de el nu mai sînt. Ochii îi mai sînt, dar cerul de altădată nu mai este, căci, după atîta zbucium şi frămîntare, din străfunduri a coborît un cer nou deasupra cîmpiei. Printre văi, printre dealuri se zbat noaptea în lumini sate făcute aproape de iznoavă, sate cu lume nouă, iar badea Onache, cu lumea lui, era de acum pe ducă.

— Atunci dar, vă mînţănim şi pentru atîta.

A coborît de pe movilă şi a pornit spre bordei înviorat de acel pas neobişnuit pe care urma să-l facă. De murit, nu i s-a întîmplat încă niciodată să moară şi era curios să afle: oare cum o fi fiind? A intrat în bordei, s-a aşezat cuminte pe scăunaş, de parcă s-ar fi pregătit să-l tundă cineva şi, întrucît bătrîna cu coasa nu se mai arăta, Onache a aţipit.

Picurase puţin, dar în fărîma ceea de vreme a visat un rîu mare, revărsat în prag de primăvară. O noapte caldă, blîndă, cu lună pe cer, cu brazde moi, şi dangătul celor treizeci de clopotniţe ce tulburau întreaga cîmpie. Apoi s-a trezit, visul s-a dus pe calea viselor, şi numai vuietul celor treizeci de clopotniţe a rămas cu el, tot mutîndu-se dintr-o ureche în alta.

Acest dangăt l-a necăjit pînă în sară, şi toată noaptea, şi a doua zi. Era ca un blestem: iese el din bordei — ies şi clopotniţele cu dînsul; urcă pe Movila lui Vodă — urcă şi clopotniţele; se întoarce în bordei — vin şi ele în urma lui. Nici cu binele, nici cu răul nu putea scăpa de ele, şi nici şipul de basamac, pe care îl ţinea pentru zile negre, nu l-a ajutat.

— Măi, că am să mă închid, ş-am să mă culc, ş-am să mă ieu de piept cu clopotarii!

Spre bătrîneţe, Cărăbuş dormea puţin, dar dormea bine şi, ceea ce era mai însemnat, putea adormi de fiecare dată

cînd voia el să adoarmă. O făcea simplu cum nu se mai poate : se culca și, culcat cum era, începea a le vîntura pe cele multe cîte au fost în viața lui. Apoi pornea a se înciuda. Își amintea de cîte ori a fost el nedreptățit, și-i amintea pe toți cei care i-a scuipat în suflet, fără să fi fost măcar cu ceva răsplătiți din partea lui. Amintindu-și-i, îi tot aduna, îi tot așeza unul lîngă altul, pînă umplea bordeiul. Lume de pe lume se aduna — copiii cu care păscuse cîndva vacile, băieți cu care umblase pe la șezători, feldwebeli în armata țarului, caporali din Oltenia, șefi din satul lui și șefi mari din raion. Cum îi vedea pe toți grămadă, Onache închidea bine ușa bordeiului, alegea o despicătură grea și pornea spre dînșii :

— Voi ce-ați crezut, grijania mamei voastre ? !

Începea a lovi în stînga și-n dreapta și, maică sfîntă, ce mai uciganie era în bordei ! Cărăbuș sufla adînc, din plin, picături grele de sudoare călătoreau pe fruntea-i încrestată de zbîrcituri. Cînd ostenea de nu-și simțea mîinile pînă la coate, le făcea tuturor semn cu sprinceana spre ușă, mătura toată adunătura ceea afară, după care, cu cinstea curată, cu sufletul răzbunat, se întindea sub învelitoare și adormea.

Ca să scape de clopotnițe, badea Onache s-a mai apucat într-o sară să se răfuiască cu cele multe lepădături pe care le-a cunoscut de-a lungul vieții, dar, ce s-o fi întîmplat la mijloc, că de data asta nu i-a mers. Oricum s-ar fi chinuit, dacă nu putea scoate nici o secătură din ceața îndepărtată, ca s-o bage în bordei. Apoi, cum stătea întins pe scînduri și se gîndea ce-ar mai putea face el ca să-și adune dușmanii grămadă, deodată aude cum scîrțîie ușa bordeiului, și nu atît îl vede, cît îl simte pe cel de intră. O viață de om a trecut de atunci, dar îi mai ține minte pașii. Știa cum o să deschidă ușa, cum o să fosăie, pășind pragul, unde o să se așeze, ce-o să zică...

— Iaca, bre Onache, am mai venit pe la tine...

Haralambie, fiind mai năzbîtios și mai iute la picior, nu avea răbdare pînă va fi ieșit Onache din casă, și venea mai totdeauna după dînsul. Venea să-l îmbie la scăldat, la păscut caii, la furat mere. Venea să-l ia la fete. Acum o fi venit, păgînul, să-l ia pe lumea cealaltă... I s-o fi urît acolo de unul singur. Atît de drag i-a fost cîndva Haralambie acela, atît de mișelește l-a trădat, atîta sînge rău i-a făcut mai pe urmă, că printre toți dușmanii pe care i-a avut Onache în viața lui, Haralambie se ridica de printre toți ca un munte.

Firește, acela fusese unicul și marele lui dușman cu care urma să lupte pe viață și pe moarte. Vrajba era atît de mare și de grea, încît de la părinți a început a trece la copii, pentru ca mai apoi să treacă la nepoți, poate la strănepoți și — cine știe ? — pînă unde ar mai fi ajuns, dacă într-o noapte caldă de primăvară nu ar fi oprit o mașină acolo, pe dealul cel mic, lîngă casa lui Haralambie.

Ani mulți au trecut de atunci. O parte din cei duși s-au întors, ceilalți s-au pierdut prin lume, dar, oricum, despre fiecare cîte ceva s-a auzit prin Ciutura. Numai despre Haralambie nu a mai venit nici o veste, de parcă nu a urcat în mașină, ci s-a lăsat la un fund de mare, și marea ceea îl cutremura pe Onache de fiecare dată cînd și-l amintea pe unicul și neînduplecatul său dușman. A se gîndi de el rău nu-i mai permitea bunul simț, a se gîndi de bine nu avea pentru ce, și l-a lăsat să i se piardă prin amintiri. Credea că — gata, s-a stins, dar iată că mai scîrțîie o dată ușa bordeiului și el îl simte după umblet, după felul cum deschide, cum intră...

— Iaca, bre Onache, am mai venit la tine...

— Apoi, măi Haralambie, la vîrsta noastră oamenii vin mai mult pentru a-și lua iertăciune, și de-ai venit și tu să ne iertăm, eu unul îți zic : Dumnezeu să te ierte, că, de cînd cu noaptea ceea, eu te-am avut mai mult de bine... Și dacă-i fi avînd și tu ceva contra me, rogu-mă de mă iartă. Nu de alta, da ne-am luat cîndva frați de cruce, și

nu se cuvine ca frații de cruce să se urască atît de mult și atît de crunt. Sîntem un neam prea mic pentru o ură atît de mare.

Cele treizeci de clopotnițe au blagoslovit cu glasul lor de aramă bunătatea lui Onache Cărăbuș, după care au tot sunat și sunat pînă ce omul s-a obișnuit cu ele. Ba chiar a început să-i placă. Se gîndea : îmi sună pentru că sînt creștin, și-i părea grozav de bine că odată, demult, doi țărani săraci au înfășurat în miezul iernii, colo în ce-au putut, un copil sugaci și l-au dus la bisericuța din sat să-l boteze. O fi tras, pe semne, clopotul în ziua ceea, și clopotul cela l-a ținut minte, i-a tot urmărit soarta șaptezeci și ceva de ani și acum, cînd a fost să-i vină ceasul, el, clopotarul, îndurerat, împreună cu clopotele din satele vecine, prevestește cu jale apropierea sfîrșitului.

Onache șede pe scăunaș în bordei și zîmbește aproape fericit, dar într-un tîrziu i s-a părut că cineva scîncește la ușă. Se tot întreba în sinea lui cine o fi scîncind acolo la ușă, pentru că plînsetul cela începu că acopere bătaia clopotelor, iar biata inimă a lui Onache o viață întreagă tresălta cînd auzea un necaz de copil.

— Care-i acolo, bre ? De ce nu intri ?

Scîncetul a amuțit. Ușa era întredeschisă — o împingi cu piciorul și intri, dar, ca să vezi, nu intra. Ploua întruna și atunci badea Onache s-a ridicat de pe scăunaș, a deschis larg ușa.

— Tu ești, măi ciocîrlane ? ! Ca să vezi cum am uitat eu de tine...

Era el, copilul de țigan, cu o tobă mare, răzmuiată de ploaie. Nu l-a părăsit, i-a rămas credincios pînă la urmă, dar acum o fi simțit că a venit sfîrșitul stăpînului și-și deplîngea soarta sa amară, căci ce se face el în pragul iernii, în singurătatea cîmpurilor ? !

— Tu, măi țică, nu lăsa amarul să-ți intre tocmai la inimă, da încolo le descurcăm noi pe toate...

A aprins în cuptoraş nişte vreascuri, şi-a uscat ţigănaşul, i-a uscat şi toba, şi beţişoarele cu care bătea în ea. Pe la zori ploaia a contenit, dar drumurile mai erau încă răzmuiate şi au mai stat o bucată de zi în bordei. Au făcut o mămăliguţă cu brînză, au găsit şi o fărîmă de şoric pentru jumere, au ospătat în doi.

— Ştiusem eu, măi băiete, un sat frumos şi vrednic pe aici prin părţile istea. Amu nici pomeneală de dînsul, dar am să te duc ş-am să te las pe locul cela, pentru că, cred eu, dacă va mai răsări cîndva ceva acătării, tot pe locul cela o să răsară.

Pe la chindii, luîndu-şi pufoaica, ceaunaşul şi scăunaşul cu trei picioare, badea Onache a pornit prin cîmpurile goale, răzmuiate de ploaie. Venea încet, domol şi istovit, de parcă ar fi făcut o arătură grea de ani de zile. Pămîntul era uscat şi tare ca piatra, caii erau slabi şi necăjiţi, plugul vechi şi ruginit. În atîţia ani de arătură erau vremuri cînd i se ura totul pe lume şi-i venea să-şi lepede brazda, să se ducă unde l-or duce ochii, dar nu s-a lăsat înfrînt. „Ară şi seamănă şi vei avea dreptate“ — i-a spus destinul în ziua naşterii sale, şi el o lungă viaţă de om a tot arat pămîntul, palmă cu palmă, a semănat cît a putut, dar dreptatea, mă rog, ca dreptatea. Acum sosise rîndul altora să are, să semene şi să-şi aştepte dreptatea.

Venea încet, depănîndu-şi osteneala, îşi lua rămas bun de la arături, de la semănături, de la cîmpurile în aşteptare, şi se gîndea în sinea lui : e mare lucru cînd omul nu poate ajunge cu mintea lui chiar la toate. Uite, trece prin cîmpul gol un moşneag cu un ţigănaş în urmă, ba urcă un deluşor, ba coboară o vîlcică, dar ia cearcă şi află de unde vin şi încotro se duc !

Amurgul fură cîmpia umedă, o tot înveleşte în umbrele sale şi rămîn numai zece paşi în urmă, zece paşi în

față, iar restul e topit de tainele nopții. Și-s mari, și-s grele nopțile de toamnă în cîmpie. Ai cer destul deasupra ta, pămînt însă deloc — numai o singură fărîmă cît să pui piciorul, și piciorul șovăie, nu crede. E liniște în jur, glodul suge pașii trecătorului și clefăitul mersului sună singuratic în fundul văilor. Apoi se deșteaptă fabricile de zahăr în cîmpie. Se aprind și sună toate laolaltă, de parcă s-ar fi înțeles din vreme, de parcă ar fi zăcut de-o singură boală. Pe urmă vuietul lor se stinge și iar e liniște în cîmpie, numai vîntul fluieră în firele de telegraf și se aud pașii unui trecător întîrziat la drum.

Și e frumos totuși cînd trece un om prin cîmpul gol, întorcîndu-se în pragul iernii la casa lui. Onache ba vine în lungul pămînturilor, ba o cîrnește și începe a le reteza de-a curmezișul — și tot vine, și îi place grozav cum pășește el, încet, fără grabă, dar simte sporul mersului. Ș-ar fi tot mers el așa, mulțumit de sine, multă vreme, dar s-a pomenit deodată că mîna dreaptă caută prin buzunare cheița de la lăcată.

Asta însemna că Ciutura e pe aproape. Nu s-a oprit locului să se uite în jur, să vadă ce și cum — las' că mîna dreaptă știe ea mai bine, și dacă a pornit după cheiță, înseamnă că-i aproape casa.

Vîntul a început a aduce de peste deal fum din fumul cinei din sat. Se auzeau bătînd cînii, se auzeau vorbind oameni, iar Onache tot venea cu capul plecat, furat de gîndurile lui. De-abia cînd, de după o muchie de deal au răsărit, oarecum pe neașteptate, casele de la marginea satului, de-abia atunci Onache s-a oprit să răsufle. Înfierbîntat de drum, s-a zgribulit puțin, căci îl fura frigul, dar, amintindu-și de despicăturile uscate ce le avea în tindă și de minunea de cuptor ce-l aștepta de atîta vreme, a făcut deodată : uuuhhh ! — cum fac, de obicei, oamenii degerați, intrînd la cald și așezîndu-se la vetrele lor.

Primul chibrit, ca să vezi, nu se aprinde. Îi sare o jumătate de gămălie, cealaltă abia se rumenește, și Cărăbuș se gîndește că, pe semne, iar o să pornească ploile — cum o întoarce în ploi, chibritele și sarea prind jilăveală. Al doilea chibrit s-a stins, pare-se, înainte de-a fi ajuns bine la cutie, în schimb al treilea, după cum i se și cuvine celui de-al treilea, a fost bun.

Bobul flăcării aprinde o așchie subțire de la marginea cuptorului. O limbuță de lumină, abia răsărită, prinde a linge o despicătură de mii de ori mai mare. O tot suge, o tot miroase, o tot încearcă, dacă — degeaba. Cărăbuș începe a alege din cutie un alt chibrit, dar în ultima clipă picătura de flacără, văzînd raua, lasă despicătura în pace, culege două-trei așchii, mai crește puțin și, voinicuță, iar se întoarce la despicătură.

— E mică, dar e hîtră...

Focul, orișicum, e zămislit. Cuptorul e numai umbre și în casă frigul mai e stăpîn, dar un șirag de mărgele fierbinți s-au risipit pe sub vreascuri și tot scurmă, robotesc. Aici cearcă, dar nu le merge, colo le merge, cu toate că nici n-au încercat. Și se tot înghesuie, și se hîrjonesc, dar cînd joaca ajunge la sfadă, au destulă minte — fiecare lasă de la dînsul, numai să fie bine.

De undeva de departe se aude urnindu-se greoi focul cel mare și picăturile fierbinți nu-și mai pot afla loc în cuptor. Tot ce au ele — pînă și hîrjoneala ceea a lor — totul e moștenit de la focurile vechi ce-au vuit cîndva pe vatra asta, dar ia cearcă să le-o spui ! Nici că vor să audă... Noi încoace, noi încolo ; noi și numai noi. Pe toate le fac ușor, în glumă, și tot cresc, se înfiripă, dar minte n-au deloc — numai joacă, numai nebuniile îs de capul lor. Urmărindu-le, Onache începe a-și aminti propria sa copilărie. Cîte taine, cîte frumuseți, cîte farmece văd ochii copilului, cu cîtă dibăcie viața prinde acest început de mirare și-l tot amăgește, și-l tot duce înainte ; pe semne, fără

aceste sfinte minciuni, fără joacă, nici viața nu se leagă, nici focul în cuptor nu se poate face.

În urma copilăriei umblă tinerețea să-i fure locul, căci, zice ea, cine știe ce-o fi mai încolo ? Vin vîrstele mari, dau buzna peste tine și atunci cu ce rămîne ea, tinerețea ? Copilăria se duce rușinoasă, iar tinerețea se zbuciumă de la bun început, căci tinerețea e sfînta vîrstă a nedumeririlor. Ar părea că totul e simplu : ici e cuptorul cu lemne, colo vine cahla, pe unde iese fumul afară, căci mare lucru nu e la mijloc, dar focul vrea să le afle singur pe toate. Ba se lasă pe spate și se uită în întunericul nopții, ba miroase vînt venit de afară, ba se ridică în vîrful labelor, se chiorăște sus prin cahlă și, înfricoșat de cele văzute, se întoarce înapoi. Își vede cumincior de treburi, dar nu poate uita că a fost undeva și a văzut ceva. Se tot apropie de cahlă, se tot porăie pe acolo, apoi deodată — hup ! — și nu mai arde focul. A fugit afară. Onache pipăie chibritele în buzunar, dar nu se grăbește — știe el jocul ista.

Cîteva despicături, tivite cu scîntei pe la margini, luminează prin întuneric, ca flacăra să-și poată găsi cuibarul la întoarcere. Și, într-adevăr, încă o dată — hup ! — și iar e lumină în casă, iar arde focul. De data asta însă flacăra, simțindu-se vinovată de fuga sa, devine harnică nevoie mare și tot adună, tot leagă despicăturile una de alta. E o muncă grea, istovitoare pentru o făptură atît de fragedă, dar ea muncește din răsputeri, muncește pentru că-i drag să muncească, și în truda cea mare nici nu prinzi de veste cînd s-a dus tinerețea.

Acum cuptorul e numai pară, numai vuiet, numai spuză fierbinte și scîntei. Despicăturile stau întregi, dar focul se zbate ca o mare, le cuprinde și începe a le topi. Nemărginita lui putere se desface din băierile sale și cuptorul urlă, geme, e numai dragoste, numai ură în măruntaiele lui, iar el se plînge că nu-i ajunge nici dragoste ca să-l mistuiască, nici ură ca să piară.

Onache Cărăbuş stă la pîndă. Cu ochii larg deschişi, cu sufletul oprit a mare mirare, urmăreşte cuptorul ţintă. Vrea să vadă ce se va alege pînă la urmă. A vrut totdeauna să afle cînd, şi cum, şi încotro se duce puterea ; era, poate, una din cele mai mari taine ce nu se lăsau prinse de mintea lui. Se întreba de fiecare dată : o să rămînă în picioare puterea asta ori o să piară, se va altoi ceva din dragostea şi ura ceea, ori se va duce totul pe cahlă ?

Slavă Domnului, focul arde. S-a dus flacăra, s-au dus împreună cu ea lemnele. Abia mai fumegau pe la margini cîteva cioturi, dar cuptorul e numai jăratic. Nu arde nimic, ca să zici că arde, dar frige amarnic. Acum focul s-a făcut mare, s-a copt, a dat de fund. Pretutindeni e o fierbinţeală nemaipomenită. S-au trecut furtunile lumii, zguduirile veacului. O cunună de cărbuni căliţi zace pe vatră — ba se întunecă, ba iar se aţîţă, dar iată că, printr-un joc ciudat al luminii şi umbrelor, din cununa ceea de cărbuni fierbinţi se desprinde chipul drag, chipul credincios al vrednicului tovarăş de altădată...

— Măi, măi, măi !

Molda şade cuminte, şade frumos încolăcită pe vatra pe care a tot copt Tincuţa pîne de şi-a ţinut casa ; Molda şade aşa cum a şezut ea cîndva în pragul casei. Cu coada uitată la întîmplare, cu botul pe labe, cu ochii trişti, cu fruntea îngîndurată. Atîta credinţă ş-atîta tristeţe a zămislit Domnul într-însa, că ţi se topeşte inima de dragoste, şi mîna bătrînului Cărăbuş se ridică de pe genunchi, porneşte spre Molda cu o ultimă mîngîiere, dar nu se poate, vai, nu se poate, că acolo unde-i ea, e numai foc şi pară...

— Hai, vin' la tata...

Onache suspină adînc, fericit de această întîlnire. Iaca, scris i-a fost s-o mai vadă o dată. Curg şiroaie de lacrimi pe obrazul zbîrcit, nebărbierit, pentru că drumul a fost lung şi viaţa a fost mare. Două războaie mondiale, o revoluţie, un Nistru revărsat de primăvară, un cîmp trudit

din primăvară şi pînă toamna tîrziu, an de an, o vrednică şi cuminte femeie, trei copii, — şi toate acestea în numai o singură viaţă de om !

Iată însă că în toiul cugetărilor, în ultima clipă răsare — nici că mai ştii de pe unde ! — un fluturaş negru. Se repede aşa, din zbor, prin gura cuptorului şi, de fierbinţeala cea mare, prinde a se zbate. Ba se lasă pe-o ureche, ba pe coada mult pătimitei Molde. Cînele îşi tremură blana, scutură fluturele, dar parşivul zboară cît ce zboară şi iar se lasă pe dînsa. Îngrijorat, Cărăbuş se gîndeşte cum ar face ca să-l scoată de acolo, dar, pînă se chiteşte cum să apuce mai bine vătrarul, mai apare un fluture. Se întîlnesc, se miroase, se împerechează pe-o margine de cărbune fierbinte. Într-o clipă fată, îşi cresc pui, iar cînd te uiţi mai bine, cuptorul e numai fluturi negri. Au împresurat cu aripioarele lor şi botul, şi grumajii, şi coada Moldei, acum ea nu-i mai poate scutura. Au îngropat-o, sărmana, de vie. Onache se repede cu vătrarul în ajutorul ei, dar focul încet, treptat-treptat, se stinge. Se face linişte, şi întuneric, şi pustiu în casă.

— Ia te uită, bre !

Era o poveste veche de cînd lumea : toate vin şi toate trec, dar lui Onache i s-a părut că n-a înţeles ce s-a întîmplat. Ce-i cu fluturaşii ceia ? De unde s-or fi luat, cine-s ei la urma urmei ? Prietenii sau duşmanii noştri ? ! Nedumerit, iese în tindă, mai aduce un braţ de despicături, şi totul începe din nou. Zburdă fericit un pui de flacără, pe urmă vine tinereţea, apoi în cuptor e numai muncă grea, şi cînd focul ajunge la dezlegare, cînd pare că nimic nu se mai poate asemăna cu dînsul, vin nişte fluturi şi totul sfîrşeşte. Munţi să-i fi cărat acelui foc, că i-ar fi aprins, mări să-i fi adus, că le-ar fi înghiţit, dar vine o batjocură de fluture şi îl acoperă, şi îl înăbuşă, şi totul sfîrşeşte de parcă nici nu ar fi fost.

Asta de acum i s-a părut ciutureanului prea din cale afară. Pe semne că n-o fi prins cu ochiul vreo mişcare,

şi bătrînul iese în tindă, bîjbîie prin întuneric, dar lemnele pe care le-a avut pregătite din vreme s-au sfîrşit. Nu se mai putea însă opri, şi mai toată noaptea a făcut focul. A cărat în cuptor gărduceanul dinspre drum, poarta cea mare, portiţa şi cele cîteva laiţe pe care le avea în casă. Despicături uscate, bune pentru foc, ori măcar vreascuri, ori măcar beţe de răsărită — asta a fost ultima lui rugăciune către cer, dar cerul de foc nu i-a dat. De-ar mai fi găsit două-trei scînduri, el, te pomeneşti, ar fi răzbătut prin noaptea ceea umedă şi rece, dar nu le-a avut şi focul s-a stins.

Cam pe după miezul nopţii s-a stins focul, iar pe la aprinsul zorilor s-a stins şi Onache. A murit pe acelaşi scăunaş josuţ, cu vătrarul în mînă, cu faţa spre cuptor. Şi chiar mort fiind, el mai rămînea să stea pe scăunaş şi numai fruntea îi scăpătase jos pe piept, de parcă bătrînul făcea ultima încercare de a pătrunde în miezul acestei minuni — te aprinzi dintr-o nimica toată, topeşti o lume cu flacăra sufletului tău, dar vine un fluture negru şi te stinge, şi te îngroapă, şi te duci şi nu mai eşti.

*

Cîmpia Sorocii...

O fi fost cîndva pe aici, cu mii şi mii de ani în urmă, o mare limpede şi blîndă. O fi secat încetul cu încetul, s-o fi călătorit prin alte părţi, dar s-a tot dus, lăsînd cîmpiei moştenire chipul larg cît o suflare de cer, cu valuri abia-abia însemnate.

Or fi crescut pe aici, odată demult, păduri adînci şi dese. Le-o fi ars vreun pojar, le-o fi pustiit vreo furtună, dar s-au dus, şi numai largul cîmpiei mai musteşte un dor străbun după ele, cercînd în fiecare primăvară să lege un freamăt verde peste trupul său pîrjolit.

S-or fi înălţat pe aici, cîndva demult, un cîrd de munţi cu crestele cărunte, răcorite sus în albăstrimea cerului. Vremea i-o fi măcinat, cutremure mari de pămînt le-or

fi crăpat temeliile, dar s-au dus munţii, şi numai păsările cîmpiei rătăcesc zile întregi undeva sus printre nouri, căutînd piscurile mîndre de altădată.

Cîmpia Sorocii...

O zare rotundă de horboţică albastră, întinsuri largi, fermecătoare, o soartă grea şi încurcată, un suflet blînd, împovărat de propria sa bunătate — atîta primeşte cîmpeanul în ziua naşterii sale, atîta poate porunci pe patul de moarte, căci — vede sfîntul Dumnezeu — nici mai mult n-a avut, nici mai puţin n-a vrut să aibă.

1961 ; 1967 ; 1984 Chişinău. Moscova.

CUPRINS

Capitolul X	Cina cea de taină	5
Capitolul XI	Înălțarea și prăbușirea caselor	37
Capitolul XII	Măsura	66
Capitolul XIII	Luna	101
Capitolul XIV	Binecuvîntarea	122
Capitolul XV	Colindele și colindătorii	146
Capitolul XVI	Cumătria	168
Capitolul XVII	Fluturi negri	194

Lector : ECATERINA ŢARĂLUNGĂ
Tehnoredactor : VASILE CIUCĂ

Bun de tipar : 25.02.1992
Coli ed. 11,30. Coli tipar 7

Tiparul executat sub comanda nr. 10489
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria „CORESI“ Bucureşti
ROMÂNIA

Lucrare tipărită pe hîrtie produsă de
S.C. „Letea“ Bacău S.A.